

NÉPESSÉG, KÖZEGÉSZSÉG

A magyarság faji összetétele.¹⁾

La composition raciale du peuple hongrois.¹⁾

A magyarság fajisága iránt való érdeklődés a legtöbb ember tudatában annak a kérdésnek az alakjában él, amelyet Tóth Béla tett fel a Magyar Hirlap 1893. ápr. 22-i számában a magyar antropológia akkori hivatalos képviselőjének, Török Aurél-nak, hogy: „Van-e magyar típus?”

„Van-e a magyarnak saját koponyája, saját arca, saját alakja, — folytatja tovább — melyről meg lehet ismerni harminc más fehérbőrű nemzet között?” — Sőt Tóth Béla mindjárt feleletet is ad, mondván:

„Tudományos választ adni erre a kérdésre nem lehet, mert a tudomány mindmostanáig nem határozta meg a magyar típus mivoltát.”

Pedig nincsen egészen igaza. A tudomány már akkor is tudott a kérdésre felelni, ha nem is volt az a felelet kielégítő. Ennek viszont nem a tudomány, hanem a hiteles anyag és vizsgálati bizonyítékok hiánya volt az oka.

Azóta közel fél évszázad telt el s bár hazánk rendszeres antropológiai felvétele ma is a jövőben megvalósítandó feladatok közé tartozik, mégis annyi bizonyíték áll ma már rendelkezésünkre, hogy azok alapján komolyan hozzászólhatunk a magyarság faji összetételének megfejtéséhez.

Mindenek előtt tudnunk kell, hogy az egy-egy népet alkotó egyéneknek népi jellegük, ethnikai bélyegeik mellett öröklött testi és lelki alkatuk, ú. n. rasszbeliségük, (fajiságuk) is van. Minden egyes ember nemcsak egy népnek, hanem egyben egy rassznak is a tagja. Az is bizonyos, hogy az emberiség legrégebb csoportjaiban a nép és a rassz fogalma fedték egymást, vagyis, hogy a népi egység faji egységet, „egy rasszú“-ságot is jelentett.

Alig indult meg azonban az emberiség

vándorlása s ennek következtében az új miliőben beállott mind nagyobb mérvű népi és rasszbeli tagozódása s a különböző faji sajátságú népek békés és háborús érintkezése, a nép és rassz fogalma egymástól annál jobban eltávolodott, az eredetileg teljesen egységes népek rasszbelileg mind kevertébbek lettek. Ennek az állapotnak, már magából abból az egyszerű tényből, hogy a népi jelleg változó, a rasszbélyeg pedig öröklődő, előbb-utóbb kérérlhetetlen törvényszerűséggel be kellett következnie. Ezért van az, hogy az antropológiai vizsgálatok mindenütt kivétel nélkül arra a megállapításra jutnak, hogy a mai népek, még a legrimitívebbek is, rasszbelileg többé-kevésbé keverték, hogy az egységes nyelv, szokások, kultúra stb. rasszbeli sokféleséget, mozaikszerű összetételt takarnak.

Ez a népről-népre ismétlődő megállapítás az antropológia körén kívül állók között többnyire bizonyos elkedvetlenedést, sőt nem ritkán rosszalást vált ki. Pedig éppen ez a rasszkeveredés, a keveredésben résztvevő rasszelemek minősége és mennyisége az, ami népek szerint különbözik s ami lehetővé teszi, hogy bepillantást nyerjünk a nemzettest bonyolult összetételének és kialakulásának biológiai folyamataiba s a népek őstörténetének azokba a szakáiba, amelyekből semmiféle írott feljegyzés nincsen. Mert mi mások a mai népekben kimutatható eme rasszelemek és típusok, mint az illető népek hosszú és eseménydús őstörténetében az idők folyamán beállott változásoknak az öröklés törvényei szerint mai napig megmaradt leghitelesebb tanubizonyosságai?

A hiteles vizsgálati adatok tömege igazolja ma már, hogy amikor valamely nép egy másik néppel, akár békés, akár háborús érintkezésbe kerül, amikor hódít és meghódol, amikor kultúrát, szokást, viseletet, nyelvet stb. vesz át, szóval amikor ethnikai mivoltában, történetében lényegesebb változás áll be, az egyúttal többnyire rasszbeli keveredéssel is kapcsolatos. És amint az önállóságukat elvesztett és beolvadt ethnikai csoportok részint bizonyos néprajzi, nyelvi sajátosságú mozaikszerű foltokban

¹⁾ A nemzetközi Népeştudományi Unió Magyarországi Csoportja a Magyar Statisztikai Társaság kebelében 1939 február 28-i ülésén tartott előadás. *Conférence faite dans la séance tenue le 28 février 1939 par le Comité hongrois formé au sein de la Société Hongroise de Statistique pour l'étude scientifique des problèmes de la population, et dont le Journal de la Société Hongroise de Statistique parlera également.*

egymás mellett, részint társadalmi osztályok alakjában egymásra rétegződve találhatók, ugyanúgy az általuk bejutott rasszelemek is, részint mint bizonyos vidékekre, részint mint bizonyos társadalmi osztályokra jellemző típusok szerepelnek a nemzettestben. Amíg azonban az ethnikai bélyegek egyike-másika, sőt nagy része is, néhány évszázad alatt teljesen megváltozhat vagy eltűnhet, addig az egyszer végbe ment rasszkeveredés nyomai hosszú évezredekken át fennmaradnak s módszeres antropológiai vizsgálatokkal a nemzettestben ma is kimutathatók.

Az embertani kutatások tehát megcáfolták azt a régi hiedelmet, mintha a népvándorlások és nagy háborús hódítások „tabularasa“-kat eredményeztek volna. Hiteles koponya- és csontvázletelekkel igazolható, hogy a történelem színpadáról való letűnés még távolról sem jelenti az illető nép teljes kipusztulását, hanem legfeljebb csak népi önállóságának és politikai vezetőszerpének megszűnését. Maga a nép, főleg pedig annak emberanyaga, a rasszjellegek, a történelem legnagyobb viharai után is megmaradnak, legfeljebb hogy szétszóródnak, elkeverednek. Az emberi kultúra fejlődésével a legszorosabban összefüggő természetes történelmi folyamat tehát az, hogy a néptestek ethnikailag is, antropológiailag is, idővel mind kevertetebbek lesznek. Sőt ha évezredek békés élet az ethnikai egység teljes kialakulását elő is segítené, a rasszbeli összetétel sokszínűsége akkor sem változna lényegesen. A fejlett technika és civilizáció elhalványította a természetes geográfiai határokat, varázskörébe vonta az eddig hozzáférhetetlen völgyekben fekvő legelzártabb községeket, a modern társadalmi életmód és életfelfogás pedig jórészt megszüntette a rendi és társadalmi elkülönüléseket, elősegítette a legkülönbözőbb összeházasodásokat s vele együtt a szinte korlátlan rasszkeveredést. A házastársak ma már sokszor nemcsak két különböző országrészt, de különböző országokat, különböző népiiséget, sőt gyakran különböző égitájakat és világrészeket is jelentenek.

Am ha ilyen nagy is az európai rasszkeveredés, vajjon mi, keletről jött magyarok, nem teszünk-e kivételt? Éppen nem. Sőt jól tudjuk a történelemből, hogy hazánk gyakran szerepelt a multban a „népek temetője“ gyanánt s hogy a Kárpátok gyűrűjétől övezett hatalmas és termékeny alföldi rónán évezredek alatt Eurázia szám-

talán népe talált gazdag legelőt és védett menhelyet. Agathyrzek, dákok, basztarnák, géták, illirek, pannónok, szarmaták, jazygok, kvádok, szvévek, markomannok, gepidák, longobardok, gótok, vandálok, hunok, alánok, bulgárok, avarok, szlávok, beszenyők, kunok, jászok, mongolok, tatárok, törökök és még sok mindenféle más nép és törzs, kiknek még a nevét sem őrizte meg a történettudomány, hagyta itt hátra egykori létezése, rasszbeli összetétele többkevesebb bizonyítékát, részint a föld mélyéből előkerülő temetők csontvázanyagában, részint a mai lakosságban.

Valóban, ha a ma élő magyarságon futólag végigtekintünk, vagy akár ha alaposan szemügyre vesszük a különböző vidékek lakosságát, a laikus is könnyen megállapíthatja, hogy hiába keresünk itt egységes, az egész élő magyarságra jellemző típust. Sőt, ha a szubjektív mozzanatok kiküszöbölésére a mérőeszközöket is segítségül hívjuk, csakhamar arra az eredményre jutunk, hogy az egyes jellegek, jellegkombinációk az egész ország területén a legszeszélyesebb variációkat mutatják. A terület országos átlaga 167 cm. körül mozog ugyan, mégis nemcsak minden megyére, de minden járásra, sőt minden községre is más és más középértéket kapunk. Ugyanígy változik a koponya és arc alakja, a szem, haj, bőr színe, az orr és száj alakja, a testarányok és a különféle embertani bélyegeknél egész sora. Egy-egy községben egymás mellett találjuk az alacsony- és magas-termetűt, az egyenes- és sasorrút, az alacsony- és magashomlokút, a keskeny- és magasarcút, a kemény- és puhahajút, a rövid vagy hosszúkezűt, az ilyen vagy olyan testarányút és így tovább. Hátha még az egyes bélyegek finomabb árnyalatait, kisebb variációit is figyelembe vesszük? Akkor valóban az egyéni megkülönböztető vonásoknak olyan színes tömege áll előttünk, hogy az egytetűjű ikrektől eltekintve, aligha találunk két egyforma embert. Így azután nem csodálkozhatunk, ha bármelyik testi jellegünket vesszük is szemügyre, hogy minél inkább belemélyedünk a vizsgálatokba s minél több embernél tanulmányozzuk azt, az egyformaság, az egytípusúság helyett mindinkább a sokféleség, a ténylegesen előforduló variációk és kombinációk óriási száma tűnik szemünkbe. Még az ún. ethnikai szigeteken, aminő a jász, kun, palóc, matyó, barkó, székely, göcseji, hetési, őrségi, sárközi, ormánysági, hajdúsági ma-

gyar, sem tudunk egy-egy egységes, az egész területre jellegzetes típust kimutatni, legfeljebb azt, hogy itt egyes jellegek, jellegkombinációk mégis nagyobb gyakoriságban fordulnak elő, mint az ország más területén. Mindenütt keveredés, a jellegeknek, jellegkombinációknak mozaikszerű változatossága. A magyar föld mozgalmás története, vérrel áztatott talaja, a magyar nemzetnek annyi szenvedéssel tele sorsa most hasznunkra válik a tudomány, a magyar embertani kutatások keretében. Mert hazánk földje és népe Eurázia egyik legnagyobb, legértékesebb típusmúzeuma, amelyben mult és jelen, kelet és nyugat a legnagyobb változatosságban, a legkülönbözőbb összeszővődésben együtt található és tanulmányozható. Eurázia sok rasszproblémájának kulcsa hazánkban van.

De hát ha ilyen nagy az ethnikai és rasszbeli keveredés, nem hiábavaló-e minden tudományos munka? Lehet-e egyáltalán valami reményünk még arra, hogy a típusok és típusjellegek e sokszorosan keresztetett összevisszaságában valami rendet teremtsünk, a nemzettestben szereplő, abba egykor belekerült rasszelemeket megtaláljuk és egymástól elválasszuk?

A kérdésre a leghatározottabban igennel kell felelnünk. A modern antropológiának megvannak ma már a jól kidolgozott módszerei arra, hogy a nemzettestet elemezze s annak mai és egykori rasszelemeit megállapítsa. Több rasszjellegnek bizonyos területen való együttes előfordulásából és halmazódásából, majd más területeken való kisebb vagy nagyobb gyakoriságú elterjedéséből pl. a legtöbbször egészen biztosan következtethetünk bizonyos rasszoknak, rasszelemeknek jelenlétére, feltéve, hogy kellő számú hiteles vizsgálati anyaggal rendelkezünk. Sőt *Deniker* kezdeményezése óta, éppen ilyen jellegelterjedési vizsgálatok alapján, Eurázia legtöbb rasszelemét ismerjük is már s így értékes megállapításokhoz juthatunk a magyarságra vonatkozólag már akkor is, ha csupán azt keressük, hogy az Euráziában eddig kimutatott rasszok nyomai a nemzettestben felismerhetők-e és milyen arányban. Ezt a módszert követjük az alábbiakban mi is, egyfelől a mai magyarságon végzett vizsgálatokra, másfelől a régi sírokból előkerült hiteles koponyáknak és csontvázaknak tanubizonyságára támaszkodva.

Európa egyik legrégebben ismert s legjobban körvonalozott rasszalakja a magas-

termetű, szőkehajú, kékszemű, hosszúfejű, keskenyarcú, keskenyorrú, rózsásbőrű északi (*nordicus*) rassz. Régebben teljesen egységesnek tartották, ma már azonban a legtöbben három változatát különböztetik meg, ú. m.: a tulajdonképeni északi vagy teuto-nordicus típust, a szélesebbalakú dalonordicus típust s a fenno-nordicus vagy proto-nordicus típust, amely az északi rassz jellegzetes bélyegeit már halványabban, a keletbalti rasszhoz közeledően tünteti fel.

Hogy az északi rassz a magyar nemzettestben előfordul, arról könnyen meggyőződhetünk, ha a termet, fejalak és a szemhaj-bőrszín elterjedését tüzetesen szemügyre vesszük. Azt tapasztalhatjuk ugyanis, hogy az ország keleti, nyugati és északi szélei felé a termet magasodásával kapcsolatosan a fej hosszabbodik, az arc keskenyedik, a szem, haj és bőr színe pedig fokozatosan világosodik, vagyis, hogy e három irányban a nevezett jellegek elterjedése szoros korrelációban áll egymással. Emellet az ország területén belül is találunk kisebb-nagyobb foltokat, amelyeken a felsorolt jellegeknek együttes nagyobb gyakorisága jellemző. Ilyen különösen Fejér-, Tolna-, Veszprém-, Vas-, Sopron-, Zemplén-, Sáros-, Hajdu-, Szabolcs megyék egy-egy kisebb, valamint a Felvidék és Erdély egy-egy nagyobb foltja. Megerősíti állításunkat az az észlelet, hogy egyfelől a nevezett jellegeknek együttes előfordulása a legnagyobb gyakoriságot éppen azokon a területeken éri el, amelyeken még ma is németek (főleg szászok) laknak, vagy amely területekre a történelem tanúsága szerint ilyen telepítések a multban történtek; másfelől pedig, hogy az ország különböző vidékein szétszórva található északi (*nordicus*) típusú egyének családnevei az illetőknek részben német, részben északi szláv eredetét ma is elárulják. Így pl. a Balaton környékén a tiszta magyar nevék átlagos termete 166 cm. körül, a német és szláv nevéké ellenben 168—169 cm. között mozgott. Arad megyében a magyar férfiak átlagos testmagassága 166.35 cm., a németeké 172.64 cm. A Balaton környékén a szőke haj a magyarok között 47%-ban, a németek között 56%-ban, a világos szem pedig 44%, illetve 51%-ban fordult elő.

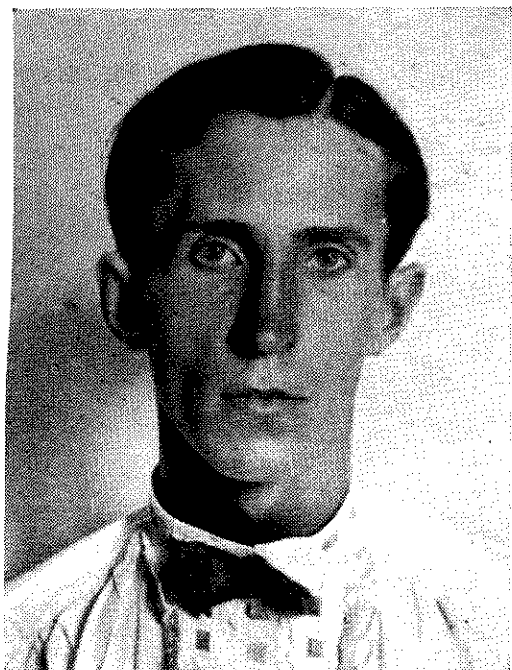
A legtöbb az északi rasszjellegű egyén hazánkban az erdélyi és felvidéki, majd a dunántúli magyarság között, valamint a jászásban, székelységben és a csángók kö-

zött. Nagyobb részük esik a dombos-hegyes vidékre, mint az alföldi rónára s tetemesen több a városokra és ipari gócpontokra, mint a falura és tanyára. Rendi tagolódás szerint legtöbb északi rassz van a főnemességben, katona- és hivatalnokcsaládokban és az ipari munkásságban, lényegesen kevesebb a köznemességben s csak elvétve található a földművelő magyarságban, főleg a kúnok között. Az Alföldön a magas termet, fehér bőr, szőke haj és világos szem „idegen“-nek, „úri fajtá“-nak számít. Érdekes, hogy az északi rassz gyakorisága hazánkban még a vallással is bizonyos kapcsolatba jutott. Legkevesebb van a reformátusok között, jóval több a római katolikusok között s legtöbb az evangélikusok között. Az elmondottak alapján az is megállapítható, hogy ez a rassz egyfelől tömeges telepítések, másfelől lassú beszivárgás és összeházasodás útján jutott bele tömegesebben a magyar nemzettestbe s inkább a felső rétegekből terjedt lefelé, mint fordítva. A történelmi források tanúsága szerint megvolt már az Árpádok családjában, bár csak kis százalékban. Nagyobbarányú elszaporodását csak az Árpádkorban s a török utáni időkben észleljük. *Gyakorisága országos átlagban azonban nem haladja meg a 4%-ot.* Az északi rassz tehát ma *nem lényeges alkotó eleme* a magyar nemzettestnek s a honfoglalás korában még kevésbé volt az.

Még kisebb jelentősége van a magyarság faji összetételében az alacsonytermetű, hosszúfejű, keskenyarcú, sötétszínű *nyugati vagy földközítengeri rassznak (mediterrán rassz)*. Nem ismerünk ugyanis hazánkban egyetlen olyan területet sem, ahol az alacsony termet, hosszú koponya, keskeny arc és sötét színek komplexió együttesen nagyobb százalékban jellemző volna, ahol tehát mediterrán foltokról beszélhetnénk. De még szórványos előfordulása is felette csekély. Így pl. az Alföldön legfeljebb néhány ezrelékben található. Az Alföld pereme felé haladva azonban gyakorisága lassan fokozódik. A kevert városi lakosságban gyakoribb, mint a falvakban. A palócok között néhol már 1—2 percentes gyakoriságról is beszélhetünk. Előfordul a köznemességben és főnemességben, még pedig jóval gyakoribban, mint a földművelő falusi lakosságban. A Dunántúlon észrevehetően gyakoribb, mint az Alföldön. Különösen feltűnik gyakoriságának fokozódása egyfelől az ország

déli és nyugati határa felé, másfelől keletre, Erdély felé. Leggyakoribb a nyugati határszélen és Erdélyben, ahol egyes vidékeken 8—10%-ban is kimutatható. A székelyek között leggyakoribb Csíkmegyében. *Gyakorisága országos átlagban azonban 0.5—1%-nál többre nem tehető.* Abból, hogy az Alföldről a hegyek felé haladva gyakorisága fokozatosan növekedik, arra következtethetünk, hogy a mediterrán rassz hazánk régebbi rasszelemei közé tartozik s csak utólag szorult a hegyek közé, ahol ma reliktnak tekinthető. A különböző korok temetőiből származó hazai csontvázanyag tanúsága szerint gyakorisága, a sírokban visszafelé haladva mindjobban fokozódik. Így az árpádkori és honfoglaláskori temetőkben jóval gyakoribb, mint a mai magyar nemzettestben. Még feltűnőbb a vas- és a bronzkorban. Végül a neolith- és rézkorban már a lakosság túlnyomó zömét alkotta. A magyar nemzettest szempontjából való jelentősége azonban elenyészően csekély. Ellenben úgylátszik, hogy mongoloid jellegű alakja, az ú. n. „*rjāsan*“-típus e szempontból is fontosabb. Bár körvonalai még nagyon elmosódtak, máris több bizonyíték szól amellett, hogy a mai magyar nemzettestben a székelyek és palócok között, a multban pedig a honfoglalók és az avarok között előfordul.

Az *alpi rassz*, melyre a kisközepes termet, rövid, kerek fej és arc, rövid tömpe orr, zömök alkat, barna haj és szem jellemző, a hazai és külföldi szerzők nagyrészt szemében jó ideig úgy szerepelt, mint a keleti elemeit elvesztett mai magyarság legjellemzőbb típusa. Kollmann s még inkább Eugen Fischer szerint a honfoglaló magyarok ugyan mint mongol törzs jöttek Európába, a középeurópai lakossággal azonban annyira átítatódtak, hogy ősi, keleti rasszelemeik abban teljesen feloldódtak s legfeljebb egyes példányokban, mint visszaütések, mutathatók ki. Ripley a mai magyarságot az őseurópai alpi rasszal tartja azonosnak s szerinte a finn-ugor elem a honfoglalókban sem igen volt több $\frac{1}{8}$ -nál. Ripley-t követte Lenhossék Mihály is, aki azt hangoztatta, hogy „a mai magyar ember típusában hiába keressük az ázsiai vagy mongoloid vonást, mert egészen európai jellegű az s alig különbözik az ausztriai németétől.“ A francia Montandon meg egyenesen azt mondja, hogy „a magyarok, legalább ma, az alp-arménienne rassz alpi (cévenole) ágába tartoznak.“ Lássuk mármost

1/a.
Északi típusú magyar férfi
Homme hongrois de type nordique

1/b.
Északi típusú magyar férfi
Homme hongrois de type nordique

2/a.
Mediterran típusú magyar férfi
Homme hongrois de type méditerranéen

2/b.
Mediterran típusú magyar férfi
Homme hongrois de type méditerranéen

3/a.
Alpi típusú magyar férfi
Homme hongrois de type alpin

3/b.
Alpi típusú magyar férfi
Homme hongrois de type alpin

mit bizonyítanak az élő magyarságon végzett vizsgálatok és a honfoglaláskori sírok-ból előkerült koponyák.

Az kétségtelen, hogy a mai magyarság zöme határozottan rövidfejű (brachycephal). A mesodolichocephalia 11%-os gyakoriságával szemben ugyanis a rövidfejűség különböző csoportjai 89%-os együttes gyakoriságot tüntetnek fel, úgy, hogy 40% esik a szorosabb értelemben vett rövidfejűségekre és 49% a túlrövidfejűségekre. A mai magyarságra 2432 felnőtt férfi mérete alapján kiszámított közép koponyajelző: 85·49 is nagyon közel esik az alpi rassz átlagos jelzőjéhez (85—86). Ha azonban a testmagasságot is figyelembe vesszük, kiderül, hogy a mai magyarság átlagos termete (167·02) lényegesen magasabb, mint az alpi rasszé (163 cm) s a mai magyar nemzettestben jóval több úgy az igen alacsony, mint a nagyközepes és határozottan magas-termetűek száma. További felvilágosítással szolgál a szem, haj és bőr színe, melynek adataiból megtudjuk, hogy a világos komplexió országos átlagban körülbelül 40%-ban fordul elő. Tehát a rövidfejűeknek majdnem a fele világos komplexiójú lévén, ezek semmiképpen nem tartozhatnak az alpi rasszba. De a koponyaalak tüzetesebb vizsgálata arról is felvilágosít, hogy a barna komplexiójú rövidfejűek szintén két csoportra oszlanak. Egy részükön, még pedig a nagyobb részükön, a nyakszirt lapos (plano-occipital), más részükön pedig a nyakszirt domború (curvooccipital). Ezek alapján az alpi rassz gyakoriságát a mai magyar nemzettestben nem teszem többre 15%-nál. Vidékek szerint természetesen ez a gyakoriság nagyon változik: így azt tapasztaljuk, hogy városokban, főleg az iparos- és munkásosztályban, sokkal gyakoribb, mint a falusi földművelőlakosság között. Utóbbiak között viszont ott szembeötlőbb, ahol szláv vagy délnémet (sváb) telepítésekkel van dolgunk. Az alpi rassz nagyrésze tehát kétségkívül telepítés útján jutott hazánk területére és a magyar nemzettestbe. Gyakorisága általában a Dunán túl jóval nagyobb, mint az Alföldön, vagy Erdélyben. A Dunán túl egyfelől a Duna, másfelől az osztrák határ felé észleljük gyakoribb előfordulását. Emellett a gyakoriságnak déli irányban való, bár csekélyebb arányú növekedését is észleljük. Szembetűnő az alpi rassz gyakorisága a városi értelmiségi osztályban. Megvan a főnemességben, köznemességben is, főleg olyan családokban, amelyeknek már

a neve is elárulja idegen eredetét. Az alpi rasszjellegűek legnagyobb része tehát nem eredeti alkotó eleme a magyar nemzettestnek, hanem később bevándorolt elem. Erről győz meg bennünket a honfoglaláskori magyar csontvázak tanulmányozása is. A mai magyarság 89%-ával szemben ugyanis a honfoglalók között mindössze 55% különféle rövidfejű rasszelem található, amelynek csak egy kis töredéke esik az alpi rasszra. Mindezek alapján azt kell mondanunk, hogy az alpi rassz, noha ma eléggé elterjedt, mégsem eredeti, s így *nem lényeges rasszeleme a magyarságnak*, hanem legnagyobb része utólag, lassú beszivárgás, telepítés és összeházasodás útján került a magyar nemzettestbe.

Nyilvánvaló ezek után, hogy a magyar nemzettest rövidfejű elemei nagyobb részének eredetét nem az alpi, hanem más rövidfejűrasszok körében kell keresnünk. Ilyen pedig kettő van még Európában. Az egyik a mérsékelt rövidfejű, világos komplexiójú, de kisközepes termetű és zömökalkatú keletbalti vagy keleteuropid rassz, a másik pedig a nagyfokban rövidfejű, magastermetű, sötétszínű, keskenyarcú, nagyorrú, lecsapott nyakszirtű dinári rassz.

A *dinári rassz* a magyarság faji összetétele szempontjából az összes eddig tárgyaltaknál *aránytalanul fontosabb*. Már maga az a tény, hogy egyfelől a mai magyarságnak 63%-a nagyközepes és magastermetű, 49%-a túlrövidfejű (hyperbrachycephal), 40%-a barnaszemű, 50%-a barnahajú, s másfelől, hogy hazánkban délfelé haladva, a termet mindinkább magasodik, a fej rövidül, az arc és agykoponya magasodik, a szín sötétül, eléggé igazolja a dinári rassznak a mai magyar nemzettestben való nagy szerepét. Valóban a dinári rassz hazánk minden részében elég nagy százalékban fordul elő. A Dunántúlon és az Alföld déli részein gyakorisága néhol a 30—35%-ot is eléri. A nagykunoknak, jászoknak, hajdúknak egyik fő rasszeleme, de gyakori a palócok között s az erdélyi magyarságban is. A földművelő parasztság s főleg a kiscgazdák között jóval gyakoribb, mint a városi lakosságban, de nem ritka a középosztályban, köz- és főnemességben sem. Erdélyben és Somogy déli részén s még inkább Göcsejben és Hétesben tetemes a szőke dináriak (a Lebzelter-féle norische Rasse) száma. *Országos átlagban a dinári rassz gyakoriságát 20%-ra becsülöm.*

Kérdés mármint, vajjon eredeti alkotó-

eleme-e a magyar nemzettestnek a dinári rassz, avagy csak később vándorolt be. Hiteles honfoglaláskori sírok tanúsága szerint (Székesfehérvár-Rádiótelep) a dinári rassz már a honfoglalók között is megvolt, gyakorisága azonban, amennyire az eddigi leletek alapján következtetni lehet, nem lehetett több 5—6%-nál. Dinári rasszelem azonban már a honfoglalás előtt is kimutatható hazánkban, mégpedig legfőképpen a Tisza—Duna közén. Az ú. n. jazygszarmata sírok csontvázai között (Csongrád, Szentes, Szeged, stb.) feltűnően sok a dinarid típusú koponya, magas termettel kapcsolatban, amiből joggal arra következtethetünk, hogy a régi jazygoknak a dinári rassz egyik fontos rasszelemük volt. Hogy azonban ebből mennyi maradt meg a honfoglalás idejéig s mennyi olvadt be a magyar nemzettestbe, arra eddig nincsenek hiteles adataink. Bár aligha véletlen, hogy főelterjedése már akkor is a Tisza—Duna közé esett.

Nagyon érdekes eredményre jutunk azonban, ha egyfelől a honfoglalók és a mai magyarság szomatikus bélyegeit, s másfelől a különböző századokból előkerült csontvázakat összehasonlítjuk. Kiderül, hogy az átlagos termet századról-századra növekedik, a koponya fokozatosan rövidül és magasodik s a lapos nyakszirt és erősen fejlett orr gyakorisága növekedik. Különösen nagy a különbség e tekintetben a mohácsi vész előtti és utáni temetők emberanyaga között. A kiskunhalasi kuruc csontvázak között pl. már feltűnően sok volt a dinarid jellegű koponya. Mindezek kétségtelenné teszik, hogy a dinári rassz már eredetileg is alkotó része volt a magyar nemzettestnek, noha tömeges elterjedése csak utóbb történt, mégpedig kisebb részben a mongoldulás után, nagyobb részben a törökhódoltság alatt és után. Benyomulási iránya legfőképpen délről északkelet felé mutat. Azonban, hogy a magyar nemzettestnek már eredetileg is milyen fontos rasszeleme lehetett, kiderül, ha az Árpádok családját veszük szemügyre. Anonymus azon adata pl., hogy „Maga pedig Álmos ékes, de barna-ábrázatú, fekete, de nagyszemű, magas és karcsú termetű vala, kezei tömérdekek és ujjai hosszúak valának“, tipikus dinári rassz-leírás s amennyiben hiteles lenne, azt bizonyítaná, hogy a dinári rassz már Árpád családjában is képviselve volt. De ettől eltekintve is, dinári rasszjellegéről tanuskodik a későbbi árpádházi királyok némelyiké-

nek a forrásokban csak odavetőleg említett szomatikus bélyege, továbbá Szent László állítólagos hermája s legfőképpen Béla macsó hercegnek a Margit-szigeten kiásott hiteles csontváza. Gyakran szerepel a dinári rassz a régi magyar főúri családokban is. Kétségtelen tehát, hogy a mai magyar nemzettest dinári típusainak egy része ősi magyar örökség, más része honfoglalás előtti maradvány, nagyobb része azonban a tatár és török idők alatt bevándorolt. Ma különben a dinári rassz a magyarság egyik szépségideálja is. Amikor az ember egy-egy faluban megkérdi, hogy kit tartanak ott a legszebb, legtípusosabb magyar embernek, gyakran dinarid típusokra esik a választás. Ilyen volt többek között gróf Apponyi Albert is.

A mérsékelt rövidfejű, kisközepestermetű, alacsony, széles, kissé laposarcú, fénytelen világoszemű, hajú és bőrű, tömpeorrú, zömökalkatú *keletbalti* vagy mint ahogyan *Eickstedt* nevezi, *keleteuropid rassznak* a magyar nemzettestben való jelenlétére s a legtörzsökösebb magyarsággal való szoros kapcsolatára a legrégebb hiteles leírást *Bél Mátyásnak* a csallóközi magyarokról adott jellemzésében találjuk. Ő ezt a „zömök, alacsony testalkatú, szürkés-kék szemű, a napsütés megszokásától sötét arcszínű“, tehát jól barnuló típust tartotta a leg „fajbélibb“-nek. *Kollmann* bázeli antropológus volt azonban az első, aki a keletbalti rasszt a budapesti egyetemi anatómiai intézetben 1876-ban vizsgált koponyák alapján, mint „chamaeprosop brachycephal“-típust, tüzetesen leírta s a magyar nemzettestben való nagy szerepére a figyelmet több ízben (1881, 1889) nyomatékosan felhívta.

„Amennyire az én összehasonlító koponyavizsgálataim kiterjednek, — írja *Kollmann* 1881-ben — az a finnországi chamaeprosop brachycephal alak, amelyet a „tavasztföldi“ ethnikai név alatt ismerünk. azonos Magyarország chamaeprosop rasszával . . .“ És hogy ő is a magyarság egyik ősi rasszelemét benne látta, kiderül abból, amikor a továbbiakban azt írja, hogy „bizonyára jóval előbb, mielőtt még a magyarok ethnikai összetétele az ő őshazájukban befejeződött, vették fel magukba ezt az egy másik rasszból levált tagot.“

„Ilyen körülmények között — írja tovább *Kollmann* — a két, egymástól messze fekvő nép antropológiai rokonsága véleményünk szerint nem a nemzetre mint egészre,

4/a.

Dinári típusú magyar lány
Jeune fille hongroise de type dinarique

4/b.

Dinári típusú magyar lány
Jeune fille hongroise de type dinarique

5/a.

Keletbalti típusú magyar nő
Femme hongroise: type est-baltique

5/b.

Keletbalti típusú magyar nő
Femme hongroise: type est-baltique

6/a.

Taurid típusú magyar férfi
Homme hongrois de type tauridien

6/b.

Taurid típusú magyar férfi
Homme hongrois de type tauridien

hanem annak csak egy bizonyos töredékére terjed ki . . . Az összetett magyar nemzettestnek csupán ezen egyetlen tagjára vezethető vissza és korlátozódik tehát a finnekkel való névrokonság. Finnország többi rasszai közül, — amennyire craniológiai és szomatológiai sajátságaik *Virchow* és *Retzius* által ismeretessékké lettek — egyik sem hasonlít ama rasszokhoz, amelyek a magyarok között előfordulnak.“

Még érdekesebb, hogy *Kollmann* ezt a rövidfejű-szélesarcú magyar típust, koponyában is, s a koponya alapján élőarchiban is megrajzoltatta, mégpedig nem kisebb emberrel, mint az akkoriban Münchenben élt *Benczur* Gyulával, s legjellemzőbb vonások gyanánt a rövid, pisze orrt, a kiálló járomcsontokat és járomívet, a fej és alsó arc vaskosságát, szélességét emeli ki rajta. Valóban úgy a koponya, mint az annak alapján megrajzolt élő fej, annyira jellemző képviselője a keletbalti rassznak, hogy azt jobban megrajzolni, mai tudásunk alapján is, aligha lehetne. Ez egyúttal nemcsak *Kollmann* nagyszerű szemének, hanem annak is fényes bizonyítéka, hogy ez a típus *Benczur* Gyulának, a nagy magyar művésznak lelkében szülőföldjéről, Nyíregyházáról, mint hazai emlékkép élesen élt, s hogy a közhit szerinti „magyar típus“-nak alapját a tapasztalatok alapján agyvelőnkben megmaradt emlékkép alkotja.

A tősgyökeres magyarságnak a keleti finekkel való antropológiai rokonságát, sőt eredetileg megvolt azonosságát még részletesebben bizonyította és még energikusabban hirdette *Winkler* H. boroszlói professzor, aki 1884. óta több ízben alaposan megfigyelte az alföldi magyarságot.

„Még 1890-ben Finnországba utaztam — írja *Winkler* — azzal a meggyőződéssel, hogy ott egyáltalán nem, vagy csak alig fogok hasonlóságot találni a külső típusban az Alföldről előttem évek óta jól ismert alakokkal és az eredmény az volt, hogy szinte az összetévesztésig ama bizonyos személyeket véltem látni, akiket Szegeden, Debrecenben, Kecskeméten vagy valahol másutt az Alföldön megfigyeltem; sőt ez annyira ment, hogy különböző jellegzetes típusokat, akik Magyarországból teljes világossággal lebegtek szemem előtt, mint-hogy sokáig és sok példányban megfigyeltem őket, épp oly gyakran és épp oly kifejezetten Finnországban is megtaláltam.“

Winkler fejtegetéseit magyar nyelven

1902-ben *Semayer* Villibald ismertette, kritizálta, sőt több állítását kétségbe is vonta. Kritikáját azonban ő is azzal volt kénytelen végezni, hogy hajlandó *Winklerrel* együtt a magyarság egy részének finn-ugor vérűségét elfogadni, „de csak úgy, ha ezt akár a saját, akár a mások szakszerűen megejtett, ezekre menő fölvételei igazolják.“

Azóta rendelkezünk ilyen ezrekre menő vizsgálati adatokkal is és ezek alapján igazat kell adnunk *Winklernek*. Állítását mai ismereteink alapján úgy formulázhatjuk, hogy a keleti finnek legfőbb rasszeleme, a keletbalti vagy keleteuropid rassz, a magyar nemzettestnek is *egyik legfontosabb és legősibb rasszeleme*.

Ha nem tekintünk mást, csupán a világos szem-hajszínek közel 40%-os s a hosszú- és középfejűségnek 8—11%-os gyakoriságát, már ebből nyugodtan arra következtethetünk, hogy a rövidfejűek nagy része világos komplexióval kapcsolódik s így tetemes keletbalti elemnek kell lennie a mai magyarságban. Ha az említett hosszú- és középfejűek mind szőkék és kékszeműek, tehát nordicus rasszjellegűek volnának, akkor is több mint 20% rövidfejű, szőkehajjú, és kék-szürke szemű egyénnel kell számolnunk. A rövid fej és világos komplexió pedig együtt nyilvánvalóan túlnyomórészt a keletbalti rasszra utal. Aligha tévedek tehát akkor, amikor a keletbalti rassz szerepét a *mai magyar nemzettestben országos átlagban legalább 20%-ra becsülöm*. Sőt mindjárt itt megemlítem, hogy a világos szemhaj- és bőrszín nagy gyakorisága alapján valószínűnek tartom, hogy az északi és keletbalti rasszon kívül még más világos komplexiójú rasszelemnek is kell lennie a magyar nemzettestben.

Ha a kisközepes termetnek, mérsékelten rövid fejnek, világos szem- és hajszínek, alacsony, széles arcnak, homorú hátú kicsiny orrnak együttes elterjedését megfigyeljük, azt tapasztaljuk, hogy bár az országnak minden részében elég nagy százalékban fordul elő, mégis leggyakoribb az Alföld északi és északkeleti részében, főleg Nógrád Heves, Borsod, Szabolcs, Szatmár, Zemplén megyékben, a Jászságban, Erdélyben. a Dunántúl északnyugati és délnyugati részén, így Zala, Győr és Komárom megyékben s a Csallóközben. A palóc vidékeken, Szabolcsban néhol, kisebb foltokban gyakorisága 50—60%-ra is felemelkedik. Legke-

vesebb keletbalti rasszjellegű egyént a Kunságban és az ország déli határa felé találunk. Általában az Alföld peremei felé s délről északra, valamint keleti és északkeleti irányban gyakorisága mindinkább növekedik, délfelé ellenben fogy. Elterjedése tehát ellentétes irányú a dinári rasszal. A hegyes, dombos vidéken arányszáma nagyobb, mint az Alföldön. Megvan a köznemességben épúgy, mint a főnemességben, a művelt osztályban épúgy, mint a városi munkásság és a vidéki kisgazdák között, mégis a felsőbb társadalmi rétegekből lefelé haladva, mind gyakoribb lesz. Ebből, valamint abból, hogy északi szláv telepítésű helyeken és ilyen eredetű családokban gyakorisága nagyobb, valaki könnyen arra a következtetésre juthatna, hogy talán a keletbalti rassz elterjedése hazánkban újabbkori és idegen eredetű. Ennek ellentmond azonban az, hogy egyfelől tősgyökeres magyar családokban és területeken is igen nagy százalékban jelentkezik s másfelől, hogy ugyancsak nagy százalékban megvolt már a honfoglaló magyarok között is. A honfoglaláskori pogány magyar síroknak (Székesfehérvár, Kenéz, Eger, Csepel stb.) is egyik jellegzetes rasszalakja s gyakorisága a honfoglalók között, úgy látszik, egyik törzsben jóval nagyobb volt, mint a másokban. Az eddigi honfoglaláskori temetők tanúsága szerint gyakorisága északkeletfelé növekedik s egészen gazdag sírokban ritkábban fordul elő, mint közepes gazdagságú, vagy szegényebb sírokban. Viszont az egészen szegény, nem jellegzetes, vagy szolganépségre valló temetőkben is ritka. A honfoglaló magyarság azonban már itt is talált bizonyos mennyiségű keletbalti rasszelemet, főleg az avarok maradványaiban, amint azt az üllői, kiskőrösi, fűzfői, bakonykoppányi, ösküi, keszthelyi stb. avar temetők csontvázanyaga bizonyítja. Hogy az Árpádok családjában is képviselve volt, arra többek között Anonymus szavaiból következtethetünk, aki azt írja, hogy Álmos örökösévé lőn fia „Zulta, atyjához erkölcsre hasonló, termetre különböző, mert Zulta vezér kissé selyp és fehérbőrű, lágy sárgahajú, középtermetű vala.“ Pontosabb jellemzést a keletbalti rasszról nem is kívánhatunk. Ezek után az is nyilvánvaló, hogy a mai magyar nemzettestben lévő keletbalti rasszelemek kétféle eredetűek. Egyrésztük a honfoglalás után különböző időben főleg északról betelepített és beszivárgott, más, mégpedig tetemes részük azon-

ban kétségtelenül honfoglaláskori, tehát törzsökös magyar. Kétségtelen, hogy a keleteuropid rassz a magyar nemzettestnek nemcsak számban egyik legnagyobb, de fontosságban és ősiség tekintetében is egyik legjelentősebb rasszeleme s az eddiginél sokkal nagyobb arányban és több joggal tarthat igényt a „magyar típus“ jelzőre.

A mai magyarság nagyfokban rövidfejű elemei egy részénél feltűnik azonban, hogy azok nem oly magas termetűek, mint a dináriak, homlokuk inkább kissé rézsutos, nyakszirtjük kevésbé lecsapott, álluk pedig kissé visszahúzott. Ezek a dinárral rokon előázsiai vagy taurid rassz maradványai. Bár az ország minden részében megtalálható, mégsem játszik nagyobb szerepet a magyar nemzettestben. Leggyakoribb még Erdélyben, elsősorban a megmagyarosodott örmények, azután a székelyek, csángók és erdélyi magyarok között, ahol gyakorisága egyes vidékeken a 10—15%-ot is eléri. De meg van az Alföld déli szélén, a Nagykúnságban, a Dunántúl déli részében, főleg Szekszárd környékén. Észak felé haladva mind ritkább lesz. Egészen szórványosan előfordul a fő- és köznemességben is. Gyakorisága országos átlagban alig haladja meg a 4—5%-ot. A régi sírok csontvázainak tanúsága szerint az előázsiai rassz képviselve volt hazánk területén már a multban is, gyakorisága azonban akkor se igen volt nagyobb a mainál. Így megtaláljuk az árpádkori és honfoglaláskori magyar sírokban s korábbi időből az avar (pl. Gátér) és főleg a jazyg-szarmata temetőkben. Az előázsiai rassz képviselői azonban nálunk a legritkább esetben oly durva típusúak, mint aminők Keleten láthatók.

Már 1910-ben kimutattam, hogy a matyók között férfiaknál is, de még inkább a nőknél, gyakori a rendkívül széles, lapos pofacsont, az erősen benyomott, lapos, széles orrgyök, a széles orrcimpa, a mongolredőre emlékeztető szemállás, aránylag kicsi szem, sárgás barna szem és hajszín, alacsony termet. 1921-ben pedig arra hívtam fel a figyelmet, hogy az Alföld keleti és északkeleti szélein, még inkább a Kis-Alföldön és a Dunántúl egyes helyein tömegesen, másutt szétszórva nemcsak mongolszerű (mongoloid), hanem határozottan mongolid azaz a mongol rasszkörbe tartozó vonások is tapasztalhatók. Azóta végzett vizsgálataim és gyűjtött adataim e véleményemben még inkább megerősítettek. Kiderült, hogy ilyen, több-

7/a.
Mongolid típusú magyar nő
Femme hongroise de type mongolique

7/b.
Mongolid típusú magyar nő
Femme hongroise de type mongolique

8/a.
Alföld típusú magyar férfi
Homme hongrois: type „Alföld“

8/b.
Alföld típusú magyar nő
Femme hongroise: type „Alföld“

9/a.
Alföld típusú magyar nő
Femme hongroise: type „Alföld“

9/b.
Alföld típusú magyar nő
Femme hongroise: type „Alföld“

kevésbé bélyeg tekintetében mongolid jellegű egyének szórványosan az ország minden részében s minden társadalmi rétegében előfordulnak. Néha már az első szempillantásra feltűnnek lapos arcukkal, kiálló járomtájukkal, befelé lejtő szemrészükkel, lapos, széles orrgyökükkel, egymástól távol álló mandulavágású szemükkel, sárgás bőrükkel, ritkábban felső szemhéjuk ú. n. „mongolredő“-jével. Szinte azt hiszi az ember, hogy nem magyarokkal, hanem valóságos kínaiakkal, tunguzokkal, japánokkal, kirgizekkel stb. van dolgunk, annyira felhalmozódtak bennük és olyan kirivóak a mongolid bélyegek. Ezek többnyire igen csúnya típusúak is s valóságos visszaütések a belsőázsiai rasszra. Máskor meg alaposabb vizsgálatra van szükség, hogy a mongolid rasszkeveredést észrevegyük, mert az csak egy-egy domináns jellegben nyilvánul meg.

Ezeknek a *mongolid típusoknak* fő fészke hazánkban a palócság. Nógrád megyében Balassagyarmat környékén, Órhalmon, Nagylócon, Rimócon, Kazáron, Kiskürtösön, Hügyagon; de Heves megyében is, Eger vidékén, Hasznoson; Hont megyében Berneccén, Nagycsalomján s Borsod megyében Mezőkövesden, Tardon, Szentistvánon különösen sok ilyen mongolid arccal találkozunk, úgy hogy itt egyes községekben gyakoriságuk 20—25%-ra is felemelkedik. A Palócságból kiindulva a mongolid arcok gyakorisága mind ritkább lesz. Érdekes azonban, hogy az ország más vidékein is, ahol csak palócos nyelvjárással találkozunk, egyben feltűnik a mongolid arcok nagyobb gyakorisága is. Úgy látszik tehát, hogy a hazai mongolid típusok egy része és a palócság között bizonyos szorosabb kapcsolat van.

A mongolid típusok másik — bár az előbbinél kisebb gyakoriságú — elterjedési központja a Dunántúl északnyugati része, pontosabban Győr, Moson, Sopron megyék területe, beleszámítva a Csallóközt is. Az itteni mongolid arcok azonban részben eltérnek a palócok között leggyakrabban található típusoktól. Az arc itt kevésbé lapos, inkább magas, mint széles, a homlok alacsonyabb, gyakran rézsutosan hátrahajló, az orr is nagyobb, a járomtáj feltűnően durva jellegű. Ettől a területtől délre, keletre és nyugatra és északra haladva a mongolid arcok száma általában ritkul. Kivételt alkot Fejér megye sárbogárdi

járása, Veszprém megye északkeleti része és Baranya déli része, ahol ismét több mongolid típussal találkozunk. Ezenkívül a Dunántúl más részeiben is előfordulnak azonban szétszórva mongolid arcok, sőt úgy látszik egy-egy községben szembetűnően nagyobb gyakoriságban, mint másutt. A magam részéről eddig úgy látom, hogy a mongolid típusok dunántúli elterjedése az avaroknak ma már egész csomó hiteles temetővel igazolható egykori lakóhelyeivel áll szorosabb kapcsolatban.

A mongolid típusok harmadik elterjedési foltja a Jász-Kunság. Itt megint inkább rövidfejű, alacsony, szélesarcú mongolid típusokat találunk. Gyakoriságuk azonban már jóval kisebb, mint a Palócságban és a Dunán túl volt.

Van végül a mongolid típusoknak egy negyedik területe is a magyarságban, s ez a Székelyföld. Már egész sereg olyan székely emberrel találkoztam, akik a mongolid rasszkeveredésnek erősebb vagy gyengébb, de kétségtelen nyomait viselték magukon. Ezek a mongolid székely típusok azonban inkább a dunántúli, mint a palócsági mongol típusokkal kapcsolódnak.

Ami már most az ország különböző vidékein található mongolid típusok összehasonlítását illeti, megállapíthatjuk, hogy a magyar nemzettestben kimutatható mongolid elem nem egységes, hanem több egymástól jól elválasztható típusra különül, amelyek nem egy ugyanazon mongolid rasszelemnek különböző irányú keveredési formái, hanem már eredetileg, a mongolid rasszkörön belül is különböző rasszalakok. Kimutatható pl. egy rövid, kerekfejű, alacsony, széles, laposarcú mongolid típus, amely főleg a palócok és kunok között fordul elő. Ugyanott, de a Dunántúlon is, találkozunk egy közepesfejű, keskenyebb, magasabb arcú mongolid típussal. E mellett, főleg a Dunán túl, de a palócok között és a Kunságban is, van egy nagy agykoponyájú, alacsony, széleshomlokú, nagy, szélesarcú mongolid típus, feltűnően erősen fejlett járomtájjal. Ez a típus dominál pl. kiváló színművésznünk Kiss Ferenc arcában is. Egy negyedik mongol típus viszont aránylag kicsiny agykoponyájú, keskenyhomlokú és kissé prognáth arcú. Nem kerül nagy fáradságba, hogy e négy mongolid típust a mongolid rasszkörnek négy fő rasszalakjával (szibirid, szinid, tungid és palaemongolid) azonosítsuk. Bár ezen mongolid tí-

pusok egyike, másika bizonyos vidékeken feltűnő nagy számban felhalmozódik, országos átlagban a mongolid rassz gyakoriságát a magyar nemzettestben nem igen tehetjük többre 4—5%-nál.

Kérdés már most, mi az eredetük és jelentőségük ezeknek a mongolid típusoknak a magyar nemzettestben. Többen hirdették a legújabb időkig, hogy a magyarság eredetileg mongolfajú volt s csak többszöri rasszkeveredés által vesztette el eredeti mongolid jellegét. Ebben a kérdésben perdöntők a honfoglaláskori magyar csontvázak. Már pedig ezek tanulmányozásából kiderült, hogy a honfoglalók között a tiszta mongolid rassz alig egy-két percentben volt képviselve. Leggyakoribb még a szibírid rassz, annak is főleg ú. n. europo-szibírid alakja, amely jellemző módon az ugorok között található. A magyarság tiszta mongolid fajiságáról beszélni tehát tiszta fantázia, amely ellenkezik a rendelkezésre álló hiteles adatokkal. Ezek szerint a mai magyar nemzettestben szereplő mongolid típusok legnagyobb részét nem származtathatjuk a honfoglalóktól. Ellenben magyarázatot nyerünk eredetükre az avarkori csontvázakban. Egész sereg avarkori temető bizonyítja ma már, hogy az avarok egyes törzsei és vezető rétegei csaknem tiszta mongolid rasszjellegűek voltak. Micsém valószínűbb tehát, mint az, hogy a mai magyar nemzettestben szereplő mongolid elemek nagyobb része beolvadt avar maradvány. Ez annál valószínűbb, mert egy részük ma is főleg azokon a területeken található, ahol egykor avarok és besenyők éltek.

Ha a magyar nemzettestben eddig kimutatott europid és mongolid rasszelemek valószínű átlagos gyakoriságát összeadjuk, kiderül, hogy még közel 30% gyakoriság marad fenn olyan nem mongolid rasszelemek számára, aminőkről eddig még nem szóltunk. A fentebb elmondottakból azt is tudjuk, hogy ennek a rasszelemnek túlnyomórészt barna komplexiójúnak, rövidfejűnek és közép körűli, vagy mérsékelt nagyközepes termetűnek kell lennie. Ilyen az europid és mongolid rasszkör széles érintkezési határán keletkezett, legnagyobb tömegben ma is ott élő ú. n. *turanid rassz*.

A turanid rassznak külön rasszalak gyanánt való felismerése és határozottabb körvonalú leírása *Deniker*-re megy vissza, aki jellemző vonás gyanánt kiemeli a fehérés sárgás bőrszín, az egyenes haját, a

közepes termetet, a rövid agykoponyát, az egyenes orrot, a sötét színkomplexiót. *Deniker* „race turcotartare“, *Haddon* „race Turki“ néven nevezi s legfőbb képviselőit az ujgurokban látja. Már *Hölder* beszélt ugyan „turáni rassz“-ról, ez azonban inkább a mai alpi rassznak felelt meg. A név mai értelemben való használata tulajdonképpen *Ivanovszkyval* kezdődik. Régebben tévesen a mongol rassz egyik ágának tartották, ma azonban a szerzők legnagyobb része az europidek közé sorolja. *Montandon* és *Keith* s jórészt *Fickstedt* is, tipikus közti alaknak tartják, amely az europid és mongolid rasszkör érintkezési határán a mai mongolidek differenciálódása előtti időkben keletkezett. Néhány jórészt turanid jellegű ethnikai csoport embertani bélyegeinek megismertetésében szerepe volt a magyar származású *Ujfalvy* Károlynak is.

A turanid rasszt sok szomatikus vonás köti az előázsiai rasszhoz, főleg annak ahhoz a kifinomodott változatához, amelyet a kaukázusi avaroknál, georgiaiaknál, lezgieknél találunk. Tehát kétségkívül az europid rasszkörbe tartozik s a mongolid rasszkörnek csak egészen halvány emlékei észlelhetők rajta. Ha *Deniker* leírását most még megtoldjuk azzal, hogy: testalkata kecses, mozgékony, arányai szépek, törzse mérsékeltlen hosszú, végtagjai inkább rövidek, koponyajelzője 84—85 körül, homloka domború, széles, a nyakszirt rövid, de nem lapos, arca nem nagy, alakja az ovális és lekerekített négyszög között, elülről azonban kissé lapos jellegű, szemei aránylag kicsinyek, szemöldöke alacsony, szája és álla kicsi, testmagassága 166—167 cm körül, — akkor előttünk áll az ázsiai lovas nomád török-tatár népek legjellegzetesebb típusa. Elterjedés tekintetében versenyez az összes többi rasszokkal, mert Szibériától Oroszországon keresztül mélyen be Középeurópába, sőt egészen Franciaországig, s északról le Indiáig, Perzsiáig és a Balkánig kisebb-nagyobb százaléokban mindennütt megtalálható. Hazánkban a turanid rassz először a hunokkal és avarokkal, valamint a jazyg-szarmatákkal, majd később a honfoglaló magyarokkal és kunokkal került be nagyobb tömegben. Az akkori rövidfejű elemek legnagyobb része a turanid és keleteuropid rassz között oszlott meg. A honfoglaló magyaroknak, a sírleletek tanúsága szerint, vezető rétegét alkották s ma is a színmagyar területeken és a kunok kö-

zött van a legtöbb turanid rasszjellegű egyén.

Ha azonban a turanid rassz hazai képviselőit összehasonlítjuk az ázsiai turanidokkal, akkor bizonyos különbségeket is találunk. Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy amíg az ázsiai turanidok különböző tájtípusai egyszer a mongolid, máskor kifejezetten az előázsiai rassz felé tüntetnek fel szembetűnő közeledést, a magyarországi turanidok azonban teljesen a kettő között foglalnak helyet, oly módon, hogy a mongolid bélyegek teljesen elhalványultak, kifinomodtak, európaiasodtak, amit egyfelől a mongolid talajtól való közel másfél ezer éves elszakadás s e hazában nagyobbbrészt rokon europid alakokkal való közel ezer éves kereszteződés tesz teljesen érthetővé, s ami másfelől azt bizonyítja, hogy e rassz alapanyaga sohasem volt tiszta mongolid, hanem eredetileg is már jellegzetes közti alak volt.

A turanid rassznak ezt a hazánk földjéhez kötött, egészen bizonyosan itt keletkezett változatát neveztem régebben kaukázusi-mongoloid-nak, s ezt nevezem újabban „Alföld-rassz“-nak, minthogy legjellegzetesebb képviselői a nagy magyar Alföldön és a Dunántúl találhatók. Ez egyúttal az a rassz-típus, melyre valamennyi eddigi között leginkább reá illik a „magyar típus“ megtisztelő kifejezés, mert ez ilyen alakban és főleg ilyen fiziognómiával sehol másutt a világon nem található.

Ez az „Alföld-rassz“ felel meg leginkább a régebbi hazai szerzők „törökös magyar típus“-ának, vagy legalább is azok egy részének. Átlagos testmagassága 165—166 cm körül van. Agykoponyája nagy az archoz képest. Mindkettő alaptípusa a kissé megnyúlt, de erősen lekerekített sarkú négyszög, amelyet azonban az agykoponyán jelentékenyen csökkent a homlok és koponyatető erősebb fokú s a nyakszirt gyengébb fokú domborúsága, boltozottsága. Arca alapjában véve benyomott, kissé mongoloid jellegű ugyan, de mégsem lapos, mert frontális körvonalát kétszer is megtöri az erősen előre domborodó járomtáj és az arc közepén jól kiemelkedő, az ázsiai turanidokénál jóval keskenyebb hátú, fejlettebb gyökű orr. A szem is valamivel nagyobb, tágabb résű, színe kissé világosabb, inkább világos sárgásbarnába játszó. Arca pirosbarna s bőrének is, szemének is jellegzetes élénk tónusa van, ami arckifejezését igen barátságossá teszi. Végtagjai rövidek, kezei,

lábai kicsinyek, de azért dereka sem aránytalanul hosszú. A legnagyobb eltérést azonban mégis a jellegzetes, teljesen európai fiziognómiája alkotja, amelyben a finom mongoloid bélyegek inkább csak mint érdekes, vonzó jellegű kuriózumok szerepelnek. Vonásai inkább lágyak ugyan, mint kemények, de azért mégis határozottak s főleg igen élénkek. Arcának többnyire sajátos derűs, megnyerő kifejezése van, amit összes külföldi leírói kiemelnek. Férfiban is, nőben is, határozottan szép típus. Amíg az alpi és keletbalti rassz általában kissé esetlen és primitív jellegű, a dinári és előázsiai pedig nyers, durva, erőszakos benyomást keltő, addig az Alföld-rassz határozottan progresszív s erőteljessége mellett is kecses.

Ez az „Alföld-rassz a mai magyarság legnagyobb gyakoriságú, legelterjedtebb s legjellegzetesebb rasszeleme, amely a Tisza középső folyása körül s a Dunán túl egyes vidékein, mint Zalában, Somogyban, a Balaton környékén, Csallóközben, Győr megyében a 35—40%-ot is eléri, de gyakorisága országos átlagban is legalább 25%-ot, sőt a hazai turanid maradványokat is beleszámítva közel 30%-ot tesz ki. Tekintetbe véve azonban azt a nagy vérvesztést, amelynek nemzettestünk éppen ez az aktív rasszeleme állandóan, századokon át ki volt téve, gyakoriságát a honfoglalók között, valamint az Árpádkorban még a mainál is nagyobbra, legalább 35—40%-ra becsülhetjük.

Hazánk különböző vidékein természetesen e rassznak is szelekció útján létrejött különböző tájtípusai találhatóak, amelyek részletes megállapítása és leírása a jövő kutatások feladata. Annyit azonban már most is mondhatunk, hogy ezek a tájtípusok egyfelől jóval szűkebb határok között mozognak s egymáshoz is közelebb esnek, másfelől az anyarasszhoz, az ázsiai turanidokhoz is jobban hasonlítanak, mint pl. az északi rassz különböző tájtípusai és változatai. Ezért van az, hogy egy-egy baskirban, kirgizben, turkménben néha szinte magyar embert vélünk felismerni. Ebben a szőke keletbalti rasszal adaequat barna komplexiójú rasszalakban, ezekben a II. Rákóczi- és Deák Ferenc-féle arcokban látta mindig a külföld is a legjellegzetesebb magyar típust, s most az antropológiai vizsgálatok alapján elmondhatjuk, hogy ha a típus magyarságáról van szó,

akkor ez a típus az, amely a legjellegzetesebb magyar.

Vessünk most egy pillantást a honfoglalókra. Az eddig rendelkezésre álló hiteles koponyák és csontvázak tanúsága szerint a honfoglaló magyarságban két rasszalak tűnik ki a többi lényegesen felülmúló nagyobb gyakoriság által. Az egyik a lekerekített körvonalú keletbalti vagy keleteuropid, a másik a szögletesebb körvonalú turanid, illetve ennek kevésbé mongoloid változata, az Alföld-rassz. E két rasszalak a hiteles honfoglaló magyar temetőkből körülbelül 60—70%-ban fordul elő. Ezenkívül azonban egyéb rasszok is szerepelnek a honfoglaláskori magyar nemzettestben úgy az europid, mint a mongolid rasszkörből. Ilyen az előbbiből az előázsiai vagy taurid, a rjāzan, mediterrán, nordicus, dinári, az utóbbiból pedig a szibirid és palaemongolid rassz.

Alig telepedett le azonban a honfoglaló magyarság e hazában, mindjárt megkezdődött az intenzív rasszkeveredés, mégpedig europizálódás, egyfelől nősiülés, másfelől idegen elemeknek beszivárgása, betelepítése, majd a magyar nemzettestbe való beolvadása útján. Ezért van az, hogy az árpádkori sírokban mind több europid rasszelemet találunk. Ez a rasszkeveredés nagyobb részben keletbalti, nordicus és alpi, kisebb részben mediterrán, dinári és taurid rasszelemeket hozott a magyar nemzettestbe. Feltűnő azonban egyes árpádkori temetőkből, főleg a Dunán túl és az Alföldön a mongolid elemek szaporodása is. Ezeket eleinte magam is a honfoglaló magyarok utódainak tartottam. Amikor azonban egyfelől mind több hiteles pogány magyar sír került napfényre, amelyekben a mongolid elem csaknem teljesen hiányzott, s amikor módomban volt mind több avar temető emberanyagát megismernem s bennük a sok mongolid elemet kimutatnom, kiderült, hogy az árpádkori sírokban található mongolid elemek nem a honfoglalók utódai, hanem a magyar nemzettestbe beolvadt avar és besenyő maradványok. Az avar maradványok útján természetesen a turanid, keletbalti és taurid elemek is szaporodtak. Amíg tehát a magyarság egyfelől mind jobban europizálódott, másfelől azokért a vérvesztésekért, amelyek a kalandozások alatt őseredeti rasszelemeiben érték, kárpótlást nyert a beolvadt avar és besenyő maradványok útján a nemzettestbe került újabb keleti rasszelemekben.

Még nagyobb mérvű volt e folyamat a kunok betelepítése és beolvadása következtében. A kunok antropológiai összetétele a karcag-ködszállási és bócsai kuntemetők tanúsága szerint rokon volt a honfoglaló magyarokéval, azzal a különbséggel, hogy bennük kevesebb volt a keletbalti elem. A beolvadt kunok tehát túlnyomóan tauro-turanid rassztípusuk által a magyar nemzettest rasszbeli összetételét ismét az eredeti turanid irányban fejlesztették s nagy mértékben ellensúlyozták azt az europizálódási folyamatot, ami a tatárdúlás után a nyugati telepítések által idehozott újabb nordicus és alpi hullám hatására végbement. Közben északkelet felől, az északi szlávországból állandóan szivárogtak újabb keletbalti elemek is a magyar nemzettestbe. A magyarság rasszbeli összetétele tehát a mohácsi vész előtt lényegében körülbelül ugyanaz volt, mint a honfoglalás utáni első időkben. Nagyobb eltolódás egyik rasszelem javára vagy kárára sem történt, csupán kissé többszínűvé vált, mint előbb volt.

Nagyobb változás, illetve eltolódás állott be a mohácsi vész után, a török hódoltság alatt s az azt követő nagyarányú telepítések következtében. Ez a változás több irányú. Egyik fontos jelensége a dinári és taurid rasszoknak délről és délkeletről való mind tömegesebb beözönlése, a másik pedig nyugatról északi és főleg alpi rasszelemeknek betelepítése, a harmadik északról nordicus és főleg keletbalti rasszelemeknek beszivárgása és betelepítése. Ezekhez járult negyedikül e különféle rasszelemeknek mind nagyobb arányú elkeveredése, ami tetőpontját a jobbagyság felszabadításában érte el. A török háborúk és hódoltság sem jelenti tehát a magyarság valamelyik rasszelemének kipusztulását, hanem csupán a nemzettest további europizálódását, rasszbeli összetételének dinári és alpi irányban való eltolódását, s főleg a különböző rasszelemeknek arányosabb elkeveredését. Ezért van az, hogy amíg az árpádkori és törökvilág alatt elpusztult községek temetőiben a rassztípusokat még bizonyos regionális elterjedésben találjuk, s az egymás mellett fekvő községek rasszbeli összetétele egymástól sokszor élesen különbözik, addig ma csaknem minden községben együtt találjuk a magyar nemzettest minden rasszelemét, csupán a százalékos eloszlásban van közöttük több-kevesebb különbség. A legfontosabb azonban

az, hogy a magyar nemzettest ősi rasszelemei nem pusztultak ki, sőt számban sem fogytak meg annyira, mint régebben hirdették, hanem ma is itt élnek közöttünk az ország egyik részében nagyobb, a másik részében kisebb százalékban.

Íme, elvonult előttünk vázlatosan egy hosszú és bonyolult történeti folyamat, az öröklődő testi és lelki sajátságok alapján létrejött emberi alaksoportoknak, a rasszoknak története magyar földön, hogy megismerjük és megértsük belőle a mai magyar nemzettest kialakulását. Ezt a speciális magyar rassztörténeti folyamatot röviden a következőkben foglalhatjuk össze.

A honfoglaló magyarság, mint főleg turanid, keleteuropid, taurid, kisebb részben nordicus, mediterránid és mongolid rasszelemeket tartalmazó biológiai életközösség jött e hazába. Az itt talált jazyg-szarmata, hun-avar, gepida, bolgár, szláv stb. maradványokban ismét részben turanid, mongolid, taurid, keleteuropid, részben nordicus, alpi, mediterrán, dinári rasszelemekből álló kisebb-nagyobb ethnikai rögöket olvasztott magába. Majd a bevándorló besenyők és jászkúnok, az itt maradt tatárok és törökök s a betelepített németek, északi és déli szlávok stb. beolvadásával újból előbb turanid, taurid, keleteuropid, mongolid, majd később nordoid, mediterránid s főleg nagytömegű alpin-dinarid rasszelemekkel gyarapodott.

Ebből a vázlatos képből is megállapítható, hogy a honfoglalók keleti rasszelemei részben édes testvéreket találtak már e hazában is s így a magyarságot alkotó legfőbb rasszelemek honfoglalása legalább 1500 évre megy vissza. Az is kétségtelen tény, hogy a honfoglalók eredeti rasszelemei a sok vérveszteség ellenére sem pusztultak ki, hanem hol tisztábban, hol keveredve, ma is közöttünk és bennünk élnek.

És most, megismervén a mai magyar nemzettest antropológiai kialakulását, és azt a sok rasszelemet, amely benne tudományosan kimutatható, újból felvethetjük a kérdést:

Van-e hát magyar típus?

A kérdésre több szempontból is igennel felelhetünk.

Van magyar típus, mert amint láttuk, van a magyar nemzettestnek olyan rasszeleme, amelyik itt e hazában, az ezeréves

magyar biológiai történet folyamata alatt keletkezett, s amely számban is oly nagy, hogy reányomja bélyegét a magyar nemzettestre. Ez az a típus, amelyet, mint a turanid rassz hazai hajtását, régebben kaukázusi-mongoloidnak, most „*Alföld-típus*“nak neveztem.

De van magyar típus és főleg vannak magyar típusok azért is, mert azok a rasszok, amelyekből a magyar nemzettest áll, de amelyek más nemzettestekben is előfordulnak, itt e földön, e speciális természeti és társadalmi miliőben, e speciális, megszabott körben mozgó rasszkereszteződésben s főleg a történelem fejlesztette speciális magyar lelkiség hatására, az eredeti rassztípus lényegének megmaradása mellett is, másképp nyilvánulnak itt meg az arcokon, más fiziognómiát, testmozgást, élettempót váltanak itt ki, mint más természeti miliőben s főleg más nemzettesten belül. Ám éppen ez a „más“ az, ami a magyar embert az azonos nordicus, dinári, mediterrán, keletbalti stb. alaprasszjelleg ellenére is *megkülönbözteti az idegen nemzetiségűtől és külsejében, arcvonásában is magyarrá, „magyar típus“-sá teszi.* Ennek azonban két alapfeltétele van. Az egyik a több generáción át e hazában való élés; a másik pedig lelkileg a magyar nemzeti közösségbe való teljes beolvadás, a közös nemzeti célokért való lelkesedés és munkálkodás.

Tagadhatatlan tehát, hogy a magyar nemzettest éppen a benne képviselt rasszelemeknek mennyiségéből és minőségéből adódó speciális rasszbeli összetételében különbözik a világ minden más népétől. Ilyen értelemben szólva van „magyar faj“ is, mint speciális rasszbeli összetételű, e hazában ezer éve együtt élő, egymással kereszteződő biológiai életközösség, amelyet a történelem eseményei kovácsoltak össze, emeltek öntudatra s tettek azzá, ami: testben, típusban, öröklődő bélyegeiben harmonikusan sokszínű, lélekben, öntudatban, nemzeti érzésben egységes történelmi fajjá, azaz „magyar“-rá. Nemzeti kötelesség, hogy ezt a jellegzetes rasszbeli összetételt, s a belőle fakadó „nemzeti fajiság“-ot, a jövő számára is megvédjük, megőrizzük, mert csak így maradhat meg a magyar „magyar“-nak.

Bartucz Lajos dr.

Erdély népességi viszonyai.¹⁾

Les conditions démographiques de la Transylvanie.¹⁾

Közép-Európa földrajzi képéből határozott vonalakkal rajzolódik elénk a Kárpátok negyedfélszázezer négyzetkilométer terjedelmű s minden oldalról szembetűnő természetes határokkal körülölelt medencéje. Ennek az összefüggő nagy tájnak kb. egyharmad része azonban a nagy keretben külön kis egységet képez. A nagy épületnek egy elég zárt kamráját találjuk a Kárpátmedence délkeleti részén: ez a terület Erdély.

Erdély földrajzilag is, néprajzilag is különleges életkeretet jelent s ez a különleges állapot megmutatkozik e terület politikai helyzetében és fejlődésében is a történelem minden korszakában. Épp a történelmi fejlődés adott nyomatékos — talán a természeti viszonyoktól indokoltnál is erősebb — hangsúlyt Erdély különvalóságának. Viszont a történelem arról is tanúságot tesz, hogy ennek a sajátos jegyekkel bíró tájnak és a táj lakóinak élete a nagy egységnek: a Kárpátmedence, vagy Középduna-medence életének mindig szerves része volt s hogy azok a törekvések vagy események, amelyek a nagy természetes egységből kiszakítani kívánták, illetve ideig-óráig kiszakították e területet, mindig komoly sebeket okoztak az egész Középdunai táj politikai, gazdasági és kulturális életében.

A XIX. század elejétől kezdve főleg a nemzetiségi feszítőerő bolygatta meg e terület belső életének rendjét. A Kárpátmedencében a másfél évszázados törökudulás folytán számbelileg megfogyott magyarsággal szemben a perifériákon túlsúlyra szert tett nem magyar nemzetiségek mind erősebb aktivitásba kezdenek és fenyegetik az összefüggő természetes táj politikai egységét. Erdélyben a számbeli többségre jutott románok igyekeznek népi erejüket politikai téren is kamatoztatni. Minthogy pedig a románoknak Erdély története kialakításában a XX. sz. elejéig aktív irányító szerepük nem volt, a tradíciók ereje

kevésbé kötötte őket, azaz szívesen kerestek Erdély politikai státusa tekintetében az addigi fejlődéstől eltérő s a természeti erőkkel sem egyező megoldásokat.

Igy magyarázható, hogy Erdélyt 1920-ban az erdélyi román vezetőférfiak a megnagyobbodott román királyság területéhez hagyták kapcsolni anélkül, hogy saját különleges érdekeinek szolgálatát a legkisebb mértékben is biztosították volna.

Az 1920-ban teremtett új helyzet sem az elmérgesedett erdélyi nemzetiségi kérdést nem oldotta meg, sem az új Románia viszonyait konszolidálni nem volt alkalmas. Viszont a Kárpátmedence politikai egységének erőszakkal való széttöredezése olyan feszült atmoszférát teremtett, amelyben minden fejlődés megakadt.

Erdély államjogi helyzetének rendezése s ugyanakkor befelé a nemzetiségi ellentétek kiküszöbölése ma tehát újra aktuális és nem legkisebb jelentőségű problémája lett a középeurópai politikának. E probléma megoldásánál pedig elsősorban a népességi és nemzetiségi viszonyokra kell figyelemmel lenni. De nemcsak az egyes népcsoportok pusztán számerejét vagy a területen való elterjedtségét kell tekintetbe venni, hanem azok települési viszonyait, életmódját, társadalmi és kulturális tagozódását, történelmi szerepét, — melyben szellemi ereje és politikai alkotóképessége tükröződik, — gazdasági helyzetét és felépített gazdasági intézményeit stb. Mindezeket a tényezőket természetesen igen nehéz helyesen lemérni és összehasonlítani. A statisztika adatai csak alapismereteket adnak, melyekből más tudományágak segítségével s gyakran csak intuitíve lehet a helyes helyzetképet felépíteni.

Amikor Erdély népességi viszonyainak statisztikai anyagát ismertetjük, meg kell állapítanunk, hogy Erdélyt területileg pontosan meghatározni nem lehet. Az idők során ugyanis az Erdély néven szerepelt terület jelentős változásokon ment keresztül. A ma Romániához csatolt volt magyarországi terület jelentős nem erdélyi terülrészeket is magában foglal (a nagy Magyar Alföld darabjait). Viszont az a 15 vármegye, amelyet a közigazgatás és a statisztika a világháború előtt, mint Királyhágón túli erdélyi területet jelölt meg, elég szűk értelmezése a történelmi Erdélynek.

¹⁾ A Nemzetközi Népeségtudományi Unió Magyarországi Csoportja a Magyar Statisztikai Társaság kebelében 1939 március 28-i ülésén tartott előadás. — *Conférence faite dans la séance tenue le 28 mars 1939 par le Comité hongrois formé au sein de la Société Hongroise de Statistique pour l'étude scientifique des problèmes de la population, et dont le Journal de la Société Hongroise de Statistique parlera également.*

Legjobb tehát, ha ezeket a területrészeket együtt is, de külön-külön is megvizsgáljuk.

A Romániához csatolt egész magyarországi terület terjedelme 103.093 km², lakossága 1910-ben 5,257.467 fő volt, ebből

román	2,829.454 (53·8 %)
magyar	1,661.805 (31·6 „)
német	564.789 (10·7 „)
szerb	52.084 (1·0 „)
tót	31.028 (0·6 „)
rutén	20.482 (0·4 „)
egyéb	97.825 (1·9 „)

Az 1930. évi román népszámlálás a lakosság nemzetiségét kétféleképpen is megállapította („anyanyelv“ és „faji eredet“ alapján) s Erdély területén a következő helyeztet találta:¹⁾

	Lakosság anya- nyelve		Lakosság faji eredete	
	1000 lélekben	%-ban	1000 lélekben	%-ban
Román	3.237	58·3	3.209	57·8
Magyar	1.483	26·7	1.355	24·4
Német	543	9·8	545	9·8
Jiddis, ill. zsidó	111	2·0	178	3·2
Cigány	46	0·8	108	2·0
Cseh-szlovák	42	0·8	46	0·8
Szerb-horvát	42	0·8	45	0·8
Rutén-orosz	29	0·5	36	0·7
Bulgár	10	0·2	12	0·2
Egyéb	7	0·1	16	0·3
Összesen	5.550	100·0	5.550	100·0

Forrás: Anuarul Statistic al României. 1935—36. 37-38. l.)

A Magyarországtól elszakított egész területen, az 1910. évi népszámlálás 1,661.805 főnyi magyar anyanyelvű lakost talált, kik az összlakosságnak 31·6%-át alkották. Ez a szám 1930-ra leolvadt 1,483.000 főre, elsikkadt tehát közel két-

¹⁾ Erdély területén a román uralom alatt 1919-ben, 1920-ban, 1927-ben és 1930-ban végeztek népszámlálásokat. Ezek közül az 1919. és 1927. évi összeírások eredményét csak országos összegekben és nem hivatalosan adták közre; az 1920. évi számlálás nemzetiségi adatait községenként is kinyomatták, de tele feltűnő hibákkal, úgyhogy maguk a román statisztikusok sem fogadják azt el megbízhatónak. Az 1920-as népszámlálás Erdélyben 1,325.659 magyart talált (25·8%) és 2,933.894 románt (57·0%). Az 1930. évi népszámlálás nemzetiségi eredményeit ezideig csak tartományonkénti részletezéssel tették közzé s csak % számokban (félhivatalosan az erdélyi megyék adatait is publikálták, és pedig abszolút számokban is). Községenkénti nemzetiségi adatokat az 1930-as népszámlálástól nem közöltek, úgyhogy a mai napig (1939 eleje) az utolsó megbízható községenkénti nemzetiségi statisztika az 1910. évi népszámlálás anyaga.

százezer főnyi magyar és elsikkadt a természetes szaporodás eredménye, melynek csak a háború utáni évtized alatt is a román statisztikusok adatai szerint (8·3%-os évi szaporodás) 138.000 lelket kellett kitennie. Igaz, hogy Erdély elszakítása alkalmával 197 ezer magyar lakost üldöztek ki e területről, de még ennek a veszteségnek figyelembevételével is 1·6 millió fölül kellett a magyarok számának lennie 1930-ban. A terület román lakossága viszont normálisan gyarapodott, amikor 3,206.261-re emelkedett, az 1910. évi 2,821.773 lélekszámmal szemben. Ez az eredmény egyben bizonyítja az 1910. évi magyar nemzetiségi statisztika megbízhatóságát, melyet pedig a románok oly élesen támadtak a világháború előtt és alatt s melyet — éppen a volt magyarországi nemzetiségek hangos propagandája miatt — a békekonzferencián sem fogadtak el. Ime most két évtizeddel a békekonzferenciák után maga a román statisztika bizonyítja be a régi magyar statisztikai felvételek helyességét s egyúttal azoknak a túlzó adatoknak valótlanságát, melyeket a magyar bizonyítékokkal szemben a nemzetiségek prezentáltak a konferencia döntő forumai elé. Ha az erdélyi románok száma 1930-ban is csak 3,206.261, akkor semmiesetre sem haladhatta meg 1910-ben már a 3,211.000 főt — mint ahogyan a románok 1919-ben állították — és nem lehetett több — figyelembevétel a természetes szaporodás adatait — semmiképpen sem annál az összegnél, amelyet 1910-ben a magyar népszámlálás megállapított.

A román nemzetiségi statisztikában megnyilvánuló tendenciára jellemző, hogy a magyar elem legerősebb mértékben a hátramenti területeken csökkent, viszont a románok száma és aránya itt emelkedett a legszembeszökőbben. A mai Körösvidék és Máramaros tartomány területén az 1910. évi népszámlálás szerint 469.986 magyar élt, az egész lakosság 35·7%-a. 1930-ban csak 321.338 magyar származású lakost számoltak meg itt, 23·1%-ot (anyanyelv szerint 378.000 a számuk, 27·2%). Ugyanezen a területen a román lakosság abszolút száma a két időpont között 706.126-ról 844.411-re emelkedett, aránya pedig 53·6%-ról 60·8%-ra. A magyarság csökkenésének aránya itt 31·6%-os. A Királyhágón túli Erdély területén a magyarság arányszáma 1910 és 1930 között 12·8%-kal csökkent, a Bánságban 16·3%-kal.

A Királyhágón túli Erdély területe 57.804 km², lakossága 1910-ben 2,678.367 fő volt, közülök

román	1.472.021	(55·00/0)
magyar	918.217	(34·30/0)
német	234.085	(8·70/0)
egyéb	54.044	(2·00/0)

A többi rész főképp a mai csonkhatármenti megyékből áll: Ugocsa, Szatmár, Szilágy, Bihar, Arad; ezekhez járul északon Máramaros megye Romániához csatolt alsó fele, délen a Bánság: Torontál, Temes és Krassó-Szörény megye. E részek területi és nemzetiségi adatai a következők:

Területrész	Terület km. ²	Lakosság 1910-ben ¹⁾ összesen
1. Határmenti megyék . .	23.415	1,435.000
2. Máramaros megye . .	3.400	160.000
3. Temes-Torontál megye	7.400	519.000
4. Krassó-Szörény megye	11.074	465.000
Összesen	45.289	2,579.000

¹⁾ A trianoni határ által kettévágott megyéknek, járásoknak és községeknek adatait többször összeállították mindkét oldalon, a különböző források ugyanazon oldalon is egymástól többé-kevésbé eltérnek; ezért itt kikerekített adatokat közlünk.

Lakosság nemzetiségi megoszlása:

Területrész	Román		Magyar		Német		Egyéb	
	1000	%	1000	%	1000	%	1000	%
1. Határmenti megyék . .	767	53·5	587	40·9	43	3·0	38	2·6
2. Máramaros m.	75	46·9	42	26·3	27	16·8	16	10·0
3. Temes-Torontál m. . . .	179	34·5	62	15·8	205	39·5	53	10·2
4. Krassó-Szörény m. . .	336	72·3	33	7·1	56	12·0	40	8·6
Összesen	1.357	52·6	744	28·9	331	12·8	147	5·7

Szatmár, Szilágy, Bihar, Arad határmenti megyékben a magyarság arányszáma elég magas, viszont a Bánságban és Máramarosban kicsiny. A történelmi belső Erdély lakosságában a magyar elem számbelileg erősebb, mint a Romániához csatolt többi területen együttvéve.

A román uralom alatt sem lehetett el-
tüntetni azt, hogy a Magyarországtól Romániához csatolt terület különálló darabokra oszlik. Használják az Erdély (Tran-

silvania) elnevezést általánosságban az egész területre is, de a hivatalos statisztika 3 provinciát ismer (Erdély, Bánság, Körös—Máramaros vidék) s a különböző közigazgatási felosztásokban és tervekben is kiütözik a területrészek különállása.¹⁾

A nemzetiségek eloszlása Erdély területén igen kúsza. Csak egyetlen egy megyében találunk 90%-nál nagyobb többségben egy nemzetiséget. Ez Udvarhely székelyföldi megye, ahol a magyarság aránya 95·4%-os. 75—90%-os túlnyomóan egy nemzetiségű megyét 6-ot találunk. Ezek közül 4 román többségű (Fogarás, Hunyad, Alsó-Fehér, Szolnok-Doboka), 2 magyar többségű (Csik, Háromszék). 50—75% közötti arányban alkot többséget a románság 9 megyében (Krassó-Szörény, Torda-Aranyos, Beszterce-Naszód, Kolozs, Bihar, Szeben, Arad, Szilágy, Máramaros); a magyarság 2 megyében (Maros-Torda, Szatmár). 5 megyében teljesen kevert a lakosság, abszolút többsége egyik nemzetiségnek sincs. (Temes, Torontál, Brassó, Kisküküllő, Nagyküküllő.) Mindez a régi magyar közigazgatási beosztás szerint számítva. A román megyebeosztás több jelentős eltérést hozott s így a megyék nemzetiségi képét is jelentősen befolyásolta. Az egész, Romániához csatolt magyarországi terület megyéinek nemzetiségi képe az új román közigazgatási beosztás szerint 1910, 1921. és 1930. években az 1. sz. táblázat szerint alakult.²⁾

De a megyéken belül is a nemzetiségi eloszlásnak és keveredésnek legkülönbözőbb — s néhol egészen bizarr — változatait találjuk. A nagyobb városok még jobban komplikálják a helyzetet, ezek 1910-ben szinte kivétel nélkül (s nagyrészen még ma is) magyar többségűek voltak, viszont

¹⁾ Szilágy megye helyzete bizonytalan a román felosztásokban. Töbnyire a felső Erdélyhez számítják (bár területét Szatmár megye rovasára megnagyobbították s kitölték a jelenlegi magyar határig), de olykor a határvidékhez, illetve Körös és Máramaros tartományokhoz.

²⁾ Ez a kimutatás az 1930. évi román „Indicatorul Statistic”-ből kiindulva készült. Az 1910. évi adatok a román forrás községanyagához lettek hozzákeresve. Ebből a körülményből magyarázható, hogy az 1910. évi adatok végösszege minimális eltérést mutat a magyar forrásokban közölt végösszegektől. Az 1930. évi végösszeg is eltér néhány ezerrel a fentebb már idézett adatoktól. A különböző részleteket adó román hivatalos és félhivatalos statisztikák ugyanis nem egyeznek egymással pontosan.

1. A Romániához csatolt volt magyar terület megyéinek nemzetiségi statisztikája az 1910., 1920. és 1930. években az 1930. évi közigazgatási határok szerint.

Statistique des nationalités ethniques des comitats du territoire hongrois annexé à la Roumanie; chiffres de 1910, 1920 et 1930, suivant la division administrative en vigueur en 1930.

Forrás: — Sources: az 1910. és 1920. évekre a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal községi lapjai. — *Pour 1910 et 1920, les bulletins individuels de l'Office central royal hongrois de statistique.* 1930-ra — *Pour 1930, S. Dragomir: La Transylvanie roumaine et ses minorités ethniques. Bucarest. 1934.*

Megye — Comitats	Év An- nées	Összes népe- ség Popula- tion totale	Magyar Hongrois		Német Allemands		Román Roumains		Egyéb Autres	
			szám sz. nombre abs.	o/o	szám sz. nombre abs.	o/o	szám sz. nombre abs.	o/o	szám sz. nombre abs.	o/o
Szűkebb Erdély — Transylvanie proprement dite										
Alsó-Fehér	1910	204.411	34.084	16.67	7.816	3.82	159.224	77.90	3.287	1.61
	1920	196.178	25.228	12.86	7.068	3.60	159.737	81.43	4.145	2.11
	1930	212.672	24.021	11.3	7.589	3.6	173.340	81.5	7.722	3.6
Beszterce-Naszód	1910	137.686	12.791	9.29	27.087	19.67	93.653	68.02	4.155	3.02
	1920	129.508	6.488	5.01	21.822	16.85	90.435	69.83	10.763	8.31
	1930	144.052	7.536	5.3	20.694	14.4	103.354	71.8	12.468	8.5
Brassó	1910	137.621	39.223	28.50	30.024	21.82	67.040	48.71	1.334	0.97
	1920	138.637	36.532	26.35	30.657	22.12	69.418	50.07	2.030	1.46
	1930	167.509	44.728	26.70	33.293	19.90	83.539	49.90	5.949	3.50
Csik	1910	136.785	123.185	90.05	1.014	0.75	11.879	8.68	707	0.52
	1920	132.221	106.923	80.87	211	0.15	23.056	17.44	2.031	1.54
	1930	145.661	120.536	82.81	439	0.29	20.955	14.40	3.731	2.50
Fogarás	1910	89.049	7.535	8.46	10.232	11.49	69.635	78.20	1.647	1.85
	1920	86.585	5.401	6.24	9.743	11.25	70.677	81.63	764	0.88
	1930	86.016	4.756	5.51	10.749	12.50	67.386	78.39	3.125	3.60
Háromszék	1910	137.154	122.092	88.91	578	0.42	13.543	9.98	941	0.69
	1920	135.518	114.166	84.05	392	0.29	19.733	14.75	1.227	0.91
	1930	135.557	109.371	80.63	775	0.80	21.356	15.77	4.055	2.80
Hunyad	1910	333.404	51.687	15.50	8.031	2.41	266.179	79.84	7.507	2.25
	1920	320.798	39.161	12.21	8.867	2.76	263.566	82.16	9.204	2.87
	1930	331.947	37.562	11.3	8.285	2.5	272.212	82.0	13.888	4.2
Kis-Küküllő	1910	136.931	37.278	27.23	22.557	16.47	71.399	52.14	5.697	4.16
	1920	134.418	33.576	24.98	22.571	16.79	73.307	54.54	4.964	3.69
	1930	149.315	35.272	23.6	23.992	16.1	80.539	54.0	9.512	6.3
Kolozs	1910	275.142	110.831	40.28	2.543	0.92	156.717	56.96	5.051	1.84
	1920	295.697	93.609	31.66	2.289	0.77	182.033	61.56	17.766	6.01
	1930	334.236	100.712	30.1	2.770	0.8	203.770	61.0	26.984	8.1
Maros-Torda	1910	263.321	133.589	50.73	14.389	5.46	108.395	41.17	6.948	2.64
	1920	259.829	113.556	43.70	11.770	4.53	122.268	47.06	12.235	4.71
	1930	289.378	123.240	42.60	11.282	3.90	132.648	45.90	22.208	7.60
Nagy-Küküllő	1910	135.381	16.151	11.93	55.935	41.32	55.580	41.06	7.715	5.69
	1920	136.399	14.074	10.32	57.846	42.41	62.968	46.17	1.511	1.10
	1930	148.003	17.466	11.8	58.877	39.8	66.231	44.8	5.429	3.6
Szeben	1910	169.061	11.129	6.58	47.474	28.08	107.214	63.42	3.244	1.92
	1920	169.420	7.577	4.47	49.755	29.37	108.038	63.77	4.050	2.39
	1930	194.585	9.094	4.7	56.958	29.3	120.741	62.1	7.792	3.9
Szilágy	1910	316.910	157.212	49.61	1.460	0.46	152.156	48.01	6.082	1.92
	1920	312.793	101.120	32.33	22.225	7.11	168.471	53.86	20.977	6.70
	1930	343.167	107.738	31.4	15.975	4.6	193.052	56.3	26.402	7.7
Szolnok-Doboka	1910	207.713	47.206	22.73	4.113	1.98	153.743	74.02	2.651	1.27
	1920	199.111	34.065	17.11	204	0.10	151.949	76.31	12.893	6.48
	1930	218.580	33.897	15.5	361	0.2	169.502	77.6	14.820	6.7
Torda-Aranyos	1910	159.293	38.928	24.44	528	0.33	117.198	73.57	2.639	1.66
	1920	154.991	35.709	23.04	1.769	1.14	114.517	73.89	2.996	1.93
	1930	183.323	39.305	21.5	742	0.4	136.281	74.3	6.995	3.8
Udvarhely	1910	132.211	129.041	97.60	509	0.38	2.423	1.83	238	0.19
	1920	127.323	120.563	94.69	332	0.27	4.627	3.63	1.801	1.41
	1930	129.917	119.300	91.79	460	0.30	6.119	4.71	4.038	3.20
Szűkebb Erdély együtt Total de la Transylvanie proprement dite	1910	2,972.073	1,071.962	36.07	234.290	7.88	1,605.978	54.04	59.843	2.01
	1920	2,929.426	887.748	30.30	247.521	8.45	1,684.800	57.51	109.357	3.74
	1930	3,213.918	934.534	29.08	253.241	7.88	1,851.025	57.59	175.118	5.45

Megye — Comitats	Év An- nées	Összes népesség Popula- tion totale	Magyar Hongrois		Német Allemands		Román Roumains		Egyéb Autres	
			szám sz. nombre abs.	0/0	szám sz. nombre abs.	0/0	szám sz. nombre abs.	0/0	szám sz. nombre abs.	0/0
B á n s á g — B a n a t										
Temes-Torontál	1910	500.763	85.920	17.15	185.010	36.95	174.692	34.89	55.141	11.01
	1920	486.461*	71.641	14.73	183.301	37.68	173.464	35.66	58.055	11.93
	1930	499.261	76.941	15.4	174.449	35.0	187.953	37.6	59.918	12.0
Szörény	1910	248.428	24.654	9.92	25.661	10.33	187.826	75.61	10.287	4.14
	1920	229.016	14.865	6.50	23.073	10.07	179.714	78.47	11.364	4.96
	1930	239.329	15.823	6.6	23.053	9.6	183.286	76.6	17.167	7.2
Krassó	1910	202.372	6.214	3.07	20.877	10.32	147.151	72.71	28.130	13.90
	1920	181.033	2.829	1.56	17.279	9.55	137.538	75.97	23.387	12.92
	1930	200.847	5.039	2.5	25.628	12.8	139.586	69.5	30.594	15.2
Bánság együtt — Banat	1910	951.563	116.788	12.27	231.548	24.33	509.669	53.56	93.558	9.84
	1920	896.510	89.335	9.96	223.653	24.95	490.716	54.74	92.806	10.35
	1930	939.437	97.803	10.41	223.130	23.75	510.825	54.38	107.679	11.46
Körös és Máramarosvidék — Régions de Körös et de Máramaros										
Arad	1910	438.687	122.385	27.90	51.508	11.74	247.315	56.38	17.479	3.98
	1920	418.238	98.949	23.66	51.012	12.20	244.706	58.51	23.571	5.63
	1930	423.565	82.385	19.5	52.219	12.3	258.408	61.0	30.553	7.2
Bihar	1910	462.648	195.567	42.27	3.408	0.74	252.101	54.49	11.572	2.50
	1920	463.619	156.428	33.74	1.937	0.42	268.543	57.92	36.711	7.92
	1930	510.137	152.942	30.0	2.288	0.5	314.057	61.6	40.850	7.9
Máramaros	1910	150.468	28.977	19.26	27.839	18.50	73.457	48.82	20.195	13.42
	1920	157.164	13.485	8.58	6.917	4.40	79.034	50.29	57.728	36.73
	1930	161.503	11.181	6.9	3.239	2.0	93.200	57.7	53.883	33.4
Szatmár	1910	265.958	123.057	46.27	7.416	2.79	133.253	50.10	2.232	0.84
	1920	278.579	81.995	29.43	14.304	5.13	160.199	57.51	22.081	7.93
	1930	294.690	74.830	25.4	9.505	3.2	178.746	60.7	31.609	10.7
Körös és Máramarosvidék együtt — Régions de Körös et de Máramaros	1910	1,317.761	469.986	35.66	90.171	6.84	706.126	53.59	51.478	3.91
	1920	1,317.600	350.857	26.63	74.170	5.63	752.482	57.11	140.091	10.63
	1930	1,389.895	321.338	23.12	67.251	4.84	844.411	60.75	156.895	11.29
Erdély összesen — Total général de la Transylv.	1910	5,241.397	1,658.736	31.65	556.009	10.61	2,821.773	53.84	204.879	3.90
	1920	5,143.536*	1,327.940	25.82	545.344	10.60	2,927.998	56.93	342.254	6.65
	1930	5,543.250	1,353.675	24.42	543.622	9.81	3,206.261	57.84	439.692	7.93
9 község együtt — Ensemble de ces 9 communes		26.867	4.164	15.5	15.636	58.2	4.164	15.5	2.903	10.8

*) Zsombolya, Kiskomlós, Horvátkecsa (Köcse), Csene, Ujvár, Öregfalú, Laczonás, Nagyzsám és Óbék községek nemzetiségi adatait az 1910. évi megoszlás alapján becsléssel állapítottuk meg. — *Pour les nationalités des communes de Zsombolya, Kiskomlós, Horvátkecsa (Köcse), Csene, Ujvár, Öregfalú, Laczonás, Nagyzsám et Óbék, évaluations d'après les chiffres de 1910.*

legtöbbjüknek közvetlen környezete idegen volt.¹⁾

¹⁾ Erdély városi lakossága 1910 és 1930-ban anyanyelv szerint a következőképpen oszlott meg:

	1910	%	1930	%
Magyar	480.000	62.0	431.000	44.9
Román	152.000	19.6	330.000	34.4
Német	123.000	15.9	130.000	13.6
Egyéb	19.000	2.5	69.000	7.1
Összesen	774.000	100.0	960.000	100.0

Mielőtt az erdélyi nemzetiségek elhelyezkedésének részletes ismertetésére áttérnénk, vessünk egy pillantást egész Románia nemzetiségi képére és ismerjük meg abban a magyarság jelentőségét. (L. 2. sz. tábla.)

Erdélyen kívül a mai Romániában a legjelentősebb magyar népcsoportot a moldovai magyarság képviseli, kívülük igen sok magyar él a nagyobb regáti városokban, elsősorban a fővárosban; Bukovinában van még 5 csángó-magyar község.

Visszatérve Erdélyre, a lakosság általá-

2. Románia lakosságának anyanyelvi statisztikája 1910 körül és 1930-ban.¹⁾

Statistique des langues maternelles en Roumanie, vers 1910 et en 1930.¹⁾

Anyanyelv <i>Langues maternelles</i>	1910 absz. sz. <i>nombres absolus</i>	%	1930 absz. sz. <i>nombres absolus</i>	%
Román — <i>Roumains</i>	10,818.040	67.6	13,191.000	73.0
Magyar — <i>Hongrois</i>	1,819.688	11.4	1,556.000	8.6
Német — <i>Allemands</i>	736.226	4.6	760.000	4.2
Rutén, ukrán — <i>Ruthènes, Ukrainiens</i>	—	—	646.000	3.6
Orosz — <i>Russes</i>	1,048.576	6.5	452.000	2.5
Zsidó (Jiddis) — <i>Juifs (Yiddish)</i>	618.454	3.9	518.000	2.9
Bulgár — <i>Bulgares</i>	317.728	2.0	362.000	2.0
Török-tatár — <i>Turco-Tartares</i>	222.375	1.4	287.000	1.6
Cigány — <i>Tziganes</i>	94.026	0.6	106.000	0.6
Szerb-horvát — <i>Serbes-Croates</i>	58.992	0.4	47.000	0.3
Tót-cseh — <i>Tchéco-Slovaques</i>	32.033	0.2	44.000	0.2
Lengyel — <i>Polonais</i>	35.033	0.2	34.000	0.2
Egyéb — <i>Autres</i>	192.988	1.2	50.000	0.3
Összesen — Total	15,994.159	100.0	18,053.000	100.0

¹⁾ Források: — *Sources*: Magyar Statisztikai Zsebkönyv. V. évf. — *V^e année*. Budapest, 1937. p. 22—23.

W. Winkler: *Statistisches Handbuch der europäischen Nationalitäten*. Wien, 1931.

Jakabffy Elemér: *Erdély Statisztikája*. Lugos, 1923.

Buletinul Demografic al Romaniei. 1936. No. 6. p. 346—47.

nos nemzetiségi megoszlása után vizsgáljuk meg röviden a felekezeti viszonyokat.

Erdély lakosságának vallásfelekezetek szerinti megoszlása még kevésbé egyöntetű képet ad, mint a nemzetiségi megoszlás. Az egy-egy nemzetiségi csoporthoz tartozó lakosok három-négyféle vallásfelekezethez tartoznak, ami a lakosság etnikai jellegét tovább variálja, de egyúttal nagy jelentőséggel bír ez a körülmény az egyes nemzetiségek kulturális és nemzeti szervezkedéseinek szempontjából is. A vallás-erkölcsi téren már meglévő kész keretek a nevelési és művelődési tevékenység számára segítséget nyújthatnak. Nemzeti szempontból e keretek jól felhasználhatók ott, ahol az egyes egyházak hívői nemzetiségileg homogén csoportokat alkotnak, nehezebb a helyzet, ha különböző nemzetiségű lakosok tartoznak ugyanazon egyház kebelébe.

Erdélyben a nemzetiségi és vallási keretek egészben véve nem fedik egymást, de igen sokszor fedik helyileg, egy-egy vidéken. Csik megye magyarjai úgyszólván mind ró-

mai katolikusok, Maros-Tordáé nagy többségben reformátusok; Brassó, Szeben, Nagyöküllő, Kisköküllő megyék (Szászföld) németjei túlnyomó többségükben evangélikusok, Temes, Torontál és Arad megye (Bánság) németjei majdnem mind római katolikusok; Beszterce-Naszód, Szolnok-Doboka, Kolozs megye románjai nagy többségükben görög katolikusok, a déli román megyéké görög keletiek. A másik oldalról nézve a dolgot: az unitárius és református vallás hívői, bárhol lakjanak, szinte kizárólag magyarok Erdélyben; a gör. kat. egyház hívői nagy többségben románok (Máramarosban rutének is), a gör. keletiek szinte kizárólag románok (a Bánságban szerbek is), az evangélikusok kevés kivétellel németek.

3. A Magyarországtól Romániához csatolt terület lakóinak felekezeti statisztikája.¹⁾

Statistique des confessions sur le territoire hongrois annexé à la Roumanie.¹⁾

Vallásfelekezet <i>Confessions</i>	1910 1000 lélek <i>en milliers</i>	%	1930 1000 lélek <i>en milliers</i>	%
Görög keleti — <i>Gréco-orientaux</i>	1.807	34.4	1.931	34.8
Görög katolikus — <i>Gréco-catholiques</i>	1.243	23.7	1.385	25.0
Római katolikus — <i>Catholiques rom.</i>	995	18.9	947	17.1
Református — <i>Calvinistes</i>	694	13.2	698	12.6
Evangélikus — <i>Luthériens</i>	263	5.0	273	4.9
Izraelita — <i>Israélites</i>	182	3.5	191	3.4
Unitárius — <i>Unitaires</i>	69	1.3	68	1.2
Egyéb — <i>Autres</i>	4	0.0	57	1.0
Összesen — Total	5.257	100.0	5.550	100.0

¹⁾ Forrás: 1910. évre a Magyar Statisztikai Zsebkönyv 1937. évf. 24. old. 1930. évre Anuarul Statistic al Romaniei 1935—1936, 36. old. — *Sources*: Pour 1910, Magyar Statisztikai Zsebkönyv, année 1937, page 24. Pour 1930, Anuarul Statistic al Romaniei 1935—1936, page 36.

A magyar nemzetiségű lakosok közül 1910-ben 688.205 volt református vallású (41.4%); 642.858 róm. katolikus (38.7%); 127.808 izraelita (7.7%); 79.090 görög katolikus (4.8%); 68.125 unitárius (4.1%); 40.114 evangélikus (2.4%); 13.351 görög keleti (0.8%) és 937 egyéb felekezethez tartozó (0.1%). Az 1930. évi népszámlálásnak sem részletesebb felekezeti adatai, sem a nemzetiség és vallás kombinatív adatai mindeddig nem ismeretesek.

Ha nem elégszünk meg a nemzetiségek általános erőmérlegének ismeretével Erdélyben, hanem részletesebben vizsgáljuk a résztájak nemzetiségi képét, igen változatos viszonyokkal találkozunk. Vannak határozott magyar jellegű tájak, vannak erős többségben román lakosságú tájak, van egy elég határozott — bár már korántsem tiszta — szász vidék s vannak mindezen kívül nagykiterjedésű vegyes vidékek, ahol 2—3 vagy még több nemzetiség keveredik egymással néha úgy, hogy különböző nemzetiségű falvak váltakoznak egymás mellett, máskor úgy, hogy a községeken belül is kevert a lakosság.

Magyar jellegű tájak. 1. a Székelyföld; 2. a magyar-román határvidék; 3. Szilágy-ság; 4. Kalotaszeg. E kifejezetten magyar jellegű, azaz túlnyomó magyar többségű területek kiterjedése 25.000 km.² 1,250.000 lakossal, kiknek 79%-a magyar. Ezek az összefüggő magyar területeken kívül számos apróbb magyar sziget van Erdély területén szétszórva. Ilyen szigetek az idegen etnikai környezetben élő erdélyi magyar városok is. A magyarság többi része vegyes nemzetiségű jellegű területeken lakik.

A románok két nagyobb foltban lakják túlnyomó többségként Erdély területét. Egyik összefüggő román terület délről nyúlik ék alakban a Bihar hegység felé. Fogaras, Szeben, Hunyad, Krassó-Szörény megyék és Bihar megye déli része tartoznak e területfolthoz. Itt kb. 32.000 km.² területen a román lakosság 83%-os többségben van. E terület legnagyobb része erdős hegyvidék, ahol a románok hegyi pásztor és földművelő foglalkozásuknak megfelelően szétszórva élnek. Népsűrűsége e tájaknak sokkal kisebb, mint a magyar többségű területeké. Nagyobb népességcentrumok e vidékeken nincsenek, a gazdasági és forgalmi központok már magyar vagy vegyes lakosságú területekre esnek.

Jóval kisebb a másik román területfolt. Ez Erdély északkeleti határa felől (Máramaros, Beszterce) nyúlik a Szamos völgyén keresztül mindinkább összeszűkülve szintén a Bihar-hegység felé. Kb. 13.000 km.² területen 430.000 román nemzetiségű lakos él itt 76%-os többségben. Ez tehát nemzetiségileg kevésbé tiszta terület, a más nemzetiségű (elsősorban magyar) lakosság közel negyedrészt teszi az összlakosságnak. Más jellegűvé teszi e román területet az is, hogy a románok itt túlnyomó részt gör.

kat. vallásúak, míg a déli román terület lakói gör. keletiek.

E két ék alakú román többségű terület szemlélteti egyúttal a románok Erdélybe való bevándorlásának két főirányát is. Egyrészt délről Havasalföld felől, másrészt északkeletről Moldva felől vándoroltak be a románok Erdélybe s elsősorban az addig gyéren lakott vagy lakatlan hegyvidékeket szállották meg.

Olyan nagyobb kiterjedésű *német jellegű terület*, ahol a német lakosság arányszáma 70—80% volna — mint a fent felsorolt magyar és román vidékeken — Erdélyben nincs. A Bánság is, ahol az erdélyi németiség számban legnagyobb csoportja él, s a Szászföld is, ez a régi német településterület inkább a vegyes lakosságú területek közé volna sorozható.

A Bánság a legtipikusabb kevert vidék Erdélyben. Temes-Torontál megyék Romániához csatolt részein 7.900 km.² területen 524.000 főnyi lakos él.¹⁾ Ebből 205.000 német (39·1%), 177.000 román (33·7%); 88.000 magyar (16·7%) s még szerb és egyéb nemzetiségű lakos is jelentős számmal akad.

Kisebb területű, de erősebben német jellegű vidék a *Szászföld*, ez két részre különül: Szeben megye egy része és Nagykovácsfalva megye jelenti az egyik, a Barcaság a másik, kisebbik részt. Együttvéve e két terület kb. 5.200 km.² kiterjedésű, lakossága 273.000, ebből német 126.000 (46·2%); román 109.000 (40·2%); magyar 29.000 (10·7%). Beszterce vidékén élnek még nagyobb számban szászok, de kb. 41.000 főnyi s nem is eléggé összefüggő területen élő tömegük elvész a körülöttük lévő román tengerben.

A román-magyar *vegyes vidékek* közül legjelentősebb az *erdélyi medence* területe. 9.400 km.² területen 640.000 lakos él itt. A románok 364.000 fővel többségben vannak, a magyarok száma 225.000 fő, arányuk 35·2%. 35.000 német és 16.000 egyéb nemzetiségű lakos is él itt. A terület etnikai képe mozaikszerűen kevert. A magyar vagy román többségű községek nem alkotnak összefüggő nagyobb területeket, csak egymással váltakozó szigeteket. De alig van olyan község, amelyben nem találunk meg mindkét nemzetiséget. A gazdasági és forgalmi gócpontokban itt is mindenhol a magyarságot találjuk többségben. De a művé-

¹⁾ Az 1910. évi közigazgatási határok között.

szeti emlékek, ősi iskolák, könyvtárak, intézmények is mind az erdélyi magyarság kulturájáról beszélnek itten. A magyarság volt e terület társadalmi és politikai életének, közigazgatásának megszervezője és irányítója Erdély története folyamán mindvégig. De nemcsak főszereplője volt a magyarság Erdély e központi területe politikai, kulturális és gazdasági életének, hanem fő szenvedője is. Vezető szerepének megfelelően a magyarság a maga bőrén vállalta cselekvéseinek kockázatát és elsősorban a saját testével állt helyt földje, hazája védelmében. A belső politikai harcok is a magyarság erejét emésztették, míg érintetlenül hagyták a politikai szerepet nem játszó román jobbagységét. Így jutott a XVIII. és XIX. század számtalan megpróbáltatása után az Erdélyi Medencében a románság a magyarsággal szemben számbelileg kedvezőbb helyzetbe.

A másik nagyobb kiterjedésű vegyes román-magyar vidék a nyugati határ mentén már tárgyalt magyar öv mögött húzódik kb. 7.000 km² területen félmillió lakossal. A románok többségben vannak, de a magyarok arányszáma is jelentős (másfélszáz ezer lélek, több mint 30%). A németek és más nemzetiségű lakosok arányszáma 10% fölé emelkedik ezen a területen. E terület helyzetének jellemzésére ismerni kell annak különleges földrajzi helyzetét. E vegyes magyar-román nyelvterület annak az egybe-láncolódó magas hegységsorozatnak a Nagy Magyar Alföld felé néző nyugati lejtőin húzódik végig, amely az Erdélyi Medencét nyugat felé határolja. E hegysorozat középrészét a Biharhegység hatalmas erdős tömbje alkotja, amelyen keresztül nyugat-kelet irányban jól használható közlekedési út nem vezet keresztül. Légvonalban kb. 150 km hosszú áttöretlen elválasztó falat jelent ez a hegység észak-déli irányban a Magyar Alföld és az Erdélyi Medence között. E természetes bástyavonulat nyugati lejtőin lakó románoknak semmi érintkezésük nincsen a hegység keleti lejtőin és az Erdélyi Medencében élő román fajtestvéreikkel. Mozgási lehetőségeik kizárólag a Magyar Alföld felé vannak, amelyre megélhetésük tekintetében is szorosán rá vannak utalva. Bár az 1920. évi határmegállapításoknál a Magyar Alföldből is Romániához csatoltak egy elég tekintélyes szegélyt, az a rész még sem látszik elegendőnek arra, hogy a hegyvidék szükségleteit kielégítse. Főleg

azért sem, mert az új politikai határ az Alföld szélének ezt a sűrűn lakott és igen élénk lüktetésű gazdasági életet élő részét valósággal megbénította. A Bihar hegyvidék nyugati lejtőinek román lakossága emiatt a világháború után igen kedvezőtlen helyzetbe jutott. Az állandó politikai nyugtalanság és szociális elégedetlenség jellemzi 20 év óta e terület lakosságát s a román kormányok többször próbálták már külön akciókkal a kedvezőtlen helyzetet enyhíteni.

Érdemes egy pillanást vetni a három fő nemzetiségnek települési viszonyaira és Erdély területén való eloszlására is. A magyarság települése elég egyenetlen. A nagyobb magyar vidékeken kívüli magyar centrumok megfelelő hinterland nélkül sokszor elég magánosan állanak. A románok települése egyenetlesebb. Az apró román falvak és a nem román községekbe települt románok csoportjai behálózzák a terület jelentős részét. Viszont nincsenek komoly, nagyobb centrumaik. E falusi telepek mindenestre nagyobb állóképességgel rendelkeznek, mint a hatalom kezének jobban kitett városi tömegek. Ebből a szempontból az erdélyi románság védettebb helyzetben volt a régi magyar uralom alatt, mint ma a magyarság, eltekintve attól, hogy olyan elnyomó és kifosztó tendenciák, mint ma, a kormányhatalom és többségi nép részéről a magyar uralom alatt nem érvényesültek.

A településbeli különbségekben azonban minőségbeli különbségek is rejlenek s ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni éppen ma, amikor szeretik a nemzeteket és népeket pusztán számmal mérni. Egy-egy vidék életében s ezeken keresztül az ország életében is, a városi kiművelt lakosság tízezeinek mindenestre nagyobb súlya, jelentősége van, mint számban ugyanannyi falusi lakosnak. Akár a politikai, akár a közigazgatási, kulturális vagy gazdasági élet irányítását vesszük is, kiművelt emberfőkre szükség van s a városi lakosság nemcsak igények és életmód terén, hanem a munka terén is több vagy magasabbrendű értéket termel, mint ugyanannyi vagy számban több falusi. Az élet természetes rendjének mutatkozik a városodás folyamata, amelynek révén a falusi lakosság kirajzó csoportjai nemcsak lakóhelyet és foglalkozást változtatnak, hanem társadalmi pozíciót is és — egyedeikben különböző gyorsasággal, de néhány generáción át tömegekben is — megteszik az utat a

városi munkásosztálytól az önálló iparosok vagy vállalkozók, vagy a szellemi foglalkozásúak osztályáig. Bármennyire becsüljük és értékeljük tehát az egészséges, életerős falusi népet, nem szabad abba a hibába esnünk, hogy egy-egy népcsoport mérlegelésénél minőségkülönbségeket az egyes népcsoportok belső rétegződése szerint ne tegyünk. Az erdélyi magyarság sokkal nagyobb mértékben városiak, mint a románok. (Az erdélyi román lakosság 10·2 %-a lakott 1930-ban a városokban, a magyar lakosság 29·1%-a.) Ebből származnak hátrányok is (így különösen a jövőben várható számbeli gyarapodás tekintetében), de vannak ennek a körülménynek előnyei is és feltétlenül módosítja ez a körülmény a magyar és román lakosság pusztasági számerejének összehasonlításából kitűnő népi-erőmérleget.

A lakosság városi és falusi rétegződéséről és ennek a különböző erdélyi nemzetiségek szaporodására gyakorolt hatásáról beszélve, térjünk át a szaporodási viszonyok rövid ismertetésére. Románia lakosságának természetes szaporodási arányszáma magas, viszont Erdély lakosságának szaporodása közepes. Sajnos, a román demografiai kiadványok csak néhány évre

vonatkozóan közölnek nemzetiségi adatokat s azt sem olyan részletezéssel, hogy kontrolljukra valamilyen mód volna. A román demografusok néhány évvel ezelőtt egy-egy év születési és halálozási adataiból kiindulva nagyszabású tudományos és politikai propagandát kezdtek a bel- és külföldi közvélemény meggyőzésére arra vonatkozólag, hogy Romániában és Erdélyben a román lakosság annyival magasabb szaporodási arányt mutat fel a más nemzetiségek s különösen a magyarok és németek felett, hogy ez a körülmény előbb-utóbb a nemzetiségi erőviszonyok teljes eltolódására, sőt a magyar lakosság kipusztulására fog vezetni. Minthogy egy-egy év adataiból demografiai jelenségek vizsgálatánál nem lehet általános szabályszerűségeket kiolvasni s minthogy a román demografiai közlemények nemzetiségi részletezésű szórványos adatai nem bírnak elegendő hitellel, megpróbáltuk a népszaporodási viszonyokat nemzetiségi tájankint vizsgálni; vagyis szembeállítani egymással a 80—90%-os magyar területek szaporodási viszonyait a 80—90%-os román területekével és pedig 10—15 éves periódusokra vonatkozólag. Az eredmény a következő:

4. Egyes nemzetiségi vidékek népszaporodási arányszámai Erdélyben.

Accroissement de la population dans les régions à nationalités de la Transylvanie.

Megyecsoportok <i>Groupes de comitats</i>	1930. évi lakosság összesen <i>Nombre total des habitants en 1930</i>	Ebből — Dont			Természetes szaporodás <i>Accroissement naturel</i>			
		román <i>Roumains</i>	magyar <i>Hongrois</i>	egyéb <i>habitants appartenant à d'autres nationalités</i>	1920—1930-ig <i>de 1920 à 1930</i>		1931—1935-ig <i>de 1931 à 1935</i>	
		népesség %-ban <i>par rapport à la population totale, %</i>			absz. sz. <i>nombres absolus</i>	évi átl. ‰ <i>moyennes annuelles, ‰</i>	absz. sz. <i>nombres absolus</i>	évi átl. ‰ <i>moyennes annuelles, ‰</i>
Tiszta magyar megyék — <i>Comitats purement hongrois</i> (Udvarhely, Csik, Háromszék)	411.135	11·8	84·9	3·3	49.339	10·9	19.022	8·8
Tiszta román megyék — <i>Comitats purement roumains</i> (Alsó-Fehér, Hunyad)	544.619	81·8	11·3	6·9	51.367	8·6	13.327	4·8
Kevert népességű megyék — <i>Comitats à population mixte</i> (Nagy-Küküllő, Temes-Torontál, Brassó, Maros-Torda)	1.104.151	42·6	23·8	33·6	77.717	6·4	27.569	4·9
Többi megye (13 román többségű megye erős kisebbséggel) — <i>Autres comitats (13 comitats ayant une majorité roumaine et une population minoritaire considérable)</i>	3.483.345	66·7	18·4	14·9	350.438	9·1	140.809	7·8
Egész Erdély — <i>Transylvanie entière</i>	5.543.250	57·8	24·4	17·8	528.861	8·7	200.727	7·0

E táblázatból kitűnik, hogy a színmagyar területek lakosságának szaporodása Erdélyben felette áll a túlnyomó román többségű területek szaporodásának, sőt felette Erdély egész lakossága átlagos szaporodásának is. A román nép tehát Erdélyben nem szaporább, mint az összefüggő magyar területek népe, a szaporodási viszonyoktól tehát nem lehet nagy erőeltolódásokat várni. Azt sem lehet várni, hogy a régi román királyság területének kétségkívül még ma is erősen szaporodó román népe szorítaná le a magyarság arányszámát Erdélyben azáltal, hogy oda bevándorol, vagy rendszeresen betelepítetik. A világháború után eltelt 20 esztendő alatt ugyanis ezt az áttelepítést minden eszközzel szorgalmazták a román kormányok, de csekély eredménnyel. Erdély területe ugyanis sokkal passzívabb, semmint a termékeny oláh síkságokról jelentősebb román csoportokat tudna magához vonzani és azoknak megélhetést nyújtani. Éppen ellenkezőleg, Erdély területéről volt sokkal nagyobbarányú bevándorlás a régi román királyság területére az elmúlt 20 év alatt.

Más kérdés az, hogy a városi lakosság szaporodásának alacsony volta Erdélyben inkább okoz kimaradást a nagyobb mértékben város lakó magyar lakosságnál, mint a román lakosságnál. Ha azonban a vidék népfejlődése egészséges, akkor a városi népesség természetes fejlődésének stagnálása nem okozhat belátható időn belül túlnagy eltéréseket egész Erdély nemzeti képében.

A városokról szólva meg kell említenem egy, az erdélyi magyarság települési viszonyaiból származó nehézséget. Az életerős és népfölösleget adó magyar vidékektől Erdély nagy magyar városai elég messze és nem mindig a természetes vándorlások irányában fekszenek. Ezért van az, hogy a magyar vidékek elvándorló népfölöslege idegen városokba megy, ahol a második vagy harmadik generációban már könnyen asszimilálódik. Különösen a Székelyföldet éri e folyamat által állandóan nagy vérvesztés. A Székelyföldről 10 évenként 30—35.000 ember vándorol el — amint az a természetes és tényleges szaporodási adatokból kitűnik — főképp a Regátba. Ha ezeket az elvándorló pompás magyar töme-

geket magyar városok felé lehetne irányítani, nemcsak az idegen néphez való asszimilációtól mentenék meg őket, hanem nagyban erősíteni és fejleszteni lehetne velük e magyar városokat.

A Székelyföld hét városának (Brassótól eltekintve) 1920-ban együttvéve mindössze 76.738 lakosa volt. 1920-tól 1930-ig ez a lakosság 11.500 fővel emelkedett. Ez a mérsékelt emelkedés majdnem teljesen a természetes szaporodásnak és a román tisztviselő- és katonabetelepítéseknek köszönhető. A székelyföldi városok (Marosvásárhely, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely, Gyergyószentmiklós, Szászrégen, Kézdivásárhely, Csikszereda) tehát a székely falvak elvándorló népfelcseslegét felvenni — legalábbis a román uralom első évtizedében — képtelenek voltak. Egyedül Brassó városa az a Székelyföld szélén, amely az elvándorló székelyeket nagyobb számban befogadni és foglalkoztatni tudja. A székely kivándorlásnak ez a város az első állomása. De megtartani Brassó sem tudja a székely falvak népfelcseslegét. 1920 és 1930 között Brassó lakossága 18.899 fővel szaporodott (1920-as lélekszám 40.335). Ez a szaporodás kb. fele annak a tömegnek, amely ugyanezen idő alatt a Székelyföldről elvándorolt. De ebben a szaporulatban jelentős részt tesznek ki a román bevándorlók és betelepített tisztviselők is. Brassó tehát csak átmenő állomása a székely kivándorlásnak, de nem megkötője. Mindenesetre a Székelyföld közelsége többséghez juttatta a magyarságot Brassóban, ebben az ősi szász városban. S a magyarság az újabb és újabb utánpótlások révén a román uralom alatt is tartja többségét Brassóban.

Érdekes variációját mutatja a város és falu népességi problémáinak egy nemzeti sorsára való hatását Erdély szász lakosságának helyzete. A szászok elsősorban városaikban, jelesen Nagyszeben és Brassóban élték ki nemzetiségi életüket. Városaik mintaszerű szervezetekkel szolgálták a szász vidék gazdasági, kulturális, politikai és egyéb érdekeit. A szász falusi vidékek, a magyar vidékekkel ellentétben igen alkalmasan feküdtek ahhoz, hogy saját városaikat emberanyaggal táplálják. Minthogy azonban a szász falusi lakosság szaporodása

5. Brassó város népességfejlődése 1880—1930. között.

Evolution de la population de la ville de Brassó, entre 1880 et 1930.

Év <i>Années</i>	Összes <i>Total</i>	Magyar — <i>Hongrois</i>		Német — <i>Allemands</i>		Román — <i>Roumains</i>		Egyéb — <i>Autres</i>	
		szám <i>nombre</i>	%	szám <i>nombre</i>	%	szám <i>nombre</i>	%	szám <i>nombre</i>	%
1880	29.584	9.827	33.4	9.919	33.5	9.382	31.7	456	1.4
1890	30.739	10.441	34.0	9.578	31.2	9.758	31.7	962	3.1
1900	36.646	14.115	38.5	10.644	29.1	11.248	30.7	639	1.7
1910	41.056	17.831	43.5	10.841	26.4	11.786	28.7	598	1.4
1920	40.335	15.137	37.5	11.293	28.0	12.183	30.2	1.722	4.3 ¹⁾
1930	59.234	23.279	39.3	13.031	22.0	19.370	32.7	3.554	6.0 ¹⁾

¹⁾ Ebből zsidó 1920-ban 1.505 (3.7%), 1930-ban 2.251 (3.8%). — *Dont Juifs: en 1920, 1.505 (3.7%); en 1930, 2.251 (3.8%).*

már hosszú ideje nem olyan, hogy jelentős népfeleslegeket termelhetne, a szász városokban és környékükön mind nagyobb területet kap a magyar (Brassó) és román (Nagy-szeben) elem. E tipikus német városok így lassan kivetkőznek eredeti nemzetiségi jellegükből.

Az erdélyi románok városproblémája viszont abból áll, hogy nincsenek igazán román tradíciójú és jó helyzetben levő olyan központjaik, ahol egész Erdélyre szóló jelentőségű népi, gazdasági és kulturális gócpontokat fejleszhetnének. Eddig legalább nem sikerült nekik. A román többségű városok lélekszáma Erdélyben mind néhány ezer körül mozog. 1910 és 1930 között sem találunk bennük komoly népességfejlődést. Gyulafehérvár lakossága 1910-től 1930-ig 11.616-ról 12.457-re emelkedett; Karánsebesé ugyanezen idő alatt 7.999-ről 8.838-ra; Belényesé 4.223-ról 4.294-re. Még „legnagyobb“ a fejlődése Balázsfalvának,

amely 3.667-ről 4.716-ra növelte lakosságát 1910 és 1930 között.¹⁾

*

Végigtekintve az itt nagy vonásokban ismertett adatokon, azt látjuk, hogy Erdély néprajzi viszonyai igen tarka és sok helyi sajátosságot és problémát rejtő képet adnak. Annak tehát, aki e terület sorsával s azon a ma annyira aktuális nemzetiségi kérdés rendezésével foglalkozik, igen alaposan bele kell merülnie e viszonyok részletes tanulmányozásába annál is inkább, mert a néprajzi kép tarkaságát komplikálják bizonyos belső erők és tulajdonságok, amelyek a történelmi múlt tradícióiból, vagy a terület gazdasági és kulturális fejlődésének sajátosságaiból táplálkoznak s amelyeket statisztikailag lemérni vagy térképen ábrázolni nem lehet.

Rónai András dr.

¹⁾ Balázsfalvának magának 1910-ben 2.204 lakosa volt, de a háború után egyesítették Kisbalázsfalvával, melynek 1910-ben 1.463 lakosa volt.

A megnagyobbodott Csonka-Magyarország területe és főbb népességi adatai a végleges határmegállapítás alapján.

Principaux chiffres concernant le territoire et la population de la Hongrie agrandie, d'après la délimitation définitive de la frontière.

Résumé. En présentant, dans notre numéro de mars 1939, des chiffres concernant le territoire et la population de la Hongrie augmentée de la région réincorporée en 1938 en vertu de l'arbitrage de Vienne, de la Subcarpathie reprise à la mi-mars 1939, et du secteur d'en deçà de l'Ung, récupéré du fait de l'accord du 4 avril 1939, nous n'avons pas encore pu tenir compte des changements dus à la délimitation définitive de la zone frontière s'étendant du Danube à l'Ung. Par cette délimitation, et qui, en comparaison des autres territoires récupérés, a très peu modifié notre territoire, nous avons reçu 18 localités ayant fait partie de la Hongrie d'avant-guerre et rendu à la Slovaquie 8 communes réincorporées à notre pays. Nous publions maintenant les chiffres concernant la Hongrie entière d'aujourd'hui, en ajoutant aux renseignements du numéro précédent, les données relatives à la zone récupérée en vertu de la délimitation définitive de la frontière (et en laissant de côté, en général, les changements qui ne se rapportent qu'à des secteurs de communes).

*

A Szemle legutolsó számában¹⁾ a megnagyobbodott Csonka-Magyarország területét és főbb népességi adatait már nemcsak az 1938 nov. 2-i bécsi döntés alapján visszakapcsolt részekkel és az 1939 március közepén hazatért Kárpátaljával, de az 1939 április 4-i megállapodás alapján visszaszerzett (az Ung folyón inneni) keskeny sáv ideszámításával mutattuk ki. E számításainknál azonban még nem lehetett figyelembe venni mindazokat — az egész területmódosításhoz képest kétségkívül csupán elenyésző jelentőségű — változásokat, amelyek a Dunától az Ungig terjedő ú. n. szlovákiai határszakasznak végleges megállapítása alapján jöttek létre.²⁾ Most, miután az erre az elszórt egységekből álló, kis területre vonatkozó legfontosabb adatok kiszámítása is megtörtént, a megnagyobbodott csonka-országdarabra vonatkozó közléseinket az így helyesbített alapon megismételhetjük. Egészen tökéletesnek természetesen ez az adatközlés sem mondható, mert eltekintve a trianoni Magyarországtól, általában teljes községi adatokon nyugszik, holott az új határ is több helyen átszel egyes községeket. Ennek követ-

¹⁾ L. M. Stat. Szemle 1939. évf. 235—240. (ill. részben 196—205.) l.

²⁾ A határmegállapító bizottság e szakaszra vonatkozó tárgyalásai és egyezménye alapján ugyanis — a csupán községrésznyi változásokat nem említve — 18 község került 1939 március 14-én vissza a magyar hazához, míg 8 község Szlovákiába kapcsoltatott át.

kezetes figyelembevételére azonban még ezidőszent sincs mód.¹⁾

Adataink közül talán éppen a terület nagyságának pontos megállapítása a legnehezebb: ezt az adatot ugyanis a felmérések egyszerű technikai helyesbítései is meglehetősen módosítják. 1. sz. összeállításunknak 1910. évi adata azonban nemcsak ezért nem egyezik az 1930. évivel, hanem azért is, mert az 1930-as eredmény olyan felméréseken nyugszik, amelyek legalább is a trianoni

¹⁾ A népességi adatok kiszámításánál tehát csupán az 1939 március 14-én visszakerült 18 teljes községgel emeltük és az ugyanakkor szlovák kézbe került 8 teljes község (valamint 1930-ról még Deges) adataival csökkentettük a korábbi adatközléseket (amelyekben tehát pl. a végleges határ szerint is hozzánk eső Luciabánya még mindig nem foglaltatik).

1. A trianoni Magyarország, a visszacsatolt részek és a megnagyobbodott Csonka-Magyarország területe.

Territoire de la Hongrie de Trianon, des régions réincorporées et de la Hongrie agrandie.

Területrész <i>Spécification du territoire</i>	Terület (km ²) <i>Superficie (kilom.²) d'après les chiffres</i>		
	az 1910. évi <i>de 1910</i>	az 1930. évi <i>de 1930</i>	az 1930. évi helyesbített <i>rectifiés de 1930</i>
	adatok alapján		
A trianoni Magyarország <i>Hongrie de Trianon</i>	92.963	93.073	93.073
A bécsi döntés alapján visszacsatolt északi terület — <i>Zone nord réincorporée en vertu de l'arbitrage de Vienne</i>	12.109	12.060	¹⁾ 11.946
Az 1939 március-április folyamán visszaszerzett kárpátaljai részek ²⁾ <i>Région subcarpathique récupérée en mars-avril 1939</i> ²⁾	12.170	12.141	12.141
Összesen — Total	117.242	117.274	117.160

¹⁾ A Magyar Statisztikai Társaság Államtudományi Intézetének többnyire községrészekig hatoló pontosságú számításai figyelembevételével (Rónai András dr. közlése). — *D'après les calculs (communiqués par le Dr André Rónai) de l'Institut de Sciences Politiques de la Société Hongroise de Statistique, lesquels tiennent compte, pour la plupart, des secteurs des communes.*

²⁾ Az 1939 március 15—18-án visszacsatolt rész az 1939 április 4-i területgyarapodással. — *Région réincorporée entre les 15 et 18 mars 1939 et secteur récupéré le 4 avril 1939.*

községesonkításokra már tekintettel voltak.¹⁾ Tudvalévő, hogy a bécsi döntést követő határmegállapítóbizottsági tárgyalások a teljes községhatár idevagy odatartozásának elvéből indultak ki; ennek ellenére több esetben észszerűségi okokból sem lehetett egyes községterületek kettévágását elkerülni. A visszacsatolt határsávot illetően a községi adatokon nyugvó területi adatsor éppen azért nem fedti egészen a valóságot; minthogy e tekintetben a Magyar Statisztikai Társaság Államtudományi Intézete legalább is a nagyobb községrészek idevagy odakapcsolását mérlegelő pontosabb számításokkal is rendelkezik, mint ezidő szerint leghelyesebb területi eredményeket, ezeket az adatokat utolsó oszlopként szintén beiktattuk az 1. sz. összeállításba.

A mai, megnagyobbodott Csonka-Magyarország 117.160 km²-nyi területén a lakosság 1938. évvégi számát 10·70—10·75 millió főre, az egy

¹⁾ Az 1910. és 1930. évi trianoni adat főleg ezért tér el egymástól.

2. A trianoni Magyarország, a visszacsatolt részek és a megnagyobbodott Csonka-Magyarország népessége és népsűrűsége.

Nombre des habitants et densité de la population dans la Hongrie de Trianon, dans les régions réincorporées et dans la Hongrie agrandie.

Területrész <i>Spécification du territoire</i>	A népesség száma <i>Nombre des habitants</i>		Népsűrűség 1 km ² -re <i>Densité de la population par km²</i>	
	1910-ben <i>en 1910</i>	1930-ban <i>en 1930</i>	1910-ben ¹⁾ <i>en 1910¹⁾</i>	1930-ban ²⁾ <i>en 1930²⁾</i>
	A trianoni Magyarország — Hongrie de Trianon . . .	7,615.117	8,688.319	81·9
A bécsi döntés alapján visszacsatolt északi terület — Zone nord réincorporée en vertu de l'arbitr. de Vienne	869.299	1,034.463	71·8	86·5
Az 1939 március—április folyamán visszaszerzett kárpátaljai részek ³⁾ — Région subcarpath. récupérée en mars-avril 1939 ³⁾ . . .	496.487	592.901	40·8	48·8
Összesen — Total .	8,980.903	10,315.683	76·6	88·0

¹⁾ Az 1910. évi területre számítva. — *Calculée pour le territoire de 1910.* — ²⁾ Az 1930. évi helyesbített területre (az 1. összeállítás utolsó számoszlopa) számítva. — *Calculée pour le territoire de 1930, d'après les chiffres rectifiés (dernière colonne du tableau précédent).* — ³⁾ Az 1939 március 15—18-án visszacsatolt rész az 1939 április 4-i területgyarapodással. — *Région réincorporée entre les 15 et 18 mars 1939 et secteur récupéré le 4 avril 1939.*

négyszekkilométerre jutó népsűrűséget pedig 91—92 lélekre becsültük a Szemle hasábjain.¹⁾ Ez a két, amúgy is csak megközelítő értékű adat éppen hozzávetőlegessége miatt a jelzett kisebb határkiigazítások figyelembevételével sem módosul. Az 1910. és 1930. évi népszámlálás alapján végzett népességi és népsűrűségi számítások azonban már árnyalatilag megváltoznak.²⁾ Az így helyesbített adatsorok a 2. összeállításban látható képet tárják elénk.

A közismerten elég gyakori közigazgatási változások (községegyesítések, új községgé alakulások stb.) miatt a községek számának megállapítása sohasem lehet egészen tökéletes. A határmegállapító bizottság döntéseit is számbavevő, tehát ebből a szempontból helyesbített összeállítás ezért általában az 1930-as közigazgatási állapotokat³⁾

¹⁾ L. M. Stat. Szemle 1939. évf. 237. l.

²⁾ Ezeknél a számításoknál a visszacsatolt részeket illetően általában a teljes községi adatokból kellett kiindulni, mert a Magyar Statisztikai Társaság Államtudományi Intézetének határrész-alapon végzett területi helyesbítéseire hasonló népességi becslés nem áll rendelkezésre. Ez azonban kevésbé zavaró körülmény, miután az új választóvonal által a tulajdonképeni községektől elszakított határrészek többnyire vagy teljesen lakatlanok, vagy egészen szerény lélekszámúak.

³⁾ Ill. a trianoni Magyarországot illetően az 1930. évi népszámlálás közléseinek megfelelően az 1932. évvégi helyzetet.

3. A trianoni Magyarország, a visszacsatolt részek és a megnagyobbodott Csonka-Magyarország községeinek (és városainak) száma és átlagos lélekszáma.

Communes et nombre moyen de leurs habitants dans la Hongrie de Trianon, dans les régions réincorporées et dans la Hongrie agrandie.

Területrész <i>Spécification du territoire</i>	A községek (és városok) des communes (et des villes)	
	száma	átlagos lélekszáma
	1930-ban — en 1930	
A trianoni Magyarország — Hongrie de Trianon	²⁾ 3.417	2.543
A bécsi döntés alapján visszacsatolt északi terület — Zone nord réincorporée en vertu de l'arbitrage de Vienne	877	1.180
Az 1939 március—április folyamán visszaszerzett kárpátaljai részek ¹⁾ — Région subcarpathique récupérée en mars-avril 1939 ¹⁾	464	1.278
Összesen — Total	²⁾ 4.758	2.168

¹⁾ Az 1939 március 15—18-án visszacsatolt rész az 1939 április 4-i területgyarapodással. — *Région réincorporée entre les 15 et 18 mars 1939 et secteur récupéré le 4 avril 1939.* — ²⁾ 1938 végén 3.352 ill. 4.693 — A la fin de 1938, 3.352, respectivement 4.693.

4. A trianoni Magyarország, a visszacsatolt részek és a megnagyobbodott Csonka-Magyarország népessége anyanyelv, vallás és foglalkozás szerint.

Population, par langue maternelle, religion et profession, dans la Hongrie de Trianon, dans les régions réincorporées et dans la Hongrie agrandie.

Anyanyelv, vallás, foglalkozás Spécification suivant la langue maternelle, la religion et la profession	A trianoni Magyarország Hongrie du traité de Trianon		A bécsi döntés alapján vissza- csatolt rész Région réincor- porée en vertu de l'arbitrage de Vienne		Az 1939 március- április folyamán visszaszerzett kárpataljai rész ¹⁾ Région subcar- pathique réin- corporée en mars et avril 1939 ¹⁾		Összesen Ensemble	
	szám nombres abs.	%	szám nombres abs.	%	szám nombres abs.	%	szám nombres abs.	%
a) Anyanyelv 1910-ben Suivant la langue maternelle, en 1910								
Magyar — Hongrois	6,730.996	88.4	751.951	86.5	63.025	12.7	7,545.972	84.1
Német — Allemands	554.594	7.3	17.354	2.0	57.435	11.6	629.383	7.0
Szlovák (tót) — Slovaques	165.273	2.2	84.905	9.8	20.449	4.1	270.627	3.0
Rutén — Ruthènes	1.133	0.0	8.941	1.0	342.029	68.9	352.103	3.9
Egyéb — Autres	163.121	2.1	6.148	0.7	13.549	2.7	182.818	2.0
Összesen — Totaux	7,615.117	100.0	869.299	100.0	496.487	100.0	8,980.903	100.0
b) Vallás 1910-ben Suivant la religion, en 1910								
Római katolikus — Catholiques rom.	4,785.515	62.8	528.444	60.8	35.862	7.2	5,349.821	59.6
Görög katolikus — Gréco-catholiques	165.536	2.2	53.926	6.2	378.285	76.2	597.747	6.6
Református — Calvinistes	1,632.852	21.4	186.504	21.4	17.583	3.5	1,836.939	20.5
Evangélikus — Luthériens	485.219	6.4	32.736	3.8	974	0.2	518.929	5.8
Izraelita — Israélites	471.378	6.2	66.845	7.7	63.324	12.8	601.547	6.7
Egyéb — Autres	74.617	1.0	844	0.1	459	0.1	75.920	0.8
Összesen — Totaux	7,615.117	100.0	869.299	100.0	496.487	100.0	8,980.903	100.0
c) Vallás 1930-ban Suivant la religion, en 1930								
Római katolikus — Catholiques rom.	5,634.003	64.9	645.089	62.4	42.728	7.2	6,321.820	61.3
Görög katolikus — Gréco-catholiques	201.093	2.3	70.295	6.8	342.241	57.7	613.629	5.9
Református — Calvinistes	1,813.162	20.9	185.568	17.9	16.661	2.8	2,015.391	19.5
Evangélikus — Luthériens	534.165	6.1	37.322	3.6	875	0.2	572.362	5.6
Izraelita — Israélites	444.567	5.1	78.190	7.6	71.782	12.1	594.539	5.8
Egyéb — Autres	61.329	0.7	17.999	1.7	118.614	20.0	197.942	1.9
Összesen — Totaux	8,688.319	100.0	1,034.463	100.0	592.901	100.0	10,315.683	100.0
d) Foglalkozás 1910-ben Suivant la profession, en 1910								
Östermelés — Production du sol	4,259.509	55.9	521.767	60.0	382.069	76.9	5,163.345	57.5
Bányászat és kohászat — Mines et hauts fourneaux	87.328	1.2	4.459	0.5	2.635	0.5	94.422	1.0
Ipar — Industrie	1,532.479	20.1	148.003	17.0	41.226	8.3	1,721.708	19.2
Kereskedelem és hitel — Commerce et crédit	350.609	4.6	35.045	4.0	15.197	3.1	400.851	4.5
Közlekedés — Transports et voies de c.	307.986	4.0	35.216	4.1	11.216	2.3	354.418	3.9
Bányászat és iparforg. együtt — Total pour les mines, l'industrie et la „circulation“	2,278.402	29.9	222.723	25.6	70.274	14.2	2,571.399	28.6
Közfoglalkozás és szabadfoglalkozások — Ser- vices publ. et professions lib.	303.737	4.0	32.509	3.7	10.688	2.2	346.934	3.9
Véderő — Défense nationale	63.300	0.8	13.394	1.6	553	0.1	77.247	0.9
Napszámosok k. m. n. — Journaliers s. a. i.	178.284	2.4	20.678	2.4	18.418	3.7	217.380	2.4
Házicselédek — Domestiques	215.153	2.8	22.232	2.6	5.772	1.1	243.157	2.7
Egyéb és ismeretl. fogl. — Habitants exerçant d'autres professions, y compr. ceux dont la profession était inconnue	316.732	4.2	35.996	4.1	8.713	1.8	361.441	4.0
Összesen — Totaux	7,615.117	100.0	869.299	100.0	496.487	100.0	8,980.903	100.0

¹⁾ Az 1939 március 15–18-án visszacsatolt rész az 1939 április 4-i területgyarapodással. — Régions récupérées entre les 15 et 18 mars 1939 et le 4 avril 1939.

Anyanyelv, vallás, foglalkozás <i>Spécification suivant la langue maternelle, la religion et la profession</i>	A trianoni Magyarország <i>Hongrie du traité de Trianon</i>		A bécsi döntés alapján vissza- csatolt rész <i>Région réincor- porée en vertu de l'arbitrage de Vienne</i>		Az 1939 március- április folyamán visszaszerzett kárpátaljai rész ¹⁾ <i>Région subcar- pathique réin- corporee en mars et avril 1939¹⁾</i>		Összesen <i>Ensemble</i>	
	szám <i>nombres</i> abs.	%	szám <i>nombres</i> abs.	%	szám <i>nombres</i> abs.	%	szám <i>nombres</i> abs.	%
e) Foglalkozás 1930-ban¹⁾ <i>Suivant la profession, en 1930¹⁾</i>								
Östermelés — <i>Production du sol</i>	4,499.393	51·8	581.002	56·2	434.749	73·3	5,515.144	53·5
Bányászat és kohászat — <i>Mines et hauts fourneaux</i>	115.041	1·3	4.737	0·5	3.020	0·5	122.798	1·2
Ipar — <i>Industrie</i>	1,883.257	21·7	169.867	16·4	56.744	9·6	2,109.868	20·5
Kereskedelem és hitel — <i>Commerce et crédit</i>	469.059	5·4	65.353	6·3	25.243	4·2	559.655	5·4
Közlekedés — <i>Transports et voies de c.</i> . . .	338.875	3·9	47.672	4·6	16.386	2·8	402.933	3·9
Bányászat és iparforg. együtt — <i>Total pour les mines, l'industrie et la „circulation“</i> . . .	2,806.232	32·3	287.629	27·8	101.393	17·1	3,195.254	31·0
Közszolgálat és szabadfoglalkozások — <i>Ser- vices publ. et professions lib.</i>	434.782	5·0	59.234	5·7	17.180	2·9	511.196	5·0
Véderő — <i>Défense nationale</i>	72.541	0·8	21.803	2·1	2.530	0·4	96.874	0·9
Házicselédek — <i>Domestiques</i>	197.179	2·3	9.021	0·9	2.322	0·4	208.522	2·0
Egyéb és ismeretl. fogl. — <i>Habitants exerçant d'autres professions, y compr. ceux dont la profession était inconnue</i>	678.192	7·8	75.774	7·3	34.727	5·9	788.693	7·6
Összesen — <i>Totaux</i>	8,688.319	100·0	1,034.463	100·0	592.901	100·0	10,315.683	100·0

¹⁾ A visszacsatolt részeket illetően részben jó tájékoztató értékű becslés alapján (v. ö. M. Stat. Szemle 1938. évf. 1026. l.). — *Pour les régions réincorporées, en partie chiffres dus à de bonnes évaluations approximatives (Revue Hongroise de Statist., 1938, p. 1026).*

tükrözi; azóta a főleg racionalizálási okokból szükségessé vált községösszevonások folytán a trianoni terület községeinek (és városainak) száma 3.352-re s egyben az egész jelenlegi Magyarország közigazgatási alapegységeinek száma is 4.693-ra csökkent.¹⁾ 3. sz. összeállításunk azonban még az 1930. évi magasabb községszámokat (3.417 ill. 4.758) tünteti fel.

A népességösszetételre legjellemzőbb adatok közül az 1910. évi anyanyelvi és az 1910. s 1930. évi vallási és foglalkozási eredmények számítottak ki a Központi Statisztikai Hivatalban a határmegállapító bizottság végleges területi megállapodásainak megfelelően. Ezeket az adatokat a 4. sz. összeállítás tartalmazza.

Mint hogy a határmegállapító bizottság döntése alapján ide- ill. elcsatolt néhány község lélekszám-összege meglehetősen jelentéktelen, s így a tábla eredményei — főleg a lényeg szempontjából fontosabb arányszámok — jóformán semmit sem térnek el a korábbi Szemle-cikkekben közölt számoktól, az adatok taglalása szükségtelennek látszik. Ezért csak azt emeljük ki, hogy az északi határok részleges és fokozatos revíziója révén

¹⁾ A visszacsatolás óta a felszabadult területen bekövetkezett közigazgatási változásokat itt nem vettük figyelembe. A községeknek a 3. táblában kimutatott száma ez okból kissé magasabb, mint a valóságban.

megnagyobbodott csonka országdarabon a magyar anyanyelvűek aránya 1910-ben 84·1% volt,¹⁾ míg a római katolikusok hányadosa 1930-ban 61·3%-ot ért el, az agrárlakosság aránya pedig 53·5%-ra rúgott. E szerint a mai Magyarország anyanyelvileg nagy mértékben egyszínű; vallásilag ennél jóval megosztottabb, bár a legnépesebb felekezet túlsúlya kétségtelenül erős; gazdaságtársadalmi nézőszögből már csak mintegy felerészben östermelő jellegű, tehát még egy fokkal arányosabb részekre, az agrár és a nem agrár lakosság csaknem egyenlő erejű két főcsoportjára oszlik. Nagyban-egészben ugyanezek a vonások jellemezték a trianoni Magyarországot is; a visszacsatolás folytán előállott eltolódások tehát inkább csak árnyalatilag módosították a megnagyobbodott népességi súlyú ország demografiai képét.

Th. L. dr.

¹⁾ Sajnos, a megfelelő 1930. évi adatok megállapítása nehézségekbe ütközik; a trianoni terület 1930. évi népszámlálási adataihoz ugyanis a visszacsatolt rész cseh-szlovák népszámlálás szerinti adatait a módszerbeli eltérések és a cseh adatok irányzatossága miatt nem helyes hozzáadni. Megjegyzendő, hogy a magyar és a cseh-szlovák népszámlálási adatok erőszakolt összeadása alapján megállapított, a valóságnak meg nem felelő eredmények szerint is 83·6%-ot tett 1930-ban a magyarajkúak aránya; helyesebb becslések szerint azonban legalább 85% lehetett.

SZOCIÁLIS VISZONYOK

Mezőgazdasági munkanélküliség.

Le chômage agricole.

Résumé. Pour mettre en lumière la question du chômage agricole, nous avons utilisé des chiffres inédits des services de placement organisés par le ministère de l'Agriculture (Bureau général de placement agricole, Bureaux de placement agricole départementaux, communaux, municipaux). Les chiffres dépouillés, montrant pour la fin de chaque mois le nombre des travailleurs et des chômeurs de l'agriculture et indiquant séparément l'effectif des hommes, des femmes et des enfants, se rapportent uniquement aux travailleurs (journaliers, domestiques, valets) agricoles, laissant de côté les tout petits propriétaires ruraux.

Dans la présente étude, après avoir parlé des sources de nos documents et de la méthode suivie pour le dépouillement des données, nous exposons les particularités du chômage agricole et la différence qu'il y a entre lui et le chômage industriel, soulignant qu'en Hongrie le chômage agricole est le plus souvent un chômage partiel, dû à la structure de l'agriculture.

On voit, par nos chiffres, qu'en Hongrie, le chômage agricole était en baisse en 1935—38. L'agriculture y avait en moyenne 158.000 sans-travail en 1935, 132.000 en 1936, 113.000 en 1937, 94.000 en 1938. De sorte que, par rapport au nombre moyen des travailleurs, la proportion des chômeurs, accusant une diminution progressive, représentait 22·4% en 1935, 18·7% en 1936, 15·1% en 1937, 12·5% en 1938.

Parmi les travailleurs agricoles, pendant la période considérée, le chômage a été le plus faible entre les hommes (20·9% en 1935, 16·7% en 1936, 13·7% en 1937, 11·8% en 1938) et le plus fort parmi les enfants.

Dans l'agriculture, le chômage, on le sait, atteint son maximum en hiver et son minimum en juillet et août, à la moisson. En 1938 par exemple, représentant en moyenne 12·5% pour l'année entière et montant à 30·6% en janvier, il a baissé à 4·5% en mai et à 3% en juin.

Suivant les régions, le chômage agricole diffère en Hongrie. Dans certains comitats, surtout dans ceux de Hajdu, de Békés, de Bihar et de Szabolcs, il est particulièrement fort. Ce sont les comitats de Baranya, et de Tolna (dans le Sud de la Transdanubie) qui ont le moins de sans-travail agricoles.

En examinant les rapports de la propriété

rurale avec le chômage agricole, nous soulignons, dans l'étude ci-dessous, que les comitats à grandes propriétés ont en général moins de chômeurs agricoles que les autres comitats où il y a plus de possibilités de travail. Il paraît que des environs des grands domaines, les ouvriers émigrent si ces domaines ne peuvent pas leur donner du travail.

La présente étude, après avoir indiqué le rapport du chômage agricole avec la densité de la population rurale, traite encore des migrations saisonnières d'ouvriers agricoles. Quant à ces derniers temps, on peut évaluer à environ 40.000 par an le nombre des ouvriers agricoles qui pendant la saison des grands travaux ruraux, travaillaient, en dehors de leur résidence, en d'autres comitats. L'étude ci-dessous parle de ces migrations surtout au point de vue de la question de savoir si elles influaient sur le chômage agricole des comitats qui ont eu de tels immigrants saisonniers.

*

1. Az adatgyűjtés forrása és módszere.

Megkíséreltük felmérni az 1935—1938. évek mezőgazdasági munkanélküliségének alakulását. A négy utolsó év mezőgazdasági munkanélküliségének közölt adatai és arányszámai figyelemre méltatandók, egyrészt mert összehasonlítási alapot nyújtanak az előző évekre kombinatív számításokkal megállapított munkanélküliségi adatok értékeléséhez, másrészt mert a négy utolsó év mezőgazdasági munkanélkülisége arányainak megyénkinti és országos alakulását is feltűntetik.

Az általunk felhasznált anyag a földművelésügyi miniszter 77.000/1926. számú rendeletével újjászervezett országos hatósági gazdasági munkaközvetítő intézmények által szolgáltatott adatok alapján készült: tehát a mezőgazdasági munkanélküliségre vonatkozó, egyetlen számszerű országos adatgyűjtés alapján.

Említett számú rendeletével a földművelésügyi miniszter a munkaadók és a mezőgazdasági munkások közötti jogviszony szabályozásáról szóló 1898:II. t.-c. 77. §-ában kapott felhatalmazás alapján első ízben a 11.180/1899. F. M. számú rendelettel életrehívott gazdasági munkaközvetítést újjá-

szervezte. A hatósági gazdasági munkaközvetítés célja, a hivatkozott rendelet szerint a mező-, szőlő-, kert- és erdőgazdasági termelés terén valamint a föld (kubikos) munkaerő kereslet és kínálat nyilvántartása és kiegyenlítése. A hatósági gazdasági munkaközvetítés kiterjed a gazdasági munkásoknak, cselédeknek napszámosoknak, dohánykertészeknek, földmunkásoknak a mező-, szőlő-, kert- és erdőgazdasági üzemekbe gazdasági munkákra, illetőleg földmunkásoknak (kubikosoknak) föld-(kubikos-)munkákra való közvetítésére.

A hatósági gazdasági munkaközvetítés szervei: 1. az Országos Gazdasági Munkaközvetítő Iroda, 2. a vármegyei (törvényhatósági városi) és 3. a községi hatósági gazdasági munkaközvetítők. Az Országos Gazdasági Munkaközvetítő Iroda (OGMI.) a földművelésügyi minisztérium kebelében szerveztetett és a földművelésügyi miniszter közvetlen felügyelete és ellenőrzése alatt működik. Az OGMI-nak alárendelt helyi szervei a vármegyei (törvényhatósági városi) és a községi hatósági gazdasági munkaközvetítők.

A törvényhatósági (vármegyei, városi) gazdasági munkaközvetítés feladatait az illetékes vármegyei (törvényhatósági városi) m. kir. gazdasági felügyelőségek látják el, melyek ezeket a teendőket rendszerint központilag, felmerült szükség esetén pedig az egyes járási m. kir. gazdasági felügyelők közbejöttével végzik. A törvényhatósági városok adatai azonban számításainkban nem szerepelnek.

A községi hatósági munkaközvetítő teendőket — amelyek rendes hivatali teendők közé tartoznak, — a megyei városokban a kijelölt tisztviselők, községekben, ahol legfeljebb két jegyző van, a vezető jegyző, ahol kettőnél több jegyző van, az látja el, akit a közigazgatási ügyeket intéző jegyzők közül a képviselőtestület arra kijelöl.

A községi hatósági gazdasági munkaközvetítő feladata többek között, a község (megyei város vagy körjegyzőség) területén lakó hivatásos gazdasági munkásokat, cselédeket, napszámosokat, dohánykertészeket, föld-(kubikos-)munkásokat állandóan nyilvántartani és a gazdasági munkaerő-keresletet és kínálatot, lehetőség szerint, kiegyenlíteni.

Kötelessége továbbá a községi munkaközvetítőnek a munkaalkalmakról, munkanélküliség esetén pedig a munkanélküli gazdasági munkásokról, cselédekről a vármegyei hatósági gazdasági munkaközvetítőnek jelentést tenni, továbbá azokról a munkakeresőkről, akik más vidéken, vagy csak bizonyos munkára hajlandók szerződni, külön jegyzéket vezetni s annak adatait a vármegyei hatósági munkaközvetítőnek is bejelenteni.

A hatósági gazdasági munkaközvetítés újjászervezéséről szóló, idézett rendeletben a községi

hatósági gazdasági munkaközvetítőkre rótt nyilvántartásokat az újjászervezés utáni években szerzett tapasztalatok szerint, sok helyen hiányosan vezették és a munkanélküli gazdasági munkások és cselédek létszámáról teendő jelentéseket a községi hatósági gazdasági munkaközvetítők sokszor csak elkésve küldték meg az illetékes vármegyei hatósági gazdasági munkaközvetítőknél, illetőleg utóbbiak az OGMI-nak, miért is pontos nyilvántartás az országos munkanélküliség alakulásáról a rendelet kibocsátása után sem volt. A 71.000/1932. sz. F. M. rendelet a munkanélküliek lelkiismeretes, a tényleges helyzetnek valóban megfelelő, tehát számszerűleg lehetőleg pontos nyilvántartása céljából elrendelte, hogy a községi és városi hatósági gazdasági munkaközvetítők minden hó 1-én az elmúlt hó utolsó napján mutatkozó munkapiaci helyzetnek megfelelő nyilvántartási adatok alapján a vármegyei munkaközvetítőnek küldött értesítése mellett a központnak, az OGMI-nak is tegyenek — az erre a célra szolgáló levelezőlap űrlapokon — jelentést. Az utóbbi rovatai felölelik a munkapiaci helyzet megismeréséhez szükséges adatokat, így a község, vagy város területén lakó (férfiak, nők és gyermekek) létszámát, valamint az elhelyezésre váró munkakeresletet munkanemenként (szőlőmunkás, kertész, cseléd stb.) és egyúttal tájékoztatást nyújtanak a munkaalkalmakról is. Tapasztalatok szerint egyes helyeken a mezőgazdasági munkásállomány havonkinti pontos alakulását nem tudják megállapítani és ilyenkor a munkaközvetítők a népszámlálási, illetőleg évvégi adatokat veszik alapul. Ez azonban az adatok pontosságát túlságos mértékben nem rontja, mert az itt-ott tapasztalható eltérés országos viszonylatban kiegyenlítődik.

A 71.000/1932. sz. F. M. rendelettel az OGMI-hoz történt közvetlen adatszolgáltatás kísérletképpen csak néhány vármegyére rendeltetett el: a 16.700/1933. F. M. sz. rendelettel a közvetlen adatszolgáltatás körét bővítették, majd a 24.200/1934. F. M. sz. rendelet az OGMI-hoz való közvetlen adatszolgáltatás az összes községi hatósági munkaközvetítők feladatává tette.

Az Országos Gazdasági Munkaközvetítő Iroda a községi és városi hatósági gazdasági munkaközvetítők előző hónap utolsó napjára vonatkozó munkapiaci helyzetjelentéseit kartotékszerűen feldolgozza, azokról részletes kimutatást készít és a kimutatást mind a vármegyei m. kir. gazdasági felügyelőségek, mind a vármegyei hatósági gazdasági munkaközvetítőknél, mind pedig a mezőgazdasági kamaráknak és a többi gazdatársadalmi szervezetnek is megküldi.

Az OGMI a munkaközvetítés helyi szervei, a községek és a gazdasági felügyelőségek által szolgáltatott adatok alapján havi kimutatást készít. Az

erre vonatkozó gyűjtőtáblázatban kimutatja az egyes vármegyék mezőgazdasági munkáslétszámát (mezőgazdasági munkásigazolvánnyal, illetőleg gazdasági cselédkönyvvvel ellátottak számát), amelyhez kapcsolódva feltünteti az elhelyezésre váró munkásokat (férfi-, női- és gyermekmunkásokat külön-külön is), valamint az elhelyezésre váró munkakeresőket munkanemenként (mezőgazdasági munkás, kertész, erdőmunkás, kubikos). A havonkinti kimutatások a munkaalkalmakat is közlik.

A munkanélküliségre vonatkozó számításainknál alapul nem az szolgált, hogy a mezőgazdasági munkavállalók megélhetésüket biztosító elégséges ideig dolgoztak-e, hanem azt vizsgáltuk, hogy az egyes hónapok utolsó napján mennyi munkanélküli volt. A mezőgazdasági munkanélküliségi adatok az egyes hónapok utolsó napjára vonatkoznak. A hónap utolsó napján jelentkező munkanélküliséget tüntetik fel tehát a kimutatott adatok; mint-hogy az évi átlagok az egyes hónapokban jelentkező mezőgazdasági munkanélküliség évi alakulására vonatkoznak, azaz 12 megjelölt nap (hónapok utolsó napjai) munkanélküliségének figyelembevételével állapított meg, az eltolódások a 12 határnapnak a beékelésével többé-kevésbé kiegyenlítődnek.

Másik kérdés, hogy az OGMI adatai felölelik-e az összes mezőgazdasági bér munkából élőket? Hangsúlyoznunk kell, hogy az adatszolgáltatás nem teljes, mert a kimutatásban csak részben szerepelnek azok a törpebirtokosok (0—5 holdasok), akik saját földjük megmunkálása mellett, még bér munkát is vállalnak: ezek száma pedig, figyelemmel e réteg nagyságára, elég tekintélyes lehet. A kiesők számának megállapításánál, vagy becslésénél azonban tekintetbe kell venni, hogy a törpebirtokosok egy része (főleg az 1—2—3 holdasok), munkásigazolványt váltanak és ebben a minőségükben a mezőgazdasági munkaközvetítők kimutatásaiban szerepelnek. A nyilvántartott munkanélküliek állományából ezzel ellentétben le kell vonni egy részt, amely helyenként elég tekintélyes lehet — a csökkenő munkaképességűek címén. Ugyanis a munkahiányosok között a kiöregedett, rokkanttá vált mezőgazdasági munkások is gyakran szerepelnek. Utóbbiak a mezőgazdaságban könnyebb munka végzésére még alkalmasak lehetnek, de teljes munkabírási mezőgazdasági munkásoknak már nem tekinthetők. Utóbbiaknak a munkahiányosok között való nyilvántartása rontja a mezőgazdasági munkanélküliségi statisztikát. Ritkán szerepelnek olyanok is a kimutatásban, akik a munkaképesség és a munkaképtelenség határán állva, esetleg közületi ellátást is élvezve, mint munkakeresők jelentkeznek.

A kiöregedett és rokkanttá vált munkakereső munkások főleg akkor válnak majd ki a

munkanélküliségi statisztikai kimutatásokból, amikor a mezőgazdasági munkavállalók öregségi biztosításáról szóló törvény életbeléptével, az idős korúak járadékhoz juttatása folytán, (1939. január 1.), mint munkakeresők, a munkanélküliségi statisztikában többé nem szerepelnek.

2. Mezőgazdasági munkanélküliségünk sajátosságai.

A szoros értelemben vett mezőgazdasági munkásságon (gazdasági cselédek, napszámosok, sommások, stb.) felül jelentékeny olyan törpe és kisbirtokos réteg él Magyarországon, amely a természetben (fizikai) munkájával résztvesz, de amelynek munkaerő-kapacitása nincs teljes mértékben kihasználva. Az 1930. évi népszámlálás szerint 215.000 gazdasági cseléd, 553.000 mezőgazdasági munkás és 320.000 ötholdon aluli törpebirtokos élt Magyarországon. Minthogy a munkanélküliségre vonatkozó számításaink majdnem kizárólag a mezőgazdasági munkavállalói (gazdasági cselédek és mezőgazdasági munkások) rétegre vonatkoznak, a munkaerő kapacitás kihasználtságának szempontjából a törpe- és kisbirtokos réteg megfigyelési körünkől kiesett. *Matolcsy*¹⁾ számítása szerint országos átlagban a kisbirtokos réteg munkakapacitásának 4%-a, a törpebirtokosok munkakapacitásának 34,2%-a maradt kihasználatlanul. A munkakapacitás részleges kihasználása pedig, ha nem is jelent teljes munkanélküliséget, illetőleg ellátatlanságot, a munkaerő értékesítésre utalt réteg életszintjének süllyedését, a vásárló képesség csökkenését idézi elő, a nemzetgazdaság szempontjából pedig kihasználatlan munkaforrást jelent. *Matolcsy* számítása szerint 111 millió normál munkanap marad Magyarországon évente kihasználatlanul (1 normál munkanap megfelel 1 nyári avagy 1,5 téli férfi munkanapnak, illetőleg 1,5 nyári és 3 téli női munkanapnak és 3 gyermek munkanapnak). Ez az arány pedig 250 napos évi mezőgazdasági foglalkoztatottságot feltételezve, közel félmillió mezőgazdasági foglalkozású munkaerő kihasználatlanságát jelentené.

Más számítások is jelentős mezőgazdasági munkanélküliséget tüntettek ki.

Steuer György egyik szakmunkájában

¹⁾ „A mezőgazdasági munkanélküliség Magyarországon.”

üzemtechnikai alapon kiindulva, összehasonlította a mezőgazdasági munkáslétszámot (gazdasági cselédeket és mezőgazdasági munkásokat) az ország szántóföldi területével és kimutatta, hogy Csonka-Magyarországon minden 100 hektár szántóra 4·5 munkással több esett, mint a történelmi Magyarországon. Ennek alapján, — a szántóföldi arányok figyelembevételével eljutott a 250.000-es mezőgazdasági állandó munkanélküliséghez, amely egyáltalában nem azonos a mezőgazdaság belső természetében rejlő téli időszak munkanélküliséggel. *Czettler Jenő*, ugyancsak üzemtechnikai alapon elindulva, kiszámította a jelenlegi termelési rendszerünkben felhasznált munkaerőt, a munkanapok számát és ezt levonta a mezőgazdasági munkásság által végezhető (évi 200 munkanap feltételezésével) munkanapok számából, ami ugyancsak 250.000 munkanélküliségi számarányt ad.¹⁾

*

A mezőgazdasági munkásállományra és a mezőgazdasági munkanélküliségre vonatkozó adataink mezőgazdaságunk munkaerő felvételi képességére is jellemzőek. Mezőgazdasági termelésünk jelenlegi intenzitási foka mellett, — még ha mezőgazdasági népességünk normális szaporodását tételezzük is fel — a feleslé vált mezőgazdasági népességünk a mezőgazdaságunkban elhelyezkedni nem tud. Az ipari termelés természetes fejlődése útján a mezőgazdasági népességből egy részt átvesz, hogy így a kisebb szaporaságú ipari réteget pótolja, sőt konjunktúra idején a mezőgazdaságot munkanélkülieinek egy részétől megszabadítsa. Ismeretes azonban az is, hogy az ipari munkanélküliség elsősorban a félig ipari, félig mezőgazdasági munkanélkülieket sújtja. Ezek hagyják ott elsősorban a válsággal küzdő iparágat (legfőképpen a gyáripárt), hogy kedvező konjunktúra esetén ismét visszatérjenek az ipari foglalkozásokba.

Az 1935—38. évek mezőgazdasági munkanélküliségére vonatkozó számításaink csökkenő irányzatot mutatnak. Abban, hogy mezőgazdasági munkanélküliségünk a vizsgált években oly jelentékeny visszaesést tüntet fel, nem utolsó sorban játszott

közre az ipari konjunktúra. Utóbbinak illusztrálására felhozzuk az Országos Társadalombiztosító Intézetnek, mint az iparforgalmi munkavállalókat szociális biztosítás szempontjából felölölő intézetnek taglétszámát és a mezőgazdasági munkásállománynak, munkanélküliségnek alakulását.

Év	Az O. T. I. taglétszáma			Mezőgazdasági	
	ipari	háztartási	együtt	munkásállomány	munkanélküli
1935.	539.430	142.819	682.249	706.000	158.000
1936.	591.905	146.456	738.361	729.000	132.000
1937.	650.321	144.869	795.190	749.000	113.000
¹⁾ 1938.	693.890	146.996	840.886	754.000	94.000

¹⁾ 10 havi átlag.

Az iparforgalmi munkavállalók száma az 1935. évhez viszonyítva, több mint másfélszázézerrel szaporodott, ha pedig az együttes taglétszámot vesszük alapul, a munkásállomány emelkedése még ennél is nagyobb. Ugyanekkor a mezőgazdasági munkásállomány csak 48.000 fővel emelkedett, a mezőgazdasági munkanélküliség pedig 64.000 fővel csökkent. Nincsenek megbízható adataink arra vonatkozólag, hogy az ipar mennyi mezőgazdasági munkanélkülit vont magához. De ismerve mezőgazdaságunk munkaerővel való telítettségét, feltételezhetjük, hogy az ipar jelentékeny számú mezőgazdasági munkást vont magához a vizsgált években.

*

Mezőgazdasági munkanélküliségi adatainkhoz tudnunk kell azt is, hogy a mezőgazdasági munkanélküli nem feltétlenül és szükségszerűen ellátatlan is egyúttal. Ugyanis a munkanélküli állomány csak annyit jelent, hogy a keresetre utalt mezőgazdasági munkásállománynak egy meghatározott része (%-a) a felvételi időpontokban (hónap utolsó napja, évi átlagban) munka nélkül volt. A télen munkanélkülieknek jelzett munkavállalóknak egy része a tavaszi, nyári, őszi — főleg pedig az utóbbi munkaidőkben a téli eltartásához megfelelő összegeket megtakaríthatott magának. Ellátatlannak kell tekinteni minden körülmények között a nyáron is munkanélküli állományt, amely még az utóbbi években is 30—40.000 között mozgott. Ezenfelül a téli munkanélküli állománynak jelentékeny része nem tudta a nyári, őszi munkákkal

¹⁾ Földműves munkások aktuális kérdései. Társadalompolitika, 1929. évf. 231. l.

téli megélhetését biztosítani, mert egyrészt az egy mezőgazdasági munkavállalóra eső munkalehetőségek összezsugorodtak, másrészt pedig a kereset is csökkent. Korábban egy aratópárra 12—14 kat. hold aratás jutott, ma nagyobb munkáskínálat folytán egyes helyeken 6—8 hold esik csak egy párra, ami egyúttal annyit is jelent, hogy a téli eltartásra való megtakarítás csökken, illetőleg, hogy arra lehetőség nem adódik. Csökkenő irányzatot mutat a részesedési arány is. A korábbi $\frac{1}{10}$ -ről egyes helyeken $\frac{1}{14}$ -re esett az arató rész, ami ugyancsak a kereset nagyságát csökkenti és a téli ellátottság biztosítását veszélyezteti.

*

Mezőgazdasági munkanélküliségünk elsősorban strukturális munkanélküliség, azaz mezőgazdasági termelési rendszerünk jelenlegi szerkezeti felépítettségéből származik. Termelési rendszerünkben alig történik változás, a termelési ágak munkaszükséglete évtizedek óta alig emelkedik. Változás legfeljebb csak annyiban történik, hogy az egyes munkákat más munkafeltételek mellett vállalják (a korábban részes munkás pl. szakmában stb.). Amíg pl. az Északamerikai Egyesült Államokban a mezőgazdasági termelési ágakban és a mezőgazdasági termelés alá vont területekben a mezőgazdasági konjunktúra következtében nagy változások állnak be, addig nálunk alig van e téren eltolódás, sőt ami a munkalehetőségeket, illetőleg a mezőgazdasági munkanélküliséget is erősen befolyásolja, terméseredményeinkben nincs számottevő emelkedés. *Kerék Mihály*¹⁾ kimutatta, hogy szemstermelésünk eredményei az utolsó évtizedben változatlanok ugyanakkor, mikor külföldön nagy emelkedés állott elő.

A mezőgazdasági munkanélküliség az ipari munkanélküliségtől sok vonásban eltér. A mezőgazdaságban állandó munkanélküliség alig van. A munkás rövidebb-hosszabb ideig munkához jut, ezért inkább elégtelen munkalehetőségről kell beszélnünk, amelyen a jelenlegi mezőgazdasági intenzitás fokozásával kellene segíteni. Az ipari munkanélküliség rendszerint konjunkturális hatásoknak a következménye, a mezőgazdasági munkanélküliségünk a termelés szerkezeti felépítettségéből szár-

mazó és egyúttal idényszerű jelenség is. Ezt az idényszerűséget mezőgazdasági munkanélküliségünk havonkénti hullámzása élénken dokumentálja.

Súlyosbítja a mezőgazdasági munkanélküliséget az a tény is, hogy a mezőgazdasági munkásság az ipari munkavállalóknál erősebben helyhez kötött. Az ország határain belül jelentékeny belső mezőgazdasági munkásvándorlás folyik ugyan, azonban a nagy tömeg többé-kevésbé mozduatlan.

3. A munkanélküliség országos alakulása.

A mezőgazdasági munkanélküliség meggyenkénti, illetőleg országos alakulásának megismerése céljából az OGMI által közzétett helyzetjelentések alapján a mezőgazdasági munkapiac 1935—38. évi adatait táblázatokba foglaltuk és különböző szempontokból megvilágítottuk.

Az egyes vármegyék mezőgazdasági munkáslétszámának, munkanélküli létszámának és a munkanélküliség százalékszámának felhasználásával készített összefoglaló táblázat szerint a mezőgazdasági munkás- és munkanélküli létszám, illetőleg a munkahiányosok százaléka a következőképpen alakult:

Év	Munkáslétszám	Munkanélküliek	Munkanélküliek a munkáslétszám %-ában
1935 férfi . . .	459.129	95.696	20.9
nő	145.510	35.585	24.5
gyermek . . .	101.776	27.303	26.8
összesen . . .	706.416	158.584	22.4
1936 férfi . . .	470.805	78.465	16.7
nő	148.900	30.125	20.2
gyermek . . .	108.986	23.912	21.9
összesen . . .	728.692	132.503	18.2
1937 férfi . . .	481.122	65.212	13.6
nő	152.802	27.017	17.9
gyermek . . .	115.379	20.982	18.2
összesen . . .	749.304	113.211	15.1
1938 férfi . . .	480.342	54.483	11.3
nő	155.044	22.522	14.5
gyermek . . .	118.605	17.259	14.5
összesen . . .	753.911	94.264	12.5

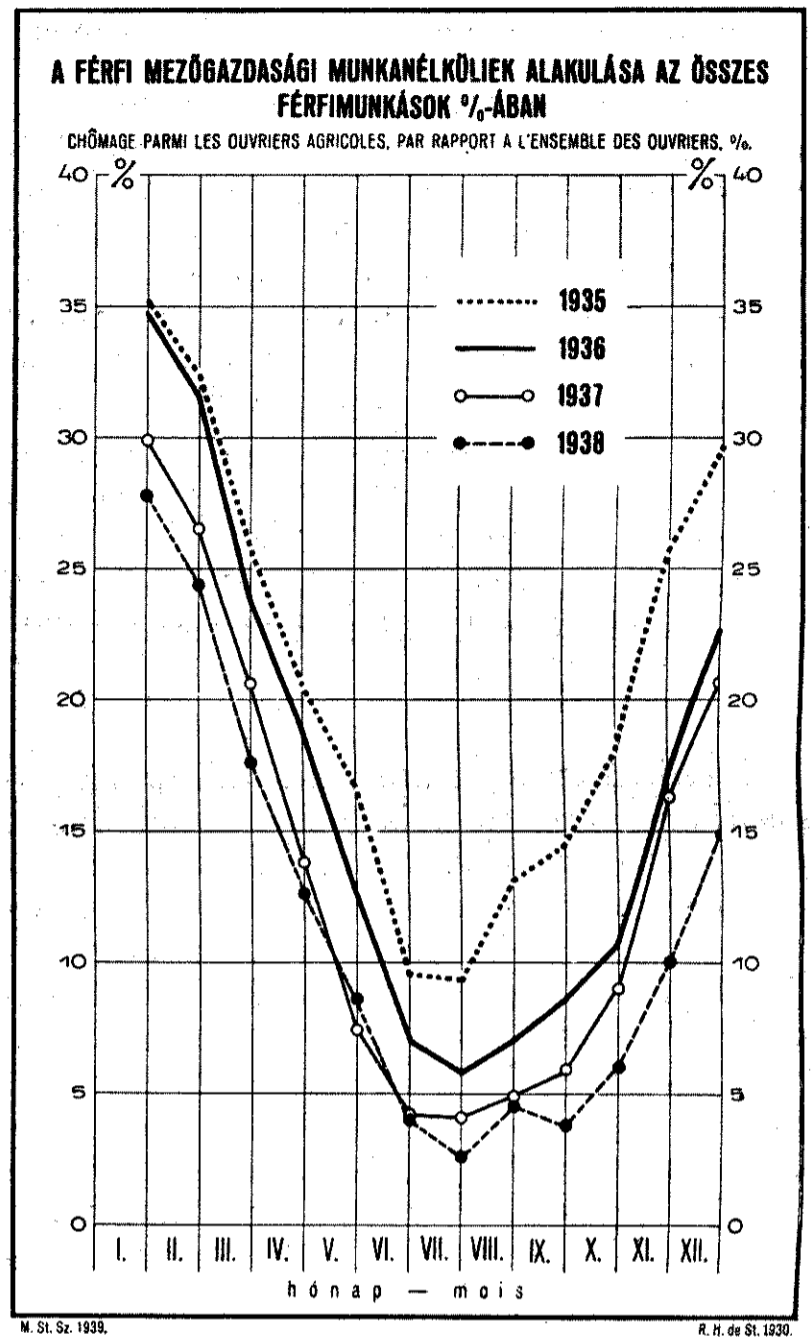
Bemutatott adatok alapján megállapítható, hogy az Országos Gazdasági munkaközvetítő Iroda adatai, — dacára az adatközlésben rejlő hibáknak — megközelítő pontossággal hű képet adnak a mezőgazdasági munkanélküliség alakulá-

¹⁾ Mezőgazdasági termelésünk négy évtizede. Magyar Szemle, 1938. I. sz.

sáról. Az 1930. évi népszámlálás adatai szerint ugyanis kereken 215.000 gazdasági cseléd, 553.000 földműves napszámos volt, ami együttvéve 770.000 munkavállalót jelent. Az 1930. évi népszámlálás ezenfelül még kereken 320.000 olyan birtokost is kimutat, akinek földje nem érte el az 5 kat. holdat és így ezeknek egy része, legalább is munkaidejük kisebb-nagyobb hányadában munkát vállal. Utóbbiakra és a munkahiányosok számát csökkentő és növelő tényezőkre tekintettel, véleményünk szerint a munkanélküliek valóságos számának alakulását az Országos Gazdasági Munkaközvetítő Iroda jelentéseiben feltüntetett adatok mutatják. Utalnunk kell arra, hogy az OGMI igyekezett a munkahiányosokat — függetlenül attól, hogy volt-e munkás, vagy cselédigazolványuk — kimutatásban összefoglalni. Ugyanis amíg az 1935. és 1936. években a munkáslétszám megállapításánál a munkásigazolvánnyal rendelkezőket vette számításba, addig a későbbi években a mezőgazdasági munkakeresők kimutatásaiban is szerepeltek, ha munkásigazolvánnyal vagy cselédkönyvvel nem rendelkeztek.

A munkahiányosokra vonatkozó fentebbi táblázatban közölt adatokból azt a megállapítást tehetjük, hogy 1935-ben, évi átlagban, a mezőgazdasági munkásságnak 22·4%-a, 1936-ban 18·2%-a, 1937-ben 15·1%-a, 1938-ban pedig 12·5%-a volt munkanélküli. Vagyis a mezőgazdasági munkanélküliség a vizsgált négy évben csökkenő irányzatot mutat. Amíg az 1935. évben a mezőgazdasági munkásságnak több, mint egyötöde volt munkanélküli, addig az 1937. évben már évi átlagban a munkahiányosok a mezőgazdasági munkásságnak egyhetedét teszik ki. Gazdasági, mezőgazdasági viszonyaink javulásáról számolnak be ezek az adatok.

Az 1938. évi mezőgazdasági munkanélküliség kedvező alakulását két jelentős tényező befolyásolta: nevezetesen egyrészt az, hogy Németországban kereken 11.000 mezőgazdasági idénymunkást szállítottunk ki, másrészt az ismeretes nemzetközi feszültségre tekintettel egyes korosztályoknak katonai szolgálatra történt behívása folytán jelentékeny számú mezőgazdasági kereső, illetőleg munkanélküli esett ki a kimutatásokból. Ennek következtében az 1938. év mezőgazdasági munkanélküliségének arányát az ország mezőgazdasági munkanél-

küliségét jellemző általános adatként nem lehet elfogadni.

Külön is kimutattuk a férfi, a nő és a gyermekmunkáslétszámot, illetőleg munkahiányos állományt. Az ezekre vonatkozó adatokat vizsgálva láthatjuk, hogy a munkahiányosok között, — százalékszámukat tekintve, — a gyermekek vezetnek. Utána a nők következnek, majd férfiak tüntetik fel a viszonylagosan legkedvezőbb arányt, másképp kifejezve a férfimunkások jutnak leginkább kereseti lehetőséghez, míg a gyermekek és nők hamarabb válnak munkanélkülivé. Ezt az ipari munkanélküliség alakulásával bizonyos vonatkozásban ellentétes jelenséget egyrészt azzal magyarázhatjuk, hogy a mezőgazdaságban az erőteljesebb férfi munka fontosabb szerepet tölt be, másrészt pedig azzal, hogy a mezőgazdasági férfinapszámbeérek nem olyan magasak, hogy a rentabilitás érdekében szükséges volna az olcsóbb, de egyúttal kisebb kapacitású női, vagy gyermekmunkával a férfimunkát helyettesíteni.

4. A munkanélküliség havonkénti alakulása.

A mezőgazdasági munkák természetében rejlő okok következtében, a mezőgazdasági munkások foglalkoztatottsága az év egyes hónapjaiban nem egyenletes: legnagyobb június és július hónapokban, legkisebb a téli hónapokban, novembertől kezdődően februárig, amikor is a munkanélküliség a legmagasabbra szökken. A minimumot a munkanélküliség terén a július hónap tünteti fel. A munkanélküliség havonkénti hullámzását megfigyelve látjuk, hogy a téli hónapokban, — főleg az év elején — magasan álló mezőgazdasági munkanélküliség miként süllyed egészen július hónapig, amikor a munkanélküliség a minimumot éri el, innen július—augusztus hónap, illetőleg őszi alacsony munkanélküliség után már fokozatosan emelkedik a munkanélküliség az év végéig.

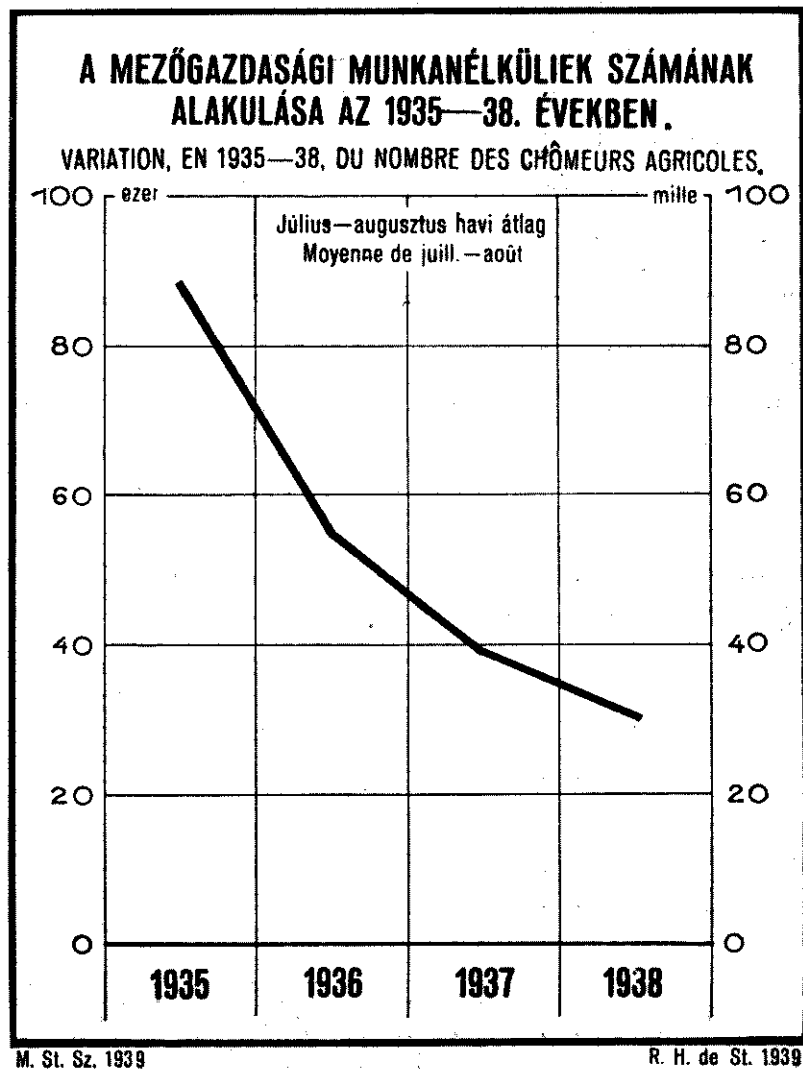
Az ország mezőgazdasági munkanélküliségének alakulását vizsgálva fentebb megállapítottuk, hogy az 1935. évtől kezdődően a mezőgazdasági munkanélküliségnek a mezőgazdasági munkássághoz viszonyított százalékaránya csökken; amíg ugyanis 1935-ben a mezőgazdasági munkásság 22·4 %-a, 1936-ban 18·2%-a volt munkanélküli, addig 1937-ben 15·1%-a, 1938-ban pedig 12·5%-a nem jutott keresethez.

Utaltunk arra, hogy a mezőgazdasági munkanélküliség elsősorban a gyermekeket és nőket sújtja, míg a férfiak a munkanélküliség arányát tekintve, viszonylag kedvezőbb helyzetben vannak.

A munkanélkülieknek a mezőgazdasági munkavállalók összes számához viszonyított arányszáma (%-ban) a következőképpen alakult hónapok szerint:

Hónap	1935	1936	1937	1938
I.	37·6	37·2	32·8	30·8
II.	33·6	33·7	28·6	26·6
III.	27·6	25·5	22·3	19·0
IV.	21·8	19·9	15·3	13·6
V.	17·7	13·8	8·3	9·3
VI.	10·5	7·6	5·0	4·5
VII.	10·3	6·6	4·6	3·0
VIII.	14·6	8·3	5·8	5·1
IX.	16·4	10·1	7·1	4·5
X.	20·1	12·1	10·7	6·1
XI.	28·2	19·0	18·3	11·7
XII.	31·6	25·0	23·3	16·3
Évi átlag	22·4	18·2	15·1	12·5

A munkanélküli férfiak, nők és gyermekek százalékos arányszámát hónapok

szerint részletezve, az alábbiakban összeállítottuk:

Hónap	Férfi				Nő				Gyermek			
	1935	1936	1937	1938	1935	1936	1937	1938	1935	1936	1937	1938
I.	35·2	34·7	29·9	27·8	40·7	40·9	37·7	35·6	44·0	43·6	38·4	35·8
II.	32·3	31·5	27·3	27·4	35·4	36·3	32·3	30·6	36·5	40·0	33·1	30·1
III.	25·8	23·8	20·6	17·6	29·7	27·6	25·4	21·5	32·4	30·0	25·2	21·1
IV.	20·5	18·8	13·8	12·6	23·0	21·2	17·4	14·8	26·0	22·7	17·5	15·7
V.	16·7	12·6	7·4	8·6	18·6	15·5	9·9	10·6	22·2	16·9	9·8	10·4
VI.	9·5	7·0	4·2	4·0	11·4	8·4	6·0	5·6	13·2	9·0	6·3	5·0
VII.	9·3	5·8	4·1	2·6	10·6	7·7	5·5	3·9	13·3	8·0	5·2	2·8
VIII.	13·1	7·0	4·9	4·5	16·6	9·8	7·5	6·3	18·5	11·3	7·0	5·7
IX.	14·5	8·6	5·9	3·8	19·4	11·9	8·7	5·4	20·5	13·1	9·3	5·8
X.	18·1	10·7	9·0	6·0	22·7	14·2	12·9	7·1	25·2	16·4	14·8	7·2
XI.	27·7	17·1	15·5	10·1	31·2	21·7	22·1	14·2	34·7	23·1	23·5	15·1
XII.	29·9	22·7	20·7	14·9	34·2	28·4	27·5	18·5	36·3	30·1	28·4	19·2
Évi átlag	20·9	16·7	13·6	11·3	24·5	20·2	17·9	14·5	27·1	22·3	18·2	14·5

Az enyhülő irányzatot a mezőgazdasági munkanélküliség havonkénti hullámzása is feltünteti. Az egyes évek munkanélküliségének arányát a későbbi évek munkanélküliségi arányai havi hullámzásaikban sem haladják meg. Megállapítható továbbá, hogy a munkanélküliség hullámzása egyenlő irányú mozgást végez az egyes években: az éveleji munkanélküliség csökken, júliusban mélypontra jut, onnan pedig újból emelkedik és a téli hónapokra eléri legmagasabb szintjét.

Általánosságban megállapíthatjuk, hogy a férfi-, nő- és gyermekmunkások foglalkoztatási aránya havonkénti hullámzásban körülbelül azonos mozgást végez. A férfi

1. A mezőgazdasági munkanélküliség alakulása havonként. — Variations par mois du chômage agricole.

Év, hónap Années, mois	Férfi — Hommes			Nő — Femmes			Gyermek — Enfants			Összesen — Ensemble		
	állomány leur effectif	munka- nélküli chômeurs	%	állomány leur effectif	munka- nélküli en chômage	%	állomány leur effectif	munka- nélküli chômeurs	%	állomány effectif des hom- mes, des femmes et des enfants	munka- nélküli chômeurs	%
1935	451.598	158.882	35.2	142.781	57.939	40.6	98.188	43.213	44.0	692.567	260.034	37.6
1936	463.684	160.566	34.7	146.189	59.883	40.9	105.525	46.032	43.6	715.398	266.481	37.2
1937	476.925	142.296	29.9	151.203	57.034	37.7	113.709	43.767	38.4	741.837	243.097	32.8
1938	480.461	133.141	27.8	152.651	54.342	35.6	115.565	41.434	35.8	748.677	228.917	30.8
1935	449.750	144.977	32.3	141.924	50.332	35.4	104.935	38.336	36.5	696.609	233.645	33.5
1936	468.644	147.607	31.5	146.611	53.206	36.3	107.593	43.015	39.9	722.848	243.828	33.7
1937	479.548	126.958	26.5	151.566	49.074	32.3	114.939	38.054	33.1	746.053	214.086	28.6
1938	485.228	118.413	24.4	154.823	47.501	30.6	118.774	35.767	30.1	758.825	201.681	26.6
1935	454.912	117.593	25.8	143.782	42.676	29.7	100.225	32.540	32.4	698.919	192.809	27.6
1936	466.840	111.368	23.8	146.320	40.498	27.6	107.346	32.190	30.0	720.506	184.056	25.5
1937	479.020	98.640	20.6	151.107	38.514	25.4	114.710	29.078	25.2	744.837	166.232	22.3
1938	480.180	84.547	17.6	153.597	33.060	21.5	118.431	25.334	21.1	752.208	142.941	19.0
1935	457.146	93.951	20.5	144.717	33.333	23.0	100.700	26.192	26.0	702.563	153.476	21.8
1936	467.962	88.141	18.8	146.686	31.201	21.2	108.260	24.570	22.7	722.908	143.912	19.9
1937	481.398	67.621	13.8	152.333	26.601	17.4	115.509	20.208	17.5	749.240	114.430	15.3
1938	488.020	61.681	12.6	157.793	23.424	14.8	121.021	18.967	15.7	766.834	104.072	13.6
1935	460.741	77.059	16.7	146.729	27.319	18.6	101.185	21.432	21.1	708.655	125.810	17.7
1936	471.266	59.453	12.6	148.770	22.879	15.5	108.534	18.303	16.9	728.570	100.635	13.8
1937	483.619	36.107	7.4	154.563	15.324	9.9	116.568	11.453	9.8	754.750	62.884	8.3
1938	484.204	41.657	8.6	157.566	16.724	10.6	120.409	12.625	10.4	762.179	71.006	9.3
1935	462.485	44.301	9.5	146.725	16.784	11.4	101.998	13.448	13.2	711.208	74.533	10.5
1936	473.516	33.285	7.0	149.880	12.568	8.4	109.302	9.908	9.0	732.698	55.761	7.6
1937	488.084	20.802	4.2	155.698	9.438	6.0	117.215	7.415	6.3	760.997	37.655	5.0
1938	483.792	19.561	4.0	157.265	8.889	5.6	120.024	6.038	5.0	761.081	34.488	4.5
1935	464.710	43.274	9.3	146.995	16.593	10.6	100.362	13.341	13.3	712.067	73.208	10.3
1936	472.903	27.675	5.8	150.285	11.576	7.7	109.930	9.577	8.0	733.118	48.828	6.6
1937	485.686	19.915	4.1	155.503	8.577	5.5	116.449	6.074	5.2	757.638	34.566	4.6
1938	477.867	12.589	2.6	151.206	5.949	3.9	117.463	3.668	3.1	746.536	22.206	3.0
1935	459.570	60.543	13.1	146.228	24.349	16.6	102.248	18.915	18.5	708.046	103.807	14.6
1936	475.102	33.670	7.0	150.634	14.780	9.8	110.625	12.500	11.3	736.361	60.950	8.3
1937	482.794	23.770	4.9	153.548	11.572	7.5	116.036	8.185	7.0	752.378	43.527	5.8
1938	482.648	21.576	4.5	156.761	9.997	6.3	120.001	7.106	5.9	759.410	38.679	5.1
1935	461.346	67.067	14.5	147.214	28.622	19.4	102.689	21.134	20.5	711.249	116.823	16.4
1936	472.589	40.904	8.6	151.453	18.096	11.9	110.469	15.107	13.7	734.511	74.107	10.1
1937	484.785	29.006	5.9	154.407	13.505	8.7	116.346	10.903	9.3	755.538	53.414	7.1
1938	468.343	17.936	3.8	152.564	8.300	5.4	114.529	6.669	5.8	735.436	32.905	4.5
1935	463.113	84.122	18.1	147.530	33.456	22.7	102.914	25.926	25.2	713.557	143.504	20.1
1936	474.792	50.970	10.7	150.598	21.409	14.2	109.910	17.010	15.5	735.300	89.389	12.1
1937	476.727	43.137	9.0	152.239	19.738	12.9	112.434	16.665	14.8	741.400	79.540	10.7
1938	477.725	22.964	6.0	155.029	11.051	7.1	118.474	8.556	7.2	751.228	42.571	6.1
1935	462.091	118.968	25.7	145.824	45.709	31.2	102.865	35.755	34.7	710.780	200.432	28.2
1936	473.944	81.307	17.1	150.286	33.090	21.7	110.405	25.591	23.1	734.635	139.988	19.0
1937	479.256	75.668	16.4	151.055	33.402	22.1	114.341	26.923	23.5	744.652	135.993	18.3
1938	473.911	47.870	10.1	154.227	21.922	14.2	119.133	17.993	15.1	747.271	87.785	11.7
1935	462.089	137.627	29.7	145.682	49.909	34.2	103.005	37.409	36.3	710.776	224.945	31.6
1936	468.428	106.638	22.7	149.093	42.324	28.4	109.930	33.142	30.1	727.451	182.104	25.0
1937	475.626	98.625	20.7	150.409	41.428	27.5	116.293	33.065	28.4	742.328	173.118	23.3
1938	481.729	71.871	14.9	157.043	29.100	18.5	119.432	22.956	19.2	758.204	123.927	16.3
1935	459.129	95.696	20.9	145.510	35.585	24.5	101.776	27.303	26.8	706.416	158.584	22.4
1936	470.805	78.465	16.7	148.900	30.125	20.2	108.986	23.912	21.9	728.692	132.503	18.2
1937	481.122	65.212	13.6	152.802	27.017	17.9	115.379	20.982	18.2	749.304	113.211	15.1
1938	480.342	54.483	11.3	155.044	22.522	14.5	118.605	17.259	14.5	753.911	94.264	12.5

évi átlag
moyennes
annuelles

munkavállalók munkanélküliségi aránya azonban — az egész éven át — kisebb. A vizsgált évek mindegyikében legnagyobb a gyermekek téli mezőgazdasági munkanélkülisége. Érdekes megfigyelni a férfi munkavállalók fokozottabb őszi foglalkoztatottságát és az 1938. évben az őszi katonai behívásnak a mezőgazdasági munkanélküliséget csökkentő hatását.

A munkanélküliségnek havonkinti alakulásából megállapíthatjuk, hogy a mezőgazdasági munkanélküliség a téli hónapokban magasra szökken, viszont a nyári-őszi hónapokban alábbszáll. A régi kereseti viszonyok mellett — amikor a mezőgazdasági munkavállaló nyári-őszi elégséges keresetével biztosíthatta teljes évi ellátását, — nem tekintettük munkanélkülilinek a télen nem dolgozó munkavállalót. Ma, amikor a részkereset aránya és a leartandó terület (a cséplő rész) csökken és a munkavállaló nyári-őszi keresetével téli fenntartását nem biztosíthatja, hovatovább az aratáshoz jutó mezőgazdasági munkavállalókat is részleges munkanélkülilinek kell tekintenünk.

A mezőgazdasági munka természetében rejlő okok következtében a mezőgazdaságban teljes munkanélküliség alig van. Kisebbségben munkához a munkavállalók — ha szükséges helyváltoztatással — rendszerint hozzájutnak. A baj inkább az, hogy a munkavállalók teljes éven át való foglalkoztatása nincsen biztosítva. A mezőgazdasági munkanélküliségre vonatkozó számításaink eredményei is erre utalnak. Látjuk ezt a munkanélküliség havonkinti alakulására vonatkozó adatokból kitetszően, hogy az évi átlagos országos mezőgazdasági munkanélküliség tulajdonképpen őszei — téli — tavaszeleji munkanélküliségre korlátozódik.

5. A mezőgazdasági munkanélküliség alakulása megyénként.

Mielőtt az egyes megyék mezőgazdasági munkanélküliségét tárgyalnánk, összefoglaló képet igyekezünk adni a mezőgazdasági munkanélküliség megyénkénti elhelyezkedéséről. Alapul itt is az 1937. évi adatokat vesszük. Az 1938. évi adatokat pedig a németországi munkáskiszállítási kontingensének megyénkénti elosztásával együtt ismertetjük.

Nézzük először az 1937. évi adatokat. Az országos mezőgazdasági munkanélküli-

ség 15.1% volt (a férfiak 13.6%-a, a nők 17.9%-a és a gyermekek 18.2%-a volt munkanélküli). Ezzel az országos aránnyal szemben az egyes megyék mezőgazdasági munkanélkülisége (az 1937. évi munkanélküliség nagyságának sorrendjében csoportosítva) a következő összeállítás szerint alakult:

Vármegye	Munkanélküliek			
	szám szerint		a munkáslétszám %-ában	
	1937	1938	1937	1938
1. Hajdu	9.815	5.936	27.7	16.6
2. Békés	14.857	13.492	24.5	21.6
3. Bihar	5.253	4.242	24.1	20.9
4. Szabolcs	10.315	9.343	22.9	20.2
5. Jász-Nagykun-Szolnok	12.852	10.293	20.8	16.1
6. Heves	11.966	10.942	19.1	16.8
7. Borsod	6.404	4.532	18.3	12.6
8. Szatmár	1.441	1.289	18.2	15.0
9. Csanád	5.692	5.198	17.3	10.5
10. Abaúj-Torna	1.132	781	16.5	15.6
11. Nógrád	2.161	1.715	13.1	10.1
12. Zala	3.768	2.672	11.1	7.8
13. Pest-Pilis-Solt-Kisk.	8.693	5.371	10.9	7.2
14. Komárom - Eszterg.	744	483	10.2	7.4
15. Csongrád	4.494	5.699	9.7	12.4
16. Fejér	3.289	2.715	9.6	8.6
17. Sopron	981	968	8.4	8.1
18. Győr	1.463	1.432	9.4	8.7
19. Somogy	2.859	2.467	8.6	7.3
20. Zemplén	789	698	7.8	6.7
21. Bács-Bodrog	1.019	939	7.6	6.9
22. Vas	1.536	1.360	7.3	6.4
23. Veszprém	1.012	895	5.2	4.5
24. Baranya	274	311	2.1	2.2
25. Tolna	379	478	1.5	1.8

Az 1937. évi munkanélküliséget tekintve, a legkedvezőbb helyzetben Tolna, Baranya, Veszprém, Vas, Bács-Bodrog és Zemplén vármegyék voltak. Ugyanis az említett megyékben az évi átlagos mezőgazdasági munkanélküliség 8% alatt maradt. Ezek között is a legkisebb a mezőgazdasági munkanélküliség Tolnában és Baranyában, amely megyékben az 1937. évi munkanélküliségi százalékarány 2.1, illetőleg 1.5 volt. Meg kell azonban e szám adatokhoz azt is jegyezni, hogy Tolnában és Baranyában jelentékeny munkásállomány nincsen. E megyék viszonylag kedvező birtokmegoszlása mellett a mezőgazdasági munkásságnak nem alakult ki olyan számos iábora mint más vármegyékben. Körülbelül ez a helyzet Veszprém, Vas és Bács-Bodrog megyékben is.

Legsúlyosabb volt a mezőgazdasági munkanélküliség Hajdu vármegyében, ahol az 1937-ben a mezőgazdasági munkás-

ságnak 27·7% -a volt munkanélküli. Utána Békés- és Bihar vármegyék következnek 24·8, illetőleg 24·2% -kal. Kedvezőtlen még Szabolcs, Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, Borsod, Szatmár, Csanád, Abaúj vármegyék mezőgazdasági munkanélkülisége is. E vármegyék 1937. évi mezőgazdasági munkanélküliségi százaléka a 15·1 százalékos országos átlag fölött maradt.

Az abszolút számokat tekintve, a munkanélküliség terén Békés vármegye vezet, utána Jász-Nagykun-Szolnok vármegye, Heves vármegye, Szabolcs vármegye, Hajdu és Pest vármegye következik. A legkisebb munkanélküli állományt Baranya és Tolna vármegye tünteti fel.

Az 1938. évi németországi munkáskivitel és a katonai behívások hatása főleg a nagyarányú munkanélküliséget feltüntető megyékben jelentkezett. Így Hajdu vármegye, amely még az 1937. évben is a legkedvezőtlenebb mezőgazdasági munkanélküliségi arányt mutatta, 1938-ban már csak 16·6% -os munkanélküliséggel volt kénytelen megküzdeni és az e téren vezető szerepe is megszűnt. A vezetést Bihar, Szabolcs és Békés vármegyék vették át 20% -on felüli munkanélküliséggel. A közepes munkanélküliségű és a jó munkanélküliségi viszonyokat feltüntető megyék viszonyaiban, — a munkanélküliségi százalék csökkenésétől eltekintve, lényeges eltolódás nem történt.

Hajdu vármegye mezőgazdasági munkanélkülisége az egész országban a legkedvezőtlenebb. Az 1935. évi mezőgazdasági munkanélküliségi átlag 40·8%, az 1936. évi 36·9%, az 1937. évi 27·9%, az 1938. évi pedig 16·6%. Az 1936. év elején a mezőgazdasági munkásság 68% -a, 1935-ben pedig 64% -a volt munka nélkül. Az 1937. év eleji munkanélküliség 52% körül mozgott. Az 1935—36. években július—augusztus hónapokban a munkanélküliség 15—18% -os volt, az 1936. év júliusában leszállt 4% -ra, az 1938. év júliusában pedig 1·4% -ra. Mind a négy évben az ősztől és a téli hónapokban újból emelkedik a mezőgazdasági munkanélküliség. Hajdu vármegyéből 1938-ban 260 mezőgazdasági munkást vittek Németországba.

Békés vármegye 1935. évi mezőgazdasági munkanélküliségi aránya 35·0%, az 1936. évi 27·2%, 1937. évi 24·5%, az 1938. évben pedig 21·6%. A mezőgazdasági foglalkoztatottság szempontjából évi átlagban az országos aránynál is lényegesen kedvezőtle-

nebb helyzetben van Békés vármegye, sőt az 1938. évben a harmadik legkedvezőtlenebb munkanélküliséget feltüntető megyévé vált. A mezőgazdasági munkásságnak közel fele volt munka nélkül az 1935. év téli hónapjaiban. Ugyanez évben még a nyári nagy munkaidőben, július és augusztus hónapokban is, a mezőgazdasági munkanélküliség 20—30% -os. Ez az arány az 1936—1938. években valamit javul, de még 1937. évben is a munkanélküliség júniusban 8% -os, júliusban pedig 10% -os, december hónapban az felemelkedik 38% -ra. Az 1938. évben a viszonyok mind télen, mind pedig a többi évszakokban javultak és ehhez nagy mértékben az járult hozzá, hogy a megyéből 1.600 mezőgazdasági munkás ment Németországba.

Rendkívül súlyos Bihar vármegye téli mezőgazdasági munkanélkülisége: évi átlagban 1935-ben 35·9, 1936-ban 27·6, 1937-ben 24·1, 1938-ban 20·9%. A vizsgált négy év elején a mezőgazdasági munkásságnak 56—64% -a munkanélküli volt. Szokatlanul magas ez a téli mezőgazdasági munkanélküliség, ami egyúttal arra utal, hogy a megye mezőgazdasági foglalkozású rétegének téli foglalkoztatására csekély alkalom nyílik. A munkanélküliségi arány a négy évben július—augusztus hónapokban 4—18-ra csökken, sőt 1938-ban 1·9% -ra, hogy azután az év végén ismét ugrásszerűen visszatérjen az 1936. évben a 42% -os, az 1936. és 1937. években pedig a 40% -on felüli mezőgazdasági munkanélküliséghez. Bihar megyéből 1938-ban 260 mezőgazdasági munkás szegődött Németországba.

Szabolcs és Ung k. e. e. vármegyék mezőgazdasági munkanélkülisége is kedvezőtlennek mondható. Az évi átlagos mezőgazdasági munkanélküliség 1935-ben 28·5%, 1936-ban 23·7%, 1937-ben 22·9% és 1938-ban 20·2% volt. Az 1935. év közel 47% -os mezőgazdasági munkanélküliséggel kezdődött, július hónapban a munkanélküliség leszállt a mezőgazdasági munkavállalók összlétszámának 14% -ára. Megközelítően ugyanezt a mozgást végezte a mezőgazdasági munkanélküliség hullámozása a következő három évben is; az 1937. év elején 40% -os munkanélküliség június hónapban 10% alá szállt, majd az év végére 35% -ra emelkedett. Az 1938. év júniusában 7·9%, júliusában 9·1% volt a munkanélküliség. A megyéből 1938-ban 310 munkást vittek Németországba.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye mező-

2. A mezőgazdasági munkanélküliség vármegyék szerint.

Chômage agricole par comitat.

Vármegye Comitats	Év — Années	Férfi — Hommes			Nő — Femmes			Gyermek — Enfants			Összesen — Ensemble		
		álla- mány leur effectif	munka- nélküli chô- meurs	o/o	álla- mány leur effectif	munka- nélküli en chô- mage	o/o	álla- mány leur effectif	munka- nélküli chô- meurs	o/o	álla- mány - effec- tif des hommes, des femmes et des enfants	munka- nélküli chô- meurs	o/o
Abaúj-Torna	1935	4.816	1.195	24.8	1.245	316	25.4	826	302	36.4	6.884	1.813	26.6
	1936	4.848	649	13.4	1.250	140	11.2	763	167	21.8	6.863	957	14.0
	1937	4.853	794	16.4	1.247	136	10.9	763	201	28.9	6.863	1.132	16.5
	1938	5.055	524	10.3	1.265	118	9.3	975	139	14.2	7.295	781	10.7
Bács-Bodrog	1935	8.103	367	4.5	2.634	180	6.8	1.593	73	4.5	12.331	621	5.3
	1936	8.311	324	4.0	2.886	222	7.6	1.885	148	7.8	13.083	695	5.3
	1937	8.575	554	6.4	2.845	254	8.8	1.960	209	10.6	13.381	1.019	7.6
	1938	8.548	504	5.8	2.991	288	9.6	1.881	148	7.9	13.420	939	6.9
Baranya	1935	8.578	345	4.0	1.550	54	3.5	319	12	3.8	10.447	410	3.9
	1936	9.740	269	2.9	1.901	45	2.4	330	12	3.6	11.971	318	2.6
	1937	10.379	211	2.0	1.952	49	2.5	494	14	2.8	12.825	274	2.1
	1938	10.953	233	2.1	2.166	57	2.6	578	21	3.6	13.697	311	2.2
Békés	1935	35.607	13.013	36.5	11.828	4.158	35.1	10.988	3.288	29.9	58.423	20.460	35.0
	1936	36.802	9.974	27.1	12.042	3.672	30.5	11.209	2.707	24.1	60.057	16.356	27.2
	1937	36.578	8.591	23.5	12.067	3.474	28.7	11.287	2.791	24.7	59.932	14.856	24.5
	1938	37.974	7.902	20.8	12.858	3.171	24.6	11.562	2.419	20.9	62.394	13.492	21.6
Bihar	1935	14.433	5.039	34.9	3.525	1.385	39.0	2.087	772	36.9	20.045	7.197	35.9
	1936	14.673	3.931	26.8	3.701	1.092	29.0	2.580	756	29.3	20.955	5.780	27.6
	1937	15.181	3.483	22.9	3.890	1.095	28.0	2.674	674	25.6	21.746	5.253	24.1
	1938	14.203	2.707	19.0	3.540	888	25.0	2.496	647	25.9	20.239	4.242	20.9
Borsod, Gömör és Kish.	1935	17.211	4.678	27.2	9.444	3.195	33.8	5.500	1.934	35.1	32.157	9.808	30.6
	1936	17.977	3.448	19.2	9.919	2.547	25.6	6.142	1.568	25.5	34.039	7.564	22.2
	1937	18.339	2.844	15.4	10.164	2.124	20.9	6.541	1.435	21.9	35.046	6.404	18.3
	1938	18.644	2.013	10.7	10.351	1.510	14.6	6.679	1.009	15.1	35.674	4.532	12.6
Csanád, Arad és Torontál k. e. e.	1935	21.061	5.777	27.4	7.026	2.411	34.3	3.454	1.405	40.6	31.543	9.596	30.4
	1936	21.114	4.435	21.0	7.146	1.979	27.7	4.058	1.546	38.1	32.319	7.961	24.6
	1937	21.306	3.105	14.1	7.356	1.642	22.3	4.183	944	22.5	32.846	5.692	17.3
	1938	21.560	2.854	13.2	7.640	1.444	18.9	4.173	900	21.5	33.373	5.198	15.6
Csongrád	1935	30.461	6.276	20.5	8.623	1.854	21.4	4.562	1.263	27.6	43.646	9.393	21.5
	1936	30.854	4.885	15.7	8.732	1.272	14.6	4.654	918	19.7	44.241	7.075	15.9
	1937	32.664	3.007	9.2	9.073	797	8.2	4.914	688	14.0	46.652	4.494	9.7
	1938	31.779	3.542	11.1	9.167	1.200	13.1	4.914	957	19.4	45.860	5.699	12.4
Fejér	1935	20.349	2.060	10.1	5.638	739	13.1	4.075	552	13.5	30.062	3.352	11.1
	1936	21.943	2.266	10.3	5.694	710	12.4	4.162	610	14.6	31.799	3.587	11.3
	1937	23.810	2.009	8.4	6.030	694	11.5	4.660	585	12.5	34.502	3.289	9.6
	1938	21.564	1.593	7.4	5.426	654	12.0	4.505	468	10.3	31.495	2.715	8.6
Győr, Moson és Pozsony	1935	9.864	1.727	17.5	3.086	550	17.8	2.760	510	18.4	15.710	2.788	17.7
	1936	9.573	1.089	11.3	3.115	290	9.3	2.877	320	11.1	15.566	1.699	10.9
	1937	9.845	957	9.7	2.778	232	8.3	2.898	273	9.4	15.522	1.463	9.4
	1938	10.675	864	8.1	2.685	257	9.5	3.057	311	10.1	16.417	1.432	8.7
Hajdu	1935	21.263	8.244	38.8	5.552	2.443	44.0	4.356	2.023	46.4	31.171	12.711	40.8
	1936	21.514	7.398	34.4	5.704	2.469	43.2	4.699	1.938	41.9	31.918	11.806	36.9
	1937	23.026	5.725	24.8	6.613	2.123	32.1	5.526	1.967	35.6	35.166	9.815	27.7
	1938	23.147	3.527	15.2	6.661	1.263	18.9	5.619	1.146	20.4	35.427	5.936	16.6
Heves	1935	31.525	7.341	23.3	15.879	3.929	24.7	11.473	3.594	31.3	58.877	14.866	25.2
	1936	32.103	6.430	20.0	16.355	3.555	21.6	12.339	3.520	28.4	60.798	13.506	22.2
	1937	32.372	5.815	17.9	16.811	3.205	19.0	13.150	2.945	22.4	62.334	11.966	19.1
	1938	33.138	5.169	15.6	17.747	2.989	16.7	14.169	2.784	19.6	65.052	10.942	16.8
Jász-Nagykun-Szolnok	1935	38.194	10.604	27.7	13.153	3.751	28.6	9.886	2.810	28.3	61.243	17.167	28.0
	1936	38.208	7.438	19.4	12.613	2.721	21.6	9.698	2.040	21.0	60.520	12.199	20.1
	1937	38.501	7.560	19.7	12.940	3.068	23.7	10.327	2.225	21.5	61.769	12.853	20.8
	1938	39.315	6.297	16.0	13.056	2.319	17.7	11.299	1.677	14.8	63.670	10.293	16.1

Vármegye Comitats	Év — Années	Férfi — Hommes			Nő — Femmes			Gyermekek — Enfants			Összesen — Ensemble		
		állomány leur effectif	munka- nélküli chômeurs	%	állomány leur effectif	munka- nélküli en chô- mage	%	állomány leur effectif	munka- nélküli chômeurs	%	állomány - effec- tif des hommes, des femmes et des enfants	munka- nélküli chômeurs	%
Komárom és Eszterg.	1935	5.888	765	12·9	1.021	170	17·5	1.130	180	15·9	8.039	1.115	13·9
	1936	5.613	610	10·9	1.004	147	14·6	1.128	186	16·4	7.744	943	12·2
	1937	5.255	439	8·3	934	114	12·2	1.131	190	16·8	7.320	744	10·2
	1938	4.606	254	5·5	842	89	10·5	1.073	140	13·0	6.521	483	7·4
Nógrád és Hont	1935	9.459	1.513	15·9	3.696	801	21·4	1.913	498	26·0	15.069	2.812	18·7
	1936	9.751	1.393	14·3	3.691	706	19·1	2.134	397	18·6	15.576	2.498	16·1
	1937	10.178	1.145	11·2	3.901	541	13·9	2.399	474	19·7	16.478	2.161	13·1
	1938	10.209	907	8·8	4.069	479	11·7	2.594	329	12·7	16.872	1.715	10·1
Pest-Pilis-Solt-Kiskun	1935	49.297	8.974	18·2	12.245	2.968	24·2	15.656	3.245	20·7	77.198	15.188	19·7
	1936	51.310	8.553	16·6	12.808	2.733	21·3	17.066	2.958	17·3	81.185	14.245	17·5
	1937	49.776	5.104	10·2	12.499	1.937	15·5	16.920	1.652	9·6	79.195	8.693	10·9
	1938	46.398	3.199	6·9	11.758	1.054	8·9	16.357	1.118	6·8	74.513	5.371	7·2
Somogy	1935	19.821	2.044	10·3	6.945	861	12·4	2.982	312	10·4	29.748	3.217	10·8
	1936	20.681	2.300	11·1	7.280	939	12·9	3.305	356	10·7	31.266	3.597	11·5
	1937	21.496	1.746	8·1	7.791	814	10·4	4.014	298	7·4	33.302	2.859	8·6
	1938	21.461	1.504	7·0	8.039	683	8·4	4.227	280	6·6	33.727	2.467	7·3
Sopron	1935	8.233	1.083	13·1	1.741	395	22·6	843	225	26·6	10.817	1.703	15·7
	1936	8.440	835	9·9	1.772	290	16·3	893	199	22·3	11.105	1.324	11·9
	1937	8.673	626	7·2	1.795	199	11·0	1.161	156	13·4	11.629	981	8·4
	1938	9.059	647	7·1	1.896	217	11·4	1.019	104	10·2	11.974	968	8·1
Szabolcs	1935	27.770	7.042	25·3	8.722	2.422	27·9	5.653	2.570	45·4	42.145	12.035	28·5
	1936	28.239	6.066	21·4	8.959	2.320	25·8	6.169	1.889	30·6	43.368	10.275	23·7
	1937	29.330	6.312	21·4	9.228	2.350	25·4	6.462	1.652	25·5	45.020	10.315	22·9
	1938	29.985	5.748	19·1	9.501	2.092	22·0	6.738	1.503	22·3	46.225	9.343	20·2
Szatmár, Ugocsa és Bereg	1935	6.859	843	12·2	379	104	27·4	75	9	12·0	7.313	956	13·1
	1936	7.210	904	12·5	392	92	23·5	98	32	32·3	7.700	1.028	13·3
	1937	7.401	1.299	17·5	401	115	28·6	106	27	25·4	7.908	1.441	18·2
	1938	7.783	1.114	14·3	635	128	20·1	172	47	27·3	8.590	1.289	15·0
Tolna	1935	17.727	403	2·2	4.744	170	3·6	1.581	66	4·1	24.052	640	2·7
	1936	18.214	362	1·9	4.610	127	2·7	1.683	43	2·5	24.508	533	2·1
	1937	18.808	242	1·3	4.767	97	2·3	1.939	39	2·0	25.515	379	1·5
	1938	19.281	314	1·6	4.751	109	2·3	2.083	55	2·6	26.115	478	1·8
Vas	1935	13.360	1.759	13·1	4.323	711	16·4	2.124	412	19·4	19.807	2.883	14·5
	1936	13.745	1.280	9·3	4.395	592	13·5	2.320	308	13·2	20.461	2.182	10·6
	1937	14.108	862	6·1	4.414	445	10·1	2.535	229	9·0	21.058	1.536	7·3
	1938	14.060	772	5·4	4.482	368	8·2	2.718	220	8·1	21.260	1.360	6·4
Veszprém	1935	13.298	953	7·2	2.805	282	10·0	2.109	225	10·6	18.212	1.460	8·0
	1936	13.630	737	5·4	2.918	281	9·6	2.205	187	8·4	18.753	1.205	6·4
	1937	13.946	583	4·2	2.950	239	8·1	2.229	190	8·5	19.125	1.012	5·2
	1938	14.297	531	3·7	3.002	220	7·3	2.348	144	6·1	19.647	895	4·5
Zala	1935	19.729	3.025	15·3	7.650	1.444	18·8	4.792	818	17·1	32.171	5.287	16·4
	1936	19.951	2.416	12·1	7.890	1.091	13·8	5.510	906	16·4	33.351	4.413	13·2
	1937	19.957	1.843	9·2	8.088	970	11·9	5.947	955	16·2	33.992	3.768	11·1
	1938	19.569	1.399	7·1	8.280	718	8·6	6.252	555	8·8	34.101	2.672	7·8
Zemplén	1935	6.274	617	9·8	2.048	280	13·6	1.031	196	19·0	9.353	1.094	11·6
	1936	6.435	470	7·3	2.114	255	12·1	1.069	191	17·8	9.619	917	9·5
	1937	6.756	383	5·7	2.261	231	10·2	1.147	174	15·1	10.165	789	7·8
	1938	7.073	364	5·1	2.230	200	8·9	1.120	134	11·4	10.423	698	6·7
Magyarország összesen Hongrie entière	1935	459.000	95.000	20·9	145.000	35.000	24·5	101.000	27.000	26·8	706.000	158.000	22·4
	1936	470.000	78.000	16·7	148.000	30.000	20·2	108.000	23.000	21·9	728.000	132.000	18·2
	1937	481.000	65.000	13·6	152.000	27.000	17·9	115.000	20.000	18·2	749.000	113.000	15·1
	1938	480.000	54.000	11·3	155.000	22.000	14·5	118.000	17.000	14·5	753.000	94.000	12·5

gazdasági évi átlagos munkanélküliségi százalékaránya a vizsgált négy évben 28·0%, 20·1% és 20·8%, az 1938. évben pedig 16·1% volt. Az éveleji májusig eltartó munkanélküliség mind a négy évben magas; június—augusztus hónapokra alábbszáll, majd ismét magasra szökken a téli hónapokra.

Heves vármegye évi mezőgazdasági munkanélkülisége, a vizsgálat tárgyává tett négy évben 25·2, 22·2, 19·1 és 16·8% volt. A munkanélküliség a téli hónapokban 50% körül volt, a mezőgazdasági munkák idején lényegesen alább szállt, július hónapban az 1935. évben 11%, az 1936. évben kereken 7% és az 1937. évben 5%, az 1938. évben 3% volt munka nélkül. A mégis kedvezőtlen mezőgazdasági munkanélküliségi arányszámot főleg az okozza, hogy a Heves vármegyéből kirajzó, idegen törvényhatóságokban foglalkozáshoz jutó mintegy 10.000 mezőgazdasági munkás a téli hónapban visszatérően, az ottani munkásság téli munkanélküliségi arányszámát is nagy mértékben növeli. Heves vármegyéből az 1938. évben 1770 munkás került német mezőgazdaságokba.

Borsod, Gömör és Kishont vármegyék évi mezőgazdasági munkanélkülisége az 1935—1938. években 30·6%, 22·2%, 18·3% és 12·6%-os. A munkásság foglalkoztatottságának megoszlása az egyes hónapokban kedvezőtlenül alakul. Az 1935. és 1936. évek január hónapjaiban a mezőgazdasági munkásságnak kereken 54—55%-a volt munka nélkül, az 1937. évben pedig még mindig 42%, az 1938. évben 36·3% a januári mezőgazdasági munkanélküliek aránya. A foglalkoztatottság emelkedvén, a munkanélküliek arányának erőteljesebb csökkenése már áprilisban megkezdődik és tart október hónapig és azután újból emelkedik. Borsod vármegye 1938. évi mezőgazdasági munkanélküliségének csökkentéséhez az is nagy mértékben hozzájárult, hogy ez évben kereken 1400 mezőgazdasági munkás ment Németországba mezőgazdasági munkára.

Szatmár, Ugocsa és Bereg k. e. e. vármegyék mezőgazdasági munkanélküli százalékszámát az 1935., 1936., 1937. és 1938. években a következő volt: 13·1%, 13·3%, 18·2% és 15%. Érdekes, hogy a vármegye 1937. évi mezőgazdasági munkanélkülisége az 1935. és az 1936. évhez viszonyítva, kedvezőtlenebbé vált. Egyetlen megye, melynek munkanélküliségi aránya emelkedett. Fi-

gyelemmel azonban arra, hogy a megye mezőgazdasági munkásállománya nem nagy, ezt a jelenséget a szociális viszonyok alakulása szempontjából kedvezőtlennek nem tekinthetjük. A téli és a nyári mezőgazdasági munkanélküliség eléggé kiegyensúlyozott. A nyári hónapokban 1935-ben a munkanélküliség 2%-os volt, 1937-ben már felemelkedett 17%-ra, az évvégi munkanélküliségi arány pedig 20% körül mozgott. Az 1938. évben 620 mezőgazdasági munkás ment Németországba.

Csanád, Arad és Torontál k. e. e. vármegyék mezőgazdasági munkanélkülisége évi átlagban is kedvezőtlennek mondható. 1935-ben 30·4%, 1936-ban 24·6%, 1937-ben 17·3%, 1938-ban 15·6% a mezőgazdasági munkanélküli. A megyében az 1935. éveleji munkanélküliség alacsonyabb volt, mint az 1936—38. éveleji mezőgazdasági munkanélküliség. Súlyos volt azonban a megye 1935. évi átlagos mezőgazdasági munkanélkülisége, mert a munkanélküliség a legalacsonyabb ponton, június hónapban is 21·7%-os volt, júliusban pedig 26%. Figyelemmel arra, hogy a megyének mezőgazdasági munkásállománya jelentékeny, a rendkívül kedvezőtlen arányszámok aggasztó szociális viszonyokra utalnak. Az 1936. és 1937. években a nyári és őszi foglalkoztatottság mérve nőtt és július—augusztus hónapokban a mezőgazdasági munkanélküliség 6, illetőleg 3%-ra csökkent. Ez években is azonban megmarad a téli kedvezőtlen munkanélküliség. A megyéből 1938-ban 1400 mezőgazdasági munkás jutott Németországba.

Abaúj-Torna vármegye munkanélküliségi arányszámát az 1935—1938. években 26·6%, 14%, 16·3% és 10·7%. A megye mezőgazdasági munkanélkülisége 1935. januárjában 50%-on felüli. Ez év júliusában a munkanélküliség 6%-ra száll le, majd ismét felemelkedik december hónapra 46% fölé. Kedvezőbb alakul már a következő évek mezőgazdasági munkanélkülisége, úgy, hogy az 1936. és 1937. évek május—szeptember hónapjaiban az országos arányokhoz is viszonyítva, kedvezően alakul a mezőgazdasági munkanélküliség, ebben az időben a mezőgazdasági munkásoknak kis %-a volt csak munka nélkül. Figyelemmel a nem magas mezőgazdasági munkásállományra, a megye mezőgazdasági szociális viszonyait kedvezőtlennek nem tekinthetjük.

A megyéből 1938-ban 330 mezőgazdasági munkás jutott Németországba.

Nógrád és Hont k. e. e. vármegyék mezőgazdasági munkanélküliségének aránya 18·7%, 16·1%, 13·1% és 10·1% volt. Az év elején magasan álló mezőgazdasági munkanélküliség május hónapban már alábbszáll, június—szeptember hónapokban a munkanélküliség erősen csökken.

Zala vármegye mezőgazdasági munkanélküliségi arányszámait 1935—1938. évi átlagokban 16·4%, 13·2%, 11·1% és 7·8%. A téli mezőgazdasági munkanélküliség nagyobb, míg a nyári hónapokban ez az arány lényegesen lecsökkent, úgyhogy a nyári hónapokban a mezőgazdasági munkanélküliség az 1935. évben 6—8% között mozgott. Minthogy Zala vármegye egyike a három legnagyobb mezőgazdasági idénymunkás kiszállító megyének, a téli mezőgazdasági munkanélküliség magas arányának, illetőleg a munkanélküliség nyári kedvező alakulásának okát a nyáron időszaki munkához jutó és télen visszatérő munkások befolyásában kell keresnünk.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye mezőgazdasági munkanélkülisége 1935-ben 19·7%, 1936-ban 17·5%, 1937-ben pedig 10·9 és 1938-ban 7·2%. Az éveleji mezőgazdasági munkanélküliség 1935-ben 30%, 1937-ben 22%, a tavaszi és a nyári foglalkoztatás 1937-ben erősen fokozódik, úgyhogy e hónapokban a mezőgazdasági munkásságnak kis része volt munkanélküli. November—december hónapokra a mezőgazdasági munkanélküliség felemelkedik 1935-ben 26%-ra, 1936-ban 22%-ra, 1937-ben 18%-ra és 1938-ban 10%-ra.

Komárom és Esztergom k. e. e. vármegyék mezőgazdasági munkanélkülisége a vizsgált években 13·9%, 12·2%, 10·2 és 7·4% volt. Az éveleji 30%-on felüli mezőgazdasági munkanélküliség április—május hónapokra már csökken, sőt teljesen eltűnik. Ez a kedvező helyzet egészen szeptemberig tart, december hónapra is csak 20% feletti a mezőgazdasági munkanélküliség.

Csongrád vármegye munkanélkülisége a vizsgálat tárgyává tett négy évben 21·5%, 15·9%, 9·7% és 12·4% volt. A megye mezőgazdasági munkanélküliségének javulása az 1937. évben az 1935. évhez viszonyítva igen kedvező: több, mint felével csökkent a két év viszonylatában a mezőgazdasági munkanélküliség. Amíg 1935-ben a mezőgazdasági munkanélküliség a megyében az év elején

32% volt, addig június hónapban elérte a legmélyebb pontot, 6%-ot. A következő hónapokban már emelkedő irányzatot tüntetett fel a munkahiányosok száma. 1937. éveleji 21%-os munkanélküliség május hónapban már 4% alá szállt; ezt a színvonalat még kedvezőbb alakban, 2% körüli munkanélküliséggel egészen szeptember hónapig tartotta, majd az év végére újból csak kedvezően alakulva, a munkanélküliség 11%-ra emelkedett. Csongrád vármegyéből az 1938. évben 430 munkás ment Németországba.

Fejér vármegyének, a „nagybirtokok“ megyéjének mezőgazdasági munkanélkülisége nem jelentős. Az évi átlagos mezőgazdasági munkanélküliség 1935-ben 11%, 1936-ban 11·3%, 1937-ben 9·6%, 1938-ban 8·6% volt. A téli hónapokban a munkanélküliséget a mezőgazdasági munkák természetében rejlő okok folytán még 30%-os arányú, azonban már március hónapban 10% körül mozog a munkanélküliség, hogy azután a foglalkoztatottság tovább emelkedve, a mezőgazdasági munkanélküliség kedvező arányát tüntesse fel. Az 1937. évnek április-szeptember hónapjaiban a mezőgazdasági munkásságnak 3%-a volt munkanélküli. A téli hónapokban az év végére a munkanélküliség 15%-ra emelkedett. Egyébként Fejér vármegyébe, miként arra másutt rámutattunk, az ország megyéi között a legnagyobb mérvű idénymunkás bevándorlás folyik.

Sopron vármegye mezőgazdasági munkanélkülisége az 1937. évben kedvező volt; csupán 8·4%-os. Az 1935. évben 15·7%, az 1936. évben 11·9%, az 1938. évben pedig 8·0%. Az éveleji magasabb munkanélküliségtől eltekintve, a munkásság foglalkoztatottsága kiegyensúlyozott. A nyári hónapokon pedig eltűnik a munkanélkülisége. A megyéből 1938-ban 140 mezőgazdasági munkás ment Németországba.

Győr, Moson és Pozsony k. e. e. vármegyék mezőgazdasági munkásságának 1935-ben 17·7%-a, 1936-ban 10·9%-a, 1937-ben 9·4%-a, 1938-ban 8·7%-a volt munkanélküli. Mezőgazdasági munkanélküliségének havonkénti hullámozása is kiegyensúlyozott május—szeptember hónapokban az 1935. évi augusztus hónapi 15%-os munkanélküliségtől eltekintve, a megye mezőgazdasági munkásságnak kis része volt munkanélküli.

Somogy vármegye mezőgazdasági mun-

kásságának foglalkoztatása a téli és a nyári hónapokban egyenletesebb. A téli hónapokban sem emelkedik túlságos arányban a munkanélkül levők száma. 16—18% az éveleji, illetőleg az évvégi mezőgazdasági munkanélküliség, március hónapokban már 10% alá süllyed, utána pedig május—szeptember hónapokban a munka nélkül levő mezőgazdasági munkásságnak 6—8%-át teszik ki, majd a téli hónapokra a munkanélküliség felemelkedik az említett arányokra. Az 1935—38. években az átlagos munkanélküliség 10·8%, 11·5%, 8·6%, 7·3% volt.

Zemplén vármegye mezőgazdasági munkanélküliségi arányszámai az 1935—38. években 11·6, 9·5, 7·8, 6·7%. A mezőgazdasági nyári foglalkoztatottság erősen csökkent a munkanélküliséget, úgyhogy annak aránya alig 1—2%-os. Az év elején az említett négy évben még jelentékeny a mezőgazdasági munkanélküliség, azonban már március—április hónapoktól késő őszig lényegesen csökkent a munkanélküliség aránya.

Bács-Bodrog vármegye mezőgazdasági munkanélkülisége 1935-ben 5·3%-os, az 1936. évben 5·3%-os, az 1937. évben 7·6%, 1938-ban 6·9%-os. Az arány így kedvező mindannak dacára, hogy az utóbbi két évben a mezőgazdasági munkanélküliség emelkedő irányzatot mutat. Április—október hónapokban a mezőgazdasági munkanélküliség majdnem teljesen eltűnik, az éveleji hónapokban pedig a négy évben a munkásság 16—22%-a volt munka nélkül.

Vas vármegye mezőgazdasági munkanélküliségi százalékszámai 1935-ben 14·5, 1936-ben 10·6, 1937-ben 7·3 és 1938-ban 6·4% volt. A téli magasabb, 16 és 32% között mozgó mezőgazdasági munkanélküliségi arány a nyári munkák idején lényegesen alábbszállott; munkanélkülisége a nyári hónapokban elenyésző. Az 1937—38. évi mezőgazdasági munkanélküliséget tekintve, Vas megye a kedvezőbb szociális viszonyok között élő megyék közé tartozik. Vas megyéből főleg tolmácsként 1100 mezőgazdasági munkásment Németországba.

Veszprém megye mezőgazdasági munkanélkülisége a vizsgált négy évben 8%, 6·4%, 5·2% és 4·5% volt.

Baranya vármegye mezőgazdasági munkanélkülisége 3·9, 2·6, 2·1 és 2·2%-ot mutatott az 1935—38. években. A két utóbb

említett megyében az évi foglalkoztatottság is kiegyensúlyozott.

Tolna vármegye mezőgazdasági munkanélkülisége Baranya vármegyével együtt a legkedvezőbb. Az 1935—38. években a munkanélküliség 2·7%, 2·1%, 1·5% és 1·8% volt. Az évi foglalkoztatottság és így a munkanélküliség is kiegyensúlyozott.

6. A belső mezőgazdasági munkásvándorlás és a munkanélküliség.

A mezőgazdasági munkásvándorláshoz fűződő termelési és szociálpolitikai érdekekre tekintettel a földművelésügyi miniszter az alárendelt szervei útján az egyes törvényhatóságok között lefolyó mezőgazdasági munkásvándorlásról pontos nyilvántartást vezetett; e nyilvántartások alapján az 1936—1938. évekre vonatkozóan összeállítottuk Magyarország vármegyéinek mezőgazdasági munkásvándorlási statisztikáját. Alábbiakban az 1936—37. évi adatokat ismertetjük részletesebben.

Az 1937. év folyamán 40.283, az előző évben pedig 34.009 mezőgazdasági idénymunkás szerződött idegen törvényhatóságokon fekvő birtokokon részes aratásra, illetőleg szakmáymunkákra. Első kérdésként adódik e nagyarányú munkásvándorlással kapcsolatban, hogy melyek azok a megyék, amelyek munkásokat bocsátanak ki és melyek azok, ahova munkásbevándorlás történik. Az említett vándorlási létszámból legnagyobb részt Heves vármegye adja; az 1937. évben 10.468, az 1936. évben 7.483 hevesmegyei mezőgazdasági munkás vándorolt idegen törvényhatóságokba, utána Borsod, Gömör-Kishont vármegye következik 8.364-es (1936 : 7300) létszámmal, majd a következő munkáskiszállító gócpont Zala vármegye 7752 (6378) mezőgazdasági munkáskiszállítással. E három vármegye a megyékközi vándorlás összlétszámából kerekén 26.500 (21.000) mezőgazdasági munkással szerepel. E számok egyúttal azt is mutatják, hogy ezek azok a vármegyék, ahol a legnagyobb a nem foglalkoztatható mezőgazdasági munkásállomány. A többi vármegye munkáskiszállítása már kisebb: Vas megye 2133 (1698), Békés vármegye 1286 (1675), Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye 1029 (1192) és Nógrád vármegye 1016 (931) mezőgazdasági munkáskiszállítással. A többi vármegye mezőgazdasági munkáskiszállítása 1000-en alul szerepel; legkisebb az elvándor-

dorlás Komárom vármegyéből. 1937. évben 7, az előző évben 41, utána következik Szatmár-Ugocsa-Bereg vármegye 1937. évben 47, az előző évben 2 és Zemplén vármegye, az 1937. évben 133, a megelőző évben 122. A legnagyobb mezőgazdasági munkáskézbefogadó vármegye: Fejér vármegye: az 1937. évben 6476, az 1936. évben pedig 5575 idegen törvényhatósági mezőgazdasági munkást szerződttetett. Utána következik Somogy vármegye, melynek területén az 1937. évben 5942, az 1936. évben 4210 idegen törvényhatósági mezőgazdasági munkás dolgozott. Veszprém vármegye 3761 (3577), Baranya vármegye 2946 (2712), Tolna vármegye 2942 (2714), Csanád, Arad és Torontál vármegye 2646 (1776) mezőgazdasági munkást alkalmazott. Ezren felüli idegen törvényhatósági mezőgazdasági munkáslétszámot alkalmaztak még Bihar vármegye, Győr, Moson és Pozsony vármegyék, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye, Sopron vármegye, Szabolcs és Ung és Zemplén vármegyék.

Legkisebb a mezőgazdasági munkásbevándorlás Hajdu vármegyébe, amelynek területén az 1937. év folyamán csak 13 idegen törvényhatósági mezőgazdasági munkás dolgozott. Alacsony az arány Szatmár, Ugocsa és Bereg vármegyékben és Zala vármegyében is. Zala vármegyében ez érthető, mert Zala vármegye nagy munkáskiszállító megye lévén, munkásbevitelre nem igen szorul, Vas vármegye ugyancsak nagy munkáskiszállító megye, Szatmár-Ugocsa és Bereg vármegye azonban úgy munkáskiszállítás, mint munkásbevitel szempontjából alig játszik szerepet.

Érdekes vizsgálni a megyékközi mezőgazdasági munkásvándorlást abból a szempontból, hogy az elvándorlás milyen irányú, illetőleg, hogy az elvándorlók közelebbi, vagy távolabbi helyekre mennek-e dolgozni. A legnagyobb munkáskiszállító vármegyéből, Heves vármegye területéről a munkások egyharmada Fejér vármegyébe szerződik: az 1937. évben 3138 (2572) heves-megyei munkás dolgozott az utóbbi vármegyében. Heves megyéből Somogyba 1572 (943), Biharba 751 (360), Csanádba 641 (425), Jász-Nagykun-Szolnok vármegyébe 545 (521) mezőgazdasági munkás jut. Egyébként a nagy mezőgazdasági munkáskirajzó vármegyéből az ország 18 vármegyéjének területére történik kisebb-nagyobb mezőgazdasági munkáselváándorlás. A másik

nagy munkáskiszállító vármegye, Borsod-Gömör-Kishont vármegye 8364 (7300) munkásából is a legnagyobb kontingens Fejér vármegyére esik, nevezetesen ide jutott 1160 (1714) mezőgazdasági munkás, Tolna vármegyére 1119 (985), Veszprém vármegyére 843 (643), Zemplén vármegyére 796 (308), Somogy vármegyére 955 (890), Győr vármegyére 758 (481), Csanád vármegyére 762 (638). Ez utóbbi vármegye és az ország 18 vármegyéjébe szállít mezőgazdasági munkást. Amíg e két nagy munkáskiszállító vármegye (Heves és Nógrád) mezőgazdasági munkásai az egész országban szétoszóródnak, addig Zala vármegye 7752-es (6378) munkáskiszállítása kizárólag a Dunántúlra, itt is elsősorban a szomszédos vármegyékre szorítkozik. Zala vármegye 1937. év folyamán 9 az 1936. év folyamán 10 vármegyébe szállított mezőgazdasági munkást; a legtöbbet Somogy vármegyébe, 2660-at (2193), Veszprém vármegyébe 1331-et (1486) és Baranya vármegyébe 1231-et (904).

A nagy mezőgazdasági munkáskirajzó vármegyékből mezőgazdasági munkásbevándorlás alig van, így Heves vármegye 10.468-as (7483) elvándorlásával szemben, a bevándorlás csekély, 1937-ben 249, 1936-ban 600. Ugyanez a helyzet Borsod vármegyénél és Zala vármegyénél is. Ezek a számok tehát azt bizonyítják, hogy az említett vármegyékben az elszerződő munkásokra tényleg nincs szükség. Vannak azonban vármegyék, ahonnan a történő mezőgazdasági munkáselváándorlás mellett, jelentékeny számú idegen törvényhatóság területéről szerződttetett mezőgazdasági idénymunkás dolgozik. Még szembeötlőbb lesz ez a jelenség, ha a mezőgazdasági munkánélküliséghez arányítjuk a munkásvándorlási mozgalmat.

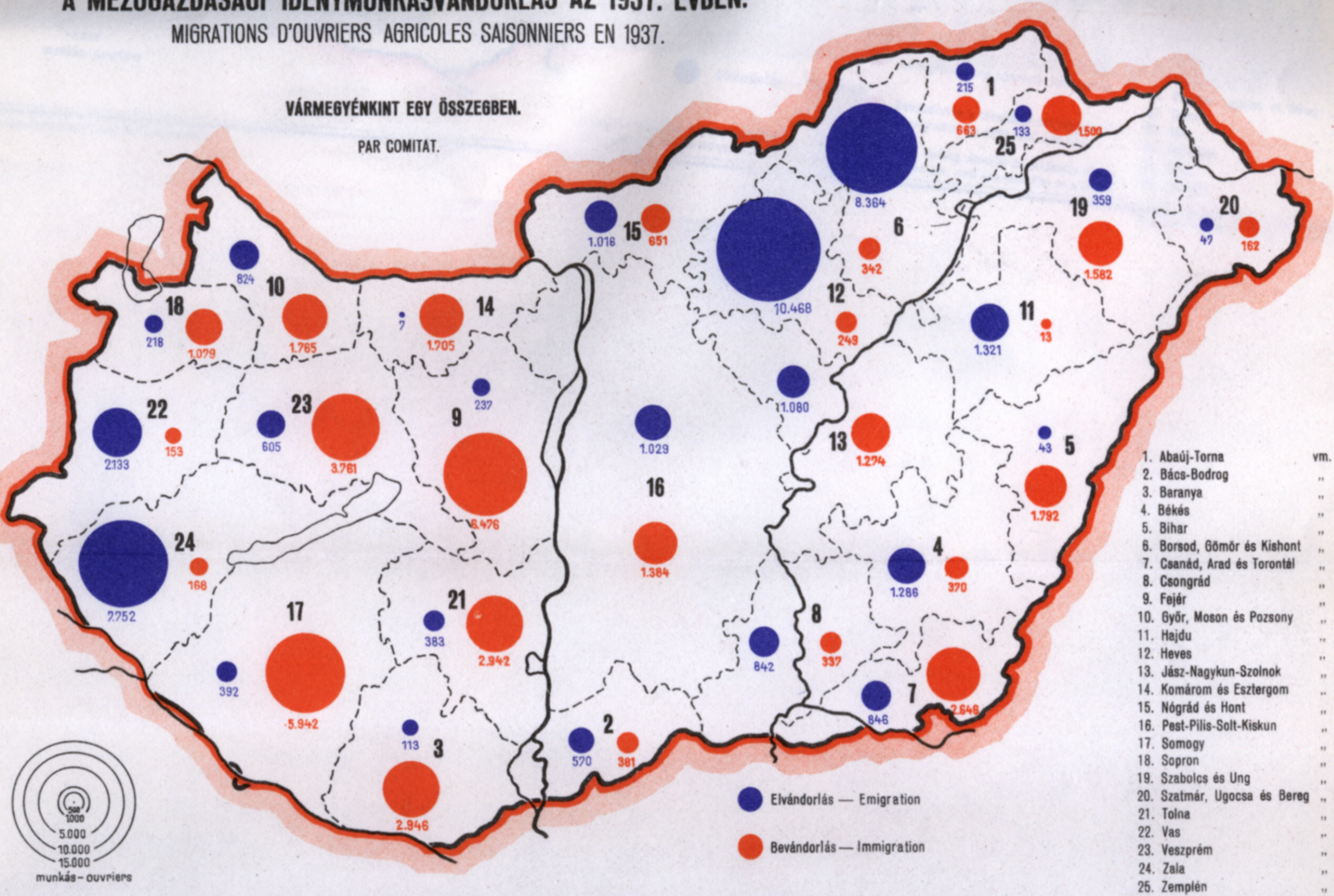
Csanád-Arad-Torontál vármegyékbe vándorolt az 1937. évben 2646 (1776) mezőgazdasági idénymunkás; ugyanakkor a vármegyéből idegen törvényhatóságok területére szegődött 846 (705) mezőgazdasági munkás. A megyébe bevándorlók az északi megyékből (Borsod, Heves, Nógrád és újabban Csongrád vármegyékből) kerülnek ki, míg a megyéből elvándorlók jelentékeny hányada Fejér megyére esik. 1937-ben 383 (146). Győr megyéből majdnem teljesen a két szomszédos Komárom és Veszprém megyébe vándorolt 824 (855) mezőgazdasági munkás, míg Győr megyében foglalkoztatott 1765 (1123) idegen törvény-

A MEZŐGAZDASÁGI IDÉNYMUNKÁSVÁNDORLÁS AZ 1937. ÉVBEN.

MIGRATIONS D'OUVRIERS AGRICOLES SAISONNIERS EN 1937.

VÁRMEGYÉNKINT EGY ÖSSZEGBEN.

PAR COMITAT.

1. Abaúj-Torna vm.
2. Bács-Bodrog "
3. Baranya "
4. Békés "
5. Bihar "
6. Borsod, Gömör és Kishont "
7. Csanád, Arad és Torontál "
8. Csongrád "
9. Fejér "
10. Győr, Moson és Pozsony "
11. Hajdu "
12. Heves "
13. Jász-Nagykun-Szolnok "
14. Komárom és Esztergom "
15. Nógrád és Hont "
16. Pest-Pilis-Solt-Kiskun "
17. Somogy "
18. Sopron "
19. Szabolcs és Ung "
20. Szatmár, Ugocsa és Bereg "
21. Tolna "
22. Vas "
23. Veszprém "
24. Zala "
25. Zemplén "

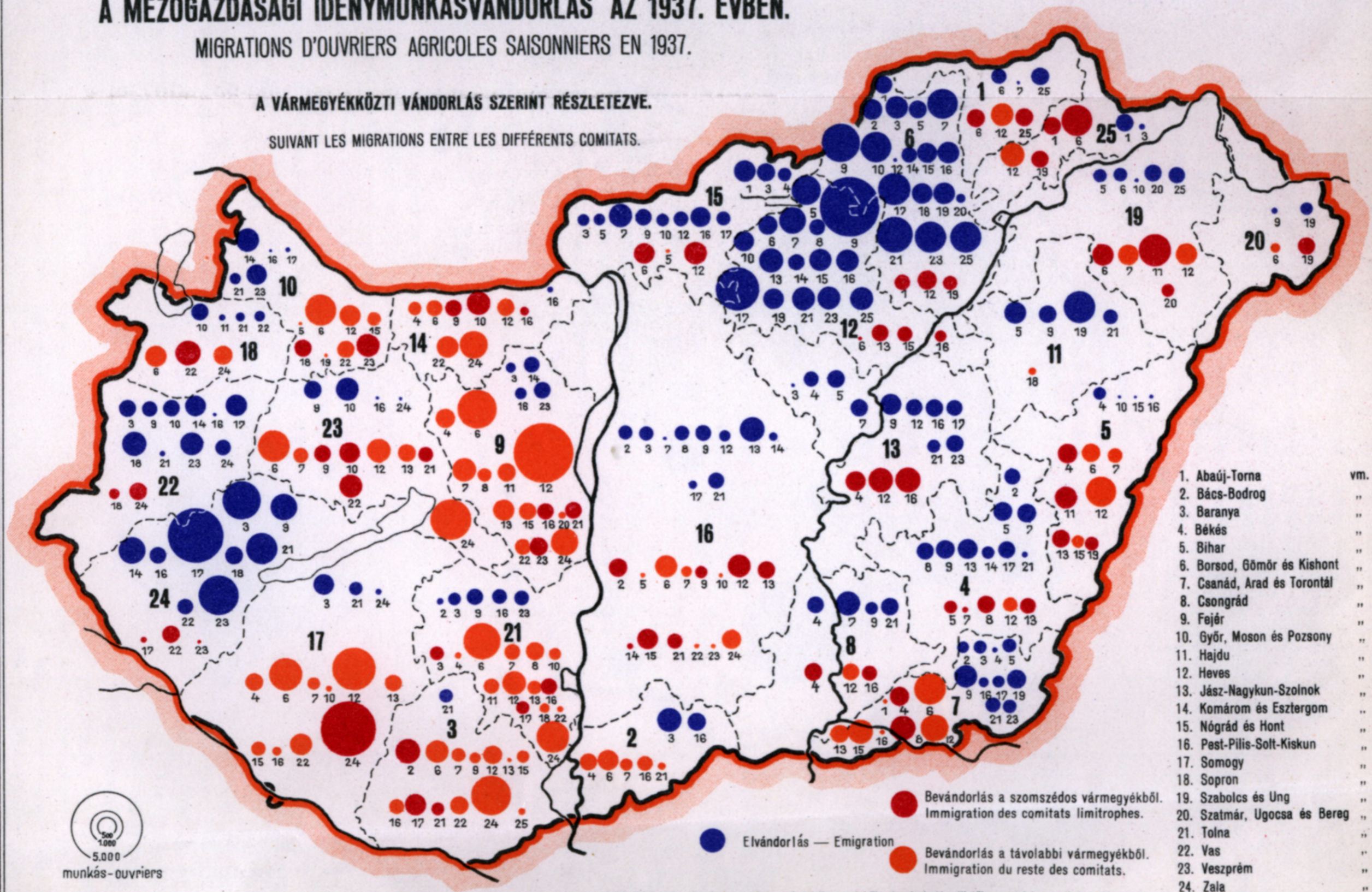

A MEZŐGAZDASÁGI IDÉNYMUNKÁSVÁNDORLÁS AZ 1937. ÉVBEN.

MIGRATIONS D'OUVRIERS AGRICOLES SAISONNIERS EN 1937.

A VÁRMEGYÉKKÖZTI VÁNDORLÁS SZERINT RÉSZLETEZVE.

SUIVANT LES MIGRATIONS ENTRE LES DIFFÉRENTS COMITATS.

1. Abaúj-Torna	vm.
2. Bács-Bodrog	"
3. Baranya	"
4. Békés	"
5. Bihar	"
6. Borsod, Gömör és Kishont	"
7. Csanád, Arad és Torontál	"
8. Csongrád	"
9. Fejér	"
10. Győr, Moson és Pozsony	"
11. Hajdu	"
12. Heves	"
13. Jász-Nagykun-Szolnok	"
14. Komárom és Esztergom	"
15. Nógrád és Hont	"
16. Pest-Pilis-Solt-Kiskun	"
17. Somogy	"
18. Sopron	"
19. Szabolcs és Ung	"
20. Szatmár, Ugocsa és Bereg	"
21. Tolna	"
22. Vas	"
23. Veszprém	"
24. Zala	"
25. Zemplén	"

● Bevándorlás a szomszédos vármegyéből.
Immigration des comitats limitrophes.

● Elvándorlás — Emigration

● Bevándorlás a távolabbi vármegyéből.
Immigration du reste des comitats.

A körkhöz irt számok azt a vármegyét jelzik, amelyből a bevándorlás, illetőleg, amelybe az elvándorlás történt.
Aux cercles, les chiffres indiquent les comitats dans lesquels on a immigré, ainsi que ceux d'où on a émigré.

500
1.000
5.000
munkás-ouvriers

hatósági mezőgazdasági munkás közül 758 (481) borsodmegyei, 344 (1) hevesmegyei, 144 (160) sopronmegyei, 398 (—) veszprémmegyei, 83 (206) vasmegyei és — (275) zalamegyei volt. Jász-Nagykun-Szolnok vármegyébe az idegen törvényhatósági mezőgazdasági munkásszegődtes majdnem ugyanannyi, 1937-ben 1274 (1323), mint amilyen az elvándorlás, 1937-ben 1080 (960). Megjegyezzük, hogy e megye bevándorlásának túlnyomó részét Heves és Pest-megyéből kapja.

Tagadhatatlan, hogy az elvándorlásnál, idegen törvényhatóságokba való szerződésnél a rendelkezésre álló és odahaza nem foglalkoztatható munkásfelesleg játszik döntően közre. És érdekes, hogy vannak jelentékeny munkásfelesleggel rendelkező vármegyék, ahonnan idegen törvényhatóságokba mégis alig történik mezőgazdasági munkásszerződtes. E jelenséget nem magyarázza meg teljesen a kialakult munkásszerződtes megszokás, hanem okát részben a gazdáknak a munkásokkal szembeni kívánságaikban, a munkásminőségben is kell keresnünk.

A mezőgazdasági munkanélküliség terén vezető Hajdu vármegyéből 1937. évben a mezőgazdasági elvándorlás nem számottevő. Hasonló, vagy talán még rosszabb a helyzet Szabolcsban és Biharban, ahonnan a jelentékeny munkanélküliség dacára alig van elvándorlás. A nagy

munkáskiszállító vármegyék mezőgazdasági munkanélküliségi százalékszámai nagyok ugyan, azonban az évi átlagszázalék arányát befolyásolja a téli hónapokra hazatérő mezőgazdasági munkásságnak otthoni, téli hónapokban munkanélkülinek való nyilvántartása. A keleti vármegyék mezőgazdasági munkanélküliségének arányát az is mutatja, hogy a nagy mezőgazdasági dologidőkben (július—szeptember hónapokban) is jelentékeny a munkanélküliség és mégis a munkanélküliségnek megfelelő elvándorlás.

Az 1938. évi mezőgazdasági idénymunkásvándorlás körülbelül az előző évihez hasonló méreteket öltött és hasonló irányú mozgást mutat. Megközelítőleg ugyanannyi ember vándorolt idegen törvényhatóságok területére munkát keresni, mint az előző évben: az idegen törvényhatóság területén dolgozó idénymunkások száma 39.800-at tesz ki. Ebben a legnagyobb aránnyal Heves vármegye (10.199), Zala vármegye (8.999) és Borsod vármegye (7.957) szerepelnek. Az idegen törvényhatósági munkásokat foglalkoztató vármegyék továbbra is az előző évié, így Fejér megye 6.671, Somogy vármegye 5343, Veszprém vármegye 4.727, Tolna vármegye 4.162 és Baranya vármegye 3.428 idegen törvényhatósági munkást foglalkoztatott az 1938. évben.

Szeibert János dr.

Munkaviszályok 1938-ban.

Les conflits du travail en Hongrie en 1938.

Résumé. Le nombre des conflits du travail, ayant été le plus faible en 1933, a augmenté chaque année jusqu'à la fin de 1937, pour retomber en 1938 d'une façon frappante. Cette régression-là est attribuée au fait que l'année dernière, l'Etat a fixé pour nombre d'industries le salaire minimum (dans la plupart des exploitations industrielles, les conflits du travail avaient pour but d'obtenir une augmentation de salaire).

En 1938, ce sont les 14 grèves éclatées dans l'industrie textile qui ont eu le plus d'ampleur. Ajoutons que dans l'industrie textile, la plupart des grévistes étaient des femmes.

L'année dernière, les grèves, terminées en majeure partie en une semaine avec un succès partiel, avaient pour but en général une augmentation de salaire.

*

Az 1937. év végével lezárult az a periódus, mely a munkaviszályoknak a mélypontot mutató 1933. évtől kezdődően évről-évre való mind fokozottabb kiterjedését jel-

lezte. Nemcsak fordulatot jelent azonban az 1938. esztendő a munkaviszályokkal való vonatkozásban, hanem olyan nagyarányú visszaesést, mely valóban feltűnő. Az 1938. évben ugyanis a munkaviszályok kiterjedésére jellemző főbb adatok az emelkedési periódus kiinduló mélypontját mutató 1933. év arányait sem érik el. A visszaesés mértékét az itt feltüntetett grafikonra felrajzolt két legjellegzetesebb adat vonalai szemléltetik.

Az előző években többször vontunk párhuzamot a munkaviszályok kiterjedése és a konjunktúris viszonyok között, megállapítván, hogy kedvező konjunktúrával a munkaviszályok számának és intenzitásának növekedése, gazdasági depresszióval pedig csökkenése jár együtt. A munkaviszályok 1937-ről 1938-ra való óriási megcsökkenésének azonban más indokait kell keresnünk.

hatósági mezőgazdasági munkás közül 758 (481) borsodmegyei, 344 (1) hevesmegyei, 144 (160) sopronmegyei, 398 (—) veszprémmegyei, 83 (206) vasmegyei és — (275) zalamegyei volt. Jász-Nagykun-Szolnok vármegyébe az idegen törvényhatósági mezőgazdasági munkásszegődtes majdnem ugyanannyi, 1937-ben 1274 (1323), mint amilyen az elvándorlás, 1937-ben 1080 (960). Megjegyezzük, hogy e megye bevándorlásának túlnyomó részét Heves és Pest-megyéből kapja.

Tagadhatatlan, hogy az elvándorlásnál, idegen törvényhatóságokba való szerződtesnél a rendelkezésre álló és odahaza nem foglalkoztatható munkásfelesleg játszik döntően közre. És érdekes, hogy vannak jelentékeny munkásfelesleggel rendelkező vármegyék, ahonnan idegen törvényhatóságokba mégis alig történik mezőgazdasági munkásszerződtes. E jelenséget nem magyarázza meg teljesen a kialakult munkásszerződtes megszokás, hanem okát részben a gazdáknak a munkásokkal szembeni kívánságaikban, a munkásminőségben is kell keresnünk.

A mezőgazdasági munkanélküliség terén vezető Hajdu vármegyéből 1937. évben a mezőgazdasági elvándorlás nem számottevő. Hasonló, vagy talán még rosszabb a helyzet Szabolcsban és Biharban, ahonnan a jelentékeny munkanélküliség dacára alig van elvándorlás. A nagy

munkáskiszállító vármegyék mezőgazdasági munkanélküliségi százalékszámai nagyok ugyan, azonban az évi átlagszázalék arányát befolyásolja a téli hónapokra hazatérő mezőgazdasági munkásságnak otthoni, téli hónapokban munkanélkülinek való nyilvántartása. A keleti vármegyék mezőgazdasági munkanélküliségének arányát az is mutatja, hogy a nagy mezőgazdasági dologidőkben (július—szeptember hónapokban) is jelentékeny a munkanélküliség és mégis a munkanélküliségnek megfelelő elvándorlás.

Az 1938. évi mezőgazdasági idénymunkásvándorlás körülbelül az előző évihez hasonló méreteket öltött és hasonló irányú mozgást mutat. Megközelítőleg ugyanannyi ember vándorolt idegen törvényhatóságok területére munkát keresni, mint az előző évben: az idegen törvényhatóság területén dolgozó idénymunkások száma 39.800-at tesz ki. Ebben a legnagyobb aránnyal Heves vármegye (10.199), Zala vármegye (8.999) és Borsod vármegye (7.957) szerepelnek. Az idegen törvényhatósági munkásokat foglalkoztató vármegyék továbbra is az előző évié, így Fejér megye 6.671, Somogy vármegye 5343, Veszprém vármegye 4.727, Tolna vármegye 4.162 és Baranya vármegye 3.428 idegen törvényhatósági munkást foglalkoztatott az 1938. évben.

Szeibert János dr.

Munkaviszályok 1938-ban.

Les conflits du travail en Hongrie en 1938.

Résumé. Le nombre des conflits du travail, ayant été le plus faible en 1933, a augmenté chaque année jusqu'à la fin de 1937, pour retomber en 1938 d'une façon frappante. Cette régression-là est attribuée au fait que l'année dernière, l'Etat a fixé pour nombre d'industries le salaire minimum (dans la plupart des exploitations industrielles, les conflits du travail avaient pour but d'obtenir une augmentation de salaire).

En 1938, ce sont les 14 grèves éclatées dans l'industrie textile qui ont eu le plus d'ampleur. Ajoutons que dans l'industrie textile, la plupart des grévistes étaient des femmes.

L'année dernière, les grèves, terminées en majeure partie en une semaine avec un succès partiel, avaient pour but en général une augmentation de salaire.

*

Az 1937. év végével lezárult az a periódus, mely a munkaviszályoknak a mélypontot mutató 1933. évtől kezdődően évről-évre való mind fokozottabb kiterjedését jel-

lezte. Nemcsak fordulatot jelent azonban az 1938. esztendő a munkaviszályokkal való vonatkozásban, hanem olyan nagyarányú visszaesést, mely valóban feltűnő. Az 1938. évben ugyanis a munkaviszályok kiterjedésére jellemző főbb adatok az emelkedési periódus kiinduló mélypontját mutató 1933. év arányait sem érik el. A visszaesés mértékét az itt feltüntetett grafikonra felrajzolt két legjellegzetesebb adat vonalai szemléltetik.

Az előző években többször vontunk párhuzamot a munkaviszályok kiterjedése és a konjunktúris viszonyok között, megállapítván, hogy kedvező konjunktúrával a munkaviszályok számának és intenzitásának növekedése, gazdasági depresszióval pedig csökkenése jár együtt. A munkaviszályok 1937-ről 1938-ra való óriási megcsökkenésének azonban más indokait kell keresnünk.

Munkaviszályok 1938-ban. —

Foglalkozási csoport, terület	A munkaviszályok — <i>Confits du travail</i>			Az érintett telepeken a munkaviszály kiterjedése napján alkalmazott munkások <i>Ouvriers y employés le jour du com- mencement du confit</i>	A munkaviszály tartama alatt — <i>Pendant les con- flicts du travail, combien</i>			Az összes szünetelő az alkalmazott munká- sok %-ában — <i>Total des ouvriers n'ayant pas travaillé pendant les confits du travail, par rapport aux ouvriers employés, %</i>	A sztrájkoló (kizárt) — <i>Grévistes (et ouvriers exclus)</i> :	A kénytelenségből nem dolgozó — <i>Non grévistes oblig. de cesser le travail</i> :	Az összes szünetelő — <i>Ouvriers ayant cessé le travail</i> :	
	A munkaviszályok által érintett — <i>affectés par eux</i>	Éta- blisse- ments	Ex- ploi- ta- tions		A munkaviszály tartama alatt — <i>Pendant les con- flicts du travail, combien</i>							
					a sztrájkoló (kizárt) — <i>de grévistes (ou ouvriers exclus)</i> ?	a kénytelenségből nem dolgozó <i>de non grévistes obligés de cesser le travail</i> ?	az összes szünetelő — <i>d'ouvriers ayant cessé le travail</i> ?					
	száma — <i>nombre abs.</i>				munk. sz. — <i>nombr. abs.</i>						munkások által elvesztett munkanapok száma — <i>nombre des journées perdues par eux</i>	
Sztrájkok												
<i>Bányászat és kohászat</i>												
Köszén- és barnaszénbányá- szat	5	5	5	1.341	1.058	78	1.136	84·7	5.772	124	5.896	
Ipar												
I. Vas- és fémipar	9	9	9	784	423	24	447	57·0	3.082	102	3.184	
II. Gépgy., villamossági ipar stb.	1	1	1	75	75	—	75	100·0	75	—	75	
III. Kő-, föld-, agyag-, asz- beszt- és üvegipar	7	37	37	1.026	869	33	902	87·9	4.663	247	4.910	
IV. Fa- és csontipar	4	34	34	670	516	16	532	79·4	2.491	32	2.523	
V. Bőripar	1	1	1	69	33	—	33	47·8	750	—	750	
VI. Fonó- és szövőipar	14	25	25	3.926	3.509	115	3.624	92·3	69.542	1.499	71.041	
VII. Ruházati ipar	6	8	8	323	280	14	294	91·8	2.022	69	2.091	
IX. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása	3	10	10	360	252	—	252	70·0	1.226	—	1.226	
XI. Építőipar	12	50	54	1.626	1.003	409	1.412	86·8	8.973	3.291	12.264	
Ipar összesen	57	175	179	8.859	6.960	611	7.571	85·5	92.824	5.240	98.064	
Közlekedés	1	1	1	687	637	—	637	100·0	637	—	637	
Együtt	63	181	185	10.887	8.655	689	9.344	85·8	99.233	5.364	104.597	
Kizárás												
<i>Ipar</i>												
VII. Ruházati ipar	1	1	1	48	48	—	48	100·0	48	—	48	
Mindössze	64	182	186	10.935	8.703	689	9.392	85·9	99.281	5.364	104.645	
1937	89	654	799	32.358	23.208	2.645	25.853	79·9	145.935	14.619	160.554	
1936	122	648	663	26.725	18.539	2.208	20.747	77·6	210.981	21.641	232.622	
1935	50	484	557	23.996	12.612	4.062	16.674	69·5	83.508	27.459	110.967	
1934	49	310	312	19.597	12.291	471	12.762	65·1	83.483	8.673	92.156	
Munkaviszályok terület szerint												
Budapest	számszerint	31	93	96	4.837	3.841	482	4.323	89·4	62.201	3.734	65.935
	%-ban . . .	48·4	51·1	51·6	44·2	44·2	70·0	46·0	—	62·7	69·6	63·0
Budapestet környező községek	számszerint	8	9	9	1.269	1.081	7	1.088	85·7	15.039	68	15.107
	%-ban . . .	12·5	4·9	4·8	11·6	12·4	1·0	11·6	—	15·1	1·3	14·4
Egyéb vidék	számszerint	25	80	81	4.829	3.781	200	3.981	82·4	22.041	1.562	23.603
	%-ban . . .	39·1	44·0	43·6	44·2	43·4	29·0	42·4	—	22·2	29·1	22·6

Les conflits du travail en Hongrie en 1938.

A származó (kizárt) — Grévisztes (et ouvriers exclus)	A kénytelenségből nem dolgozó Non grévistes obligés de cesser le travail	Az összes szünetelő — Total des ouvriers ayant cessé le travail	Átlag esett — Proportion moyenne						A munkaviszályok folytán elmaradt termelés ér- téke pengőben — Valeur, en pengős, de ce qui aurait pu être produit pendant les conflits du travail	Catégories de professions et régions
			egy munkaviszályra pour 1 conflit du travail			egy szünetelőre pour 1 ouvrier ayant cessé le travail				
			szünetelő — des ouvriers n'ayant pas travaillé	elvesztett munkanap — des jour- nées perdues	bérveszteség pengőben — des per- tes de salaires, en pengős	elvesztett munkanap — des journées perdues	bérveszteség pengőben — des pertes de salaires, en pengős			
munkások által elvesztett munkabér összege P-ben salaires perdus par eux du fait des conflits du travail, en pengős										
22.033	256	22.289	227	1.179	4.458	5·2	20	56.715	Grèves Mines et hauts fourneaux Mines de houille et de lignite	
11.972	380	12.352	50	354	1.373	7·1	28	45.060	Industrie	
403	—	403	75	75	403	1·0	5	—	I. Sidérurgie et mét. II. Constr. mécanique, ind. électr., etc.	
19.524	879	20.403	129	701	2.915	5·4	23	57.815	III. Ind. de la pierre, pote- rie, ind. de l'asbeste, verrerie	
8.309	128	8.437	133	631	2.109	4·8	16	21.945	IV. Ind. du bois et de l'os	
3.590	—	3.590	33	750	3.590	22·7	109	12.000	V. Ind. du cuir	
261.253	6.448	267.701	259	5.074	19.121	19·6	74	1.712.791	VI. " textile	
7.555	155	7.710	49	348	1.285	7·1	26	33.984	VII. " du vêtement	
5.331	—	5.331	84	409	1.777	4·9	21	10.060	IX. Fabric. d'objets d'ali- ment. et de boissons	
44.762	10.247	55.009	118	1.022	4.584	8·7	39	150.039	XI. Ind. du bâtiment	
362.699	18.237	380.936	133	1.720	6.683	13·0	50	2.043.694	Industrie, totaux	
1.401	—	1.401	637	637	1.401	1·0	2	—	Transports	
386.133	18.493	404.626	148	1.660	6.423	11·2	43	2.100.409	Ensemble	
165	—	165	48	48	165	1·0	3	850	Lock-outs Industrie VII. Ind. du vêtement	
386.298	18.493	404.791	147	1.635	6.325	11·1	43	2.101.259	Total général	
552.873	50.371	603.244	290	1.804	6.778	6·2	23	3.069.201	1937	
676.387	67.422	743.809	170	1.907	6.097	11·2	36	5.022.842	1936	
319.978	87.719	407.697	333	2.219	8.154	6·6	24	1.617.126	1935	
346.854	22.748	369.602	260	1.881	7.543	7·2	29	1.594.378	1934	
Conflits du travail, par régions										
251.468	14.704	266.172	140	2.127	8.586	15·2	61	1.344.249	Budapest { en nomb. abs. % 64·0	
57.117	330	57.447	136	1.888	7.181	13·9	53	523.865	Communes de la région budapestoise { en nomb. abs. % 24·9	
77.713	3.459	81.172	158	944	3.247	5·9	24	233.145	Autr. régions { en nomb. abs. % 11·1	

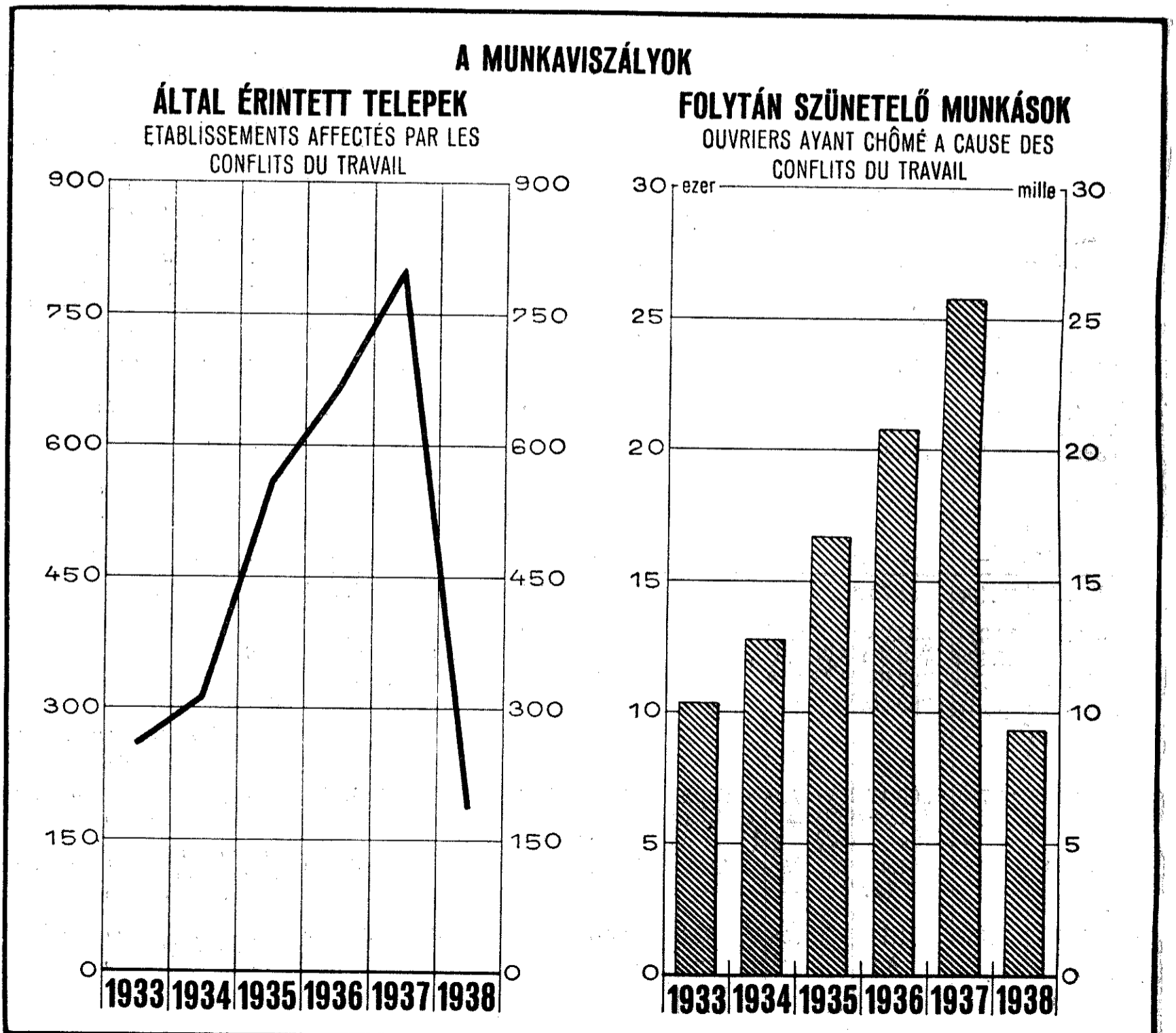
mert ha az 1937. év őszén világszerte megindult konjunktúravisszahanyatlás nálunk is érezhető volt, de 1938 nyarán gyors ütemű konjunktúrafejlődés következett be — igaz, hogy ez is megtorpant az év vége felé. — (Megjegyezzük itt, hogy az 1938. évi sztrájkok túlnyomó része 1938 nyarára, tehát a konjunktúrafejlődés idejére esett.) Az 1937. év és az 1938. év végén megnyilvánuló depresszió nem volt azonban olyan mérvű, hogy azzal a munkaviszályok számának és intenzitásának hirtelen és igen nagyarányú visszaesése párhuzamba állítható volna.

Nincs kizárva az sem, hogy az 1938. esztendőnek nagyjelentőségű bel- és külpolitikai eseményekkel való túlszűfoltsága is hatással volt a munkaviszályok méreteinek csökkenésére. Legvalószínűbb magyarázata azonban a nagyarányú visszaesésnek inkább abban keresendő, hogy a kormányzat a leg-

utóbbi esztendőben igen számos iparágban vitte már keresztül a minimális munkabérek hatósági megállapítását és — tekintve, hogy az utóbbi évek sztrájkjai majdnem teljességükben bérsztrájkok voltak — ezáltal a legtöbb iparágban sikeresen eliminálta azt a gyújtóanyagot, mely eddig a munkaviszályok kirobbantására alkalmas volt.

Áttérve most az 1938. évi munkaviszályok részletes ismertetésére, megemlítjük, hogy az 5 bányászsztrájk túlnyomórészt a borsodi barnaszénmedence kisebb üzemében zajlott le az év közepe táján. Valamennyi béremelésre irányult, részleges sikerrel is járt, de egy kivétellel egy hétig sem tartott.

Az ipari sztrájkok közül legnagyobb intenzitásánál fogva kiemelendő a 14 fonó- és szövőipari sztrájk, mely szintén bérkérdés körüli vitákból eredt és túlnyomórészt (a sztrájkolók 88,3%-ánál) részleges sikerrel

is végződött. A sztrájkolóknak körülbelül a fele bizony egy hónapig is sztrájkolt, míg végül a részleges sikert kiharcolta. A sztrájkok nagyrésze itt is az év közepe tájára esett és meg kell jegyeznünk még, hogy ebben az iparágban a sztrájkolók túlnyomó többsége nő volt.

1.000-nél több sztrájkoló még csak az építőiparban volt, kiknek egy harmada mindössze egy napig, egy harmada egy hétig, egy harmada pedig valamivel több mint két hétig sztrájkolt. A sztrájkolók kétharmada (63·1%-a) teljes vagy részleges sikert is elkönnyvelhetett a szintén főleg bér-emelésre irányuló követeléseik honorálásaképpen.

Általában az ipari sztrájkokban és az egyetlen s egy napig tartott közlekedési sztrájkban résztvevőknek több mint a fele (57·4%) egy-hat napig állott csak sztrájkban, egy hónapon túlterjedően 21·2%-uk sztrájkolt. A sztrájkolók mindannyian bér-

kérdésbeli differenciák miatt szállottak harcba és több mint négyötödük (83·0%-uk) sikerrel — főleg azonban részleges sikerrel — fejezte be a küzdelmet.

Az egyetlen kizárás egy cipőüzemben egy napon belül bonyolódott le, a munkások követelték egy elbocsátott munkás visszavételét, mire a vállalat kizárással válaszolt, végül mégis visszavette az elbocsátott munkást. Ez tehát hatalmi jellegű munkaviszályeset volt.

Annak ellenére, hogy 1938-ban igen erősen lecsökkent a munkaviszályok száma és intenzitása, az egy szünetelőre eső elvesztett munkanapok száma és a bérveszteség pengőösszege magasabb mint az előző években. Ennek oka abban van, hogy — amint fentebb láttuk — a legnagyobb intenzitású textilsztrájkok a szünetelők jó kétharmadánál aránylag igen hosszú időre 2 héten, sőt egy hónapon is túlra elhúzódtak.

Mozolovszky Sándor dr.

Allami gyermekmenhelyek 1938-ban.

Les asiles d'État pour enfants en Hongrie dans l'année 1938.

Résumé. Avec l'augmentation du territoire national, le nombre des asiles d'État a grandi de 3 établissements, — ceux de Kassa, de Rimaszombat et de Munkács, — sur lesquels nous ne pouvons offrir pour 1938 des renseignements, les Tchèques ayant emporté les archives.

Dans les 9 asiles du territoire selon le traité de Trianon, l'effectif des assistés, après avoir monté toutes les années de 1929 à la fin de 1937, est descendu en 1938 à 41.294, accusant une légère régression par rapport à l'année précédente.

Le nombre des admissions a également baissé. Pour la proportion des enfants nés hors de mariage, on constate, surtout parmi les assistés récemment admis, une augmentation. — Près de la moitié des assistés sont de familles de journaliers ou de domestiques.

Des enfants admis, 36.010 ont été confiés aux soins de personnes habitant en dehors des asiles. Les trois quarts de ces enfants furent placés chez des habitants de la catégorie de la production du sol et dans des familles d'ouvriers industriels ou de journaliers.

Mindenekelőtt arról kell beszámolnunk, hogy a Felvidék egy részének idegen uralom alól való felszabadulásával három állami gyermekmenhely: a kassai, rima-

szombati és munkácsi menhely került újra magyar uralom alá. A mai országterületen ezáltal a gyermekmenhelyek száma 12-re szaporodott. A három immár felszabadult állami gyermekmenhely 1938. évi adatait azonban nem közölhetjük, nem csupán azért, mert hiszen működési idejüknek csak utolsó hónapjait töltötték az intézmények az 1938. esztendőben magyar fennhatóság alatt, de inkább azért, mert a menhelyek jelentése szerint a csehek a különböző therápiái felszereléseken kívül a könyveket, nyilvántartásokat és minden egyéb iratot, feljegyzést magukkal vittek kivonulásuk alkalmával.

A trianoni határok között 1938-ban működött 9 állami gyermekmenhely kötelekében álló gondozottak létszáma 41.294, alig valamivel kevesebb, mint az előző évi létszám. A létszámnak az a lassú, de fokozatos emelkedési folyamata tehát, mely az 1929. esztendő óta tartott, 1938-ban megtorpant. (Az 1929. évi létszám 27.922 volt.)

A létszám csökkenése nem volt egyenletesen elosztott a 9 menhely között, sőt a budapesti, továbbá még a kecskeméti, miskolci, pécsi és szegedi menhely létszáma emelkedést is mutat (összesen 354 főnyit), ezzel szemben azonban erős csökkenés mu-

is végződött. A sztrájkolóknak körülbelül a fele bizony egy hónapig is sztrájkolt, míg végül a részleges sikert kiharcolta. A sztrájkok nagyrésze itt is az év közepe tájára esett és meg kell jegyeznünk még, hogy ebben az iparágban a sztrájkolók túlnyomó többsége nő volt.

1.000-nél több sztrájkoló még csak az építőiparban volt, kiknek egy harmada mindössze egy napig, egy harmada egy hétig, egy harmada pedig valamivel több mint két hétig sztrájkolt. A sztrájkolók kétharmada (63·1%-a) teljes vagy részleges sikert is elkönnyvelhetett a szintén főleg bér-emelésre irányuló követeléseik honorálásaképpen.

Általában az ipari sztrájkokban és az egyetlen s egy napig tartott közlekedési sztrájkban résztvevőknek több mint a fele (57·4%) egy-hat napig állott csak sztrájkban, egy hónapon túlterjedően 21·2%-uk sztrájkolt. A sztrájkolók mindannyian bér-

kérdésbeli differenciák miatt szállottak harcba és több mint négyötödük (83·0%-uk) sikerrel — főleg azonban részleges sikerrel — fejezte be a küzdelmet.

Az egyetlen kizárás egy cipőüzemben egy napon belül bonyolódott le, a munkások követelték egy elbocsátott munkás visszavételét, mire a vállalat kizárással válaszolt, végül mégis visszavette az elbocsátott munkást. Ez tehát hatalmi jellegű munkaviszályeset volt.

Annak ellenére, hogy 1938-ban igen erősen lecsökkent a munkaviszályok száma és intenzitása, az egy szünetelőre eső elvesztett munkanapok száma és a bérveszteség pengőösszege magasabb mint az előző években. Ennek oka abban van, hogy — amint fentebb láttuk — a legnagyobb intenzitású textilsztrájkok a szünetelők jó kétharmadánál aránylag igen hosszú időre 2 héten, sőt egy hónapon is túlra elhúzódtak.

Mozolovszky Sándor dr.

Allami gyermekmenhelyek 1938-ban.

Les asiles d'État pour enfants en Hongrie dans l'année 1938.

Résumé. Avec l'augmentation du territoire national, le nombre des asiles d'État a grandi de 3 établissements, — ceux de Kassa, de Rimaszombat et de Munkács, — sur lesquels nous ne pouvons offrir pour 1938 des renseignements, les Tchèques ayant emporté les archives.

Dans les 9 asiles du territoire selon le traité de Trianon, l'effectif des assistés, après avoir monté toutes les années de 1929 à la fin de 1937, est descendu en 1938 à 41.294, accusant une légère régression par rapport à l'année précédente.

Le nombre des admissions a également baissé. Pour la proportion des enfants nés hors de mariage, on constate, surtout parmi les assistés récemment admis, une augmentation. — Près de la moitié des assistés sont de familles de journaliers ou de domestiques.

Des enfants admis, 36.010 ont été confiés aux soins de personnes habitant en dehors des asiles. Les trois quarts de ces enfants furent placés chez des habitants de la catégorie de la production du sol et dans des familles d'ouvriers industriels ou de journaliers.

Mindenekelőtt arról kell beszámolnunk, hogy a Felvidék egy részének idegen uralom alól való felszabadulásával három állami gyermekmenhely: a kassai, rima-

szombati és munkácsi menhely került újra magyar uralom alá. A mai országterületen ezáltal a gyermekmenhelyek száma 12-re szaporodott. A három immár felszabadult állami gyermekmenhely 1938. évi adatait azonban nem közölhetjük, nem csupán azért, mert hiszen működési idejüknek csak utolsó hónapjait töltötték az intézmények az 1938. esztendőben magyar fennhatóság alatt, de inkább azért, mert a menhelyek jelentése szerint a csehek a különböző therápiái felszereléseken kívül a könyveket, nyilvántartásokat és minden egyéb iratot, feljegyzést magukkal vittek kivonulásuk alkalmával.

A trianoni határok között 1938-ban működött 9 állami gyermekmenhely kötelekében álló gondozottak létszáma 41.294, alig valamivel kevesebb, mint az előző évvégi létszám. A létszámnak az a lassú, de fokozatos emelkedési folyamata tehát, mely az 1929. esztendő óta tartott, 1938-ban megtorpant. (Az 1929. évi létszám 27.922 volt.)

A létszám csökkenése nem volt egyenletesen elosztott a 9 menhely között, sőt a budapesti, továbbá még a kecskeméti, miskolci, pécsi és szegedi menhely létszáma emelkedést is mutat (összesen 354 főnyit), ezzel szemben azonban erős csökkenés mu-

1. A létszám alakulása az 1938. év folyamán korcsoportok szerint.

Variation, par groupes d'âge, du nombre des enfants assistés dans les asiles au cours de l'année 1938.

Korcsoport Groupes d'âge	Létszám az év elején Nombre, au début de l'année, des enfants assistés	Az év folyamán — Enfants									Létszám az év végén Nombre des enfants assistés à la fin de l'année			
		felvétetett — admis			kivált — sortis			meghalt — décédés			összesen total		ebből házasságon kívül született dont nés hors de mariage	
		au cours de l'année												
		összesen — total	ebből házasságon kívül született dont nés hors de mariage	összesen — total	ebből házasságon kívül született dont nés hors de mariage	összesen — total	ebből házasságon kívül született dont nés hors de mariage	összesen — total	ebből házasságon kívül született dont nés hors de mariage	összesen — total	ebből házasságon kívül született dont nés hors de mariage	szám szerint en nomb. abs.	%	szám szerint en nomb. abs.
1 éven aluli — au-dessous d'un an	1.509	3.390	2.262	66·7	1.333	871	65·3	477	304	63·0	1.445	3·5	980	67·8
1—7 éves — ans	17.876	5.067	1.797	35·5	4.391	1.628	37·1	202	98	48·5	17.892	43·3	8.380	46·8
7 éven felüli — au-dessus de 7 ans	21.945	3.992	1.118	28·0	6.012	1.877	31·2	70	22	31·4	21.957	53·2	9.488	43·2
Összesen — Total	41.330	12.449	5.177	41·6	11.736	4.376	37·3	749	424	56·6	41.294	100·0	18.848	45·6

tatkozik a gyulai, szombathelyi, továbbá a debreceni és veszprémi menhelyeknél (összesen 390 főnyi). Az 1938. év folyamán a felvételek száma is jóval (851-gyel) alacsonyabb, mint az előző évben, de az év folyamán kiváltak és elhalálozottak száma sem érte el az előző évi méreteket.

A gondozottak kor szerinti összetétele nem változott 1938-ban, de a házasságon kívüli születésűek aránya (45·6%) már jóval magasabb, mint 1937-ben. Az 1938. évben felvettek között ugyanis sokkal több volt a házasságon kívüli szülött, mint ez előtt; különösen az egy éven aluli korban

felvettek között magas (66·7%) a házasságon kívüli születésűek aránya, mely már a kétharmadot is meghaladja. Az 1938-ban felvett menhelyi gyermekeknek — mint az előző években is — majdnem pontosan a fele két foglalkozási csoportból: a különböző ágbeli napszamosoktól és házi cselédektől származik, csak hogy míg az előbbi foglalkozási csoportból származottaknak több mint háromnegyede (76·2%) törvényes, a házi cselédek gyermekeinek több mint négyötöde (84·3%) törvénytelen. A különböző ágbeli napszamosok nemcsak jelentékeny kontingenssel emelik a men-

2. A gondozottak évvégi létszáma menhelyek és származás szerint 1938-ban.

Nombre, à la fin de l'année 1938, des enfants assistés, suivant les asiles et l'origine des enfants.

Az intézetek székhelye Sièges des asiles	száma összesen au total	A gondozottak — Enfants assistés						
		közül — dont						
		a házasságból — nés de mariage			a házasságon kívül — nés hors de mariage			
		született gyermekek száma						
fiú garçons	leány filles	összesen total	fiú garçons	leány filles	összesen — total szám nomb. abs.	%		
Budapest	8.170	2.248	1.891	4.139	1.964	2.067	4.031	49·4
Debrecen	5.356	1.696	1.392	3.088	1.154	1.114	2.268	42·3
Gyula	4.401	1.258	1.055	2.313	1.104	984	2.088	47·4
Kecskemét	4.507	1.470	1.008	2.478	1.145	884	2.029	45·0
Miskolc	2.966	928	724	1.652	673	641	1.314	44·3
Pécs	3.933	1.233	887	2.120	1.191	622	1.813	46·1
Szeged	3.541	1.046	898	1.944	896	701	1.597	45·1
Szombathely	3.521	1.054	992	2.046	786	689	1.475	41·9
Veszprém	4.899	1.480	1.186	2.666	1.135	1.098	2.233	45·6
Összesen <i>Total</i>	41.294	12.413	10.033	22.446	10.048	8.800	18.848	—
	szám sz. nomb. abs.							—
	%	100·0	30·1	24·3	54·4	24·3	21·3	45·6

3. Az állami gyermekmenhelyek 1938. évi főbb adminisztratív adatai.

Principales données administratives sur les asiles d'Etat pour enfants en 1938.

Az intézetek székhelye <i>Sièges des asiles</i>	Az intézetek — Asiles d'Etat pour enfants :													
	telepeinek — Etablissements extérieurs telepeire kihelyezett gyermek — Enfants placés dans les éta- blissements extér.		befogadóképessége <i>Lits pour</i>				személyzete <i>Personnel</i>					fenntartási költsége <i>Dépenses d'entr.</i>		
			feinőttek <i>adultes</i>	gyermek — en- fants, excepté les nourrissons	csecsemők <i>nourrissons</i>	orvosok <i>médecins</i>	ápolók <i>infirmiers</i>	tisztviselők <i>employés</i>	díjnokok — commis <i>dits diurnistes</i>	egyéb alkalm. <i>autres employés</i>	személyi illet- mények <i>Dépenses de personnel</i>	dologi kiadások <i>Dépenses de matériel</i>	összesen <i>Total</i>	
	részére szolg. ágyak	száma — en nombres abs.												pengőben — en pengős
Budapest	55	6.079	92	179	235	18	59	13	1	35	215.140	1,277.473	1,492.613	
Debrecen	24	4.791	56	41	43	2	9	2	2	7	37.403	545.222	582.625	
Gyula	31	3.453	30	46	34	2	7	3	—	6	60.444	526.234	586.678	
Kecskemét	24	4.273	39	27	44	2	7	4	—	5	59.058	433.955	493.013	
Miskolc	17	2.658	25	31	21	2	7	2	2	7	48.818	333.200	382.018	
Pécs	24	3.425	38	12	62	2	6	6	—	5	57.330	383.016	440.346	
Szeged	17	3.164	26	34	34	3	7	4	1	6	53.023	461.582	514.605	
Szombathely	19	3.054	60	15	56	2	7	4	—	5	55.000	380.000	435.000	
Veszprém	22	4.247	62	21	48	3	7	2	2	7	32.521	509.696	542.217	
Összesen — Total . .	233	35.144	428	406	577	36	116	40	8	83	618.737	4,850.378	5,469.115	

helyi gyermekek számát, de a menhelyi gyermekek kihelyezésénél is erősen számba jönnek, mert több mint ötezer gyermek van k. á. napszámos foglalkozású nevelőszülőknél kihelyezve, vagyis jóval több, mint amennyi az ugyanezen foglalkozású szülőktől származott menhelyi gyermekek száma. A legtöbb menhelyi gyermeket azonban (a létszám 45,6% és 17,0%-át) őstermelő és ipari foglalkozású nevelőszülőkhöz helyezik ki az állami gyermekmenhelyek; az összesen kihelyezett 36.010 gyermekből tehát több mint háromnegyed rész, 27.609 nevelkedik e három foglalkozási: az őstermelő, ipari munkás és k. á. napszámos családokban.

Az 1938. esztendőben a menhelyi gyermekek közül kevesebbet ragadott el a halál, mint egy évnek előtte, de most is jóval magasabb a halálozási arány a törvénytelen, mint a törvényes szülöttek között, mert annak ellenére, hogy a létszámban mégis a törvényes szülöttek vannak többségben, az elhaltak között 99-el több a törvénytelen származású.

Annak ellenére, hogy a gondozottak létszáma, valamint az évközi felvételek száma is kisebb volt a tavalyinál, a menhelyek költségei emelkedést mutatnak; az egy gondozottra eső költség ezáltal 101,70 pengőre emelkedett, a tavalyi 93,30 pengőről.

M. S. dr.

MEZŐGAZDASÁG

A kishaszonbérleti törvény várható hatása a mezőgazdasági termelésre.

Les effets, envisagés au point de vue de la production agricole, de la réforme instituant des petits baux ruraux (Hongrie).

Résumé. Suivant les dernières informations, le projet de loi concernant l'institution des petits baux ruraux intéresse — dans les limites des frontières de Trianon — 3,4 millions d'arpents cadastraux de terres en exploitation agricole dont 71,3% de champs arables, 8,9% de prairies et 19,8% de pâturages. De cette superficie, le projet de

loi envisage l'expropriation d'au plus 1,7 million d'arpents.

Les terres frappées d'expropriation se répartiront au point de vue des genres de culture probablement de la même façon que les domaines atteints par la réforme. Il sera indispensable de créer, à côté des champs arables, des pâturages

3. Az állami gyermekmenhelyek 1938. évi főbb adminisztratív adatai.

Principales données administratives sur les asiles d'Etat pour enfants en 1938.

Az intézetek székhelye <i>Sièges des asiles</i>	Az intézetek — <i>Asiles d'Etat pour enfants</i> :													
	telepeinek — <i>Etablissements extérieurs</i> telepeire kihelyezett gyermek — <i>Enfants</i> placés dans les éta- blissements extér.		befogadóképessége <i>Lits pour</i>				személyzete <i>Personnel</i>					fenntartási költsége <i>Dépenses d'entr.</i>		
			feinőttek <i>adultes</i>	gyermek — <i>en- fants, excepté les nourrissons</i>	csecsemők <i>nourrissons</i>	orvosok <i>médecins</i>	ápolók <i>infirmiers</i>	tisztviselők <i>employés</i>	díjnokok — <i>commis dits diurnistes</i>	egyéb alkalm. <i>autres employés</i>	személyi illet- mények <i>Dépenses de personnel</i>	dologi kiadások <i>Dépenses de matériel</i>	összesen <i>Total</i>	
	száma — <i>en nombres abs.</i>													pengőben — <i>en pengős</i>
Budapest	55	6.079	92	179	235	18	59	13	1	35	215.140	1,277.473	1,492.613	
Debrecen	24	4.791	56	41	43	2	9	2	2	7	37.403	545.222	582.625	
Gyula	31	3.453	30	46	34	2	7	3	—	6	60.444	526.234	586.678	
Kecskemét	24	4.273	39	27	44	2	7	4	—	5	59.058	433.955	493.013	
Miskolc	17	2.658	25	31	21	2	7	2	2	7	48.818	333.200	382.018	
Pécs	24	3.425	38	12	62	2	6	6	—	5	57.330	383.016	440.346	
Szeged	17	3.164	26	34	34	3	7	4	1	6	53.023	461.582	514.605	
Szombathely	19	3.054	60	15	56	2	7	4	—	5	55.000	380.000	435.000	
Veszprém	22	4.247	62	21	48	3	7	2	2	7	32.521	509.696	542.217	
Összesen — Total . .	233	35.144	428	406	577	36	116	40	8	83	618.737	4,850.378	5,469.115	

helyi gyermekek számát, de a menhelyi gyermekek kihelyezésénél is erősen számba jönnek, mert több mint ötezer gyermek van k. á. napszámos foglalkozású nevelőszülőknél kihelyezve, vagyis jóval több, mint amennyi az ugyanezen foglalkozású szülőktől származott menhelyi gyermekek száma. A legtöbb menhelyi gyermeket azonban (a létszám 45,6% és 17,0%-át) őstermelő és ipari foglalkozású nevelőszülőkhöz helyezik ki az állami gyermekmenhelyek; az összesen kihelyezett 36.010 gyermekből tehát több mint háromnegyed rész, 27.609 nevelkedik e három foglalkozási: az őstermelő, ipari munkás és k. á. napszámos családokban.

Az 1938. esztendőben a menhelyi gyermekek közül kevesebbet ragadott el a halál, mint egy évnek előtte, de most is jóval magasabb a halálozási arány a törvénytelen, mint a törvényes szülöttek között, mert annak ellenére, hogy a létszámban mégis a törvényes szülöttek vannak többségben, az elhaltak között 99-el több a törvénytelen származású.

Annak ellenére, hogy a gondozottak létszáma, valamint az évközi felvételek száma is kisebb volt a tavalyinál, a menhelyek költségei emelkedést mutatnak; az egy gondozottra eső költség ezáltal 101,70 pengőre emelkedett, a tavalyi 93,30 pengőről.

M. S. dr.

MEZŐGAZDASÁG

A kishaszonbérleti törvény várható hatása a mezőgazdasági termelésre.

Les effets, envisagés au point de vue de la production agricole, de la réforme instituant des petits baux ruraux (Hongrie).

Résumé. Suivant les dernières informations, le projet de loi concernant l'institution des petits baux ruraux intéresse — dans les limites des frontières de Trianon — 3,4 millions d'arpents cadastraux de terres en exploitation agricole dont 71,3% de champs arables, 8,9% de prairies et 19,8% de pâturages. De cette superficie, le projet de

loi envisage l'expropriation d'au plus 1,7 million d'arpents.

Les terres frappées d'expropriation se répartiront au point de vue des genres de culture probablement de la même façon que les domaines atteints par la réforme. Il sera indispensable de créer, à côté des champs arables, des pâturages

communs sans lesquels les petites exploitations des baux ruraux n'arriveraient pas à élever le nombre d'animaux nécessaire. Il y aurait avantage à doter les petits baux de prairies aussi, mais l'insuffisance des prairies ne le permettra pas dans une grande partie du pays.

En adoptant comme point de départ que la surface affectée à la création des petits baux comprendra 71,3% de champs arables, et en nous appuyant sur la distribution des cultures en 1938 et sur les moyennes des récoltes de 1929—1938, nous avons cherché à prévoir par le calcul quelle serait, après l'exécution de la loi, la production des principales plantes dans les domaines d'une étendue inférieure à 20 arpents, l'exploitation des petits baux pouvant être assimilée à celle de ces domaines.

Selon les chiffres de notre Tableau, il est légitime d'escompter, comme conséquence de l'application de la loi sur les petits baux ruraux, à l'intérieur des frontières de Trianon, une augmentation de récolte s'exprimant pour l'ensemble du pays par 1,2% dans le cas du seigle, par 1,9% dans le cas du maïs, par 6,0% dans le cas des pommes de terre, par 0,4% dans le cas des betteraves fourragères, par 11,4% dans le cas du haricot. En revanche, la récolte de blé diminuera de 0,4%, et la récolte d'orge de 3,5%, le recul sera donc considérable pour ce dernier produit. En ce qui concerne les plantes fourragères, le trèfle donnera 2,4% de moins, la luzerne 8,2% de moins et le maïs fourrager 8,8% de moins que la récolte moyenne des dix dernières années.

La baisse semble annoncer les proportions les plus grandes pour la betterave à sucre, le tabac et le colza. A la fin de la mise à exécution de la loi, la récolte de la betterave à sucre aura diminué de 30,7%, celle du tabac d'un tiers, et celle du colza sera tombée à la moitié de la récolte moyenne — dans l'hypothèse que l'agriculture continue à répartir ses cultures comme aujourd'hui. Sur le territoire délimité par le traité de Trianon, le colza était cultivé, en considérant la moyenne des années 1929 à 1938, sur 17.000 arpents c. en tout. Au moyen de conventions, il sera possible de réserver une superficie de cette étendue à la culture du colza. Si on veut maintenir la production du tabac et de la betterave à sucre au niveau actuel, il faudra absolument allouer aux petits domaines ruraux une part plus importante que jusqu'ici lorsqu'on conclura avec eux les accords de production.

Les plantes non mentionnées plus haut et les terres en friche représenteront ensemble 9,47% de la surface labourable des exploitations de moins de 20 arpents. Déduction faite de la superficie non ensemencée, certaines terres seront affectées à la culture de plantes qui modifieront le tableau ci-dessus. Vu qu'il s'agit ici d'une superficie peu considérable, les modifications ne seront guère importantes.

Les petites exploitations cherchent avant tout à augmenter la quantité des produits; l'amélioration de la qualité fait plutôt le souci des grandes et moyennes exploitations. Dans l'intérêt de la production et de l'exportation agricoles, il est à souhaiter que la diffusion des connaissances agronomiques, la distribution de semences sélectionnées, etc. aident à élever la qualité des produits dans les petites exploitations aussi.

Plus de trois quarts du troupeau bovin et porcin et plus de 90% de la volaille se trouvent dans les petites exploitations. Celles-ci ont donc, au point de vue de l'élevage, une importance plus forte que les grandes et moyennes exploitations. Au contraire, ces dernières ont bien mieux réussi dans l'élevage des animaux de race. C'est grâce à la cession, par les grands domaines, d'une partie de leur récolte de plantes fourragères en paiement du travail fourni que les petits agriculteurs arrivent à nourrir chez eux un cheptel nombreux.

Le troupeau national augmentera à coup sûr à la suite de l'application de la loi. Dans les premières années surtout, les petites exploitations en profiteront probablement moins que les grandes, car, d'une part, les nouvelles petites exploitations ne disposeront certainement pas des capitaux nécessaires à l'achat de bétail et, d'autre part, les grandes et moyennes exploitations borneront leur production de plantes fourragères au niveau de leurs propres besoins et la partageront dans une proportion plus modeste que jusqu'ici avec les petits agriculteurs venus travailler chez elles. Les petits agriculteurs se verront donc obligés de cultiver les plantes fourragères sur une surface plus grande que par le passé.

Les chiffres traduisant les effets probables de la loi sur les petits baux ruraux ne sauraient être exacts, puisqu'on ne sait même pas avec précision la superficie à exproprier. D'un autre côté, les forces naturelles et les besoins nouveaux, sans parler de l'accroissement du territoire national, influenceront également sur la production. Quoi qu'il en soit, les chiffres alignés plus haut autorisent la conclusion que la réforme ralentira peut-être le développement de la production, mais n'aura pas en fin de compte d'effet malfaisant sur la production nationale. L'équilibre sera assuré par la faculté de rapide adaptation des grandes et moyennes exploitations qui restent, et aussi par la circonstance que la loi fera naître de nouvelles petites exploitations et augmentera les terres des exploitations petites et naines existantes; de cette façon, une partie des tout petits domaines se transformeront en exploitations d'une vitalité accrue, et le territoire du pays jouira d'une meilleure distribution au point de vue agraire.

*

A legutóbb megjelent adatok szerint¹⁾ a kishaszonbérleti törvényjavaslat által érintett földbirtokok mezőgazdasági (szántóföld-, rét- és legelő-) területe — a trianoni határok között — együttvéve 3,419.154 kat. hold. Ennek a területnek 71,3%-a szántóföld, 8,9%-a rét, 19,8%-a pedig legelő. A törvényjavaslat területi hatálya alá tartozó földbirtokoknak azonban csak egy része, összesen legfeljebb 1,723.972

¹⁾ L. M. Stat. Szemle 1939. márciusi számában Némethy Béla dr.: A kishaszonbérleti törvényjavaslat területi hatálya c. tanulmányát.

kat. hold földterület kerülhet majd igénybevételeire.

Arra nézve, hogy ebből a kishaszonbérletek alakítására igénybeveendő területből az egyes művelési ágak milyen arányban részesednek, pontos adataink nincsenek. Valószínű azonban, hogy a kiosztandó területnek művelési ág szerint való tagozódása hasonló lesz a javaslat által érintett birtokok mezőgazdasági területének fentebb részletezett megoszlásához. Szántóföldön kívül megfelelő rét- és legelőterületeknek a kishaszonbérletek részére leendő juttatása annál is inkább indokolt, mert kellő természetes takarmánytermő területek nélkül e gazdaságok megfelelő mértékű állattartása nem lenne biztosítható. Ilyen területek hiányában a létesítendő kishaszonbérleti gazdaságok az életképes kisüzemek gazdálkodásának átlagos színvonalát sem érhetnék el.

A törvény végrehajtása során alakítandó kishaszonbérleti gazdaságok termelési rendje és gazdálkodása minden bizonnyal a 20 kat. holdnál kisebb gazdaságok gazdálkodásához lesz hasonló. A gazdaságoknak ebben a csoportjában — a trianoni határok között — 1938-ban a terület 73,0%-ban szántóföldből és 8,4%-ban rétből állott. Ennek a két művelési ágnak aránya tehát a törvényjavaslat által érintett földbirtokoknál majdnem teljesen azonos a legalacsonyabb gazdaságnagyságcsoporthoz tartozó területének 1938. évi tagozódásával.

A legelőterület aránya a 20 kat. holdnál kisebb gazdaságokban mindössze 2,0%. A kishasznosságok állatállományának legeltetését azonban elsősorban a (20 kat. holdnál) nagyobb kiterjedésű közösségi (közsegi, közbirtokossági és legeltetési társulati) legelők szolgálják. Indokolt tehát, hogy az igénybeveendő legelőterületek legnagyobb része közlegelővé alakítva, biztosítsa a kishaszonbérleti gazdaságok állatállományának fenntartását és fejlődését.

Mindezek alapján feltehető, hogy az egyes művelési ágak az igénybeveendő területben ugyanolyan arányban szerepelnek majd, mint a javaslat által érintett földbirtokok mezőgazdasági területében. Ilyenformán a kishaszonbérleti törvény végrehajtásnak eredményeképpen összesen 1,2 millió kat. hold szántóföld, 153 ezer kat. hold rét és 341 ezer kat. hold legelő kerülne igénybevételeire, illetőleg kiosztásra.

A törvényjavaslat szerint ebből a területből évenként csak 100 ezer kat. holdat

fognak kishaszonbérletek alakítása céljából igénybevenni. Tekintettel arra, hogy a létesítendő kishaszonbérletek életképessége mindjárt azok megalakításakor biztosítandó lenne, azokat a szántóföldön kívül egyidejűleg legalább közösségi legelővel el kellene látni. De hasznos lenne a kishaszonbérletek részére a lehetőség szerint még rétterület juttatása is. Ez azonban — ilyen igénybevehető terület hiányában — nem minden községben lesz megvalósítható. Ez okból a szántóföldterület aránya helyenkint a kimutatottnál valószínűleg nagyobb lesz. Másfelől viszont a törvény végrehajtása alkalmával házhelyek is kerülnek kiosztásra — ha talán nem is olyan mértékben, mint a közelmúltban befejezett házhely- és földbirtokrendezés során.¹⁾ A házhelyek céljaira pedig helyenkint szántóföldet is igénybe kell venni. Úgyhogy nem sokat tévedhetünk, ha a mezőgazdasági termelés várható módosulásaira vonatkozó alábbi számításainknál abból indulunk ki, hogy a törvény végrehajtása során évenként igénybeveendő 100 ezer kat. hold területtel kb. 71.300 kat. hold szántóföld (71,3%) kerül át a közép- és nagyüzemek gazdálkodásából a kisüzemek, főleg a 20 kat. holdnál kisebb üzemek gazdálkodásába.

Köztudomású, hogy a közép- és a nagyüzemek terméshozama általában nagyobb, mint a kishasznosságok átlagos terméseredménye. Kézenfekvő tehát a feltevés, hogy a kishaszonbérleti törvényjavaslat végrehajtásának következményeképpen az ország mezőgazdasági termelése és ezzel kapcsolatban a mezőgazdasági kivitel az eddigihez képest módosulni fog.

Ennek a kérdésnek vizsgálatánál nem szabad szem előtt téveszteni, hogy a kishasznosságok termelési rendje a közép- és nagyüzemek termelési rendjétől elég nagymértékben eltér. A kishasznosságok ugyanis egyes gazdasági növényeket földjeiken nagyobb arányban termelnek, mint a közép- és a nagyüzemek. Utóbbiak viszont más növények termeléséből veszik ki inkább részüket.

Abból a célból, hogy a kishaszonbérleti törvénynek a mezőgazdasági termelés területén várható hatása, a változások mérete és

¹⁾ Az 1920. évi XXXVI. és az 1924. évi VII. t.-c. alapján végrehajtott földbirtokrendezés során összesen 985.484 kat. hold terület osztatott ki, amelyből 58.646 kat. hold területen 259.883 házhely létesíttetett.

A legfontosabb gazdasági növények termelése az 1929—1938. évek átlagában számítva.
Production des principales plantes agricoles; moyennes pour 1929—38.

Gazdasági növény; gazdaságnagyságcsoport <i>Plantes agricoles et catégories de grandeur des exploitations</i>	Az oldalt megnevezett gazdasági növény <i>Chiffres sur les plantes agricoles indiquées plus bas</i>					
	bevetett területe <i>superficie ensemencée, en arp. cad., calculée pour</i>	összes termése az 1929—1938. évi átlagos termelés alapján számítva <i>production totale, calculée d'après la production moyenne de 1929—38, pour</i>		1929—1938. évi átlagos termése kat. holdankint q — <i>production moyenne en 1929—38, par arp. cad., q</i>	kat. hold szántóföldön számítva kat. hold <i>arp. cad. de terres arables</i>	
		71.300	1,229.192		71.300	1,229.192
Búza — Froment						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c.</i> . . .	30·40	21.675	373.674	7·5	162.563	2,802.555
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c.</i> . . .	25·90	18.467	318.361	9·1	168.050	2,897.085
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	+3.208	+ 55.313	— 1·6	— 5.487	— 94.530
Rozs — Seigle						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c.</i> . . .	12·80	9.126	157.337	6·3	57.494	959.723
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c.</i> . . .	9·30	6.631	114.315	7·6	50.396	868.794
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	+2.495	+ 43.022	— 1·3	+ 7.098	+ 90.929
Árpa — Orge						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c.</i> . . .	8·00	5.704	98.335	7·3	41.639	717.846
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c.</i> . . .	8·40	5.989	103.253	9·1	54.500	939.602
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	— 285	— 4.918	— 1·8	—12.861	— 221.756
Burgonya — Pommes de terre						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c.</i> . . .	6·80	4.848	83.585	37·5	181.800	3,134.438
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c.</i> . . .	3·60	2.567	44.251	44·6	114.488	1,973.595
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	+2.281	+ 39.334	— 7·1	+67.312	+1,160.843
Kukorica — Maïs						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c.</i> . . .	22·80	16.256	280.256	10·1	164.186	2,830.586
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c.</i> . . .	17·90	12.763	220.025	11·1	141.669	2,442.278
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	+3.493	+ 60.231	— 1·0	+22.517	+ 388.308
Cukorrépa — Betterave à sucre						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c.</i> . . .	0·13	93	1.598	100·3	9.328	160.279
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c.</i> . . .	2·37	1.690	29.132	117·3	198.237	3,417.184
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	—1.597	— 27.534	—17·0	—188.909	—3,256.905
Takarmányrépa — Betterave fourragère						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c.</i> . . .	2·63	1.875	32.328	118·7	222.563	3,837.334
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c.</i> . . .	2·23	1.590	27.411	136·2	216.558	3,733.378
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	+ 285	+ 4.917	—17·5	+ 6.005	+ 103.956

Gazdasági növény; gazdaságnyagságcsoport <i>Plantes agricoles et catégories de grandeur des exploitations</i>	Az oldalt megnevezett gazdasági növény <i>Chiffres sur les plantes agricoles indiquées plus bas</i>					
	bevetett területe <i>superficie ensemencée, en arp. cad., calculée pour</i>	összes termése az 1929—1938. évi átlagos termelés alapján számítva <i>production totale, calculée d'après la production moyenne de 1929—38, pour</i>		1929—1938. évi átlagos termése kat. holdankint q — <i>production moyenne en 1929—38, par arp. cad., q</i>	összes termése az 1929—1938. évi átlagos termelés alapján számítva <i>production totale, calculée d'après la production moyenne de 1929—38, pour</i>	
		71.300	1,229.192		71.300	1,229.192
Repece — Colza						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c. . .</i>	2·02	14	246	4·4	62	1.082
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c. . .</i>	0·61	435	7.498	4·9	2.132	36.740
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	— 421	— 7.252	— 0·5	— 2.070	— 35.658
Dohány — Tabac						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c. . .</i>	0·01	7	123	7·8	55	959
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c. . .</i>	0·81	578	9.956	8·1	4.682	80.644
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	— 571	— 9.833	— 0·3	— 4.627	— 79.685
Csalamádé — Maïs fourrager						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c. . .</i>	1·19	848	14.627	127·3	107.950	1,862.017
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c. . .</i>	2·01	1.433	24.707	135·5	194.172	3,347.799
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	— 585	— 10.080	— 8·2	— 86.222	— 1,485.782
Lóhere — Trèfle						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c. . .</i>	2·29	1.633	28.148	17·3	28.251	486.960
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c. . .</i>	2·57	1.832	31.590	18·4	33.709	581.256
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	— 199	— 3.442	— 1·1	— 5.458	— 94.296
Lucerna — Luzerne						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c. . .</i>	3·39	2.417	41.670	20·7	50.032	862.569
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c. . .</i>	5·30	3.779	65.147	22·3	84.272	1,452.778
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	— 1.362	— 23.477	— 1·6	— 34.240	— 590.209
Bab, mint főtermény <i>Haricots, comme produit principal</i>						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c. . .</i>	0·07	50	860	4·9	245	4.214
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c. . .</i>	0·08	57	983	5·1	291	5.013
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	— 7	— 123	— 0·2	— 46	— 799
Bab, mint melléktermény <i>Haricots, comme produit secondaire</i>						
20 kat. holdon alul — <i>moins de 20 arp. c. . .</i>	11·10	7.914	136.440	0·7	5.540	95.508
100 kat. holdon felül — <i>plus de 100 arp. c. . .</i>	2·90	2.068	35.647	0·8	1.654	28.518
A 20 kat. holdon aluli több (+) v. kevesebb (—) <i>Différence en plus (+) ou en moins (—) pour la catégorie de moins de 20 arp. c.</i>	—	+5.846	+100.793	— 0·1	+ 3.886	+ 66 990

iránya legalább főbb vonatkozásokban már most lemérhető legyen, az érdekelt gazdaságnagyságcsoporthoz 1938. évi termelési rendjéből kiindulva, az 1929—1938. évi 10 éves átlagtermés alapján kiszámítottuk, hogy a kishaszonbérletek céljaira igénybeveendő szántóföldterületen a legfontosabb gazdasági növények termelése a 20 kat. holdnál kisebb és a 100 kat. holdnál nagyobb gazdaságokban hogyan alakul. A végzett számítás eredményeit táblázatunk adatai mutatják be.

Adataink szerint a kishaszonbérleti törvény végrehajtásának következményeképpen — a trianoni határokon belül — kizárólag a gazdaságnagyságcsoporthoz termelési rendjében mutatkozó különbségek miatt a legfontosabb termények közül a búza, a rozs, a kukorica, a burgonya, továbbá a mellékterményként termesztett bab és a vöröshagyma termő területének növekedésével lehet számolni. Ugyanezen okból — a búza kivételével — a most említett termények terméseredményében is növekedés várható. Ezzel szemben az árpa, repce, a dohány, a cukorrépa, a csalamádé, a lóhere és a lucerna termésnyerése a vetésterület csökkenése következtében és a termésátlagokban mutatkozó eltérés miatt valószínűleg hanyatlani fog.

Az 1938. évi termelési rend fenntartása esetén a törvény végrehajtása után a legutolsó 10 évi átlagos terméshez képest — országos eredményben — roszból 1·2%-kal több, kukoricából 1·9%-kal több, a burgonyából 6·0%-kal több, takarmányrépából 0·4%-kal, a babból pedig 11·4%-kal nagyobb termés várható. Ezek szerint tehát a termésnövekedés nem nagyon jelentékeny, úgyhogy ezeknek a terményeknek termelésénél beavatkozásra nem lesz szükség.

Legfontosabb gazdasági növényünknek, a búzának terméseredménye évenként csak egészen lényegtelenül csökkenne. A termésnövekedés az egész előirányzott területnek kishaszonbérletté történő átalakítása után is az átlagos termésnek csak 0·4%-a körül mozogna.

Nagyobb visszaesésre lehet számítani az árpatermelésnél. Évenként ugyan csak néhány ezer métermázsás csökkenés várható, a törvény végrehajtása után azonban már 3·5%-os termés kieséssel lehet számolni.

A szálastakarmányok közül lucernából mintegy 8·2%-kal, csalamádéból 8·8%-kal.

lóheréből pedig 2·4%-kal lesz kisebb a termés a 10 éves átlagnál.

Legnagyobb arányúnak mutatkozik a termés kiesés a cukorrépából, dohányból és repceből. A törvény végrehajtásának befejeztéig a cukorrépatermés 30·7%-kal, a dohány termése egyharmadával csökkenne, a repcetermés pedig az átlagosnak felére esne vissza, ha még akkor is a mostani termelési rend szerint gazdálkodnának a gazdaságok. Ezek az említett termésnövekedések azonban nem annyira az átlagos termés hozam kisebbedése miatt, hanem főleg azért következnek be, mert a 20 kat. holdnál kisebb gazdaságok ezeket a terményeket sokkal kisebb arányban termelik, mint a közép- és a nagy gazdaságok. Jellemző erre nézve, hogy 1938-ban a cukorrépának 88·7%-át, a dohánynak 94·3%-át, a repcének pedig 89·3%-át a közép- és a nagy gazdaságok termelték.

A trianoni határokon belül az 1929—1938-as évek átlagában a gazdák repcét mindössze 17.355 kat. holdon termeltek. Ekkora területnek a repcetermelés céljaira való kihasználása megfelelő termelési szerződésekkel mindenkor biztosítható lesz. Amennyiben a dohány- és a cukorrépatermelés jelenlegi méreteit továbbra is fenn kívánjuk tartani, a termelési szerződések megkötésekor a kis gazdaságok részesedési arányszámát a jövőben feltétlenül emelni kell. Ilyen módon ezentúl e két gazdasági növény termelésével járó előnyökben a kis gazdaságoknak szélesebb rétege fog részesedni.

A fel nem sorolt gazdasági növények és az ugar területe együttvéve a 20 kat. holdnál kisebb gazdaságok szántóföldterületének 9·47%-át foglalják el. A vetetlenül hagyott rész leszámítása után fennmaradó területen bizonyára természetesen még olyan növényeket, amelyeknek termelésében módosulások következhetnek be. De ezek a változások, ha esetleg károsnak mutatkoznak, már csak a terület jelentéktelen volta miatt sem lehetnek elháríthatatlanok.

A kishaszonbérletek alakításának előmozdításáról szóló törvényjavaslat törvényerőre emelkedése, illetőleg végrehajtása az elmondottak szerint a mezőgazdasági termelésben nem jelent visszaesést. Azok a nem előnyösnek látszó módosulások, amelyek a törvény végrehajtásával bekövetkezhetnének, a végrehajtásra előirányzott idő alatt még idejekorán kiküszöbölhetők.

A kisgazdaságokban főleg mennyiségi termelés folyik, a minőségi termelés pedig jobbra a közép- és a nagygazdaságokban összpontosul. A termelésnek és a mezőgazdasági kivitelnek megfelelő színvonalon tartása érdekében szükséges lenne, hogy a törvény alapján létesítendő kisgazdaságok termelése megfelelő irányítás és ellenőrzés alá kerüljön. Jóminőségű vetőmagvak, illetőleg vetőgumók kedvezményes juttatása s megfelelő oktató tanfolyamok tartása a minőségi termelést a kisebb gazdaságokban is elősegítené.

A szarvasmarha- és a sertésállomány-nak több mint háromnegyed részét, a baromfinak több mint 90%-át a kisgazdaságok tenyésztik. A létszámot tekintve, tehát a kisgazdaságok jelentősége az állattenyésztésben nagyobb, mint a közép- és nagygazdaságoké. Ezzel szemben a közép- és a nagyüzemek főleg nemesfajtájú állatoknak meglehetősen kiterjedt tenyésztésben mutatnak fel a kisgazdaságok által eddig csak szórványosan elért eredményt s szalastakarmánytermésük egy részének a részesmunka ellenértékeképpen történő juttatásával elősegítik azt, hogy a kisgazdaságok aránylag nagyobb létszámú állatot tarthatnak.

Az ország állatlétszáma a törvény végrehajtásával minden bizonnyal emelkedni fog. Ez a létszámemelkedés azonban — különösen az első években — a kisgazdaságok területnövekedésénél valószínűleg kisebb arányú lesz, mert egyrészt az új kishaszonbérleti gazdaságok tökeszegénysége akadályozza a megfelelő létszámú állatok

beállítását, másrészt pedig a közép- és nagygazdaságok a jövőben takarmánytermelésüket jobbra saját szükségleteik fedezésére korlátozzák s így a kisgazdaságok ezentúl kevesebb részes kaszáláshoz juthatnak. Ezért később az új kisgazdaságok majd arra kényszerülnek, hogy szántóföldjeiken szalastakarmányokat nagyobb arányban termeljenek.

A mezőgazdasági termelés és az állattenyésztés terén várható s a kishaszonbérleti törvény végrehajtásának eredményeképpen bekövetkező változásokról bemutatott adatok nem lehetnek pontosak, hiszen most még az igénybeveendő terület nagysága sem volt véglegesen megállapítható. Másfelől a termelés alakulására a természeti tényezők és a szükségletek változásán kívül a területvisszacsatolás is befolyást gyakorol. Az összeállított adatok arra nézve mégis tájékoztatást nyújtanak, hogy a törvény végrehajtása a termelés fejlődésének menetét talán némileg lassítja, de az ország mezőgazdasági termelését egyáltalán nem fogja károsan befolyásolni. A termelési egyensúlyt a fennmaradó közép- és nagygazdaságok gyors alkalmazkodási képessége és az a körülmény is biztosítja, hogy a törvény végrehajtása során nemcsak új kisgazdaságok keletkeznek, hanem már működő törpe- és kisgazdaságok területükben megnövekednek s így a leggyengébben gazdálkodó törpeüzemek egy része életképesebb kisgazdasággá lép elő. Az ország területének gazdaságmegoszlása tehát az eddiginél mindenképpen jóval kedvezőbb lesz.

Szóllósy Zoltán dr.

Vadászati eredményeink az 1937/38. vadászati évben.

Les résultats des chasses en Hongrie dans l'année de chasse 1937-38.

Résumé. L'étendue des terrains de chasse a peu varié ces derniers temps. L'année dernière, elle n'a changé que dans la Grande Plaine, où parmi les terrains sur lesquels on pouvait chasser, la proportion des forêts a, par rapport à l'année précédente, légèrement augmenté. — Les prix de louage des chasses varient à peine d'une année à l'autre. Ils sont les plus forts dans la Transdanubie, où, par arpent cadastral, ils dépassent en moyenne de 33·3% la moyenne générale. — Quant aux dépenses des sociétés de chasse, on constate pour l'année dernière un accroissement surtout pour les salaires des gardes-chasse, dépassant de 10·2% ceux de l'année d'avant.

Pour le gibier à poil, le résultat des chasses a été l'année dernière de 12·3% inférieur à celui de 1936—37; la régression a été due à ce qu'on a tiré moins de lièvres (—13·4%). — Les chasseurs et les gardes-chasse, mettant bien des soins à favoriser l'accroissement du gibier utile, ont tué 45.603 chiens errants et 52.572 chats errants. Pour le gibier à plume, le résultat des chasses a été de 6·9% au-dessous de celui de l'année précédente. La diminution tenait à ce qu'on a tiré moins de perdrix (—13·9%). En ce qui concerne les oiseaux dangereux pour le menu gibier, les chasseurs ont tué 126.987 corneilles, 121.452 pies et 18.039 geais.

En 1938, notre exportation de gibier vivant a

A kisgazdaságokban főleg mennyiségi termelés folyik, a minőségi termelés pedig jobbra a közép- és a nagygazdaságokban összpontosul. A termelésnek és a mezőgazdasági kivitelnek megfelelő színvonalon tartása érdekében szükséges lenne, hogy a törvény alapján létesítendő kisgazdaságok termelése megfelelő irányítás és ellenőrzés alá kerüljön. Jóminőségű vetőmagvak, illetőleg vetőgumók kedvezményes juttatása s megfelelő oktató tanfolyamok tartása a minőségi termelést a kisebb gazdaságokban is elősegítené.

A szarvasmarha- és a sertésállomány-nak több mint háromnegyed részét, a baromfinak több mint 90%-át a kisgazdaságok tenyésztik. A létszámot tekintve, tehát a kisgazdaságok jelentősége az állattenyésztésben nagyobb, mint a közép- és nagygazdaságoké. Ezzel szemben a közép- és a nagyüzemek főleg nemesfajtájú állatoknak meglehetősen kiterjedt tenyésztésben mutatnak fel a kisgazdaságok által eddig csak szórványosan elért eredményt s szalastakarmánytermésük egy részének a részesmunka ellenértékeképpen történő juttatásával elősegítik azt, hogy a kisgazdaságok aránylag nagyobb létszámú állatot tarthatnak.

Az ország állatlétszáma a törvény végrehajtásával minden bizonnyal emelkedni fog. Ez a létszámemelkedés azonban — különösen az első években — a kisgazdaságok területnövekedésénél valószínűleg kisebb arányú lesz, mert egyrészt az új kishaszonbérleti gazdaságok tökeszegénysége akadályozza a megfelelő létszámú állatok

beállítását, másrészt pedig a közép- és nagygazdaságok a jövőben takarmánytermelésüket jobbra saját szükségleteik fedezésére korlátozzák s így a kisgazdaságok ezentúl kevesebb részes kaszáláshoz juthatnak. Ezért később az új kisgazdaságok majd arra kényszerülnek, hogy szántóföldjeiken szalastakarmányokat nagyobb arányban termeljenek.

A mezőgazdasági termelés és az állattenyésztés terén várható s a kishaszonbérleti törvény végrehajtásának eredményeképpen bekövetkező változásokról bemutatott adatok nem lehetnek pontosak, hiszen most még az igénybeveendő terület nagysága sem volt véglegesen megállapítható. Másfelől a termelés alakulására a természeti tényezők és a szükségletek változásán kívül a területvisszacsatolás is befolyást gyakorol. Az összeállított adatok arra nézve mégis tájékoztatást nyújtanak, hogy a törvény végrehajtása a termelés fejlődésének menetét talán némileg lassítja, de az ország mezőgazdasági termelését egyáltalán nem fogja károsan befolyásolni. A termelési egyensúlyt a fennmaradó közép- és nagygazdaságok gyors alkalmazkodási képessége és az a körülmény is biztosítja, hogy a törvény végrehajtása során nemcsak új kisgazdaságok keletkeznek, hanem már működő törpe- és kisgazdaságok területükben megnövekednek s így a leggyengébben gazdálkodó törpeüzemek egy része életképesebb kisgazdasággá lép elő. Az ország területének gazdaságmegoszlása tehát az eddiginél mindenképpen jóval kedvezőbb lesz.

Szóllósy Zoltán dr.

Vadászati eredményeink az 1937/38. vadászati évben.

Les résultats des chasses en Hongrie dans l'année de chasse 1937-38.

Résumé. L'étendue des terrains de chasse a peu varié ces derniers temps. L'année dernière, elle n'a changé que dans la Grande Plaine, où parmi les terrains sur lesquels on pouvait chasser, la proportion des forêts a, par rapport à l'année précédente, légèrement augmenté. — Les prix de louage des chasses varient à peine d'une année à l'autre. Ils sont les plus forts dans la Transdanubie, où, par arpent cadastral, ils dépassent en moyenne de 33·3% la moyenne générale. — Quant aux dépenses des sociétés de chasse, on constate pour l'année dernière un accroissement surtout pour les salaires des gardes-chasse, dépassant de 10·2% ceux de l'année d'avant.

Pour le gibier à poil, le résultat des chasses a été l'année dernière de 12·3% inférieur à celui de 1936—37; la régression a été due à ce qu'on a tiré moins de lièvres (—13·4%). — Les chasseurs et les gardes-chasse, mettant bien des soins à favoriser l'accroissement du gibier utile, ont tué 45.603 chiens errants et 52.572 chats errants. Pour le gibier à plume, le résultat des chasses a été de 6·9% au-dessous de celui de l'année précédente. La diminution tenait à ce qu'on a tiré moins de perdrix (—13·9%). En ce qui concerne les oiseaux dangereux pour le menu gibier, les chasseurs ont tué 126.987 corneilles, 121.452 pies et 18.039 geais.

En 1938, notre exportation de gibier vivant a

rapporté 410.883 pengős, soit 34·6% de moins que pendant l'année d'avant. Des gibiers vivants vendus à l'étranger, 63·5% ont été exportés en Italie.

Pour le gibier tué, notre exportation, rapportant 3,284.957 pengős, eut un résultat plus favorable, dépassant en valeur de 23·7% celui de l'année précédente. C'est l'Allemagne qui nous a acheté le plus de gibier tué, figurant pour 84·0% dans la valeur des exportations de cette sorte. Venaient ensuite, sous ce rapport, la Grande-Bretagne (9·8%), l'Italie (1·1%) et la France (0·8%).

*

Az ország területének növekedése a jövő vadászati esztendőben (augusztus 1-től július 31-ig) a vadászati eredmények számszerű adatait természetesen igen lényegesen meg fogja változtatni. Köztudomású, hogy a békeévek vadászai a Csallóközről mindig mint a kisvadak eldorádójáról beszéltek, különösen Érsekújvár környékét dicsérték, ahol még a nagy uradalmak rendszeres vadgondozása is elősegítette a vadak szaporodását, így könnyen érthető, hogy egy-egy körvadászat sokszor alig hihető eredménnyel végződött. Gömör vármegye északi része és az úgynevezett Kárpátalja viszont nagyvadakban gazdag, ez főleg idegenforgalmi szempontból fontos, mert valószínű, hogy a külföld jómódú vadászai ezeket a természeti szépségekben meglepően gazdag vadászterületeket nagy

számban fogják felkeresni. Az elejtett vadak jegyzékén most már a medve és a farkas ismét fog szerepelni, sőt ha egy észak-ungvármegyei főúri erdőgazdaság kísérlete sikerre vezet, elképzelhető, hogy ezen a területen idővel amerikai bölény is vadászszákmány lehet.

A vadászterület nagysága (1. sz. tábla) csonkalahazánk területén alig változik, itt legfeljebb azt jegyezhetjük meg, hogy a vadászható terület erdőaránya a legutolsó évben az Alföldön minimális nagyságban emelkedett, a másik két országrészben azonban változatlan maradt. Hasonlóképpen nem igen lehet számbavehető eltérést megállapítani a bérbeadásra kötelezett vadászterületek haszonbérösszegének nagysága szempontjából sem (2. sz. tábla). Az egy kat. holdra átlagban eső bérösszeg nagysága csakis az Északon javult, a másik két országrészben majdnem változatlan. A legjobban Dunántúlon fizetik meg a vadászterületeket, itten az egy kat. holdra eső átlag 38·9%-kal nagyobb, mint az országos átlag, sőt 92·3%-kal nagyobb az Alföld átlagánál. A vadászoknak meg kell fizetni a dunántúli uradalmak vadóvási költségeit, az Alföld nagykiterjedésű szikes legelőin a vadászszákmány természetesen csak töredéke szokott lenni a dunántúli vadászterületek bő eredményeinek.

A vadásztársaságoknak, illetőleg a va-

1. A vadászterület nagysága. — Grandeur des terrains de chasse.

Vadászati év (augusztus 1—július 31) Année de chasse (du 1 ^{er} août au 31 juill.) Terület — Superficie	Dunántúl Transdanubie	Alföld Grande Plaine	Észak Nord	Magyarország összesen Hongrie entière
1935/36				
Összes terület — Superficie totale	6,413.845	7,317.745	2,441.037	16,172.627
Vadászható terület — Terrains où on peut chasser } kat. hold	6,104.254	7,031.521	2,384.783	15,520.558
Ebből erdő — Dont forêts } arp. cad.	1,019.097	318.309	553.740	1,891.146
A vadászható területből az erdő % -a — Proportion des forêts aux terrains où on peut chasser, %	16·7	4·5	23·2	12·2
1936/37				
Összes terület — Superficie totale	6,414.475	7,317.760	2,441.017	16,173.252
Vadászható terület — Terrains où on peut chasser } kat. hold	6,051.256	6,964.548	2,331.887	15,347.691
Ebből erdő — Dont forêts } arp. cad.	1,035.784	324.976	552.654	1,913.414
A vadászható területből az erdő % -a — Proportion des forêts aux terrains où on peut chasser, %	17·1	4·7	23·7	12·5
1937/38				
Összes terület — Superficie totale	6,414.786	7,318.064	2,442.951	16,175.801
Vadászható terület — Terrains où on peut chasser } kat. hold	6,068.807	6,938.908	2,332.478	15,340.193
Ebből erdő — Dont forêts } arp. cad.	1,037.691	338.242	553.130	1,929.063
A vadászható területből az erdő % -a — Proportion des forêts aux terrains où on peut chasser, %	17·1	4·9	23·7	12·6

2. A bérelt vadászterületek nagysága.

Grandeur des chasses prises à bail.

A vadászati év — <i>Année de chasse</i> A bérelt terület és a bérösszeg nagysága <i>Grandeur des chasses prises à bail et de leurs prix de louage</i>	Dunántúl <i>Transdanubie</i>	Alföld <i>Grande Plaine</i>	Észak <i>Nord</i>	Magyarország összesen <i>Hongrie entière</i>	
1935/36					
A bérbeadásra kötelezett terület összesen — <i>Ensemble des terrains de chasse qu'on a dû donner à bail</i>	kat. hold	3,866.666	4,975.101	1,554.894	10,396.661
Ebből erdő — <i>Dont forêts</i>	arp. c.	382.104	150.784	232.408	765.296
A bérbeadásra kötelezett terület után fizetett évi bér <i>Prix de louage annuel payé pour les terrains de chasse qu'on a dû donner à bail</i>	P. pengős	961.591	617.969	248.111	1,827.671
A bérösszeg átlaga kat. holdankint — <i>Moyenne du prix de louage, par arp. c.</i>		0.24	0.12	0.16	0.18
1936/37					
A bérbeadásra kötelezett terület összesen — <i>Ensemble des terrains de chasse qu'on a dû donner à bail</i>	kat. hold	3,898.639	5,046.488	1,518.099	10,463.226
Ebből erdő — <i>Dont forêts</i>	arp. c.	395.214	151.959	217.829	765.002
A bérbeadásra kötelezett terület után fizetett évi bér <i>Prix de louage annuel payé pour les terrains de chasse qu'on a dû donner à bail</i>	P. pengős	935.312	656.686	228.052	1,820.050
A bérösszeg átlaga kat. holdankint — <i>Moyenne du prix de louage, par arp. c.</i>		0.24	0.13	0.15	0.17
1937/38					
A bérbeadásra kötelezett terület összesen — <i>Ensemble des terrains de chasse qu'on a dû donner à bail</i>	kat. hold	4,005.394	5,135.832	1,555.154	10,696.380
Ebből erdő — <i>Dont forêts</i>	arp. c.	410.191	160.246	227.227	797.664
A bérbeadásra kötelezett terület után fizetett évi bér <i>Prix de louage annuel payé pour les terrains de chasse qu'on a dû donner à bail</i>	P. pengős	1,013.006	693.110	275.921	1,982.037
A bérösszeg átlaga kat. holdankint — <i>Moyenne du prix de louage, par arp. c.</i>		0.25	0.13	0.18	0.18

dászoknak a vadászterület bérösszegének kifizetésén kívül még elég tekintélyes kiadásai vannak, a vadőröknek, a hajtóknak és a fuvarosoknak évenként jelentékeny összegeket fizetnek ki (3. sz. tábla). Ezek a költségek a most tárgyalt évben 5.6%-kal nagyobbak lettek, mint a megelőző évben, sőt a két év előtti kiadást 21.6%-kal múlják felül. A hajtóknak és a fuvarosoknak kifizetett díjazás évi nagysága alig változik, annál örömdetesebb, hogy éppen a vadállomány megóvása szempontjából igen fontos hatáskörrel rendelkező vadőrök díjazása az utóbbi években jelentékenyen emelkedett. Ezer kat. hold vadászterületre ugyanis a most tárgyalt vadászati évben 10.2%-kal nagyobb összeg jutott a vadőröknek, mint a megelőző évben és 33.3%-kal nagyobb, mint két év előtt. Vadászók, dúvadak, kóbor kutyák és kóbor macskák kártételeitől csakis

a rendszeren őrzött vadászterületeken mentesülhetnek a vadászok.

Az 1937/38. évi vadászidény eredménye általában nem volt kielégítő, a tömegvadak közül a nyúl, fogoly és fácán lényegesen kevesebb került puszcászó elé, mint az előző szezonban. Úgy látszik, hogy a korai tavaszi időjárás a fiatal nemzedék fejlődése szempontjából kedvezőtlen volt. Ezt a nem kielégítő eredményt a rendszeresen dolgozó vadásztársaságok remélhetőleg rögtön észrevették, az elejthető vadak számát korlátozták, úgyhogy ennek a kedvezőtlen körülménynek a jövőre vonatkozólag káros következményei talán nem lesznek. Nálunk is igen hasznos volna, ha a vadásztársaságok annyira tudnának összeműködni, mint az óriási kiterjedésű Észak-Amerikai Egyesült Államokban, ahol, amint ezt a napokban egy elterjedt napilapunkban olvastuk, az illetékes hatóságokkal karöltve a pom-

3. Vadászati költségek. — *Dépenses de chasse.*

Megnevezés — <i>Spécification</i>	Dunántúl <i>Transdanubie</i>	Alföld <i>Grande Plaine</i>	Észak <i>Nord</i>	Magyarország <i>Hongrie entière</i>	1000 kat. hold területre jut pengő — <i>Pour 1000 arp. c., en pengős</i>
1935/36					
Kifizetésre került összesen pengő — <i>Total des dépenses faites, en pengős</i>	976.147	755.858	285.966	2,017.971	125
Ebből: — <i>Dont payé</i>					
vadőröknek — <i>aux gardes-chasse</i>	630.003	471.025	210.833	1,311.861	81
hajtóknak — <i>aux rabatteurs</i>	278.837	235.530	62.205	576.572	36
fuvarért — <i>pour transport</i>	67.307	49.303	12.928	129.538	8
1936/37					
Kifizetésre került összesen pengő — <i>Total des dépenses faites, en pengős</i>	1,167.067	779.089	385.580	2,331.736	144
Ebből: — <i>Dont payé</i>					
vadőröknek — <i>aux gardes-chasse</i>	814.359	473.466	297.984	1,585.809	98
hajtóknak — <i>aux rabatteurs</i>	285.196	255.586	73.006	613.788	38
fuvarért — <i>pour transport</i>	67.512	50.037	14.590	132.139	8
1937/38					
Kifizetésre került összesen pengő — <i>Total des dépenses faites, en pengős</i>	1,165.011	871.544	424.131	2,460.686	152
Ebből: <i>Dont payé</i>					
vadőröknek — <i>aux gardes-chasse</i>	853.830	574.798	327.109	1,755.737	108
hajtóknak — <i>aux rabatteurs</i>	250.897	251.967	79.038	581.902	36
fuvarért — <i>pour transport</i>	60.284	44.779	17.984	123.047	8

pásan kiterjesztett és kifejlesztett hírszolgálatot annyira tökéletesítették, hogy időnként formális vadszámlálásokat hajtanak végre és ezek az igen jó becslési eredmények az irányító köröket mindenkor kellőképpen tájékoztatják az egyes vadfélészek számában bekövetkezett emelkedésről, vagy visszaesésről.

Az elejtett szőrmés vadak száma (4. sz. tábla) ebben a vadászidényben 12,3%-kal kevesebb volt, mint a megelőző esztendőben. A fogyást főleg a nyúl vadászatok gyenge eredménye okozta, itt a visszaesés 13,4%-os. Szarvas jóformán ugyanannyi lett a vadászszenvedély áldozata, mint előző évben, a lelőtt szarvasok 36%-a szarvasbika volt. A legtöbb szarvast Somogy vármegyében lőtték. Az őzeknél a sutákat jobban kímélték, itt 59%-os volt az őzbakok aránya. Őzekből is Somogy vármegye erdeiből került ki a legtöbb példány. Az 1.447 lelőtt vaddisznónak 42,1%-a volt vadkan. A kisvadak pusztító ellenségeiből, a rókákból, menyétekből és görényekből tekintélyes mennyiséget lőttek le vadászaink; eltekintve a további károsodás megelőzésétől, a zsákmány, mint jól fizetett prém is hasznot hajtott a vadászoknak. Itt megint meg kell emlékeznünk egy jószándékú, de rosszul sikerült vadtelepítés-

ről, az értékes bundájú pézsmapocokról, amelyik úgy látszik, erősen szaporodik hazánkban. Az elmúlt évben 3.695 pézsmapocokot lőttek, az idén az eredmény 5.560-ra emelkedett, egyedül Fejér vármegyében 1.553 pocok pusztult el. A rohamosan szaporodó rágcsálók vizeink mellett a töltéseket és a zsilipeket erősen veszélyeztetik, vadászaink ezért nagyon pályáznak reá, ennek tulajdonítható, hogy óvatossága dacára évenként aránylag nagy mennyiséget lőnek ki. Itt emlékezzünk meg még arról is, hogy az elmúlt vadászidényben a vadászok és a vadőrök 45.603 kóborebet és 52.572 kóbor macskát lőttek le. Ezek a kóbor állatok a hasznos vadállományban legalább akkora kárt okoznak, mint erdei ragadozóink, kíméletlen irtásuk vadászati szempontból teljesen indokolt.

A szárnyas vadállomány vadászása (5. sz. tábla) ebben az évben szintén ki nem elégítő eredménnyel végződött, 6,9%-kal kevesebb ilyen vadat lőttek le, mint a megelőző vadászévben. Itt a legnagyobb tömegvadunk a fogoly, 13,9%-kal kevesebb volt belőle a vadászszákmány, mint 1936/37. évben. A legtöbb foglyot (117.025 db.) Pest vármegyében lőtték le. Fácánból Békés vármegyében (44.868 db.) volt a legkedvezőbb vadászati eredmény. Mint ér-

dekes adatot megjegyezzük, hogy vadlúdból nem Debrecenben, vagy Hajdu vármegyében volt a legnagyobb zsákmány, ebből Pest-Pilis-Solt-Kiskún vármegye 4160 elejtett példánnyal áll az első helyen. A kisvadak szárnyas ellenségei közül 126.987 varjút, 121.452 szarkát és 18.039 szajkót pusztítottak el vadászaink, itt nincsen — mint a szőrmés vadaknál — prémjutalom, ezekre a szárnyas rablókra kilőtt töltény tiszta kiadás, a vadászoknak csak a vadállomány megkímélése és szaporodása a hasznuk.

Most még csak egy pár adatot sorolunk fel a vadászzsákmány külforgalmára vonatkozólag. Az élővadkülforgalom 1938-ban erősen visszaesett, a befolyt 410.883

4. Az elejtett szőrmés vadak száma.

Gibier à poil tué par les chasseurs.

Megnevezés <i>Spécification</i>	Elejtett szőrmés vad <i>Gibier à poil tué par les chasseurs dans les années ci-dessous</i>		
	1935/36-ban	1936/37-ben	1937/38-ban
	darab — <i>nombr. abs.</i>		
Szarvas — <i>Cerfs</i> . . .	6.085	6.447	6.293
Ebből — <i>Dont</i> :			
Szarvasbika — <i>Cerfs males</i>	1.809	2.143	2.266
Dámvad — <i>Daims</i> . . .	1.131	1.167	1.059
Ebből — <i>Dont</i> :			
Dámbika — <i>Daims males</i>	*)	356	416
Őz — <i>Chevreaux</i>	12.155	12.353	12.901
Ebből — <i>Dont</i> :			
Őzbak — <i>Chevreaux males</i>	*)	7.356	7.609
Vaddisznó — <i>Sangliers</i> . . .	1.237	1.168	1.447
Ebből — <i>Dont</i> :			
Vadkan — <i>Sangliers males</i>	*)	498	609
Mezei nyúl — <i>Lièvres</i> . . .	1.115.120	1.117.658	968.183
Üregi (tengeri) nyúl <i>Lapins de garenne</i>	30.467	31.710	32.634
Róka — <i>Renards</i>	14.776	15.300	16.344
Görény — <i>Putois</i>	7.635	7.119	8.125
Menyét — <i>Martres</i>	13.707	14.480	16.308
Pézsmapocok <i>Surmulots</i>	2.548	3.695	5.560
Egyéb szőrmés vad <i>Autre gibier à poil</i>	29.921	24.127	14.236
Összesen — Total	1.234.782	1.235.224	1.083.090
Kóbor eb — <i>Chiens errants</i>	48.981	46.803	45.603
Kóbor macska <i>Chats errants</i>	52.842	54.040	52.572

*) Adat nincs. — *Pas de données.*

5. Az elejtett szárnyas vadak száma.

Gibier à plume tué par les chasseurs.

Megnevezés <i>Spécification</i>	Elejtett szárnyas vad <i>Gibier à plume tué par les chasseurs dans les années indi- quées ci-dessous</i>		
	1935/36-ban	1936/37-ben	1937/38-ban
	darab — <i>nombr. abs.</i>		
Fácán — <i>Faisans</i>	313.985	332.730	327.103
Fogoly — <i>Perdrix</i>	892.838	760.985	655.335
Fürj — <i>Caille</i>	35.154	34.362	32.839
Vadlúd — <i>Oie sau- vage</i>	28.228	29.242	27.298
Vadruca — <i>Canard sauvage</i>	51.744	61.981	60.985
Szárca — <i>Foule</i>	7.729	7.315	9.169
Erdei szalonka — <i>Bécasse de bois</i>	16.989	15.251	13.266
Sárszalonna — <i>Béca- sine</i>	4.417	4.053	4.755
Vadgalamb — <i>Pi- geon sauvage</i>	11.145	9.958	11.181
Sólyom — <i>Faucon</i>	3.244	3.580	3.620
Kánya — <i>Milan</i>	22.048	18.788	19.863
Gatyás ölyv — <i>Buse</i>	5.813	6.159	7.771
Réti héja — <i>Busard</i>	9.887	9.766	11.803
Karvaly — <i>Epervier</i>	14.005	14.497	15.385
Varjú — <i>Corneille</i>	141.160	132.047	126.987
Szarka — <i>Pie</i>	129.683	122.666	121.452
Szajkó — <i>Geai</i>	16.488	16.488	18.039
Egyéb szárnyas vad <i>Autre gibier à plume</i>	24.240	19.163	22.059
Összesen — Total	1.728.797	1.599.031	1.488.910

pengő 34,6%-kal kevesebb bevételt jelentett, mint a megelőző évben. Az export 63,5%-a Olaszország felé irányult. Franciaország és Németország az előző évek exportjához képest egészen jelentéktelen arányban szerepel. A lőtt vadak exportja már kedvezőbb volt, mert a szóbanforgó évben ilyen címen hazánkba került 3,284.957 pengő 23,7%-kal nagyobb volt, mint az előző év hasonló exporteredménye. Ennek a nagy összegnek legnagyobb hányadát 84,0%-át Németország fizette, Nagy-Britannia 9,8%-kal, Olaszország 1,1%-kal és Franciaország 0,8%-kal szerepel a jegyzéken. Nagyon valószínű, hogy megfelelően kiterjesztett kereskedelmi szervezettel vadexportunk vázolt eredményét a jövő években jelentékenyen kedvezőbbé lehet tenni, reméljük, hogy az illetékes tényezők ezt a javulást rövidesen el is fogják érni.

Sajóhelyi István.

KERESKEDELEM, KÖZLEKEDÉS

A Budapesti Nemzeti és Szabadkikötő 1938. évi forgalma.

Le trafic du port national franc de Budapest en 1938.

Résumé. Pour le trafic du Port national franc de Budapest, on constate pour 1938, comparative-ment à l'année précédente, une diminution de 2·7%. Cette régression a été due au fait que pour quelques marchandises de consommation courante (maïs, orge, bois sciés, coke), la quantité arrivée a été inférieure à celle de l'année d'avant. Le trafic du bassin commercial a baissé de 3·1%; celui du bassin pétrolier, de 1·1%. Dans le bassin commercial, les entrées ont diminué de 8·3% et les sorties de 16·4%. Dans le bassin pétrolier, les entrées ont baissé de 4·8%, et les sorties augmenté de 3·1%.

Par rapport également à l'année précédente, les quantités entrées au silo ont baissé de 17·2% et celles sorties du silo, de 34·5%. Pour les céréales, le trafic du silo n'a monté — et d'une façon considérable — que quant au froment; il a baissé quant aux autres céréales.

Dans les entrepôts du port, par rapport à l'année précédente, les quantités entrées ont diminué de 5·7%, les quantités sorties, de 2·5%. On y a constaté une régression particulière pour le papier et les articles en papier; le coton, les peaux, et un accroissement pour les métaux, les conserves, les épices et les denrées coloniales.

Quant à la quantité des marchandises entreposées à ciel ouvert sur les embarcadères et débarcadères, on constate pour les entrées une diminution représentant seulement 0·1% et pour les sorties une régression notable: 9·6%. Là, les quantités de charbon ont augmenté; celles de bois de chauffage, de coke et de produits chimiques, diminué. — Les transbordements directs ont augmenté de 23·2%.

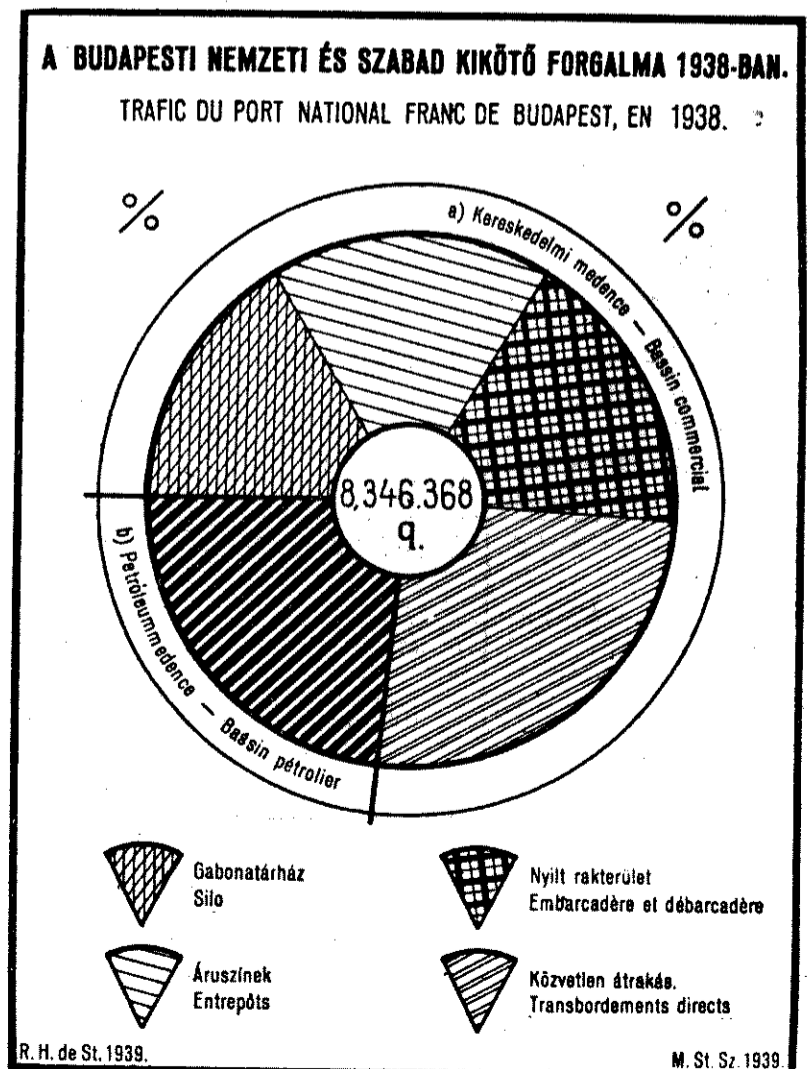
Dans le bassin pétrolier, comparativement à l'année précédente, la quantité des marchandises entrées — nous l'avons déjà dit plus haut — a baissé de 4·8% et celle des marchandises sorties, a monté de 3·1%. Pour la quantité d'essence et d'huile minérale lubrifiante, on y a noté un accroissement; pour celle d'huile minérale brute et de pétrole d'éclairage, une régression.

*

A Budapesti Nemzeti és Szabadkikötő az 1938. évben is jelentékeny forgalmat bonyolított le, azonban az előző évvel szemben forgalma mintegy 2·7%-kal visszaesett. A csökkenés főleg a tengeri, árpa, fűrészelt fa, kocsz, papír és papíráruk be- és kitarolt mennyiségének tudható be. A csökkenés a kereskedelmi medencénél 3·1%-ot, a petró-

leummedencénél pedig 1·1%-ot tett. A kereskedelmi medencébe az év folyamán 8·3%-kal kevesebb árut tároltak be, onnan pedig 16·4%-kal kevesebbet szállítottak el az előző évi mennyiségnél. A petróleummedencénél a betárolás mennyisége 4·8%-kal csökkent, a kitarolt áruk mennyisége azonban 3·1%-kal megnövekedett. Végeredményben az egész kikötőbe betárolt áruk mennyisége 7·2%-kal, a kitarolt áruké pedig 11·0%-kal maradt alatta az előző évi forgalomnak.

A gabonátárházba az év folyamán betárolásra 17·2% kal, kitarolásra pedig 34·5% -kal kevesebb áru került. A tárház egész forgalma 25·7% -kal esett vissza. A betárolt gabonaneműek közül a búza emelkedett jelentékeny mértékben (232 ezer q-val), ezzel szemben a rozs, árpa, zab és tengeri mennyisége kevesebb lett. Csökkent ezenkívül még a köles, rizs, bab, lencse mennyisége is. Az évvégi készlet a legtöbb cikknél csökkent, kivéve a búzát, amelyből 260 ezer q és a borsót, amelyből 15 ezer q volt a készlet. Kevesebb lett a gyapjú be- és kitar-

1. A kereskedelmi medence 1938. évi forgalma.

Trafic du bassin commercial en 1938.

Az áruk megnevezése <i>Marchandises</i>	Készlet az év elején — Dans les entrepôts au début de l'année	Betárolás az év folyamán — Entrées dans les entrepôts au cours de l'année	Készlet és betárolás együtt — Dans les entrepôts au début de l'année, et quantités y entrées au cours de l'année	Kitárolás az év folyamán — Sortis des entrepôts au cours de l'année	Készlet az év végén — Dans les entrepôts à la fin de l'année	Kitárolás az év folyamán — Transbordements au cours de l'année
	méter mázsákban — en quintaux					
1 Búza — <i>Froment</i>	36.385	354.114	390.499	130.533	259.966	202.187
2 Rozs — <i>Seigle</i>	66.676	69.778	136.454	90.243	46.211	5.240
3 Árpa — <i>Orge</i>	17.389	17.775	35.164	29.385	5.779	8.757
4 Zab — <i>Avoine</i>	1.292	1.318	2.610	2.572	38	700
5 Tengeri — <i>Maïs</i>	8.348	95.983	104.331	99.704	4.627	19.129
6 Köles — <i>Millet</i>	6.668	9.127	15.795	12.864	2.931	1.483
7 Búzaliszt — <i>Farine de froment</i>	273	20.502	20.775	17.896	2.879	27.010
8 Rizs — <i>Riz</i>	6.881	6.832	13.713	13.670	43	300
9 Bab — <i>Haricots</i>	17.373	13.507	30.880	26.905	3.975	2.933
10 Borsó — <i>Pois</i>	11.495	62.468	73.963	58.866	15.097	47.215
11 Lencse — <i>Lentille</i>	4.882	9.424	14.306	9.798	4.508	2.529
12 Lenmag — <i>Linette</i>	1.742	13.983	15.725	14.075	1.650	150
13 Magvak, olajosak — <i>Graines oléagineuses</i>	13.049	14.833	27.882	14.500	13.382	12.225
14 Magvak, egyébek — <i>Autres graines</i>	23.458	45.162	68.620	51.720	16.900	8.907
15 Agyagárúk — <i>Poteries</i>	30	5.750	5.780	5.717	63	2.455
16 Bőrök — <i>Cuir et peaux</i>	218	10.930	11.148	10.213	935	16.882
17 Cirokszakál — <i>Panicules de sorgho</i>	356	3.353	3.709	2.867	842	252
18 Cserzőanyagok — <i>Matières à tanner</i>	118	3.538	3.656	3.408	248	4.571
19 Csokoládé, kakaó — <i>Chocolat et cacao</i>	—	6	6	—	6	4.143
20 Dohány — <i>Tabac</i>	6	7.149	7.155	7.047	108	6.661
21 Fajanyag (cellulose) — <i>Cellulose</i>	2.857	18.430	21.287	20.692	595	159.690
22 Fémek — <i>Métaux</i>	116	97.077	97.193	87.780	9.413	24.846
23 Földnemek — <i>Terres</i>	1.930	4.064	5.994	5.507	487	8.803
24 Fűrészeltfa — <i>Bois sciés</i>	4.877	51.392	56.269	44.876	11.393	68.402
25 Gépek és géprészek — <i>Machines et pièces détachées</i>	408	16.249	16.657	14.013	2.644	2.558
26 Gumiárúk — <i>Articles en caoutchouc</i>	535	16.954	17.489	17.109	380	127
27 Gyanta, kaucsuk — <i>Résine et caoutchouc</i>	666	12.816	13.482	12.570	912	1.200
28 Gyapjú — <i>Laine</i>	14.347	33.182	47.529	32.883	14.646	127
29 Gyarmat- és fűszerárúk — <i>Denrées coloniales et épices</i>	5.329	79.130	84.459	66.659	17.800	16.370
30 Italok, mindenneműek — <i>Boissons de toutes sortes</i>	—	3.580	3.580	3.203	377	6.203
31 Juta és jutaárúk — <i>Jute et articles de jute</i>	201	2.405	2.606	2.430	176	4.434
32 Kénkovand — <i>Pyrite</i>	—	—	—	—	—	360.757
33 Koks — <i>Coke</i>	29.853	66.844	96.697	73.225	23.472	780
34 Konzervek (hús, hal stb.) — <i>Conserves (de viande, de poisson, etc.)</i>	542	15.985	16.527	15.095	1.432	47.224
35 Kövek — <i>Pierres</i>	444	1.716	2.160	1.719	441	13.065
36 Kőszén — <i>Charbon</i>	9.506	378.076	387.582	324.982	62.600	21.602
37 Műtrágya — <i>Engrais artificiel</i>	—	568	568	441	127	2.432
38 Olajok, zsiradékok — <i>Huiles et graisses</i>	1.154	22.838	23.992	22.878	1.114	621
39 Pamut (gyapot) — <i>Coton</i>	4.336	65.489	69.825	64.654	5.171	32.720
40 Papír és papírárúk — <i>Papiers et articles en papier</i>	56.327	305.305	361.632	325.862	35.770	23.549
41 Rongyok — <i>Chiffons</i>	545	10.857	11.402	11.272	130	1.088
42 Só — <i>Sel</i>	—	—	—	—	—	233.235
43 Tűzifa — <i>Bois à brûler</i>	53.914	159.032	212.946	176.505	36.441	11.755
44 Üveg és üvegárúk — <i>Verres et ouvr. de verre</i>	6	2.562	2.568	2.568	—	2.960
45 Vas- és acélárúk — <i>Ouvrages en fer et en acier</i>	1.032	28.113	29.145	27.606	1.539	662.569
46 Vegyiárúk — <i>Articles chimiques</i>	12.004	46.278	58.282	45.609	12.673	10.809
47 Egyéb áruk — <i>Autres articles</i>	7.919	27.942	35.861	29.767	6.094	13.025
Összesen — Total	425.487	2.232.416	2.657.903	2.031.888	626.015	2.104.680

2. A kereskedelmi és petróleummedence együttes forgalma.

Trafic total du bassin commercial et du bassin pétrolier.

Megnevezés Spécification	Betárolás q Marchandises entrées q		Kitárolás q Marchandises sorties q		Összesen q Ensemble q	
	1937	1938	1937	1938	1937	1938
	a) Kereskedelmi medence — Bassin commercial					
Gabonatárház — Silo	908.686	752.638	886.927	581.314	1,795.613	1,333.952
Áruszínék — Entrepôts	784.055	739.458	753.040	734.357	1,537.095	1,473.815
Nyílt rakterület — Embarcadère et débarcadère	740.806	740.320	791.916	716.217	1,532.722	1,456.537
Együtt — Total	2,433.547	2,232.416	2,431.883	2,031.888	4,865.430	4,264.304
Közvetlen átrakás — Transbordements directs	—	—	—	—	1,708.950	2,104.680
Összesen — Total	2,433.547	2,232.416	2,431.883	2,031.888	6,574.380	6,368.984
b) Petróleummedence — Bassin pétrolier						
Összes forgalom — Trafic total du bassin pétrolier	1,062.964	1,011.942	936.445	965.442	1,999.409	1,977.384
Mindössze — Total général	3,496.511	3,244.358	3,368.328	2,997.330	8,573.789	8,346.368

rott mennyisége is, viszont az évvégi készlet mintegy 300 q-val volt nagyobb az előző évinél.

Az áruszínékbe betárolt áruk mennyisége 5·7%-kal, a kitároltaké pedig 2·5%-kal volt kevesebb az előző évinél. Az áruszínék összes forgalma 4·1%-kal esett vissza. A gyarmat- és fűszerárak, a konzervek és a fémek betárolt mennyisége emelkedett, ezzel szemben a papír- és papírárukból, gumiárukból, pamutból, bőrből és cserzőanyagokból kisebb mennyiség került tárolásra.

A nyílt rakterületekre az év folyamán csak 0·1%-kal került kevesebb áru betárolásra.

lásra, a kitárolt áruk mennyisége azonban 9·6%-kal maradt alatta az előző évi forgalomnak. A nyílt rakodók egész áruforgalma 5·0%-kal volt kisebb az előző évinél. Az egyes áruk közül a kőszén be- és kitárolt mennyisége emelkedett, ezzel szemben a tűzifa, fűrészelt fa, koks és vegyiárak mennyisége lecsökkent.

A közvetlen átrakási forgalom 23·2%-kal emelkedett. Itt különösen a vas- és acélárak, só, fűrészelt fa, búza és borsó mennyisége növekedett, míg a fasejtanyag és kénkovand átrakott mennyisége kissé visszaesett, cukor átrakásra nem került.

3. A petróleummedence 1938. évi forgalma.

Trafic du bassin pétrolier en 1938.

Az áruk megnevezése Marchandises	Készlet 1938 I. 1-én - Stocks au 1 ^{er} janv. 1938	Érkezett — Arrivées				Elszállított — Expédiées				Készlet 1938 XII. 31-én Stocks au 31 déc. 1938
		vasúton par chem. de fer	vízúton par eau	közúton par route	összesen total	vasúton par chem. de fer	vízúton par eau	közúton par route	összesen total	
		m é t e r m á z s á k b a n — e n q								
Nyers ásványolaj — Huile minérale brute	128.240	133.775	667.410	—	801.185	—	—	—	—	142.790
Benzin — Essence	77.966	112.619	—	286	112.905	116.620	5.366	202.663	324.649	61.208
Világító-kőolaj — Pétrole d'éclairage	39.503	31.301	—	—	31.301	134.179	6.752	88.781	229.712	12.436
Gázolaj — Gaz oil	25.400	10.618	—	246	10.864	75.645	2.852	43.247	121.744	7.725
Ásványi kenőolaj — Huile minérale lubrifiante	21.259	32.307	1.964	21	34.292	30.790	1.896	47.704	80.390	18.449
Ásványolaj feldolgozás céljaira — Demi-produits d'huiles minérales	44.385	6.673	—	—	6.673	—	—	—	—	23.892
Egyéb — Autres	12.142	14.481	241	—	14.722	100.784	865	107.298	208.947	13.544
Mindössze — Total	348.895	341.774	669.615	553	1,011.942	458.018	17.731	489.693	965.442	280.044

A petróleummedencébe az év folyamán 4·8%-kal kevesebb árut tároltak be, a kitárolás mennyisége azonban 3·1%-kal emelkedett. Nyers ásványolajból, világító-kőolajból, gázolajból kevesebb érkezett, ezzel szemben benzinből és ásványi kenőolajból az érkezett mennyiség nagyobb volt az előző

évinél. Az elszállított mennyiség benzinből, világító-kőolajból és ásványi kenőolajból emelkedést, gázolajból pedig csökkenést mutat. Az évvégi készlet nyers ásványolajból nagyobb, a többi áruból azonban kisebb volt az előző évinél.

Petrichevich-Horváth Miklós br. dr.

A vasutak és hajózási vállalatok közötti átrakóforgalom az 1938. évben.

Transbordements entre les chemins de fer et les entreprises de navigation en Hongrie dans l'année 1938.

Résumé. En 1938, la quantité des marchandises transbordées de trains en bateaux (293.784 q) a été de 6·6% inférieure à celle de l'année d'avant. Pour la quantité des marchandises transbordées pendant l'année dernière de bateaux en trains (177.168 q), on constate par rapport à l'année précédente, une augmentation de 7·2%. Des marchandises transbordées, 59·1% ont été exportés; 32·2% sont venus de l'étranger; celles qui n'étaient ni à destination de l'étranger ni envoyés par celui-ci, représentaient 8·6% seulement.

Les minéraux, les minerais et la bauxite représentaient près de la moitié des marchandises transbordées. Par rapport à l'année précédente, la quantité des céréales, de la bauxite et des ouvrages en fer ou en métaux a particulièrement augmenté et celle des produits moulus, du charbon, des cailloux, de la pierre, a diminué.

82·0% des transbordements eurent lieu dans les ports du Danube, surtout à Budapest, à Komárom et à Győr. Dans les plus grands ports de la Tisza — Szolnok et Szeged — la quantité des marchandises transbordées a également augmenté l'année dernière. Dans le port du Drave, il n'y eut pas de transbordement; dans celui du Balaton (Fonyód), il y en eut moins que pendant l'année précédente.

Des marchandises transbordées, 42·4% ont été transportés par des chalands allemands. Venaient ensuite, sous ce rapport, les chalands hongrois (33·1%) et les chalands yougoslaves (9·3%).

Az 1938. évben a vasútról hajóra, illetve hajóról vasútra átrakott áruk mennyisége nagyjában az előző évi színvonalon mozgott, amennyiben az átrakásra került áruk csak 1·8%-kal maradtak alatta az előző évinek. Az átrakott áruknak majdnem kétharmadrésze vasúton érkezett, több mint egyharmada pedig hajón jött, ahonnan vasútra rakták át. Az átrakásra került áruk legnagyobb része külföldre ment, illetve külföldi forgalomból származott, amennyiben az áruk 59·1%-át külföldre irányították, 32·2%-a pedig külföldről érkezett. A belforgalomban maradt áruk az egész mennyiségnek csak 8·6%-át tették. A vasútról hajóra átrakott áruk súlya 293.784 q volt, ami 6·6%-kal kevesebb az előző évi mennyiségnél. Ezzel szemben a hajóról vasútra történt átrakások 7·2%-kal emelkedtek és elérték a 177.168 q-t.

Az átrakott áruknak majdnem fele különféle ásványokból, ércekből és főleg bauxitból állott, majdnem egyhatede gabona és közel egytizede só volt. Az egyes áruk közül a gabona mennyisége 52·8%-kal, az ásványok, ércek, bauxit pedig 11·0%-kal emelkedett. Megnövekedett ezenkívül még a vas- és fémipar termékeinek átrakása is, viszont az őrlemények, az erdőgazdaság termékei, szén, kavics és kő mennyisége lecsökkent. A gabonát és az őrleményt főleg külföldre szállították, úgyszintén a szenet, valamint a bauxit és a vas- és fémipari termékek legnagyobb részét. A só, az erdőgazdasági termékek, az ásványok és ércek, valamint a gyári termékek legnagyobb része külföldről érkezett, a kő-

1. Az átrakóforgalom alakulása havonkint.

Transbordements par mois.

A vizi útvonal megnevezése Voies navigables	Poids des marchandises transbordées en 1938												Egész évben pendant l'année
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
	hónapban — aux mois ci-dessus												
átrakott áruk súlya ezer métermázsában — en milliers de q métr.													
Duna — Danube	85	153	150	273	507	448	536	495	339	339	259	277	3.861
Tisza	—	48	47	24	9	—	52	258	107	47	6	8	606
Balaton — Lac Balaton	—	—	—	—	41	69	18	28	20	17	39	11	243
Együtt — Ensemble	85	201	197	297	557	517	606	781	466	403	304	296	4.710

A petróleummedencébe az év folyamán 4·8%-kal kevesebb árut tároltak be, a kitárolás mennyisége azonban 3·1%-kal emelkedett. Nyers ásványolajból, világító-kőolajból, gázolajból kevesebb érkezett, ezzel szemben benzinből és ásványi kenőolajból az érkezett mennyiség nagyobb volt az előző

évinél. Az elszállított mennyiség benzinből, világító-kőolajból és ásványi kenőolajból emelkedést, gázolajból pedig csökkenést mutat. Az évvégi készlet nyers ásványolajból nagyobb, a többi áruból azonban kisebb volt az előző évinél.

Petrichevich-Horváth Miklós br. dr.

A vasutak és hajózási vállalatok közötti átrakóforgalom az 1938. évben.

Transbordements entre les chemins de fer et les entreprises de navigation en Hongrie dans l'année 1938.

Résumé. En 1938, la quantité des marchandises transbordées de trains en bateaux (293.784 q) a été de 6·6% inférieure à celle de l'année d'avant. Pour la quantité des marchandises transbordées pendant l'année dernière de bateaux en trains (177.168 q), on constate par rapport à l'année précédente, une augmentation de 7·2%. Des marchandises transbordées, 59·1% ont été exportés; 32·2% sont venus de l'étranger; celles qui n'étaient ni à destination de l'étranger ni envoyés par celui-ci, représentaient 8·6% seulement.

Les minéraux, les minerais et la bauxite représentaient près de la moitié des marchandises transbordées. Par rapport à l'année précédente, la quantité des céréales, de la bauxite et des ouvrages en fer ou en métaux a particulièrement augmenté et celle des produits moulus, du charbon, des cailloux, de la pierre, a diminué.

82·0% des transbordements eurent lieu dans les ports du Danube, surtout à Budapest, à Komárom et à Győr. Dans les plus grands ports de la Tisza — Szolnok et Szeged — la quantité des marchandises transbordées a également augmenté l'année dernière. Dans le port du Drave, il n'y eut pas de transbordement; dans celui du Balaton (Fonyód), il y en eut moins que pendant l'année précédente.

Des marchandises transbordées, 42·4% ont été transportés par des chalands allemands. Venaient ensuite, sous ce rapport, les chalands hongrois (33·1%) et les chalands yougoslaves (9·3%).

Az 1938. évben a vasútról hajóra, illetve hajóról vasútra átrakott áruk mennyisége nagyjában az előző évi színvonalon mozgott, amennyiben az átrakásra került áruk csak 1·8%-kal maradtak alatta az előző évinek. Az átrakott áruknak majdnem kétharmadrésze vasúton érkezett, több mint egyharmada pedig hajón jött, ahonnan vasútra rakták át. Az átrakásra került áruk legnagyobb része külföldre ment, illetve külföldi forgalomból származott, amennyiben az áruk 59·1%-át külföldre irányították, 32·2%-a pedig külföldről érkezett. A belforgalomban maradt áruk az egész mennyiségnek csak 8·6%-át tették. A vasútról hajóra átrakott áruk súlya 293.784 q volt, ami 6·6%-kal kevesebb az előző évi mennyiségnél. Ezzel szemben a hajóról vasútra történt átrakások 7·2%-kal emelkedtek és elérték a 177.168 q-t.

Az átrakott áruknak majdnem fele különféle ásványokból, ércekből és főleg bauxitból állott, majdnem egyhatede gabona és közel egytizede só volt. Az egyes áruk közül a gabona mennyisége 52·8%-kal, az ásványok, ércek, bauxit pedig 11·0%-kal emelkedett. Megnövekedett ezenkívül még a vas- és fémipar termékeinek átrakása is, viszont az őrlemények, az erdőgazdaság termékei, szén, kavics és kő mennyisége lecsökkent. A gabonát és az őrleményt főleg külföldre szállították, úgyszintén a szenet, valamint a bauxit és a vas- és fémipari termékek legnagyobb részét. A só, az erdőgazdasági termékek, az ásványok és ércek, valamint a gyári termékek legnagyobb része külföldről érkezett, a kő-

1. Az átrakóforgalom alakulása havonkint.

Transbordements par mois.

A vizi útvonal megnevezése Voies navigables	Poids des marchandises transbordées en 1938												Egész évben pendant l'année
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
	hónapban — aux mois ci-dessus												
átrakott áruk súlya ezer métermázsában — en milliers de q métr.													
Duna — Danube	85	153	150	273	507	448	536	495	339	339	259	277	3.861
Tisza	—	48	47	24	9	—	52	258	107	47	6	8	606
Balaton — Lac Balaton	—	—	—	—	41	69	18	28	20	17	39	11	243
Együtt — Ensemble	85	201	197	297	557	517	606	781	466	403	304	296	4.710

2. Átrakóforgalom az 1938. évben. — *Transbordements en 1938.*

A vizi útvonal, vasúti állomás, az áruk neve, uszályok nemzetisége <i>Voies navigables, stations de chem. de fer, marchandises, nationalité des chalands</i>	Az átrakott — <i>Quantité des marchandises transbordées</i>							
	összes <i>au total</i>	áruk közül — <i>dont</i>						
		a vasútról hajóra <i>de trains en bateaux</i>	a hajóról vasútra <i>de bateaux en trains</i>	a belforgalomban maradt <i>transports intérieurs</i>	a külföldre irányított — <i>expédiées à l'étranger</i>	a külföldről érkezett <i>venues de l'étr.</i>	az átment — <i>en transit</i>	
		átrakott						
árak mennyisége tonnában — <i>en tonnes</i>								
	1937	1938						
1. Duna — <i>Danube.</i>	A) Kikötők szerint — <i>Par ports.</i>							
Adony	4.231	2.979	2.859	120	375	2.484	120	—
Baja	28.008	2.285	1.597	688	1.257	590	438	—
Budapest-Dunapart — <i>quai du Danube</i>	48.299	29.993	11.493	18.500	—	11.493	18.500	—
Budapest-Kikötő — <i>port</i>	119.303	151.442	40.391	111.051	816	39.914	110.500	212
Budapest-Soroksári-út — <i>route de Soroksár</i>	10.561	3.619	—	3.619	—	—	3.619	—
Győr	32.266	52.293	47.068	5.225	457	47.067	4.769	—
Komárom	171.884	134.124	129.787	4.337	—	129.862	4.262	—
Mohács	5.374	9.385	—	9.385	—	—	9.344	41
Együtt — <i>Ensemble</i>	419.926	386.120	233.195	152.925	2.905	231.410	151.552	253
2. Tisza								
Szeged	25.352	33.974	33.974	—	13.558	20.416	—	—
Szolnok	4.444	26.615	26.615	—	—	26.615	—	—
Együtt — <i>Ensemble</i>	29.796	60.589	60.589	—	13.558	47.031	—	—
3. Dráva								
Barcs	360	—	—	—	—	—	—	—
4. Balaton								
Fonyód	29.732	24.243	—	24.243	24.243	—	—	—
A) Összesen — <i>Total</i>	479.814	470.952	293.784	177.168	40.706	278.441	151.552	253
B) Árunemek szerint. — <i>Par marchandises.</i>								
Gabona — <i>Céréales</i>	43.071	65.831	65.711	120	14.238	51.593	—	—
Örlemény — <i>Produits moulus</i>	17.646	9.761	9.630	131	743	9.008	10	—
Só — <i>Sel</i>	45.623	43.225	—	43.225	—	—	43.225	—
Erdőgazdaság termékei — <i>Produits forestiers</i>	14.054	5.940	—	5.940	—	—	5.940	—
Kavics, kő és egyéb építőanyagok — <i>Cailloux, pierres et autres matériaux de construct.</i>	31.354	25.921	1.298	24.623	24.426	1.298	197	—
Szén — <i>Charbon</i>	25.065	11.784	11.385	399	—	11.385	399	—
Ásványok, ércek, bauxit — <i>Minéraux et minerais, bauxite</i>	211.475	234.805	159.744	75.061	3	159.744	75.058	—
Nyersolaj, benzin, petróleum — <i>Huile brute, benzine (essence) et pétrole</i>	46	92	—	92	1	—	91	—
Vas- és fémipar termékei — <i>Produits sidérurg. et métallurg.</i>	20.220	31.259	24.589	6.670	448	24.157	6.644	10
Gyári termékek — <i>Objets fabriqués</i>	18.258	16.491	2.954	13.537	145	2.909	13.397	40
Egyéb áruk — <i>Autres produits</i>	53.002	25.843	18.473	7.370	702	18.347	6.591	203
B) Összesen — <i>Total</i>	479.814	470.952	293.784	177.168	40.706	278.441	151.552	253
C) A szállító jároművek nemzetisége szerint. <i>Suivant la nationalité des bateaux.</i>								
Belga — <i>Belge</i>	698	—	—	—	—	—	—	—
Bolgár — <i>Bulgare</i>	977	547	547	—	502	45	—	—
Cseh-szlovák — <i>Tchéco-slovaque</i>	23.824	15.890	12.374	3.516	4.058	8.316	3.496	20
Francia — <i>Français</i>	5.189	7.348	7.348	—	55	7.293	—	—
Görög — <i>Grec</i>	975	3.563	1.071	2.492	—	1.071	2.492	—
Holland — <i>Néerlandais</i>	6.159	11.742	9.443	2.299	488	8.955	2.299	—
Jugoszláv — <i>Yougoslave</i>	28.987	43.606	6.591	37.015	15	6.575	37.016	—
Magyar — <i>Hongrois</i>	221.424	156.018	101.192	54.826	30.543	95.997	29.302	176
Német — <i>Allemand</i>	183.486	199.556	145.076	54.480	4.289	140.802	54.408	57
Román — <i>Roumain</i>	8.095	32.682	10.142	22.540	756	9.387	22.539	—
C) Összesen — <i>Total</i>	479.814	470.952	293.784	177.168	40.706	278.441	151.552	253

és kavicszállítványok pedig a belforgalomban maradtak.

Az átrakott áruk mennyiségét víziutankint tekintve megállapíthatjuk, hogy azok 82·0%-a a Duna kikötőiben került átrakásra. E kikötők közül a legnagyobb forgalmat a budapesti kikötők érték el, amennyiben a dunai átrakások 47·9%-át Budapesten eszközölték. Jelentékeny átrakások voltak ezenkívül Komárom és Győr kikötőiben is. Az átrakott áruk mennyisége Budapesten, Győrben és Mohácson emelkedett, a többi dunai kikötő forgalma azonban jelentékenyen lecsökkent.

A Tisza folyam két fontos kikötőjének, Szegednek és Szolnoknak adatai azt mutatják, hogy az átrakott áruk mennyisége mindkét kikötőben erősen megnövekedett, de főleg Szolnokon emelkedtek az átrakások nagyobb mértékben. A Dráva folyón az év folyamán átrakás nem volt, a Balaton mellett fekvő Fonyód forgalma pedig kissé visszaesett.

Az átrakott áruk szállítását végző uszályok nemzetiségét tekintve megállapítható, hogy az 1938. évben a legtöbb árut a német nemzetiségű uszályok

szállították, amelyek az összes áruknak 42·4%-át forgalmazták. A magyar uszályok a második helyen következnek 33·1%-os részesedésükkel, a harmadik helyen a jugoszlávok állanak, amelyek a forgalomnak 9·3%-át végezték. A román uszályok 6·9%-kal, a cseh-szlovák uszályok pedig 3·4%-kal részesedtek a forgalomból. Az adatokból megállapítható, hogy a magyar uszályok az előző évvel szemben 29·5%-kal kevesebb árut szállítottak, ezzel szemben a német uszályok forgalma 8·8%-kal emelkedett. Megnövekedett ezenkívül a román, jugoszláv, holland és francia uszályok által szállított áruk mennyisége is, viszont a cseh-szlovák hajók szállítványainak mennyisége visszaesett.

Az átrakott áruk mennyiségét havonként részletezve, a 2. számú tábla mutatja. A dunai kikötőkben a legtöbb átrakás július és május hónapokban történt, a legkevesebb pedig január hónapban. A tiszai kikötőkben augusztus és szeptember hónapokban volt legnagyobb a forgalom, a Balaton kikötőjében, Fonyódon pedig június hónapban volt a legnagyobb az átrakott áruk mennyisége.

P.-H. M. br. dr.

EGYÉB TÁRGYÚ TANULMÁNYOK

Néhány adalék a statisztikai összeírások problémáihoz különös tekintettel a népszámlálásokra.¹⁾

Contribution aux problèmes des enquêtes statistiques, et particulièrement à ceux des recensements de la population.¹⁾

Reflexiók az adminisztratív statisztika technikájáról és etikájáról.

Réflexions concernant la technique et l'éthique de la statistique administrative.

I. Bevezetés.

Azt mondják, a számok beszélnek, sőt mondhatjuk, hogy a számok sokszor kiáltanak, vádolnak, ítélnék. Korunk politikai rázkódtatásai élő tanuságot tesznek amellett, mily fontossággal bír a népesség számának és fontosabb életviszonyainak pontos, az igazságnak megfelelő megállapítása. Népek ide-oda tolatnak minduntalan, mint a juhok, amint Wilson elnök annak idején kijelentette: milliók vándorbothoz nyúlnak, egész világrészek zaklatott állapotban vannak. De éppen a népszám megállapításának elsőrangú fontossága okozza a statisztikai adatok vétkes hamisítását.

¹⁾ A Magyar Statisztikai Társaság 1939 március 21-i előadói ülésén tartott előadás. — *Conférence faite dans la séance d'études du 21 mars 1939 de la Société Hongroise de Statistique.*

Így hamis alapon épült fel a trianoni börtön is. Véleményem szerint a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek itt szép és elutasíthatatlan feladata volna: vizsgálni és bírálni. Sajnos, a kiváló és tekintélyes Nemzetközi Intézet ezt a feladatot, amelynek teljesítésére már az 1930. évi népszámlálás után felszólítottam,¹⁾ elutasította, sőt az Intézet madridi ülésére a nemzetiségi statisztikáról készült emlékiratom alkalmából a vezetőség kikötötte, hogy más államok ebbeli eljárását nem kritizálhatom. Pedig az erős kritika egyfelől csak emelte volna az Intézet tekintélyét, súlyát és hasznosságát, másfelől gátat vetett volna a tudományt kompromittáló eljárásoknak. Hiszen már diplomáciai úton is tiltakoztak

¹⁾ *Földes: Statisztikai Előadások. Új sorozat. (1936) 122. 1.*

és kavicszállítványok pedig a belforgalomban maradtak.

Az átrakott áruk mennyiségét víziutankint tekintve megállapíthatjuk, hogy azok 82·0%-a a Duna kikötőiben került átrakásra. E kikötők közül a legnagyobb forgalmat a budapesti kikötők érték el, amennyiben a dunai átrakások 47·9%-át Budapesten eszközölték. Jelentékeny átrakások voltak ezenkívül Komárom és Győr kikötőiben is. Az átrakott áruk mennyisége Budapesten, Győrben és Mohácson emelkedett, a többi dunai kikötő forgalma azonban jelentékenyen lecsökkent.

A Tisza folyam két fontos kikötőjének, Szegednek és Szolnoknak adatai azt mutatják, hogy az átrakott áruk mennyisége mindkét kikötőben erősen megnövekedett, de főleg Szolnokon emelkedtek az átrakások nagyobb mértékben. A Dráva folyón az év folyamán átrakás nem volt, a Balaton mellett fekvő Fonyód forgalma pedig kissé visszaesett.

Az átrakott áruk szállítását végző uszályok nemzetiségét tekintve megállapítható, hogy az 1938. évben a legtöbb árut a német nemzetiségű uszályok

szállították, amelyek az összes áruknak 42·4%-át forgalmazták. A magyar uszályok a második helyen következnek 33·1%-os részesedésükkel, a harmadik helyen a jugoszlávok állanak, amelyek a forgalomnak 9·3%-át végezték. A román uszályok 6·9%-kal, a cseh-szlovák uszályok pedig 3·4%-kal részesedtek a forgalomból. Az adatokból megállapítható, hogy a magyar uszályok az előző évvel szemben 29·5%-kal kevesebb árut szállítottak, ezzel szemben a német uszályok forgalma 8·8%-kal emelkedett. Megnövekedett ezenkívül a román, jugoszláv, holland és francia uszályok által szállított áruk mennyisége is, viszont a cseh-szlovák hajók szállítványainak mennyisége visszaesett.

Az átrakott áruk mennyiségét havonként részletezve, a 2. számú tábla mutatja. A dunai kikötőkben a legtöbb átrakás július és május hónapokban történt, a legkevesebb pedig január hónapban. A tiszai kikötőkben augusztus és szeptember hónapokban volt legnagyobb a forgalom, a Balaton kikötőjében, Fonyódon pedig június hónapban volt a legnagyobb az átrakott áruk mennyisége.

P.-H. M. br. dr.

EGYÉB TÁRGYÚ TANULMÁNYOK

Néhány adalék a statisztikai összeírások problémáihoz különös tekintettel a népszámlálásokra.¹⁾

Contribution aux problèmes des enquêtes statistiques, et particulièrement à ceux des recensements de la population.¹⁾

Reflexiók az adminisztratív statisztika technikájáról és etikájáról.

Réflexions concernant la technique et l'éthique de la statistique administrative.

I. Bevezetés.

Azt mondják, a számok beszélnek, sőt mondhatjuk, hogy a számok sokszor kiáltanak, vádolnak, ítélnek. Korunk politikai rázkódtatásai élő tanuságot tesznek amellett, mily fontossággal bír a népesség számának és fontosabb életviszonyainak pontos, az igazságnak megfelelő megállapítása. Népek ide-oda tolatnak minduntalan, mint a juhok, amint Wilson elnök annak idején kijelentette: milliók vándorbothoz nyúlnak, egész világrészek zaklatott állapotban vannak. De éppen a népszám megállapításának elsőrangú fontossága okozza a statisztikai adatok vétkes hamisítását.

¹⁾ A Magyar Statisztikai Társaság 1939 március 21-i előadói ülésén tartott előadás. — *Conférence faite dans la séance d'études du 21 mars 1939 de la Société Hongroise de Statistique.*

Így hamis alapon épült fel a trianoni börtön is. Véleményem szerint a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek itt szép és elutasíthatatlan feladata volna: vizsgálni és bírálni. Sajnos, a kiváló és tekintélyes Nemzetközi Intézet ezt a feladatot, amelynek teljesítésére már az 1930. évi népszámlálás után felszólítottam,¹⁾ elutasította, sőt az Intézet madridi ülésére a nemzetiségi statisztikáról készült emlékiratom alkalmából a vezetőség kikötötte, hogy más államok ebbeli eljárását nem kritizálhatom. Pedig az erős kritika egyfelől csak emelte volna az Intézet tekintélyét, súlyát és hasznosságát, másfelől gátat vetett volna a tudományt kompromittáló eljárásoknak. Hiszen már diplomáciai úton is tiltakoztak

¹⁾ *Földes: Statisztikai Előadások. Új sorozat. (1936) 122. 1.*

az utódállamok kikészített népszámlálása ellen a bécsi döntőbíróóság tárgyalása alkalmával és lassankint érvényt szereztek a magyar népszámlálásokban szigorúan megrajzolt igazságoknak. Most nemrégén is tanúi voltunk hamisításoknak. Egy példa: Újsághírek szerint egy szlovák községben, amely akkor még az új magyar határon kívül maradt, megjelentek a Hlinka-gárda emberei és ennek a jóformán szintizta magyar községnek összes lakóit szlováknak írták be. A község küldöttséget menesztett a jegyzőhöz és jóvátételt kért. A jegyző behívta a csendőröket és véresre verette a küldöttség összes tagjait. Lehet, hogy ellenoldalról tagadni fogják az esetet, újsághírek nem mindig megbízhatók, de kétségtelen, hogy több helyen brutálisítások történtek; különben is az egész szlovák ú. n. népszámlálást jóformán rajtaütésszerűen végezték.¹⁾

A természettudósnak sokszor elég egy csendes kis kamra, egy mikroszkóp és néhány, sőt néha csak egy megfigyelés is. A társadalmi tudósnak, a statisztikusnak nagy tömegek kellene, egész országok és ezek megismerésére terjedelmes összeírások, nagy közigazgatási szervezetek, és néha személyesen, többnyire összeíró lapok segítségével történő felvételek. Minden felvételi lap a megfigyelhető jelenség gerincét tükrözi vissza: a jelenség szisztematikus csontvázát, logikai struktúráját. Ez diktálja a lapok összeállítását. Világosnak, teljesnek, kategórikusnak, szisztematikusnak, minden odatartozót befogadónak és minden nem odatartozót kizárónak kell lennie. A használt kifejezések, fogalmak közismertek, világosak legyenek. A statisztikai munkának természetesen több stádiuma van: 1. előkészítés 2. felvétel, 3. bírálat, 4. feldolgozás, 5. közzététel. Minden stádiumnak mások a követelményei.

Nem kétséges, hogy a statisztika az állami és társadalmi élet megfigyelését célzó munkásságában még nem érte el szervezetének és teljesítőkétségének delelőjét. Mélységben és szélességben, horizontális és vertikális irányban még csak most indul nagyjelentőségű funkciójának biztosítására. Számos fontos jelenség még nem képezi megfigyelésének tárgyát, de mindinkább körébe vonja az életnyilvánulások új meg új területeit, teljesen eltekintve

attól — mert ez már nem a mi tudományunk tárgya —, hogy mint módszert felhasználják mind a természet-, mind a szellemtudományok legtöbb ágában. E bekövetkező jövő miatt szükséges, hogy a statisztikai módszereket a legtökéletesebb fokra emeljük. E cél eléréséhez akar ez a dolgozat is szerény adalékot szolgáltatni. A régi statisztikai kongresszusok majdnem kizárólag methodologiai, technikai kérdésekkel foglalkoztak, ez egyoldalú, fárasztó, ismétlést okozó volt. Amellett nem is volt biztos, hogy a kongresszus kívánságainak a statisztikusok otthon érvényt szereznek. Most az ellenkező állapotot észleljük; az Intézet mai üléseire statisztikai eredményeket és tanulmányokat hoznak. Talán éppen én kezdtem ezt a bécsi ülésen egy értekezéssel, amelyben a magyarországi visszaeső bűnösök statisztikáját dolgoztam fel. Mindamellett ma az az álláspontom, hogy lehetőleg mind a két feladatkört össze kell kötni, annál is inkább, mert a statisztikai felvételek, összeírások problémáit elsősorban ez a fórum van hivatva tárgyalni, minthogy itt a hivatalos statisztika összes képviselői közreműködnek.

A népszámlálási ügy a vezető statisztikusokat, különösen a statisztikai hivatalok élén álló szakférfiakat mindig nagyon foglalkoztatta. *Engel, Herman, Mayr, Boeckh, Ficker, Körösy, Keleti, Bodio, Levasseur*, továbbá *Quetelet, Wappäus* stb. külön is említendők. Majdnem mindegyik kongresszus foglalkozott e problémával, a népszámlálás tökéletesítésével, de különösen az 1872-ben Szentpétervárott tartott kongresszus, amely a népszámlálási statisztika történetében különös fontossággal bír. A kongresszus fáradozásának tulajdonítható, hogy a népszámlálással összefüggő számos problémát megoldottak és inkább csak részletkérdések maradtak elintézetlenül. Sajnos, hogy a kongresszusok és annyi kiváló szakember fáradozása Európának mai politikai alakulása folytán nem tudta a népszámlálásokat a súlyos aberrációktól megóvni, amelyek egyes államokban majdnem értéktelenné teszik a népszámlálás nagy munkájának fontos részeit. Klasszikus anyag helyett, amelyeket különösen Ausztria, Olaszország, Magyarország, Németország a háború előtt nyújtottak, ma szovinizmus által inficiált, hasznavehetetlen adatokat kap a statisztikus több országból. Nagy munkára lesz szükség, hogy a népszámlálási ügy ismét az előbbi magas fokra

¹⁾ Újabban Németország is kifogásolta ezt az eljárást.

emelkedjék. A következő sorokban néhány tapasztalatból, részletmegfigyelésből, észleletből és azokkal összefüggő elgondolásokból óhajtok a gyakorlati, adminisztratív munkának bizonyára nem felesleges útmutatást nyújtani. Főleg három kérdéssel óhajtánék behatóbban foglalkozni: 1. összeírási ívek, 2. kötelező és fakultatív adatszolgáltatás, 3. adatszolgáltatási ellenőrzés.

Kiindulva a szentpétervári kongresszus eredményeiből, meg kell állapítanunk, hogy azóta a népszámlálási módszerekben nagyobb haladás nem mutatkozik, pedig kétségtelen, hogy e téren is újabb feladatok, újabb kívánságok, újabb lehetőségek mutatkoznak. A petrificatio itt sem lehet elv. Még leginkább abban történt haladás, hogy egyes államok a 10 éves periódusnál rövidebb idő alatt is rendeznek népszámlálásokat, esetleg szűkebb keretben. Pedig lehetetlen észre nem venni, hogy a népszámlálás mai kerete szűk, ebben a szűk keretben egyes tünetek alig mutatnak változást, tehát hasznos anyagot nem igen nyújtanak. A keretet itt-ott kibővítették nem szigorúan oda tartozó felvételekkel; így a hasznos háziállatok állományának felvételével, épületek és lakások statisztikáinak felvételével, terjedelmes iparstatisztikai felvételekkel stb. Legmesszebb ment e kérdésben az Amerikai Egyesült Államok. Tekintettel arra, hogy az általános és az Unió egész területére terjedő statisztikai felvételekre törvény kellett, azt az eljárást követték, hogy mindjárt a népszámlálásról szóló törvény alkalmából más felvételeket is bejelentettek. Ezért a népszámlálási munkálatok sokkal gazdagabbak, persze tarkábbak s talán itt-ott kevésbé megbízhatóak is. Ennek az eljárásnak mindenestre az az előnye, hogy a statisztikai felvételek, miután egyszerre és ugyanazon időpontban ugyanazzal az apparátussal hajtattak végre, összehasonlíthatóbbak és mind a végrehajtó közegek, mind a közönség részéről kevesebb fáradsággal járnak. Magam részéről is kívánatosnak tartanám a népszámlálási felvételek keretének tágítását. Nagyon sok napjainkban fontos probléma megoldására lehetne anyagot nyerni, így számos antropológiai, biológiai, gazdasági, egészségügyi, szociális jelenség iránt tájékozást nyerne a statisztika, mert sok jelenségnél eredményes volna olyan felvétel is, amely nem az egész népességre vonatkozik.

Ismeretes, hogy igen nagy haladást jelentett annakidején az egyéni számlálólap

bevezetése. Az egyéni számlálólap sok előnyt nyújtott a régi listákkal szemben. Ha a megfigyelendő jelenség adminisztratív, vagy bírói természetű, azt a nagy előnyt nyújtotta, hogy az ügymenet folyamában egynéhány üres perc alatt, tehát idővesztés nélkül, a lapot kitölthették. További előnye, hogy ha például hiba csúszik bele, a lapot egyszerűen meg lehet semmisíteni. A számlálólap sokkal több kérdésre terjeszkedhet ki. Ugyancsak előnye, hogy a lapokat csak számlálni kell és pedig a legkülönbözőbb kombinációkban. Ha pontosan vannak készítve, nem is kell számlálni, hanem egyszerűen mérlegre tenni, mert az így esetleg beálló hiba nem nagyobb, mint az, mely a számlálásnál az emberi szem, kéz hibás működése folytán beáll. A listáknál a szem nagyon könnyen eltévesztheti a rovatot, vagy elnézi azt. Végül a számlálólap használata mellett az anyag már bizonyos részletes felosztást tükröz vissza. Szem előtt tartva ezeket, természetesen, hogy lassankint a számlálólap kiszorította a lajstromot, sőt azt mondhatjuk, hogy a statisztikai tudomány haladásában a számlálólapnak jelentékeny szerepe volt. A lajstromos rendszer alkalmazása jóformán teljesen lehetlenné vált a mai korszakban, amidőn a legtöbb statisztikai felvételnél a kérdések egész tömegét teszik fel. Viszont igaz, hogy az egyéni számlálólap sem nyújtja többé mindazt az említett előnyt a feltett kérdések sokasága folytán. De a legnagyobb mértékben csökkent a számlálólap szerepe a villanyos feldolgozás hódítása folytán.

A villanyos számlológép, amelyet feltalálója, *Hollerith* amerikai mérnök, 1891-ben a Nemzetközi Statisztikai Intézet bécsi ülésén mutatott be, tudvalevőleg teljesen átalakította a feldolgozást, különösen nagy terjedelmű, nagy területű felvételek központosított feldolgozásánál. Minthogy az adatokat lyukasztás segítségével úgyis a gép számára át kell vezetni, az egyéni számlálólap jelentősége csökkent, sőt a számlálólap bizonyos felvételeknél teljesen kiszorult. A villanyos számlológépekről egy francia statisztikus azt mondta, hogy a régi és új eljárás között olyan nagy haladás van, mint az orsótól a Mule-Jennynek nevezett fonógépig. A statisztika fontosságának folytonos növekedése mellett a statisztikai felvételek egész rendszerét újból vizsgálat alá kell venni, mind a statiszt-

tika, mind az adatszolgáltató egyének igényei szempontjából.

Azt hiszem, egyetlen statisztikus sem fogja tagadni, hogy a népszámlálásnál használt kérdőív tulajdonképpen nagyon sablonos, monoton. Rövidebb korszakokban a legtöbb tünet alig mutat változást, így a népesség nem, kor, családi állapot szerinti összetétele. A népszámlálással járó óriási költség mellett mindenesetre kívánatos volna, ha a vizsgálat mezejét kiterjesztenék. A felvételek túlterheltségének elkerülése szempontjából lehetséges volna az állandó népesség és a hullámzó népesség között amúgy is fontos különbség figyelembevételével az állandó népességet a nem változó tények bejelentésénél bizonyos mértékben kímélni, ellenben erre a népességre vonatkozóan egy belterjesében szerkesztett kérdőívet használni.

2. Összeírási lapok, ívek, lajstromok, számlálólapok, kérdőívek.

Nincs szándékom az összeírási lapok kérdésének minden részletét tárgyalni. Csak annyit kell megjegyezni, hogy a fent említett kellékeken kívül szükséges, hogy a szöveg logikus, összefüggő, egymást kiegészítő, egymást ellenőrző, kategórikus, minden kételyt kizáró legyen. A beírandó szövegre elég hely legyen, ami ellen gyakran vétenek. Vannak felvételek, amelyek jóformán egész monográfia anyagát ölelik fel. Ott lehetséges a felvételi mintát kis füzetben előállítani.

Vizsgáljunk közelebbről néhány felvételi lapot. Így pl. egy orvosi összeírás 87 kérdéséből tisztán statisztikai szempontból 16-ot törlni lehetett volna. Minden életmegnyilvánulás lehet érdekes, de nem minden, ami érdekes közérdekű és nem minden, ami érdekes, lép fel nagy számban. Pedig a szingularitások iránt a statisztika kevésbé érdeklődik.

Kifogásolható statisztikai szempontból a Magyarországnak a külfölddel való kulturális kapcsolatairól szóló adatgyűjtés. Nincs időpont megállapítva, de azt hiszem, mégsem lehet visszamenni *Bolyaira*, *Bél Mátyásra* stb. Egész monográfiákat kellene összeállítani, amire hely sincs. A 9. pontnál pedig nemcsak azokat az egyesületeket kellett volna említeni, amelyek egyes külföldi országokban fejtenek ki tevékenységet, hanem általában azokat a nemzetközi egyesületeket és intéze-

teket, amelyekben itt-ott a magyarság tevékenyen részt vesz.

Egy pestkörnyéki város szintén kifogásolható felvételi ívében a hiba nem annyira a kérdésekben rejlik, hanem a kérdések sokféleségében, inkongruitásában. Az íven nem áll a felvétel tulajdonképeni célja, de úgy látszik a munkanélküliség jellemzésére kellett volna szolgálnia. Íme néhány kérdés: apja, anyja melyik korban halt el és mely betegségben, szenved-e tartós betegségben, hány és milyen fekvőhely van a lakásán, milyen módon kísérelt elhelyezkedni, fogyaszt-e alkoholt, sportol-e stb.

Néha nagyon nehéz körülmények között kell a statisztikai összeírásokat eszközölni, izgalmas időkben, turbulens, hullámzó mozgalmak mellett, mint a múlt év december 15-én a Felvidéken végrehajtott népösszeírás volt. Nagyon összehalmozott kérdőívre volt szükség, amely nemcsak a tulajdonképeni demográfiai adatokra vonatkozott, hanem mezőgazdasági viszonyokra, lakásvizonyokra, állatszámításra és nagyon részletes katonai viszonyokra. A közigazgatásnak sürgős szüksége volt ezekre az adatokra és meg vagyok győződve, hogy egyetlen adatot sem lehetett volna mellőzni. Mégis kétségtelen, hogy csak kivételes helyzetek indokolják az ilyen zsúfolt és sokirányú összeírást, még hozzá izgalmas időpontban. Ha vannak számlálólapok, kérdőívek, melyek megjegyzésre adnak alkalmat, kétségkívül többségben vannak azok, melyek teljesen megfelelnek a tudományos és adminisztratív követelményeknek. Ilyen pl. a főiskolai hallgatók által kitöltendő kérdőív. Ha van is egy-két kérdés, amely talán szabatos fogalmazást követelne, vagy talán felesleges, más amely hiányzik, egészben véve ez jól szerkesztett, teljesen tájékoztató, könnyen érthető, nem túlságosan faggató kérdőív.

3. Kötelező és önkéntes, kívánatos, fakultatív adatgyűjtés.

Nagy heterodoxiának fogják tartani, ha azt mondom, hogy minden adatgyűjtésnek ökonomikusnak kell lennie, azaz korlátozni kell azt a legszükségesebb, legfontosabb, legnélkülözhetetlenebb adatokra. Egyfelől kímélni kell az adatokat szolgáltató közönséget minden felesleges és terhes kíváncsiságtól, másfelől kímélni kell a statisztikai apparátust, amely napjainkban úgyszólván túl van terhelve. Viszont a tudománynak ma

sokkal terjedelmesebb kutatóterületén újabb és újabb kérdések, újabb és újabb szempontok, újabb és újabb kilátások mutatkoznak. Ezek az ellentétes feltételek nézetem szerint összeegyeztethetők lennének, ha a kérdéseknek két csoportját különböztetjük meg: 1. olyan kérdések, amelyekre mindenkinek kötelessége felelni, 2. olyan kérdések, amelyekre csak az felel, akinek az ellen nincs kifogása. Ezzel az eljárással igen gazdag és fontos anyagot lehetne nyerni. Igaz, hogy az anyag nem lenne teljes, nem mindenkire terjedne ki, de sok jelenség van, amelyről tájékozást nyújthat egy részleges felvétel is. Ha például azt kérdezzük, hogy hány órát dolgozik egy-egy munkás, ha nem is felelnek milliók, de ha néhány százezertől kapunk feleletet, az anyagnak elég értéke volna. Különösen áll ez az újabb időben annyira értékelt biológiai, szomatológiai tényekről, mint a test magassága, a test súlya, bizonyos tulajdonságok közössége descendensek és ascendensek között, haj, szem, bőr színe stb. Ezen jelenségeknél teljesen megelégedhetnénk, ha egy tízmilliónyi lakosságból egymillió felelne. Az ilyen adatoknak különben még az a jó tulajdonságuk is volna, hogy azok megbízhatóbbak, mert a megkérdezett belátásától függ, akar-e felelni, vagy nem. Szociális szempontból például érdekes volna, mint azt külföldi felvételek is mutatják, ha a népességben élő törvénytelenekről, azoknak a társadalomban való elhelyezkedéséről, képzettségéről stb. adataink volnának. Ez is olyan adat, amelyet csak fakultatív adatgyűjtés útján volna szabad kutatni. Az adatgyűjtésnél tehát azt az eljárást ajánlanám, hogy a nélkülözhetetlen adatokat obligatóriussá, a kívánatos adatokat fakultatívvá tegyük. Érdekes, hogy régebben foglalkozván a fakultatív adatgyűjtés eszméjével, most kezemhez jutott a Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet statisztikusának a múlt évben lezajlott prágai ülés számára készített memoranduma,¹⁾ amelyben a gyűjtendő anyagot szintén két csoportra osztotta: 1. alapvető kérdések, 2. fakultatív kérdések.

Megjegyzem különben, hogy már a szentpétervári kongresszus is különbséget tett kötelező és fakultatív adatszolgáltatás között, amennyiben a felekezeti adatot nem mondta ki kötelezőnek,²⁾ persze nem az egyes egyénekre vonatkozólag.

¹⁾ *Valentino Dore: Le recensement agricole mondial 1930. Prague, 1938.*

²⁾ *L. Földes: Magyarország statisztikája (1885). 77. l.*

Ha egyfelől sok értékes tünet van, amelyet eddig a népszámlálásoknál, vagy más összeírásoknál figyelembe nem vettek és a jövőben a mondottak szerint azok felvehetőek volnának, vannak másfelől adatok, amelyeknek minden összeírásnál való felvétele esetleg nem olyan opportunus. Itt van például az analfabetizmus ténye; ahol az analfabetizmus majdnem teljesen eltűnt, nem olyan szükséges annak felvétele. Ha a népességnek csak 1—2%-a analfabéta, akkor az analfabetizmus már csak helyi jelentőséggel bírhat és így azt a helyi közegek írhatnák össze. A kérdésnek 10 millió formulárban való kihagyása minden esetre jelentékeny megtakarítást jelent munkában és költségben. Ellenben talán kívánatos volna, hogy ott, ahol az analfabetizmus erősebb, ezt a kérdést is felvegyék: tudott-e azelőtt írni-olvasni? Mert pl. nálunk 1868-ban törvénybe iktatták a tankötelezettséget, az 1858 után szültek között analfabéta nem lehetne, ha csak el nem felejtette valaki az írás-olvasást, ami bizony főleg a nép alsó rétegében — sajnos — gyakran fordul elő. Itt van azután a nők korának a kényes kérdése. A nő sokszor nem szívesen mondja meg korát és ne zárkózzunk el a tagadhatatlan emberi motívumok elől. Miért kell az egész háznak, az egész utcának, az egész falunak egy férjhez adandó leánynak korát hajszálig menő pontossággal tudni; vagy egy hölgynek, aki bár a fiatalságon túl van, de tényleg az egész habitusa olyan, mint egy fiatal nőé. Ugy tudom, van állam, amely megengedi, hogy a nők zárt borítékban közöljék korukat a statisztikai hivattal. Azzal mindenesetre tisztában kell lennünk, hogy a nő korára vonatkozó adat megbízhatatlan, és kérdés, vajjon kívánatos-e, hogy a statisztikai hivatal megbízhatatlan, téves adatokat tudva közöljön. *Quetelet* és *Bodio* között folyt és most közzétett levelezésben *Bodio* nagyon panaszkodik a korstatisztika hiányosságáról (*Revue de l'Institut International de Statistique* 1938. II. szám 240. oldal). Igaz, hogy részrehajlatlan statisztikus nem állíthatja, hogy a férfiak korára vonatkozó adatok között nincsenek hamis adatok, de mégis sokkal ritkábbak, úgyhogy a végeredményt alig rontják. Vannak végül jelenségek, amelyeknek mikénti felvétele iránt a nézetek eltérnek. Ilyenek a testi és szellemi fogyatkozásokra vonatkozó adatok. Ezeknek felvétele népszámlálások alkalmával csak kétes, legfőlegbenn megközelíthető eredményeket nyújthat.

Ezért egyes statisztikusok e célra külön orvosok ellenőrzése melletti felvételeket tanácsolnak. A kérdés a most lezajlott prágai nemzetközi ülésén is napirendre került.

4. Az összeírások ellenőrzése.

A statisztikai összeírások ellenőrzése nagy probléma, amely nehéz feladatok elé állítja a statisztikai hivatalokat. Egy szavahihető férfi a következő esetet mondta el, amely az osztrák abszolutizmus idejében történt. Egy vidéki város polgármesterénél a szobalány a széken fekvő összeírási íveket értékteleneknek tartván, azokat tűzre dobta. A polgármester kétségbe volt esve, barátja azt tanácsolta, hogy az úgynevezett koncentrációs ívet legjobb belátása szerint töltsse ki. És az történt, hogy a polgármester Bécsből elismerő oklevelet kapott. „mert minden rovat ki volt töltve“.

Helyesen mondja *Meitzen*, hogy a statisztikai összeírás korrektségének legjobb biztosítéka az adatszolgáltató közönség megbízhatósága. Mindamellettsé kétségtelen, hogy tárgyi mozzanatok is tekintetbe jönnek. Így a felvétel tárgyilagossága, a visszaélések lehető kizárása, a pártatlanság, az anonimitás stb. Ha e tekintetben az ellenőrzést kellően megszervezik, az a statisztikai anyag használhatóságát jelentékenyen fokozni fogja.

A szakszerű ellenőrzés, mely a felvételi lapok beszolgáltatása után kezdődik, sokféle módszer szerint, sokféle teendővel jár. Bizonyos felvételeknél ajánlatos a szaktestületek közreműködését igénybe venni. Így a mezőgazdasági felvételeknél a mezőgazdasági kamarák, az ipari és kereskedelmi felvételeknél az ipari és kereskedelmi kamarák, az egyetemi felvételeknél az egyetemi hatóságok közreműködését. Néha az ellenőrzés szükségessé teszi az in loco vizsgálatot. Nagyon fontos a repülő közeg általi vizsgálat alkalmazása. Ha mindenki tudja, hogy esetleg az ő általa szolgáltatott adatokat fogja a statisztikai hivatal felülvizsgálni, akkor jobban fog vigyázni. Negatív megkönnyíti az ellenőrzést, ha nem kérdeznak olyat, ami az egyén érdekeit, érzékenységét erősen próbára teszi, ha nem szolgáltatják ki az adatokat magános kíváncsiságnak, vagy pedig olyan közegeknek, akik azokat az egyén ellen felhasználhatják. Végül meg kell lennie a statisztikai adatok feldolgozásával foglalkozó statisztikai szakemberekben annak, amit röviden statisztikai érzéknek nevezek. A

statisztikai érzékkel bíró egyén az adatok mélyére lát és mint a detektív, felfedi az igazságot. Vezeti a hosszú lelkiismeretes munkával szerzett tapasztalat. Tudja pl., hogy rendes évjáratokban a jelenségek nem mutatnak nagy változásokat, kiugrásokat, tehát minden ilyen kiugrás vagy nagy eltérés gyanút kelt és valószínű, hogy rá is talál az adat hamisságára.

Az első, persze nem szakszerű, felülvizsgálatot azok gyakorolnak, akik a számlálólapok összegyűjtésével vannak megbízva, így a házfelügyelők, a háztulajdonosok. Egyik régibb előadásom alkalmával már szóvá tettem ezt a Statisztikai Társaság színe előtt.¹⁾ Ezekből a legtöbb esetben hiányzik nemcsak a szakértelem, de a komolyság, tárgyilagosság, a felelősségérzet is. Esetleg elfogultak, érdekeltek, esetleg lehetnek kényes pontok, amelyekbe a lakó éppen ezeket nem szívesen avatja be. Különösen a mai nehéz időkben sok a kényes helyzet. lecsúszott, lebegő egzisztencia, kritikus családi viszonyok stb. A háztulajdonos, a házfelügyelő előtt, aki 3—4 statisztikai felvételt végigcsinált, a lakó pörére van vetköztetve. Tudják korát, műveltségi anyagi és családi hiányait, mindent, amit az illetőnek érdekében van titokban tartani.

A statisztikai hivatalnak és egyéb állami és társadalmi szerveknek, a törvénynek sem feladata, sem szándéka a polgári és családi életben kínos helyzeteket teremteni és a nyilvános életbe a rossznyelvűség mérgét belevinni. Ezért az összeírások első házi ellenőrzése is csak a statisztikai hivatal által kiszemelt, kiképzett, megbízható kiküldöttek útján végezhető.

Azután még egyet: szigorúan kell kezelni az adatgyűjtés jogát, amelyet nem mindenki gyakorolhat. Aki adatokat akar gyűjteni, nyilvános és kötelező összeírás alapján, annak azt a jogot az illetékes statisztikai hivaltól kell kérni, mely azt, ha indokolt, ha hasznos, ha szakszerűsége biztosítva van, meg is adhatja. Az alig szükséges, hogy bárki, akár hatóság vagy testület is, ha eszébe jut, szétküldhessen összeírási íveket. Hiszen e funkciót csak statisztikailag képzett egyénekre lehet ruházni, akik tudják a gyűjtés jelentőségét és annak határait is. Megjegyzem, hogy a kifogásolt eljárás feletti bírálatot nem a mostani helyzet hatása alatt, — hiszen az új statisztikai törvény e téren

¹⁾ *Földes*: Statisztikai előadások. Új sorozat (1936) 24. l.

előljár, — hanem már ezelőtt vetítettem papírra.

Említést kell még tennem az adatgyűjtésnek azon furcsa módjáról, hogy az összeírásokkal megbízott egyének az adatokat kémkedés útján akarják megállapítani. Ismerek eseteket, ahol az összeíró előbb a ház mestert kérdezte ki, azután a cselédeket és csak a végén fordult ahhoz, akinek viszonyai megállapítandók voltak. E pontnál talán nem kell tovább időzni, ez az eljárás okvetlenül téves adatokhoz is vezet, azonkívül a statisztikát kompromittálja és ellenszenvet szül minden statisztikai adatgyűjtés ellen. Mit tartanánk olyan statisztikáról, ahol a házfelügyelők és cselédek bementése alapján számolnak be az emberek politikai hitvallásáról, jövedelmi viszonyairól, a házastársak közti hűségéről és hűtlenségéről? Akkor talán legjobb az összeírást átadni a hivatalos és magándetektiveknek.

5. Az összeírások időpontja.¹⁾

Nem szorul bizonyításra, hogy az összeírások értékére az időpontnak is nagy befolyása van. Ami például a népszámlálásokat illeti, azok többnyire december 31-én hajtatnak végre. Mindenesetre sok ok szól ez időpont választása mellett, azonban mégsem szabad ignorálni, hogy ez tulajdonképpen olyan időpont, amely nem a népesség normális elhelyezettségét, elfoglaltságát, lelki diszpozícióját tükrözteti vissza, hanem inkább egy ünnepélyes időpont. Az üzleti forgalom, a mezőgazdasági, ipari statisztika, a postaforgalom, munkások elfoglaltsága, betegségi létszám, iskoláztatás kérdésénél is fontos az időpont megválasztása. Voltak nevezetes esetek, amelyekben az időpont helytelen választása meghamisította a felvételt, értéktelenné tette az adatokat.

6. Arányszámok.

A statisztikai felvételek eredményének első tudományos feldolgozása az arányszámok megállapítása, mert minden jelenségnek értékét egy más jelenséggel kell összemérni. Az első mérés rendszeren a jelenségnek a népességhez való viszonyát tünteti fel. Azonban megjegyzendő, hogy ez a mérés nem mindig elég finom, nem mindig elég érzékeny és így csak nyers eredményeket nyújt, azért a statisztikusnak keresnie kell.

¹⁾ L. Földes: Statisztikai Előadások. Új sorozat (1936). 16. l.

mely jelenségekhez mérve ismeri meg jól vagy jobban a szóbanforgó jelenség intenzitását. Ha a büntetteket pl. összehasonlítjuk az egész népességgel, az nem ad olyan érzékeny eredményt, mintha összehasonlítjuk a büntethetőség korában lévő népesség számával. Ha a házasságkötések számát összehasonlítjuk az össznépesség számával, szintén nem olyan érzékeny az eredmény, mint ha összehasonlítjuk a házasulandó korban lévő népesség számával. Nem szükséges hangsúlyozni, hogy itt nagy kulturális, sőt fontos politikai mozzanatok is szerepelnek. Óvakodni kell attól, hogy olyan arányszámokkal operáljunk, melyek csak nagyon zavaros eredményt nyújtanak és természetesen óvakodni kell oly arányszámok megállapításától, melyek inkább csak játékszer jelentőséggel bírnak. Hogy a Lánchídon átjáró közönség között milyen nagy arányban szerepelnek özvegyek, vagy nem magyar ajkúak, vagy nyugdíjasok, az bizonyára a statisztika szempontjából nem fontos.¹⁾

7. A statisztikai anyag magyarázata.

A statisztikai hivatal tulajdonképeni munkáját befejezte, ha az összegyűjtött anyagot rendszeresen feldolgozta és áttekintő táblázatokban, esetleg grafikonokban feltüntette. Nehéz probléma az, vajjon a statisztikai hivatal a számanyagot magyarázatokkal lássa-e el, vagy sem. Itt két veszély fenyeget: ha a statisztikai anyag nincsen magyarázattal ellátva, akkor munkája az olvasók nagyrésze előtt egy hét pecséttel lezárt titok, mert az olvasó nem mer a számtenger titokzatos mélységébe behatolni s így a statisztikus nagy munkával és fáradsággal járó közleményei a könyvtárakban felhalmozódnak, de nagyon kevés hasznot jelentenek. Ellenben ha az anyagot magyarázattal látják el, esetleg a magyarázat inkább csak formális, összefogható lesz. Itt nagyon célszerű az az eljárás is, mely szükség esetén az anyag magyarázatát egy, a hivatalon kívül álló szakavatott egyénre bízva, amire nálunk is van példa.

8. Megosztott felelősség.

Amikor régebben a Magyar Statisztikai Szemlében bírálat tárgyává tettem a cseh népszámlálást,²⁾ egy tekintélyes holland lap-

¹⁾ L. Földes: Statisztikai előadások. Új sorozat (1936) 19. lap.

²⁾ Földes: Statisztikai előadások. Új sorozat (1936). 121. l.

han, a „Maasbode“ röpiratszamba menő terjedelmes „exposé“ — amelyet mai külügyminiszterünk rendelkezésemre bocsátott — jelent meg, valószínűleg cseh hivatalos körből, amely védelembe veszi a cseh népszámlálást, különösen két körülményre hivatkozik. Először arra, hogy magyar számlálóbiztosok is voltak; ez igaz, de a magyarság népszámához képest nagyon kevesen, azután hivatkoztak arra, hogy a népszámlálás alapelveinek megállapításánál a prágai német egyetem tanára, az ismert statisztikus *Rauchberg* működött közre. A véletlen azt akarta, hogy *Rauchberg* tanárral találkozzam és ez irányban őt megkérdezvén, azt felelte: „Ja, ja, aber mit der Durchführung idendifiziere ich mich nicht“. Engedjük meg, hogy a cseh statisztikai hivatal által kidolgozott népszámlálási terv helyes alapon nyugodott, de a végrehajtás azt csúffá tette. Látszik tehát ebből, hogy a statisztikai összeírásokat a legfelsőbb fórumtól a legalsóbbig egy kézben kell tartani. Arra kell törekedni, hogy a végrehajtás ellenőrzése is a statisztikai hivatal kezében legyen. A végrehajtó-közeg a művelet befejezéséig „számláló-közeg“, ebben a minőségében a statisztikai hivatalnak felelős, nem pedig rendes autonóm vagy kormányzati fellebbvalóságának.

9. Népeségi hivatalok.

Minden tudományos kutatás és minden gyakorlati intézkedés, amely a népeségi számból, illetőleg számokból indul ki, követeli e számok pontos tárgyilagos megállapítását. Egyébként sem közegyézségügyi, sem demográfiai, sem gazdasági, kulturális, erkölcsi, politikai következtetésekre nem alkalmasak. A népszámlálások nálunk minden tizedik évben hajtatnak végre. A népszámlálási adatok azonban csak egy rövid korszakra vonatkozólag nyújtanak egészen pontos felvilágosítást, tulajdonképpen csak napokra. Későbbben már mindinkább elavultak, különösen az életnek ma annyira turbulens menete mellett. Elavult fotografiák. A népszám még valahogyan a népmozgalmi adatok felhasználásával újra konstruálható, de a részletes adatok aligha. Idővel bizonyára szükségessé fog válni népeségi hivatalok felállítása, melyek állandóan regisztrálják a változásokat. Akkor jóformán minden órában lehet népszámlálást keresztülvinni. A népszámlálások nagy munkával, nagy költségekkel járó műveletei kevésbé lesznek fontosak, mert a szükséges adatok a leg-

kisebb területekre vonatkozólag is minden időpontban megállapíthatók.

10. Nemzetközi statisztika.

Még néhány szóval meg kell emlékezni a nemzetközi statisztikáról. A nemzetközi statisztikának egyik fő kelléke, hogy összehasonlítható legyen. Ez pedig csak úgy érhető el, hogy ha anyaga, módszere, feldolgozása, közzététele az alapelvekben, a jelenségek meghatározásában, kiválasztásában teljesen kongruens. Pedig e tekintetben még sok a kívánni való. A teljes kongruitás talán alig lesz elérhető a fennforgó tényezők, célok, anyagi eszközök különbözősége miatt. De törekedni kell a homogénítésre, mert az adatok összehasonlíthatósága egyik feltétele azok hasznavehetőségének. Ami különösen a népszámlálásokat illeti, a régi nemzetközi statisztikai kongresszusok és azok utóda, a Nemzetközi Statisztikai Intézet nagy gondal és tudással törekedtek a népszámlálásoknak egyenlő elvek, egyenlő módszer szerint való keresztülvitelére, de a célt még nem érték el, sőt egyes vonatkozásokban távolabb vagyunk ma, mint valaha. Ezért nagyon hasznos volna, ha a központi statisztikai hivatalok minden népszámlálás előtt — most is állunk ilyen előtt — közös konferenciát tartanának, amelyeken a függő kérdéseket tárgyalnák és különösen egyenlő elvek megállapítására törekednének. Talán a magyar Központi Statisztikai Hivatal ragadhatná magához a kezdeményezést, amely minden valószínűség szerint célhoz is vezetne, mert hiszen az elv ellen semmi, de mellette sok szólna.

11. Kormány és Statisztikai Hivatal.

A statisztikai összeírások körül néha nézeteltérések lehetnek a kormány és a statisztikai hivatal között. A kormány kívánhat összeírást, melyet a statisztikai hivatal nem helyesel és megfordítva. Azután lehet nézeteltérés az összeírás eredményeinek feldolgozása, magyarázata, közzététele terén is. De a statisztikai hivatal nem lehet a változó kormányok szolgája, csak az igazság szolgája. Már régebb munkáimban¹⁾ utaltam arra, hogy a Statisztikai Hivatal elhelyezése egy szakminisztériumban hátránnyal járhat, nehézségeket okozhat. Ezért javasol-

¹⁾ *Földes*: Statisztikai előadások I. sorozat (1904) 18. l.

tam közel negyven év előtt, hogy a statisztikai hivatal a miniszterelnökségre kerüljön, ahol a közigazgatás és a politika számai összefutnak, ahol tehát partikuláris szempontok nem érvényesülnek. Ez nálunk és több államban újabban meg is történt. Azonban a leghelyesebbnek és az állami és tudományos életnek legmegfelelőbbnek ajánlottam, hogy a statisztikai hivatal ne egy kormány szervnek rendelkezés alá, hanem közvetlenül a törvényhozáshoz, az állami számvevőszék mintájára. Hiszen nemcsak a számvevőszék, hanem a statisztikai hivatal adataiban is bírálat, sőt az utóbbiban sokkal mélyebb bírálat rejlik a kormány ténykedései, eredményei és mulasztásai felett.

12. Szociálstatisztikai összeírások.

Legyen szabad végül néhány megjegyzést közzé tenni a szociálstatisztikai és nemzetiségi adatgyűjtésekről. A szociálpolitikai statisztika napjainkban oly nagy jelentőségre emelkedett, hiszen szociálstatisztikai adatok nélkül a korunkban domináló szociálpolitika homokra van építve. A már kétszáz évvel ezelőtt megindult szociálstatisztika,¹⁾ mely *Vanderbilt*-től kezdődik és *Le Playn, Engelen*, stb. keresztül napjainkig vezet, ahol a munkastatisztikai hivatalok egész sorozata működik, lényegesen különbözik az általános statisztikától, főleg abban, hogy ott nagy tere van a mikrostatisztikai, reprezentatív, monografikus módszereknek.²⁾ Minthogy ennek folytán sokszor nemcsak statisztikusok végzik a munkát — lásd a falukutatók egy részét —, nagyon hasznos volna rendszeres útmutatást a szociálstatisztikai felvételek szolgálatára kidolgoztatni. A központi és fővárosi statisztikai hivatalok, melyek sok szolgálatot tettek a szociálstatisztikának, erre a feladatra is vállalkozhatnának. Mindenesetre azonban kívánatos volna, hogy a statisztikai hivatalok több és több helyet biztosítanának munkaterveikben a szociálstatisztikának. Itt jóformán teljesen elhanyagolt területek vannak. Pl. milyen fontos volna nemzetnevelési szempontból a nevelési korban lévő gyermekek életviszonyainak alapos ismerete. De persze, bármilyen fontos a szociál-

statisztika, nem szabad azt a határt túllépni, melyet az egyéni érzékenység és a családi élet magánjellege szab. Ha nincs megfelelő szociálstatisztika, a törvényhozás szociálpolitikája az ingoványba téved. Azért szükséges, hogy a szociálstatisztika fáklyával haladjon a nemzet előtt.

13. Nemzetiségi statisztika.

Népszámlások alkalmával, esetleg más összeírások, adatgyűjtések alkalmával is a magyar statisztika a nemzetiségi jellegűt kutatja, míg különösen a túlnyomóan homogén összetételű államokban csak az állampolgárságot kutatják. Minden francia állampolgár francia. A magyar statisztika az alkotmányos éra alatt végrehajtott második népszámlálástól kezdve mindig felvette a népszámlálás alkalmával a nemzetiséget, illetőleg az anyanyelvet, illetőleg a statisztikai hivatal által közelebbről meghatározott anyanyelvet. Az anyanyelvet tekintették a nemzetiség legmegbízhatóbb tüneteinek. Ezzel a statisztikai hivatal hű maradt a magyar tudomány tradícióihoz, mely a nemzetiség jellegét nem testi, hanem szellemi szimptóma alapján állapította meg: még pedig politikai viszonylatban *Eötvös József*, statisztikai viszonylatban *Keleti Károly*, *Eötvös* tanítványa. Ezt a felfogást a mai napig nagyon sokan hirdetik: — itt csak *Ravasz Lászlót* és *Kornis Gyulát* említem. A magyar nemzetiséghez tartozik tehát az, aki a magyar nemzet múltjával, jelenével és jövőjével azonosítja magát, aki a magyar nagy költők szellemében, gondolatvilágában él, aki a magyar államférfiak felfogásával és célkitűzéseivel, eszményeivel azonosítja magát, aki a magyar történelem tradícióit tiszteletben tartja és aki a magyar nemzet életérdekeit minden téren megvédi. Hogy vajjon ennek a feltételnek valaki megfelel, arra két tünethöz lehet következtetni: a nyelvből és a cselekedetből. Ez utóbbinak a statisztikusok nem tulajdonítanak fontosságot, mindenesetre főleg abból az okból, mert azok statisztikai kifejezésre ritkán alkalmasok és mert azok többnyire csak rendkívüli egyéneknél, rendkívüli korszakokban tapasztalhatók. Az egyszerű emberek nagy tömegétől a régi misera contribuens plebs-től, azoktól, akik arra vannak hivatva, hogy jól vagy rosszul róják a munka tövises útját, nem lehet követelni, hogy mindegyikük *Széchenyi István* legyen. Ma-

¹⁾ *Földes*: Statisztikai előadások II. sorozat (1905) 17. l., (1936) 49. l.

²⁾ *Földes*: Statisztikai előadások. Új sorozat (1936) 49. l.

rad tehát a nyelv, melyet *Eötvöstől Rákosi Jenőig, Schellingtől Villariig és Mayr Györgyig* a legjellemzőbb tünetnek tekintettek, mert ez a lelki élet külső szerve, mely különösen statisztikailag jóformán legjobban, legpontosabban megállapítható. A magyar statisztika nem alkalmazott, mint egyes államok, tudománytalan, család mesterkedéseket, pedig ha csak az Ausztria által alkalmazott társalgási nyelv tünetét választja, a magyarság aránya több százalékkal emelkedett volna. Hisz akkor pl. Budapest már régen tisztán magyar lenne. A magyar statisztika tehát kezdettől fogva helyes irányban haladt s már diplomáciailag is elismert igazmondása tudvalevőleg a nemzet történetének talán legválságosabb korszakában tett nagy

szolgálatot. A múlt és jelen által, a külföld és a belföld tudománya által igazolt módszert a statisztikai hivatalnak tovább és minden ellenkező felfogással szemben meg kell védenie. A statisztikusoknak mindig az igazság legyen a vezércsillaga.

*

Előadásom befejeztével remélem, hogy talán sikerült egy-egy hasznavehető eszmét felvetnem, esetleg másokat a továbbépítés útjára terelnem, ha nem, akkor csak hangosan gondolkoztam, ami talán megengedhető olyannak, aki a statisztikát a társadalmi tudományok legtermékenyebb módszerének tekinti és ezt a módszert a legtökéletesebb fokon óhajtaná látni.

Földes Béla dr.

IRODALMI SZEMLE

Könyvismertetések. — *Chronique de livres.*

(C'est le *Journal de la Société Hongroise de Statistique* qui rend compte en français, dans sa „revue des publications hongroises“, des ouvrages statistiques publiés en Hongrie.)

Elekes Dezső dr.: Budapest szerepe Magyarország szellemi életében.

Dr Désiré d'Elekes: Le rôle de Budapest dans la vie intellectuelle de Hongrie.

Statisztikai Közlemények. (Szerkeszti *Illyefalvi I. Lajos dr.*) 85. kötet, 1. sz. Kiadja Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques. (Rédigées par le Dr Louis I. Illyefalvi.) 85e volume, numéro 1. Publié par le Bureau de Statistique de la Ville de Budapest.

Budapest, 1938. 241 l.—p.

A háború utáni években a súlyos közgazdasági helyzet a figyelmet hosszú ideig elsősorban a gazdasági statisztikák felé terelte. A szellemi élet jelentőségének fokozottabb felismerését kell tehát látnunk abban, hogy főképp az évtized közepe óta gyors egymásutánban jelentek meg olyan szakmunkák, amelyek a kulturális élet egyes megnyilvánulásainak vizsgálatával foglalkoztak.

Ez alkalommal pedig olyan szakmunkáról adhatunk számot, amely a kulturális életnek nem egy-egy szakaszát, hanem csaknem teljes körét világítja meg a statisztikai tudomány eszközeivel.

Elekes Dezső tanulmányának azért is különleges jelentőséget kell tulajdonítanunk, mert a magyar szakirodalomban első ízben veti fel a kultúrstatisztika tárgykörének határkérdéseit és — a külföldi idevágó szakirodalom kellő ismertetése után és annak figyelembevételével — meg is vonja annak kereteit.

A tanulmány Budapestnek azt a jelentőségét

vizsgálja meg, amelyet Magyarország szellemi életében elfoglalt. Ennek érdekében mérőszámokat kellett keresnie, amelyek a főváros és az ország, illetőleg a vidék művelődési viszonyainak összehasonlítására alkalmasak. Kétségtelen, hogy szerző igen bonyolult probléma megoldására vállalkozott. A kultúrfoknak számadatokkal való kifejezése, illetőleg azok összehasonlítása rendkívül nehéz, mint arra szerző tanulmányában igen találóan mutat rá: „Tudatában vagyunk annak, hogy a szellemvilág megnyilvánulásai, a kultúra értékei jó részben irracionális mennyiségek, amelyeket minden fenntartás nélkül mérlegre vetni nem szabad, inponderabiliák, amelyekre értékmérőt találni, amelyeket számmal kifejezni alig lehet. Hiszen a zene művészeinek tömegében Beethoven is csupán egy egység, a könyvstatistikában a biblia is csak egy könyvnek számít.“

A kultúra fogalma általában többféleképpen értelmezhető, amennyiben éppúgy kifejezheti az anyagi, mint a szellemi élet feltételeit. Szerző a kultúra ez utóbbi (szellemi) területein végzi kutatásait s tárgykörét a következőképpen szabja meg. *A népesség műveltsége. Közoktatás. Közgűjtés: múzeumok, könyvtárak, levéltárak. Irodalmi termelés: könyv, időszaki sajtó, nyomdászat, könyvkereskedelem. Művészet, szórakozás: színészet, mozgóképfilm, rádió, zene. Egyéb kultúra: műem-*

rad tehát a nyelv, melyet *Eötvöstől Rákosi Jenőig, Schellingtől Villariig és Mayr Györgyig* a legjellemzőbb tünetnek tekintettek, mert ez a lelki élet külső szerve, mely különösen statisztikailag jóformán legjobban, legpontosabban megállapítható. A magyar statisztika nem alkalmazott, mint egyes államok, tudománytalan, család mesterkedéseket, pedig ha csak az Ausztria által alkalmazott társalgási nyelv tünetét választja, a magyarság aránya több százalékkal emelkedett volna. Hisz akkor pl. Budapest már régen tisztán magyar lenne. A magyar statisztika tehát kezdettől fogva helyes irányban haladt s már diplomáciailag is elismert igazmondása tudvalevőleg a nemzet történetének talán legválságosabb korszakában tett nagy

szolgálatot. A múlt és jelen által, a külföld és a belföld tudománya által igazolt módszert a statisztikai hivatalnak tovább és minden ellenkező felfogással szemben meg kell védenie. A statisztikusoknak mindig az igazság legyen a vezércsillaga.

*

Előadásom befejeztével remélem, hogy talán sikerült egy-egy hasznavehető eszmét felvetnem, esetleg másokat a továbbépítés útjára terelnem, ha nem, akkor csak hangosan gondolkoztam, ami talán megengedhető olyannak, aki a statisztikát a társadalmi tudományok legtermékenyebb módszerének tekinti és ezt a módszert a legtökéletesebb fokon óhajtaná látni.

Földes Béla dr.

IRODALMI SZEMLE

Könyismertetések. — *Chronique de livres.*

(*C'est le Journal de la Société Hongroise de Statistique qui rend compte en français, dans sa „revue des publications hongroises“, des ouvrages statistiques publiés en Hongrie.*)

Elekes Dezső dr.: Budapest szerepe Magyarország szellemi életében.

Dr Désiré d'Elekes: Le rôle de Budapest dans la vie intellectuelle de Hongrie.

Statisztikai Közlemények. (Szerkeszti *Illyefalvi I. Lajos dr.*) 85. kötet, 1. sz. Kiadja Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques. (Rédigées par le Dr Louis I. Illyefalvi.) 85e volume, numéro 1. Publié par le Bureau de Statistique de la Ville de Budapest.

Budapest, 1938. 241 l.—p.

A háború utáni években a súlyos közgazdasági helyzet a figyelmet hosszú ideig elsősorban a gazdasági statisztikák felé terelte. A szellemi élet jelentőségének fokozottabb felismerését kell tehát látnunk abban, hogy főképp az évtized közepe óta gyors egymásutánban jelentek meg olyan szakmunkák, amelyek a kulturális élet egyes megnyilvánulásainak vizsgálatával foglalkoztak.

Ez alkalommal pedig olyan szakmunkáról adhatunk számot, amely a kulturális életnek nem egy-egy szakaszát, hanem csaknem teljes körét világítja meg a statisztikai tudomány eszközeivel.

Elekes Dezső tanulmányának azért is különleges jelentőséget kell tulajdonítanunk, mert a magyar szakirodalomban első ízben veti fel a kultúrstatisztika tárgykörének határkérdéseit és — a külföldi idevágó szakirodalom kellő ismertetése után és annak figyelembevételével — meg is vonja annak kereteit.

A tanulmány Budapestnek azt a jelentőségét

vizsgálja meg, amelyet Magyarország szellemi életében elfoglalt. Ennek érdekében mérőszámokat kellett keresnie, amelyek a főváros és az ország, illetőleg a vidék művelődési viszonyainak összehasonlítására alkalmasak. Kétségtelen, hogy szerző igen bonyolult probléma megoldására vállalkozott. A kultúrfoknak számadatokkal való kifejezése, illetőleg azok összehasonlítása rendkívül nehéz, mint arra szerző tanulmányában igen találóan mutat rá: „Tudatában vagyunk annak, hogy a szellemvilág megnyilvánulásai, a kultúra értékei jó részben irracionális mennyiségek, amelyeket minden fenntartás nélkül mérlegre vetni nem szabad, inponderabiliák, amelyekre értékmérőt találni, amelyeket számmal kifejezni alig lehet. Hiszen a zene művészeinek tömegében Beethoven is csupán egy egység, a könyvstatisztikában a biblia is csak egy könyvnek számít.“

A kultúra fogalma általában többféleképpen értelmezhető, amennyiben éppúgy kifejezheti az anyagi, mint a szellemi élet feltételeit. Szerző a kultúra ez utóbbi (szellemi) területein végzi kutatásait s tárgykörét a következőképpen szabja meg. *A népesség műveltsége. Közoktatás. Közgűjtés: múzeumok, könyvtárak, levéltárak. Irodalmi termelés: könyv, időszaki sajtó, nyomdászat, könyvkereskedelem. Művészet, szórakozás: színészet, mozgóképfilm, rádió, zene. Egyéb kultúra: műem-*

lékek, találmányok, sport. Kultúraszervezés: szervezetek, anyagi támogatás.

Helyesen mondja szerző tanulmányának bevezetésében, hogy bár a számok nem tükrözik vissza Budapest teljes kultúragságát (egy budapesti egyetem, egy fővárosi hírlap általában nagyobb érték, mint egy vidéki), mégis csupán a számok alapján is Budapest szellemi fölénye a vidékkel szemben nagymértékben kiemelkedik.

A főváros és a vidék népességének műveltségi viszonyait ismertette kimutatja *Elekes*, hogy a 6 éven felüli népességben Budapesten 3·3%, a vidéken 10·5% az analfabéták aránya. Feljebb haladva a műveltség fokozataiban, Budapest előnyére egyre jobban növekszik az országos és a budapesti arány közti eltérés. A középiskola IV. osztályát végezte Budapest népességének 33·0%-a, míg a vidéki népességből csak 7·6%. A VIII. középiskolát végzetek aránya a fővárosban 12·8, a vidéken 2·3%, a főiskolát végzeteké a fővárosban 4·0 és a vidéken 0·7%.

Erősen kimagaslik a vidékkel szemben Budapest népességének idegen nyelvismerete is. Az országban franciául beszélők 68·4%-a, az angolul beszélők 66·5%-a és az olaszul tudók 54·8%-a Budapesten él.

Feltűnő adatokkal dokumentálják Budapest népességének kiemelkedő kulturális helyzetét a foglalkozásra vonatkozó adatok is. A legtipikusabb szellemi foglalkozási főcsoportnak, a közszolgáltatnak és a szabadfoglalkozású értelmiségnek a keretébe országos arányban a népesség 5·0%-a, Budapesten pedig 12·3%-a tartozik. Ezenfelül pedig Budapesten egyes foglalkozási ágak feltűnően magas arányszámokkal szerepelnek. Így pl. az állami tisztviselők és díjnokok 49·3%-a Budapesten teljesít szolgálatot, az ország összes magánmérnökeinek 66·9%-a, az ügyvédeknek 49·9%-a, az orvosoknak 44·9%-a Budapesten él. Természetesen figyelembe kell vennünk, hogy Budapest népességének kormegoszlása is eltér a vidéki népesség kormegoszlásától, amennyiben Budapesten a munkaképes korúak aránya lényegesen magasabb. Budapest tehát a szellemi foglalkozású s ennek következtében magasabb kultúrájú népességnek aránylag nagy hányadát foglalja magába s ez a körülmény a fővárosi kultúrintézmények számában is kifejezésre jut.

A fővárosi és vidéki népesség kultúr színvonalának megvilágítására is alkalmas demográfiai adatoknak tárgyalása után szerző iskolafajok szerint részletesen ismerteti a fővárosi közoktatásügyi intézmények szervezetét és fejlettségét, valamint főbb vonalakban azok fejlődéstörténetét. Az adatokból általában az tűnik ki, hogy Budapesten kimagaslóan fejlett a közép- és felsőfokú, valamint a

szakirányú oktatásügy. Az iskolák általában igen népesek, az oktatást a vidékhez mérten jóval több tanerő látja el és berendezésük, oktatásügyi segéd-eszközökkel való felszerelésük is sokkal tökéletesebbek a vidéki iskoláknál. Az összes iskolákat egybefoglalva Budapest 1—1 tanintézetében átlag 13·4 tanerő működött, szemben az országos 2·3-es aránnyal; ennek következtében Budapesten egy tanerőre csupán 20·5 tanuló esik, míg országos átlagban 47·7 tanuló.

Részletesen ismerteti szerző az iskolán kívüli népművelés adatait, valamint az ifjúság szociális gondozását is.

A szellemi élet többi intézményeinek és jelenségeinek sokfélesége és az adatok gazdagsága következtében csupán kiragadott adatok ismertetése is alig illeszthető be egy szűkre szabott könyvismertetés keretébe. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy *Elekes* Dezső kultúraterjesztő intézményeink kimerítő ismertetését sürítette össze tanulmányában s az a kultúrstatistika valamennyi főágának értékes adatforrásául tekinthető.

A közgyűjtemények tárgyalásánál megállapítja szerző, hogy a budapesti múzeumok állaga mintegy nyolcszorosa a vidékiekének. Egy-egy fővárosi múzeumot évenként átlag 40 ezer érdeklődő tekint meg, a vidéki múzeumokat pedig átlag 7 ezer. Az országban 163 olyan közkönyvtár van, amely 10 ezernél több kötetrel rendelkezik; ezek közül 68 budapesti elhelyezésű. Az ősrégi könyvtárak azonban kivétel nélkül vidéken létesültek és vidéken vannak ma is. A 7·6 milliót kitevő összes könyvtári kötetszámból 4·5 millió a budapesti könyvtárakra jut.

Az időszaki sajtótermékek mintegy kétharmada, a könyvtermelésnek pedig mintegy negyötöde Budapestre jut, a lapterjedelem alapján azonban az ország könyvtermelésének 90%-át képviseli Budapest. Magyarország nyomdaüzemeinek 47%-a, a munkáslétszám 72%-ával és a gépi berendezés 60—80%-ával Budapesten működik. Ha pedig csupán a gyáripari jellegű nyomdaüzemeket nézzük, ezeknek a részesedése a termelés összes értékéből 91%, a papírfelhasználásból pedig 95%.

Részletesen ismerteti *Elekes* a szórakoztató művelődés intézményeinek működését is, amelyek fejlettsége és kultúrakisugárzó jelentősége Budapest előnyére ugyancsak kedvezően domborodik ki.

Meg kell még említenünk, hogy szerző a kultúrstatistika egyes ágainak ismertetésével kapcsolatban a statisztikai adatgyűjtések rendszerére is kiterjed s ezzel párhuzamosan a Szellemi Együttműködés Nemzetközi Intézetének az adatgyűjtés módszerére, terjedelmére vonatkozó állásfoglalásait, javaslatait is közli. A főváros kulturális viszonyait országos, sőt sok vonatkozásban nemzetközi hát-

térbe állítva tárja elénk s ennek következtében mind a fokozottabb követelményeket támasztó kutató, mind pedig az érdeklődő laikus részére mint kiváló forrásmunkát ajánlhatjuk.

Jánki Gyula dr

Szönyi Gyula dr.: A magyar városok hitelintézetei.

Dr Jules Szönyi: Les établissements de crédit des villes de Hongrie.

Statisztikai Közlemények. (Szerkeszti Illyefalvi I. Lajos dr.). 68. kötet (1937), 3. sz. Kiadja Budapest székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques (rédigées par le Dr Louis I. Illyefalvi). 68e volume, 1937, no 3. Publié par le Bureau de Statistique de la Ville de Budapest.

Budapest, 141 l. — p.

A magyar városok hitelintézeteinek statisztikai anyagát részben a Központi Statisztikai Hivatal kiadványai nyújtják, részben a Magyar Városok Évkönyvei. Az előbbi országosan összesített adatokat szolgáltat — Budapest Székesfőváros adatainak kiemelésével — az utóbbi pedig külön kötetben városonként tárgyalja hitelintézeteink állományi és forgalmi viszonyait.

Szönyi Gyula dr. könyve e két forrás módszeres összefoglalásával mély bepillantást nyújt városi hitelintézeteink viszonyaiba az 1925-től 1934-ig terjedő mozgalmas évtizedben. Tekintettel arra, hogy statisztikai irodalmunkban ilyen városok szerint részletezett adatok ezúttal első ízben kerülnek nyilvánosságra, szerző előljáróban az 1840-es évekig terjedő történeti visszapillantásban emlékezik meg pénzügyintézeteink multjáról, majd röviden érintve az adatok összeállításának módszerét, áttér a szervezet, működés és cél szerint elkülönített egyes pénzügyintézeti kategóriák — a részvénytársasági bankok és takarékpénztárak, a földhitelintézetek, hitelszövetkezetek, községi takarékpénztárak és különleges működési körű pénzügyintézetek (a Magyar Nemzeti Bank és Postatakarékpénztár kivételével) — 1925—1934. évi állományi és forgalmi viszonyainak ismertetésére.

Az adatok ily módon való csoportosítása szerzőnek lehetőséget nyújt, hogy rámutasson a hitelintézetek egyes fajainak a városok viszonyaihoz mért jelentőségére és alapos betekintést adjon a városok különböző kategóriáinak hiteléletébe.

Az egyes hitelintézeti kategóriák viszonyainak gondos analízise után befejezésül szerző teljesség szempontjából a városokban működő összes hitelintézetek összevont adatainak ismertetésével domborítja ki azok hiteléleti szerepét, számot adva arról, hogy a bennük működő hitelintézetek együttevén milyen tőkék felett rendelkeznek, milyen forgalmat bonyolítanak le stb.

Szönyi Gyula dr. hiteléletünknek az infláció után új életre kelő, gyorsan erősödő, a gazdasági és hitelválság nehéz próbáját sikeresen kiálló évtizedéről rajzol képet, oly mozgalmas időszakról, mely nagy tudással megírt hézagpótló könyvét a szakértők szorosán vett körén kívül is érdekes olvasmánnyá teszi.

Szt. Gy. dr.

Julin, Armand: Luigi Bodio et Adolphe Quetelet. Extraits de leur correspondance (1868-1874).

Extrait de la Revue de l'Institut International de Statistique 1938 : 1 et 1938 2. 46 l. — p.

Tudósok szakkérdésekkel foglalkozó levélváltásának ismertetése több okból vonzó és hálás feladat. Nemcsak, mert a kegyeletes megemlékezést, az emléképolást szolgálja, hanem mivel új vonásokkal egészítheti ki egy-egy tudomány szakma kiemelkedő egyéniségeinek élet- s jellemrajzát és egyben az illető tudományág történetéhez is hasznos adalékokat nyújthat. Julin Armand a korszerű statisztika egyik legjelesebbjének: Queteletnek élete alkonyán a pályája szinte elején álló kiváló olasz statisztikushoz, Bodiohoz írott leveleiből, valamint Bodionak Quetelethez írott leveleiből gyűjtött össze egy bokrétára valót; összesen 47 levelet, 28-at Bodio tollából és 19-et (részben levélvázlatokat) Quetelet kezéből. A sorozat első levelét Bodio, az utolsót Quetelet írta. Julin e leveleket bőven jegyzetezi, írójukról és kortársaikról az akkori statisztikai életre is jellemző számos értékes feljegyzést közöl s a levélanyagot ezáltal könnyen élvezhetővé és értékelhetővé teszi. E levelek mindenképpen megérdemelték, hogy nyomtatásban mentessenek át az utókorra, mert a statisztika történetéhez valóban számos becses adatot tartalmaznak; különösen természetesen a nemzetközi statisztika történetéhez — a levelekben a Nemzetközi Statisztikai Kongresszusokról és a munkásságukkal kapcsolatos kérdésekről is bőven esik szó —, de más kérdésekhez is; figyelemreméltók például a szabad akarat — akkoriban az érdeklődés előterében álló — kérdésének statisztikai vonatkozásai, az antropometriai kérdések érintése, szervezeti problémák felvetése stb. is. A leveleket természetesen sok személyes vonatkozású megjegyzés is tarkítja; ezek főleg a két nagy tudós lelki fényképének kiegészítésére lehetnek alkalmasak.¹⁾

¹⁾ Emítést érdemel, hogy Julin legutóbb a Journal de la Société Hongroise de Statistique 1938. évi 4. számában hasonló dolgozatot közölt: Engel-nek, a jeles német statisztikusnak Quetelethez írott egyik érdekes levelét publikálta és ismertetette.

culture in Sweden since 1930. Aktiebolaget svenska handelsbanken. (Stockholm.)

Hygiène et service sanitaire en Suède, 1936. Conseil supérieur de l'administration médicale de l'État. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Industrie de la laiterie, 1936. Bureau central de statistique. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Kooperativ verksamhet i Sverige, 1936. K. socialstyrelse. Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Recensement de la population, 1930. VIII. köt. *Population par profession, par revenus et par fortune.* 3. rész. Bureau central de statistique, Stockholm. (Sveriges officiella statistik.)

Statistisk årsbok för Göteborg, 1938. Göteborgs stads statistiska byrå Göteborg.

Törökország. (Turquie.) — *Annuaire statistique, 1936/7.* Office central de statistique. Ankara.

Statistique annuelle du commerce extérieur, 1938. I. rész. Commerce spécial. Office central de statistique. Ankara.

Új-Zealand. (Nouvelle-Zélande.) — *The New Zealand official yearbook, 1938.* Census and statistics department. Wellington.

Uruguay. — *Anuario estadístico, 1936.* II. rész. Dirección general de estadística. Montevideo.

Sintesis estadística de la República o. del Uruguay, 1938. Dirección general de estadística. Montevideo.

Folyóiratszemele. — Revues.

Nation und Staat (12. évf. 3. sz., Wien 1938, ném.). — *Brunner H.*: A német népcsoport fejlődése Jugoszláviában. — A Felvidék egy részének Magyarországhoz való visszatérése. — (4. sz., 1939.). — *Basch F.*: A németiség feltörése Magyarországon. — *Karmasin F.*: Németek Szlovákiában és Kárpát-Ukrajnában. — (5. sz.). — *Weingärtner A.*: A németiség 20 éves története Romániában. — Eseménydús év Magyarországon.

Népegészségügy (20. évf. 1. sz., Budapest 1939, m.). — *Mészáros G.*: A vidéki magyar népkonyhák élelmezéséről. — (2. sz.). — *Somogyi Zs.*: A kórház a nemibetegségek elleni küzdelemben.

Reichsarbeitsblatt (18. évf. 34. sz., Berlin 1939, ném.). — *Foerster*: Az ellátásra jogosult hadikárosultak és hadiárvák száma a régi Németbirodalomban. — (35. sz.). — Szociálpolitika a Harmadik Birodalomban 1933-tól 1938-ig. — A foglalkozással járó betegségek és az ellenük való küzdelem az ipari szakszervezetekben 1937-ben. — (19. évf. 1. sz. 1939.) — A Rajnavidék szociális és gazdasági helyzetének fejlődése az utolsó öt évben. — (2. sz.). — *Brandt A. és Lehmann H.*: Munka- és egészségvédelem a kerámiai iparban. — (3. sz.). — *Spakler*: A lybiai települések. — Munka és munkanélküliség 1937/38-ban. — (4. sz.). — *Opitz*: A szászok gazdasági és szociális helyzete a hatalom átvétele óta. — A bérdíjszabás 1938-ban. — (6. sz.). — *Fürnthaler*: Bajorország gazdasági és szociális helyzetének alakulása 1933-tól. — (7. sz.). — *Willig W.*: A szakmunkáskérdés az üvegyiparban.

Revue de l'Institut de Sociologie (18. évf. 3. sz., Bruxelles 1938, fr.). — *Jacquemyns G.*: A kézimunka a bányákban. — *Levy P.*: Az anyanyelvi statisztika Belgiumban.

Rivista Italiana di Scienze Economiche (10. évf. 6. sz., Bologna 1938, ol.). — *Treves G. P.*: A banán termelése és kereskedelme az egész világon és Olaszországban. — (7. sz.). — *Lefebvre D'Ovidio*: Lengyelország gazdasági újjáépítése. — *Lefebvre R.*: Az Egyházi Állam és a Suez-csatorna vállalat. — (8. sz.). — *Leonardo P.*: Elmentmondások a pénzügyi protekciónizmusban. — *Alberti M.*: A liberális gazdasági rendszer a valóságban. — *Lefebvre R.*: Az Egyházi Állam és a Suez-csatorna vállalat. — (9. sz.). — *Zanelli M.*: Angol mezőgazdasági politika: a vámkedvezmények. — (10. sz.). — *Meschinelli G.*: Angol terv az élelmiszerellátás védelmére, háború esetén. —

(11. sz.). — *De Luca M.*: Adózási rendszer a gyarmati gazdaságban. — (12. sz.). — *Lasorsa G.*: Első statisztikai eredmények a munkások elfoglaltságára és segélyezésére vonatkozó nyilvántartási lapok használhatóságáról. — *Viancelli S.*: A denatalitás problémája.

Soziale Praxis (48. évf. 1. sz., Berlin 1939, ném.). — *Syrup F.*: A munkalehetőségek etappjai. — Szociális munka textiliparban. — (2. sz.). — *Eiserhardt H.*: A vándorlók munkalehetősége.

Városi Szemle (24. évf. 6. sz., Budapest 1938, m.). — *Fábry D.*: A város légvédelme és légtartalma. — *Peisner K.*: Párizs város pénzügyi szervezete és a községi pénzügyek alakulása a gazdasági válság éveiben. — (25. évf., 1. sz., 1939.). — *Lisziewicz N.*: A közüzemek számvitele. — *Ruisz R.*: Közüzemek Európa nagyvárosaiban. — *Peisner K.*: A városi közúti közlekedés legújabb fejlődése Angliában.

Városok Lapja (33. évf. 23. sz., Budapest 1938, m.). — *Steiner V.*: A finn városok és községek szövetségeinek munkaköre. — (24. sz.). — *Kiss K.*: A gyöngyösi gyümölcs- és zöldségkivitelési piac 1938. évi forgalma. — A nagykorösi exportpiac 1938-ban. — (34. évf. 1. sz., 1939.). — *Góczán J.*: Ipolyság. I. — (2. sz.). — Budapest szociálpolitikája. — *Góczán J.*: Ipolyság. II. — (3. sz.). — *Salamon G.*: Budapest egészségügyi szolgálatáról. — Bern Svájc fővárosa. — *Ruisz R.*: A magyar városok építkezési tevékenysége 1937-ben. — *Molnár Gy.*: Jolsva, egy felvidéki kisváros. — (4. sz.). — *Salamon G.*: Budapest egészségügyi szolgálatáról. — *Kerényi L.*: Újpest m. város Alkalmazottainak Segítő Alapja.

Vierteljahrshefte zur Statistik des Deutschen Reichs (47. évf. 3. sz., Berlin 1938, ném.). — A bányauzemek termelése 1937-ben. — Parasztelepítések 1937-ben. — A Németbirodalom gépkocsiallómanya 1938. júl. 1-én. — A birodalmi és tartományi vállalatok, azok tőkái és adósságai 1937. márc. 31-én.

Világgazdasági Szemle (6. évf. 1. sz., Budapest 1939, m.). — *Varga I.*: A gyáripar nyeresége. — (2-3. sz.). — Villamosenergia-gazdálkodásunk új útjai.

Volk und Reich (14. évf. 10. sz., Berlin 1938, ném.). — *Craemer R.*: A nagynémet birodalom valórválása. — *Fischer R.*: Benes államának húsz éve.

Wirtschaftsdienst (24. évf. 2. sz., Hamburg 1939, ném.). — *Seidel H.*: Tőkeképzés és közberuházások. — *Krämer C.*: Az államadóság és határai. — (3. sz.). — *Drews M.*: A nyersanyagkartell világgazdasági jelentősége. — *Mickwitz E.*: Németország és az indiai piac. — *Zeiger K.*: A gazdaságosság fokozása a valódi költség-számlákon át. — (4. sz.). — *Biehl M.*: Anglia külkereskedelme 1938-ban. — *Huhle F.*: Az iparosítás, mint holland gazdasági probléma. — *Seraphin P. H.*: A gazdaság nemzetiesítése a balti államokban. — (5. sz.). — *Drews M.*: Németország külkereskedelme 1938-ban. — *Wittmaack H.*: Finnország külkereskedelmi kapcsolatai. — Magyarország: Külkereskedelem 1938-ban. Alkalmazkodás a világkonjunktúrához. — (6. sz.). — *Krämer C.*: USA, mint a világkonjunktúra sarokpontja. — *Drews M.*: Németország tengerentúli kereskedelme 1938-ban. — *Fürbringer G.*: Az automóbiliipar az angol dominiumokban. — (7. sz.). — *Hayler F.*: A német külkereskedelem problémái. —

(8. sz.). — *Seidel H.*: Közberuházások és külkereskedelem. — *Drews M.*: Németország európai kereskedelmének irányai. — (9. sz.). — *Prinzing A.*: Az angliai exportszállítás pénzübeli oldala. — *Huhle F.*: Iparosítás Svájcban. — (10. sz.). — *Heinicke G.*: Az 1938/39. évi cethalászati szezon vége. — *Mickwitz E.*: A nemzetközi részvénytőkepiac a politikai krízis alatt. — A nők megerősödött munkalehetőségei. — Szlovákia gazdasági felépítése.

Zeitschrift für schweizerische Statistik und Volkswirtschaft (74. évf. 3. sz., Bern 1938, ném.). — *Gordon H.*: Adalékok egy létfenntartási index számításához. — *Momber P.*: Nemzetközi tőkeátutalások. — *Schweitzer A.*: Szintézis a konjunktúraelméletben? — *Kull E.*: A Svájci Államszövetség kölcsönpénztárának hat éve. — *Spectator*: Az államvasutak szanálása. — *Hug W.*: Az árelenőrzés Svájcban. — (4. sz.). — *Steiner E.*: Megállapítások a közúti motorosjárművel való áruszállítások gazdaságosságához. — *Schär A.*: Az árueelosztás analízise.

K Ü L Ö N F É L E

Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság.

Commission Hongroise pour la Fixation des Valeurs de Statistique Commerciale.

Szakosztályülések. — *Séances de sections.*

(Második közlemény. — *Communication no 2.*)

A Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság 1938. évi szakosztályülése az 1937. évi külkereskedelmi forgalom végleges egységértékeit állapította meg. A XI., XII., XIV. és XXIII. szakosztály ülésén a bizottság elnökségét *Farkas János dr.* miniszteri tanácsos h. elnök képviselte, az előadó pedig *Petrichevich-Horváth Miklós br. dr.* miniszteri s. titkár volt.

A XIV. szakosztály f. évi március hó 22-én ülésezett *Mössmer Pál dr.* m. kir. kereskedelmi főtanácsos elnöke alatt. Jelenvoltak *Fischl Simon* és *Morvay Izsó* kereskedelmi tanácsosok, valamint *Zombory Gyula* szakértő. A len, kender és jutaipar termelési, forgalmi és árviszonyairól *Morvay Izsó* olvasta fel jelentését.

A bevezetésben először általánosságban vázolta az 1938. év gazdasági helyzetét. Előadta, hogy az 1938. év elején a pangás jelei mutatkoztak, amely az egész év folyamán tartott és a forgalom megcsappanásához vezetett. A vevőerő lecsökkent, aminek előidézője a különböző kereskedelmi és ipari vállalatok alkalmazottainak elbocsátása, üzemek redukciója, a vállalkozási kedv hanyatlása volt. Mindez természetesen nemcsak a textilipar jelensége. Igen érzékenyen hatott a kancikkak forgalmára a pamutnak az 1938. évben beállott óriási áresése, mert még az 1937. évig sikerült a nyers pamutnál az előző évek 102 pengő kg-onkénti átlagos behozatali árát tartani, 1938-ban már az ár 0.66 pengőre süllyedt, az áresés 35%-ot tett. Ez a körülmény még jobban háttérbe szorította a lent, mert ez lényegesen drágább lévén, nem tudott a pamut rovására tért hódítani. 1938-ban a behozott tilott len átlagos értéke 1.24 pengő volt a pamut 0.66 pengős árával szemben, még a lenkóc ára is 0.70 pengőt tett.

Még súlyosabb lett volna az ú. n. kommerciális üzlet visszafejlődése, ha a katonai kincstár meg-

rendeléseivel az iparnak segítségére nem jön. Az előző években a lenből fedezett állami szükséglet igen kevés volt, az 1938. év elején azonban az eucharisztikus kongresszushoz szükséges lepedőket, szalmazsákokat s fejkendőket a honvédelmi minisztérium, mint saját szükségleteit szerezte be, s bocsátotta a kongresszus vendégeinek rendelkezésére. Ezenkívül nagy mennyiségű nyári katonai ruházati anyagra, s bélésvaszonra adott megbízást a lengyáraknak s így ezek a legnagyobbaktól a legkisebbekig teljes foglalkoztatáshoz jutottak. A gyáraknak az előző évek kommerccikkeinek gyártásához nagy mennyiségű u. n. tow kócfonalra volt szükségük 8—30 számig, s a hosszúságú lenrostból gyártott linefonalak alig voltak elhelyezhetők, a fenti állami szállításhoz pedig csak linefonalakra lévén szükség, most már a kócfonal maradt meg nagy mennyiségben. Az év vége felé javult ugyan némileg a helyzet, de durva tow fonalakban semmi kereslet nem lévén, nagy mennyiségű gyenge kóc maradt raktáron, amelynek külföldön való értékesítése elé is nehézségeket gördítettek. A honvédelmi kormányzat abbéli kérelmünknek, hogy line fonal helyett tow fonalakból gyártasson bizonyos cikkeket, készséggel tett eleget s így a helyzet a jövőben javulni fog. Megvan ugyanott az a törekvés is, hogy a szükségletek kellő időben való kiírása által, egész évre egyenletesebben elosztott termelést tegyen lehetővé.

Előadta továbbá azt, hogy nagy megterhelést jelent az iparra az az újabb gyakorlat, mely szerint az állami szállításoknál az átvett árak ellenértékének 30%-át visszatartják egy később megajtendő árvizsgálat esetleges árleszállításához fedezetül. Közölte, hogy az iparnak két kívánsága van. Először, hogy az ár kivizsgálása az első leszállítást követő 30 nap alatt eszközöltessék, másodsor pedig tekintettel arra, hogy

Wirtschaftsdienst (24. évf. 2. sz., Hamburg 1939, ném.). — *Seidel H.*: Tőkeképzés és közberuházások. — *Krämer C.*: Az államadóság és határai. — (3. sz.). — *Drews M.*: A nyersanyagkartell világgazdasági jelentősége. — *Mickwitz E.*: Németország és az indiai piac. — *Zeiger K.*: A gazdaságosság fokozása a valódi költség-számlákon át. — (4. sz.). — *Biehl M.*: Anglia külkereskedelme 1938-ban. — *Huhle F.*: Az iparosítás, mint holland gazdasági probléma. — *Seraphin P. H.*: A gazdaság nemzetiesítése a balti államokban. — (5. sz.). — *Drews M.*: Németország külkereskedelme 1938-ban. — *Wittmaack H.*: Finnország külkereskedelmi kapcsolatai. — Magyarország: Külkereskedelem 1938-ban. Alkalmazkodás a világkonjunktúrához. — (6. sz.). — *Krämer C.*: USA, mint a világkonjunktúra sarokpontja. — *Drews M.*: Németország tengerentúli kereskedelme 1938-ban. — *Fürbringer G.*: Az automóbiliipar az angol dominiumokban. — (7. sz.). — *Hayler F.*: A német külkereskedelem problémái. —

(8. sz.). — *Seidel H.*: Közberuházások és külkereskedelem. — *Drews M.*: Németország európai kereskedelmének irányai. — (9. sz.). — *Prinzing A.*: Az angliai exportszállítás pénzübeli oldala. — *Huhle F.*: Iparosítás Svájcban. — (10. sz.). — *Heinicke G.*: Az 1938/39. évi cethalászati szezon vége. — *Mickwitz E.*: A nemzetközi részvénytőkepiac a politikai krízis alatt. — A nők megerősödött munkalehetőségei. — Szlovákia gazdasági felépítése.

Zeitschrift für schweizerische Statistik und Volkswirtschaft (74. évf. 3. sz., Bern 1938, ném.). — *Gordon H.*: Adalékok egy létfenntartási index számításához. — *Momber P.*: Nemzetközi tőkeátutalások. — *Schweitzer A.*: Szintézis a konjunktúraelméletben? — *Kull E.*: A Svájci Államszövetség kölcsönpénztárának hat éve. — *Spectator*: Az államvasutak szanálása. — *Hug W.*: Az árelenőrzés Svájcban. — (4. sz.). — *Steiner E.*: Megállapítások a közúti motorosjárművel való áruszállítások gazdaságosságához. — *Schär A.*: Az árueelosztás analízise.

K Ü L Ö N F É L E

Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság.

Commission Hongroise pour la Fixation des Valeurs de Statistique Commerciale.

Szakosztályülések. — *Séances de sections.*

(Második közlemény. — *Communication no 2.*)

A Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság 1938. évi szakosztályülésein az 1937. évi külkereskedelmi forgalom végleges egységértékeit állapította meg. A XI., XII., XIV. és XXIII. szakosztály ülésén a bizottság elnökségét *Farkas János dr.* miniszteri tanácsos h. elnök képviselte, az előadó pedig *Petrichevich-Horváth Miklós br. dr.* miniszteri s. titkár volt.

A XIV. szakosztály f. évi március hó 22-én ülésezett *Mössmer Pál dr.* m. kir. kereskedelmi főtanácsos elnöke alatt. Jelenvoltak *Fischl Simon* és *Morvay Izsó* kereskedelmi tanácsosok, valamint *Zombory Gyula* szakértő. A len, kender és jutaipar termelési, forgalmi és árviszonyairól *Morvay Izsó* olvasta fel jelentését.

A bevezetésben először általánosságban vázolta az 1938. év gazdasági helyzetét. Előadta, hogy az 1938. év elején a pangás jelei mutatkoztak, amely az egész év folyamán tartott és a forgalom megcsappanásához vezetett. A vevőerő lecsökkent, aminek előidézője a különböző kereskedelmi és ipari vállalatok alkalmazottainak elbocsátása, üzemek redukciója, a vállalkozási kedv hanyatlása volt. Mindez természetesen nemcsak a textilipar jelensége. Igen érzékenyen hatott a kancikkak forgalmára a pamutnak az 1938. évben beállott óriási áresése, mert még az 1937. évig sikerült a nyers pamutnál az előző évek 102 pengő kg-onkénti átlagos behozatali árát tartani, 1938-ban már az ár 0.66 pengőre süllyedt, az áresés 35%-ot tett. Ez a körülmény még jobban háttérbe szorította a lent, mert ez lényegesen drágább lévén, nem tudott a pamut rovására tért hódítani. 1938-ban a behozott tilott len átlagos értéke 1.24 pengő volt a pamut 0.66 pengős árával szemben, még a lenkóc ára is 0.70 pengőt tett.

Még súlyosabb lett volna az ú. n. kommerciális üzlet visszafejlődése, ha a katonai kincstár meg-

rendeléseivel az iparnak segítségére nem jön. Az előző években a lenből fedezett állami szükséglet igen kevés volt, az 1938. év elején azonban az eucharisztikus kongresszushoz szükséges lepedőket, szalmazsákokat s fejkendőket a honvédelmi minisztérium, mint saját szükségleteit szerezte be, s bocsátotta a kongresszus vendégeinek rendelkezésére. Ezenkívül nagy mennyiségű nyári katonai ruházati anyagra, s bélésvaszonra adott megbízást a lengyáraknak s így ezek a legnagyobbaktól a legkisebbekig teljes foglalkoztatáshoz jutottak. A gyáraknak az előző évek kommerccikkeinek gyártásához nagy mennyiségű u. n. tow kócfonalra volt szükségük 8—30 számig, s a hosszúságú lenrostból gyártott linefonalak alig voltak elhelyezhetők, a fenti állami szállításhoz pedig csak linefonalakra lévén szükség, most már a kócfonal maradt meg nagy mennyiségben. Az év vége felé javult ugyan némileg a helyzet, de durva tow fonalakban semmi kereslet nem lévén, nagy mennyiségű gyenge kóc maradt raktáron, amelynek külföldön való értékesítése elé is nehézségeket gördítettek. A honvédelmi kormányzat abbéli kérelmünknek, hogy line fonal helyett tow fonalokból gyártasson bizonyos cikkeket, készséggel tett eleget s így a helyzet a jövőben javulni fog. Megvan ugyanott az a törekvés is, hogy a szükségletek kellő időben való kiírása által, egész évre egyenletesebben elosztott termelést tegyen lehetővé.

Előadta továbbá azt, hogy nagy megterhelést jelent az iparra az az újabb gyakorlat, mely szerint az állami szállításoknál az átvett áruk ellenértékének 30%-át visszatartják egy később megajtendő árvizsgálat esetleges árleszállításához fedezetül. Közölte, hogy az iparnak két kívánsága van. Először, hogy az ár kivizsgálása az első leszállítást követő 30 nap alatt eszközöltessék, másodsor pedig tekintettel arra, hogy

a rendelkezések a legalacsonyabb ajánlati áron, vagy még olcsóbban adatnak ki, csak 10%-ot tartanak vissza, amely feltétlenül fedezi az esetleg megállapítható árkülönbözetet. A leszállított árszámla-érték 30%-ának huzamosabb időre való visszatar-tása oly összegeket von el a vállalatok forgótőké-jéből, hogy ez a termelés intenzitását, sőt a vállalatok mobilitását valóban nagy mértékben veszélyezteti, s arra vezethet, hogy az állami szállításoktól a gyáripár, ha részben is, de visszavonulni kényszerül.

Ezután a lennel bevetett területek tárgyalására tért át. Ismertette Németország óriási akcióját, amelyet lentermelésének emelésére kifejtett. Németország az 1850. évben még 250.000 hektáron termelt lent, 1932-ben már csak 4.512 hektáron, azóta céltudatos munkával elérte, hogy 1938-ban ismét 80.000 hektár volt a lentermelés területe. A Szudétánémet területnek Németországhoz való csatolása további 30.000 kat. hold lentermelést jelent és lenfonóorsóinak számát legalább 150.000 orsóval emelte. Magyarország Európa lentermelő országai között a 15-ik helyen áll, 1938-ban 8.050 kat. holdon termelték a lent. Oroszország félmillió hektáron, Lengyelország pedig több mint 120.000 hektáron termeli ezt a nemes rostos növényt. Magyarországon az 1938. évben egy kat. holdon átlag 18 q len és összesen 108.551 q gumós lenkóró termett.

Előadta, hogy az utolsó évek rossz lentermése valóban nem ösztökélte a gazdatársadalmat arra, hogy termeljen. Hozzájárult ehhez még a kalászos növények árának emelkedése s így a lentermelés nem volt jövedelmező. Ezért méginkább szükséges az állam támogatása, mert hiszen nem közömbös a közgazdaságra az, hogy a szükséglet hazai termeléssel, vagy behozattal fedezik. Ismertette, hogy Németország 174 pengővel, Franciaország 300 pengővel, Csehország 117 pengővel, Hollandia 300 pengővel támogatta holdanként a lentermelést. Ezekben az államokban a prémium adásának nem voltak korlátai, nálunk viszont 20 q-án felüli termés már nem élvez prémiumot, de a termelő a gyár terhére 25 q-ig élvez a prémiummal nagyobbított árat, ha pedig egy jó év van s ennél is nagyobb a termése, úgy 25 q-án felül a prémiummal kisebbített árat kapja. Kérdi, miért törekedjék a gazda a lent jól megművelt legjobb földjébe vetni, ha egy átlagnál jobb termés esetén kisebb árat kap lenjéért, mintha kevesebb terem.

A termelő előre megállapított ár mellett adja el a termését, s részesedik egy esetleges világpiaci értékemelkedésnél a kidolgozó gyár hasznában. A kockázatot a feldolgozó telep viseli. Előadta, hogy a gyáraknak nagy a kockázata, mert a termésnek a gyár területére való beszállításától, a lenből gyártott fonal ellenértékének kézhezvételéig legalább egy-egy és félév is eltelik.

Az utolsó években a lentermelés fokozódott, ez annak köszönhető, hogy új lenkikészítő telepek létesültek. A folyó évben a gyárak nagyobb területre, mint 1938-ban nem szerződhetnek, egyrészt a nagy kockázat miatt, másrészt mert a lentermelés emelése újabb tőkék hosszabb időre való lekötését tenné szükségessé. A visszacsatolt Felvidék egy része is kiválóan alkalmas lentermelésre, s ott is voltak feldolgozótelepek üzemben. A Felvidék termése összesen mintegy 2.500 holdon 17 q-ás átlagtermést számítva, mintegy 31 vagon lent és 20 vagon kócot, tehát összesen 50 vagon rostot eredményezett. A ki-

dolgozótelepek Csehországban működtek, ahol igen nagy állami kedvezménnyel segítették a termelőt s a kidolgozótelepeket, kérdés, vajjon a nálunk folyton csökkenő prémium mellett meglesze-e területeken a hajlandóság a termelésre, s kidolgozásra. Pedig világos, hogy a hazai termelést elősegíteni, még nagy mértékben is, előnyösebb, mint devizákért 100 vagon lenrostot behozni.

A fonógyárak a jelentés évében jól voltak foglalkoztatva, ami majdnem teljesen az állami szükségleteknek köszönhető. Az üzemben lévő két fonógyár részben két szakmányban is dolgozott, becslés szerint 20—22.000 sokk lenfonalat termelt, amit a belső fogyasztás majdnem teljesen felhasznált, így az állami, valamint kereskedelmi szükségletek céljait szolgáló fonalakra a gyárak által megadott szállítási határidők a foglalkoztatás nagy mérvé miatt, mindig hosszúak voltak. Amíg az előző években mindig voltak készletek, a jelentés évében ú. n. prompt fonalak sem nyersen, még kevésbé fehérítve nem voltak kaphatók. Az eladási árak az egész év folyamán változatlanok s az előző évével majdnem azonosak voltak.

Lencernában főképen az állami szállítások, elsősorban lábbelik varrása céljaira nagy volt a kereslet, s a termelés a szükséglet időbeli mérvével nem igen tudott lépést tartani, éppen ezért tanácsos volna kellő készleteket gyűjteni, hogy beálló szükséglet esetén, az kellő időben fedezhető legyen. Behozatal kevés volt.

Lenzövetekből való behozatalunk 1938-ban 98 q volt, 156.000 pengő értékben, kivitelünk pedig 34 q 27.000 pengő értékben. Lenzövetekből való behozatalunk kis mennyisége nem azt bizonyítja, hogy belföldi termelésünk fedezi a szükségletet, mert sajnos egész finom vásznakot, damasztárukat még nem igen gyártunk belföldön, hanem azt, hogy a leromlott vevőerő következtében a fogyasztóközönség a finom lenanyagokat nem tudja megvenni.

Ezután áttért a fontos hazai rostanyagra, a kenderre, amelynek termelését különböző körülmények jobban előmozdították, mint a lenét. Először sokkal több alkalmas területünk van e növény termelésének céljaira, mert amíg a len március végén elvetve, július közepén beérik, s így nem sokkal több, mint 3 hó alatt aratásra kész, a kendernek vágása augusztus hó végével történhet csak; így sokkal több ideig marad a földben, ezért több a valószínűsége annak, hogy az időjárás kedvezőtlen periódusa, még későbbi időben jobbra fordulva, javíthat a termés eredményén. Magyarországon az 1938. évben egy kat. holdon átlagban 38,4 q kender termett. Rossz termés kenderben az utóbbi években nem igen volt, s ez biztatja jobban a gazdát arra, hogy kendert termeljen. A lentermeléstől még azért is idegenkedik, mert a lennek aratása összeesik a kalászos növényekével, amikor a munkaerő amúgyis kevés.

Külkereskedelmi forgalmunk szempontjából megállapíthatjuk, hogy úgy nyersanyagként, valamint feldolgozva jelentős mennyiség kerül kiviteltre. Az abesszin háború idején kenderben nagy exportállamnak, Olaszországnak magának volt szüksége a kenderre, ezért a kivitelt megtiltotta, a magyar kender pedig keresett cikke lett a világpiacnak. Az árak 1934 óta fokozatosan emelkedtek, úgy itt, mint külföldön, s csak 1937-ben estek ismét vissza. A kenderkóró árát belföldön, a mezőhegyesi állami birtokon kezelt kendergyár által kidolgozott áruért elért ár szabályozza.

Végül áttérve a jutára, kifejtette, hogy ezt a rostos növényt, úgy mint a pamutot nem nélkülözhetjük. A jelentés évében a belföldi szükséglet nem apadt, s talán jobb volt, mint az előző évben. Az 1938. évben 591 vagon nyers jutát hoztunk be, 1,745.000 pengő értékben. Előadása végén még előadta, hogy fontos érdek fűződik ahhoz, hogy lenből és kenderből minél többet termeljenek és exportáljanak. Ezenkívül állandó kísérleteket kell folytatni, nem csüggedve, nem lankadva, hogy az olajmagra termelt lenszalmát kikészíthessük olyan anyaggá, amelyből legalább a jutából készült cikkek anyaga, elsősorban zsákok céljaira, pótolható legyen. Tökéletesíteni kell a kikészítést, hogy minél jobb nyersanyagot kapjunk belőle, ha nem is a pamut teljes pótlására, de azzal keverve, részben való kiküszöbölésre.

Olcsóbbá kell tenni állami támogatással a lent, hogy az abból készült cikkek vevőközönseget nyerhessenek a pamut rovására, állandó propaganda szükséges a gyárak részéről a len érdekében, megcáfolva azt a tévhitet, hogy nem tartósabb a pamutnál.

Ezután a bizottság megkezdte a len, kender és juta, valamint az ezekből készült cikkek egységértékeinek a megállapítását.

A XXIII. szakosztály f. évi március hó 24-én ülésezett *Balogh* Gábor m. kir. kereskedelmi főtanácsos elnökle mellett. Jelen voltak *Chmura* László, *Herpy* Arnold, *Lipp* Ernő, *Szabados* Jenő és *Tieberger* Imre kereskedelmi tanácsosok, valamint *Genessy* Aladár, *Liszt* Hugó, *Mogyoróssy* Gyula, *Radványi* István és *Schmitt* Ottó szakértők.

Az optikai ipar helyzetéről *Chmura* László olvasta fel jelentését. Megállapította, hogy az a javulás, amely az optikai iparban az utolsó években észlelhető volt, tovább tartott. Ennek okát abban a körülményben látja, hogy mind több és több intézmény bízta meg a közszállítási jellegű szemüveg-szállítással a látszerek közszállítási csoportját. Ily módon a munka megoszlik az iparosok között és így sikerült az optikai szakmában levő munkanélküliséget csökkenteni. A közszállításoknál csak a magyar gyártmányú lapos, úgynevezett „bi“ üvegek használhatók, ami a hazai gyártás örvendetes fejlődését mutatja. Kagylós üvegek is készülnek Magyarországon, de ezekből még jelentékeny behozatalra van szükség. Kombinált, cilindrikus és finomabb minőségű üvegeket a hazai gyárak egyelőre még nem készítenek. Szemüvegkeretből az úgynevezett pénztári kereteket már teljesen a hazai ipar állítja elő. Jelentékeny mennyiségű olcsó és közepes minőségű celluloid keret is készül néhány kisebb budapesti műhelyben. Újabban azonban már vidéken is kísérleteznek ilyen olcsó keretek gyártásával. Természetes, hogy precizitás és a méretek sokfélesége tekintetében ezek a keretek nem vehetik fel a versenyt a külföldi gyárakkal, de reméli, hogy idővel a hazai termékek minősége is javulni fog.

A hazai gyártás mellett külföldi behozatal is van; azonban az optikusok helyzetét nagyon megnehezíti, hogy a behozatal engedélyhez van kötve és még egyes recept szerinti kombinált üvegekhez vagy különleges keretminták behozatalához is engedély szükséges, ami a szemüvegek elkészítését megdrágítja és nehézkessé teszi. A szakma több ízben kérvényezte, hogy a mintacsomagok behozatali engedély nélkül is bejöhessenek, de eziránti kérvényük nem vezetett eredményre. A szemüveg-tokok kivétel nélkül Magyarországon készülnek

kielégítő minőségben és versenyképes áron, csak a fémből készült tokok gyártására nem rendezkedett be az ipar, mert az aránylag kis kereset mellett a minták sokfélesége miatt nem volna rentabilis a gyártás.

Továbbiakban megemlíti, hogy a hazai lázmérők igen jól beváltak, azonban kevésbé kielégítő az itthon készült egyéb hőmérők minősége, pedig komolyabb hozzáértéssel és igyekezettel a külföldi behozatalunk nagy részét feleslegessé lehetne tenni. Megállapítja, hogy a hazai gyártmányú hőmérők minősége az elmúlt évben nem javult.

A fényképezőcikkekre áttérve megállapítja, hogy azok fogyasztása az utóbbi években növekedett, azonban ennek dacára sem javult a kereskedők helyzete. Ennek okát a gombamódra szaporodó új üzletekben látja, amely miatt kieleződik a verseny és fokozódik az árrombolás. Az amatőr-mozgófényképezés terjedésének nagy akadálya a gazdasági helyzet, mert a mozgófényképek készítése költségesebb, mint a fényképezés. Az iskolai oktatás keretében azonban mind nagyobb mértékben veszik igénybe a keskenyfilm-vetítést. A vetítőgépeket a hazai ipar állítja elő s a hangosfilm-közvetítőgépek is itthon készülnek. Az üzletmenetről megállapítja, hogy az oroszodikus volt s a politikai események hatása alatt a teljes üzlettelenség és az élénk kereslet között váltakozott. Legnagyobb volt a forgalom a szeptemberi behívások idején, amikor különösen látcsövekben és zseblámpákban volt nagy a forgalom, azután a kereslet ellanyhult és ez jelezte a karácsonyi forgalmat is. Az erősen hullámozó 1938. évi üzleti forgalom némileg az előző évi alatt maradt.

Az ékszer- és drágakőforgalomról *Tieberger* Imre számolt be. Az 1938. évben szerinte az ékszer- és drágakőforgalom a kereslethez képest főként a behozatali engedélyek megszorítása miatt igen mérsékelt volt. A foglalatlan drágaköveket Belgiumból és Nagy-Britanniából, a drágaköves ékszereket pedig Németországból hozták be. A behozatal megszorítása miatt a piacon nagy áruhiány keletkezett, amiért a feldolgozóipar is nagy nehézségekkel küzdött. A régi ékszerekből származó kövekből készült új tárgyak készítéséhez ugyanis kiegészítőkövek is kellenek, amelyek azonban az év folyamán nem állottak kellő mennyiségben rendelkezésre. A helyzet az év vége felé még rosszabbodott s a munkanélküliség még nagyobb lett az iparban. A féldrágakövek és igazgyöngyök piacán hasonló a helyzet. Németországból volt ugyan behozatal, ez azonban nem minden tekintetben tudta pótolni a hiányokat. A belföldi áru hiánya miatt a Jugoszlávia felé szépen megindult kivitel is megszűnt. A magyar műtővös-tárgyak iránti kereslet is megcsappant, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok felé irányuló régi exportunk lecsökkent, Olaszország felé teljesen megszűnt. Műtővöseinknek azonban, a nagy nehézségek árán is, sikerült új piacokat találni.

A nemesfémpiac alakulását *Liszt* Hugó ismertette. Megállapította, hogy az 1938. év folyamán az előző évhez viszonyítva a külföldi nemesfémpiacokon úgy a platina-, mint az aranyárak jelentős változásokon mentek keresztül. Az aranynek londoni ára unciánként (egy uncia kb. 31 gramm) az év legnagyobb részében 50 shillinget is megközelítette s az év folyamán csak 4—6 ponttal volt az ára alacsonyabb. A platina árfolyamánál a világpiacokon a platina lanyhább kereslete miatt

kettős árak voltak, hivatalosak és magánforgalmiak. Minthogy a magánforgalmi árak jóval alacsonyabbak voltak a hivatalos áránál, az ügyletek a magánforgalmi áron történtek, amelyek 2—3%-kal voltak alacsonyabbak a hivatalos áránál. Továbbiakban megállapítja, hogy a magyar piac nemesfém árai a kötött gazdálkodás folytán teljes mértékben elszakadtak az irányító külföldi piac áraitól, ez azonban az importnál közömbös s csak az export szempontjából jöhet a magyar áraknál számításba. A forgalom szempontjából az év csak a készáru piacon mutatott változást s az év utolsó két-három hónapjában a kész aranyáru németországi behozatala megnövekedett. Az év folyamán kb. 150 kg. aranyáru hoztunk be, 50 kg-al többet mint az előző évben. Kivételünk nem volt számottevő. Az ezüstáru ára és forgalma az év folyamán változatlan maradt.

A filmipar helyzetéről *Castiglione* Henrik olvasta fel jelentését. Megállapította, hogy a hangosfilm megeremtette a nemzeti filmgyártást és e filmben rejlik népmívelő, nemzetnevelő, kulturális és nemzetgazdasági értékek felismerése miatt az állam a filmgyártást támogatja és irányítja. Így van ez külföldön is, Európa legtöbb kultúrállamában, ahol a nemzeti filmgyártás megfelelő talajjal bír. A hazai filmek játszását legtöbb állam igyekezik elősegíteni. Magyarországon már 3 év óta a filmszínházaknak műsoruk 20%-ában magyar filmet kell játszaniuk. Az intézkedésnek hatása jelentősen megnövelte az előállított magyar filmek számát. A legutolsó hat évben egyébként a magyar filmgyártás fejlődése a következőképpen alakult:

Év	Gyártott magyar filmek száma
1933	7
1934	11
1935	14
1936	20
1937	32
1938	31

A gyártott magyar filmek száma négy év alatt megnégyszereződött, önmagában véve ez is sokat mond, de tulajdonképeni értékét akkor látjuk, ha figyelembe vesszük, hogy a magyar film milyen arányban szorította ki a külföldi filmeket. A hazai mozik évi filmfogyasztásában a magyar film részesedése a következőképpen alakult: 1933-ban az ország filmkonsumában a magyar filmek csak 3%-kal részesedtek, 1937-ben már 17%-kal, 1938-ban pedig 15%-kal, ami igen örövendetes jelenség. Az utolsó hat évben játszott filmek az előállítási országot tekintve, a következő megoszlást mutatják:

Év	Magyar	Német	Amerikai	Francia	Összes. ¹⁾
	d a r a b				
1933	7	96	93	7	208
1934	11	55	134	9	237
1935	14	45	125	10	224
1936	20	41	100	18	208
1937	32	31	92	12	187
1938	31	28	111	32	215

¹⁾ Egyéb államokkal együtt.

Az adatokból megállapíthatjuk, hogy az utóbbi években a német filmek száma visszaesett, ezzel szemben a francia filmeké megnövekedett. Az amerikai filmek száma szintén lecsökkent.

Ezután a bizottság áttért az optikai cikkek, órák és ékszerek, nemesfémek, díszműáruk, fényképezési cikkek egységértékeinek megállapítására.

A **XI. szakosztály** f. évi március hó 29-én ülésezett *Tranger* József m. kir. kereskedelmi főtanácsos elnöke alatt. Jelenvoltak *Balogh* Imre, *Binder* Iván, *Binetter* Jenő, *Darvas* István, dr. *Durand* Félix, *Járitz* Nándor s *Karczag* Vilmos kereskedelmi tanácsosok, valamint *Milkó* Elemér és *Schuler* István szakértők.

A papirosipar helyzetéről *Durand* Félix olvasta fel jelentését. Bevezetőjében ismertette az 1938. év általános ipari helyzetét, majd rátért a papírgyártó iparra. Előadta, hogy az 1937. év első felének aránylag kedvező üzletmenetét az év végén egy jelentékeny visszaesés váltotta fel, ami arra kényszerítette a papírgyárak egy részét, hogy üzemeiket lényegesebb mértékben korlátozzák. Ez a helyzet nem változott meg az 1938. év folyamán sem, mert az ország papírfogyasztása nem emelkedett, hanem csökkent, noha csak jelentéktelen mértékben.

A magyarországi gyárak kiszállításai ugyan 4,7%-kal emelkedtek és majdnem elérték a 5.100 vagónt, ez a mennyiség azonban távolról sem elegendő arra, hogy a belföldi gyárak mindegyikének megfelelő foglalkoztatást biztosítson. Ugyanis pesszimisztikus számítás szerint az üzemben lévő magyarországi papír- és lemezgyárak kapacitása kerekén 9.000 vagón, tehát a belföldi kiszállítás a összkapacitásnak csupán 56,6%-a, mely kedvezőtlen arányszámon alig változtat az a tény, hogy két gyárunknak sikerült a külfölddel exportkapcsolatokat létesíteni. Az egyes papírgyárak foglalkoztatása rendkívül különböző volt. Az egygépes papírgyárak, elsősorban az egyezményen kívül álló 3 vállalat, és pedig az Atlas, Szentendrei és Miskolci-féle papírgyár az év folyamán kapacitásuknak átlag 80—90%-át, a nagyobb és több gépes papírgyárak pedig az év első háromnegyedében kapacitásuknak legfeljebb 50—55%-át használták ki és foglalkoztatásuk csak az év utolsó negyedében javult némileg. A kedvezőtlen foglalkoztatási viszonyok kényszerítették a csepeli papírgyárat arra, hogy gyártmányai számára exportpiacot keressen, ami sikerült is, azonban csak igen jelentékeny áldozatok árán. Papirosexportunk az utolsó három évben átlag 19 vagón volt, a múlt évben ez a szám 137 vagónra emelkedett és remélhető, hogy ez az export nemcsak állandósul, de még lényegesen emelkedni is fog, amiáltal nagy papírgyáraink kapacitásának kedvezőbb kihasználása válik majd lehetségessé. Exportálunk a Balkánra, Brit-Indiába, sőt Angliába is, a papiros jórésze azonban Syriába, Palesztinába és Egyiptomba kerül és ezeket az árukat kivétel nélkül a Duna—tengeri hajók szállítják. Alig felmérhető gazdasági előnyt jelent országunk számára az a körülmény, hogy ezeknek a kitűnő hajóknak a révén a csepeli szabad kikötő végeredményben közvetlenül a világ tengeri forgalmának vérkeringésébe kapcsolódott be.

A magyarországi papírgyárak száma kettővel csökkent, miután végleg megszűnt és gépeit jórészt már külföldre eladta az Angyalföldi Papírgyár Rt. (Láng) és a Budapesti Papírgyár Rt. Ez időszereint a Magyarországon létező papír-, illetve papírlemezgyárak száma 11, amelyekben összesen

16 papírgép és 16 lemezgép van felállítva. Az összes gyárak a Szolnoki Papírgyár kivételével az egész éven át üzemben voltak, természetesen a nagy gyárak csak részlegesen. A tavalyi beszámolóban említett Magyaróvári Lemezgyár azonban nem épült fel és egyelőre nincs is szó annak létesítéséről.

A papíryanag- és papírgyártóipar nagy közgazdasági jelentőségét igazolja, hogy az ipar 2.200 munkást foglalkoztatott, a gépiberendezések lóerőszáma pedig 26.000 volt.

Magyarország az 1935. évben 7.921 vagón papírt fogyasztott, 1936-ban a papírfogyasztás 9.266 vagónra emelkedett, 1937-ben azonban visszaesett és 8.793 vagónt tett. Még kedvezőtlenebbül alakult az 1938. évi fogyasztás, mely csak 8.555 vagónra rúgott. Az 1937—38. évi papírfogyasztás, a következőképpen tevődött össze:

	1937	1938
Belföldi gyárak kiszállítása . . .	4.867 vg.	5.097 vg.
Behozatal	4.076 "	3.587 "
	8.943 vg.	8.684 vg.
Kivitel	150 "	129 "
Belföldön felhasznált papír és papíráru	8.793 vg.	8.555 vg.

Az exportált mennyiségek figyelmen kívül maradtak, mert a gyáraknak kiszállított mennyiségébe az nincs beszámítva, így tehát levonásba sem kerülhet. Eszerint a belföldön tényleg termelt és a belföldről kiszállított papírmennyiség nem azonos szám.

A papírfogyasztás az 1937. évvel szemben 238 vagónnal, 2,7%-kal, 1936. évvel szemben pedig 711 vagónnal, 7,6%-kal csökkent, úgyhogy a papírfogyasztás fejadagja az 1936. évben 10,2 kg-ot, 1937-ben 9,7 kg-ot, 1938-ban pedig 9,5 kg-ot tett. Igen alacsony szám ez, ha figyelembe vesszük, hogy Németországnak a fogyasztása ennek kb. a háromszorosa, Angliáé négyszerese. A néhai Cseh-Szlovákia is 12 kg-t fogyasztott fejenként.

A Felvidék egy részének visszacsatolása folytán Magyarország lakossága 1.032.000 lélekkel szaporodott. A fejkvóta kiszámításánál ezt a körülményt figyelmen kívül hagyta, mivel a Felvidék múlt év november és december havában papírt nem vásárolt a hazai gyárhoz, mert az ottani papírkereskedőknél, feldolgozóknál és fogyasztóknál — megállapításaink szerint — igen tekintélyes papírmennyiség volt raktáron a visszacsatolás időpontjában. A fogyasztásnál többletként csak az a ki nem mutatható papírmennyiség jelentkezett, melyet a katonai, illetve a polgári hatóság, úgyszintén a posta-kincstár november-december hónapokban a Felvidéken elhasznált.

Általában véve a Felvidék papírfogyasztását, véleménye szerint túlbecsülik. Magyarország papírfogyasztása a legutolsó három évi átlagban 9,8 kg. volt, a visszacsatolt Felvidék papírfogyasztása pedig fejenként csak 5 kg-ot tett. Az egész visszakerült országrész fogyasztása összesen évi 450—550 vagónnál többre nem becsülhető. Ennek megállapításánál figyelembe vette azt a körülményt, hogy ennél a területnél bizonyos kultúrkapcsolatok Magyarországgal eddig is fennállottak, magyar könyveket és folyóiratokat eddig is szállítottak az

ottani magyaroknak; továbbá azt is megállapította, hogy az ipari munkásság a Felvidéken csekély, a lakosság jórészt földműveléssel foglalkozik, mely népréteg tudvalevően nem nagy papírfogyasztó.

A Kárpátaljának papírfogyasztás szempontjából alig van jelentősége, 2—2,5 kg-nál több papírt fejenként ennek az erdős vidéknek lakossága aligha fogyaszt, tehát a Kárpátalja csak 100—150 vagónos többletet jelent majd évenként a belföldi ipar számára. Az ország megnagyobbodása folytán tehát az eddigi papír átlagfogyasztási mennyiség csökkenni fog majdnem kb. 1 kg-mal, úgyhogy az 1939. évben kedvező gazdasági körülmények közt is, 8,6—8,8 kg-nál magasabb fejkvótára aligha lehet számítani.

Az egyes papírminőségek fogyasztásának alakulását vizsgálva, arra a meglepő eredményre jut, hogy az 1938. évi papírfogyasztás csökkenését kizárólag a csomagolópapír fogyasztásának visszaesése okozta. A papírfogyasztás fajtanként az 1936—1938. években a következő alakulást mutatta:

	1936	1937	1938
	v a g ó n b a n		
karton és lemez	1.426	1.794	1.874
író- és nyomópapír	2.347	2.078	2.093
rotációs papír	2.359	2.289	2.379
mindennemű csomagoló- papír	2.366	2.499	2.112

Az írónyomópapír-, rotációs papír- és kartonfogyasztás az 1937. évhez képest emelkedett, igen feltűnő azonban a csomagolópapírnál mutatkozó 15,5%-os csökkenés, ami 387 vagónnak felel meg. Ennek okát kutatva, arra a meggyőződésre jutott, hogy a tényleges fogyasztás alig csökkent és ez az elég jelentékeny kiesés csakis arra a körülményre vezethető vissza, hogy a csomagolópapír-nagykereskedő cégek, valamint a kis- és nagyfogyasztók bevásárlásaikat a múlt évben lényeges mértékben korlátozták azért, mert a kartellenküli papírgyárak versenye következtében a csomagolópapír árnívóját bizonytalannak ítélték meg és féltek az árak esésétől. A csomagolópapír-nagykereskedők, valamint a kis- és nagyfogyasztók készletei az év végén a normálisnál lényegesen kisebbek voltak.

A külforgalmi adatokat vizsgálva megállapítja, hogy az előző évhez képest nem változott a helyzet, Ausztriából vásároltuk a legtöbb papírost. A rotációs papírbehozatal 38,7%-a Ausztriából, 23,6%-a Németországból, 29,7%-a Finnországból és 7,8%-a Cseh-Szlovákiából jött. Különösen a finn rotációs import az, amely az elmúlt évekhez képest lényegesen megnövekedett. Előadta, hogy a hazai papírgyártóipar igen fejlett és néhány speciális minőségtől eltekintve, minden minőségű papírt gyárt. Nem gyártja még a presspant, a valódi espartopapírost, a szivarkapapírt, a 20 gr-nál könnyebb selyempapírt, pl. indigó, carbonnyers-papírt és condensator-papírt, a valódi pergamentet, különféle tarkapapírokat és finomabb préselt papírokat. Ezekről eltekintve, az összes többi papírfajtákat a magyar gyárak megfelelő minőségben gyártják és kapacitásuk olyan, hogy el tudják látni a jelenlegi szükségletet.

Ezután áttért a papirosanyag gyártására. Közölte, hogy a visszacsatolt Felvidékkel együtt visszakerült a pelsőci (özörényi) cellulosegyár. Ez a

nagyszabású gyártelep amelyet 30 évvel ezelőtt az Első Magyar Papíripar Rt. létesített, évenként kb. 1.500 vagón száraz súlyra számított fehérítetlen sulfit cellulost tud előállítani. Magyarországnak ezidőszerint évi szükséglete fehérítetlen celluloseban kb. 2.000—2.200 vagónra becsülhető, tehát ez a gyár a jelenlegi szükségletnek 75%-át képes fedezni. Majdnem teljesen elkészült a Neményi Testvérek csepeli telepén a két évvel ezelőtt létesített cellulosegyár is, melynek kapacitása kb. az özörényi gyár kétszerese. Ennek a két gyárnak teljesítőképessége tehát nagyobb, mint az ország jelenlegi egész cellulose-szükséglete, melyet mintegy 3.300—3.500 vagónra becsülhetünk. Van tehát egy üzemben levő és egy majdnem teljesen kész cellulosegyárunk, de az 1939. év márciusáig nem volt meg ezeknek a hazai nyersanyagbázisuk, mert tudvalevő, hogy a visszacsatolt Felvidékkel nagyobb kiterjedésű fenyőerdőségeket nem kaptunk vissza. Lényegesen más most a helyzet, amikor a Kárpát-alja visszakerült. A Kárpátaljának erdőterülete 618.000 hektár, amelynek 35%-a, 225.000 hektár fenyőerdő. Magyarország cellulosefa szükséglete évenként 180—200.000 m³, kőszőrűfa szükséglete pedig 50.000 m³-re becsülhető. Ezt a famennyiséget Kárpátalja fenyőerdőiből évenként ki lehet termelni. Így bekövetkezett az, hogy ami még tavaly álomnak látszott, az az idén valósággá vált és a magyarországi cellulosegyárak nem szorulnak a jövőben külföldi fára, mert azt az ország határain belül szerezhetik be.

A mezőgazdasági termelvényekből, tehát elsősorban szalma, lenkóró és kukoricaszárból készített cellulose gyártásának kérdéséről megállapítja, hogy a probléma még mindig csak laboratóriumi kísérleti stádiumban van és még gyakorlati megoldásra nem vezetett. A kilátások azonban továbbra is biztatók és így remélhető, hogy jövőben rövidesen mégis csak megvalósul a mezőgazdasági terményeket feldolgozó cellulosegyár kérdése, mely probléma semmit sem veszített jelentőségéből, illetőleg közgazdasági fontosságából Kárpátaljának visszacsatolása folytán sem.

Ezekután áttért az árkérdésekre. Előadta, hogy 1936. évben a cellulose világpiaci ára előbb lassú ütemben, később erősebb mértékben emelkedett, úgyhogy az 1937. év szeptember haváig ára már majdnem megkétszereződött. Az 1937. év végén azután az árak újra csökkenni kezdtek, s ez tartott az 1938. éven át is, úgyhogy az 1938. év végén a cellulose ára ismét elérte az 1936. év árnívóját. A fenyőfa, mely a cellulosegyártás nyersanyaga, ezt az árcsökkenést nem követte, sőt ellenkezőleg a legutóbbi évben lényegesen megdrágult, úgyhogy kétségtelen, hogy a múlt év végén a cellulose világpiaci ára erősen az önköltségi ár alatt mozgott, ami nem állt arányban a fa árával. A múlt év végén a celluloseárak még nem emelkedtek, ennek az a magyarázata, hogy a világ csökkentett papírfogyasztása következtében a cellulosegyárakban igen tekintélyes készletek halmozódtak fel, melyek már veszteséges áron is elhelyezést keresnek. Az ilyen helyzet természetesen tartós nem lehet és az 1939. év első hónapjában a cellulose ára némileg javult is már, de nem érte el az önköltségi árat. Az üzemben levő özörényi cellulosegyárnak a helyzete ennek következtében nem kedvező, mert kénytelen versenyezni a külföldről dömpingáron behozott celluloseával, ami súlyos áldozatokat jelent számára és kérdés, hogy ez az állapot meddig tartható fenn.

Ezután áttért a papíros és papírlemezek 1938. évi árkérdésére. Az árkormánybiztos által az 1937. évben a cellulose árának ugrásszerű emelkedése arányában engedélyezett magasabb papírárak 1938. április 30-ig voltak érvényben. A nyári hónapokban átlag 5—8%-os, augusztus 10-én pedig további 3—4%-os árcsökkenés lépett életbe, úgyhogy az 1938. év végén érvényben lévő árak átlag csak 5—8%-kal voltak magasabbak, mint az 1937. év eleji árak.

Az 1938. év februárjától kezdve a papírgyárak az Árelemző Bizottsággal egyetértőleg további ármérséklést határoztak el, úgyhogy ezidőszerint a csomagolópapírárak és néhány írónyomópapírfajta, pl. tanköny-, írópapír ára alacsonyabb és az egyéb író- és nyomópapír ára pedig csak néhány százalékkal magasabb, mint 1936-ban, vagyis az áremelés előtti években érvényben volt árak. Ez a folyó évi február hóban véghezvitt árcsökkentés igen érzékenyen érintette a papírgyárakat, nemcsak azért, mert az összes nyersanyagok ára emelkedett, hanem azért is, mert elsősorban a családi munkabér, továbbá a 48 órás munkahét bevezetése folytán a termelési költségek lényegesen megnövekedtek.

Előadta, hogy a papír- és papírlemezbehozatal egy év alatt lényegesen csökkent, és pedig az 1937. évi 4.076 vagónról 3.587 vagónra, ami 12%-os csökkenésnek felel meg. A behozatal csökkenése az összes fajtáknál jelentkezett, legkisebb volt a csökkenés a rotációs papírnál, ahol 1.838,8 vagónról 1.785,5 vagónra (2,9%) esett vissza. Legnagyobb a csökkenés a kartonoknál és lemezeknél, itt 560,8 vagónról 416,3 vagónra (25,8%) esett a behozatal. A csomagolópapírnál a behozatal csökkenése 20%-ot, az író- és nyomópapírnál 10,5%-ot, a papíráraknál pedig 15%-ot tett.

Közölte, hogy az 1938. évben első ízben került magyar papíros nagyobb mennyiségben külföldre és 137 vagón volt az exportunk, ebből 86 vagón csomagolópapír, 32 vagón író-nyomó és rotációs papír, 18 vagón pedig lemez és karton volt. Könyvekből és folyóiratokból az elmúlt évben 109 vagónt szállítottunk külföldre, ami 15%-os visszaesést jelentett. Az 1938. évben papírosanyagkivitel is volt. Ezt az özörényi cellulosegyár a nagyszabási papírgyár részére szállította.

Ezután áttért a papírkereskedelem helyzetének ismertetésére. Itt a múlt évhez képest a viszonyok nem változtak. A forgalom az író-nyomó, tehát a finomszakmában valamivel emelkedett, a csomagolópapír-szakmában csökkent. Kifejtette, hogy a csomagolópapír-nagykereskedelem nincs megszervezve, így az egymásközi féktelen verseny következtében súlyos időket élt át. A helyzet 1938-ban még rosszabbodott és a nagykereskedelem, miként azt az Árkormánybiztosság is hivatalosan megállapította, a kereskedelmi cikket mélyen önköltségi áron alul adja el és ha a nagyobb rezsivel dolgozó cégek nem vezetnének bizonyos mellékcikkeket is, pl. leszakítóhengert, papírosszőnyeget, szekrénycsíkot, beírókönyvet és speciális papírminőségeket stb., amelyeknél eladási haszon még mutatkozik, úgy a cégek egy jelentékeny részének már régen fel kellett volna számolnia. A gyárak ismételtentettek kísérletet a helyzet megjavítására, azonban sajnos, minden eredmény nélkül. A helyzetet mi sem jellemzi jobban, mint az a tény, hogy amíg Nagymagyarországon körülbelül 15 csomagoló nagykereskedő cég létezett, ma egyedül Budapesten közel 90 van. Az író-nyomópapír nagykereskede-

lem, a viszonyokhoz képest elég jó esztendőre tekinthet vissza. Ez a kereskedelem továbbra is jól van megszervezve és az Árelemző Bizottság által is jóváhagyott eladási árakat nagyjában a szakma be is tartotta.

A sokszorosítóipar foglalkoztatása az 1938. év első felében kedvezőbb volt, mint az 1937. év ugyanezen szakában. Ez a kedvező helyzet azonban nem tartott egész éven át, mert az év második felében részben az egyensúly-törvény benyújtása, később pedig a lapengedélyek revíziója kedvezőtlenül befolyásolták elsősorban a lapnyomdák foglalkoztatását. Nyomdai szakértők becslése szerint közel 1,5 millió pengő tényleges veszteség érte a nyomdákat a lapbetiltások folytán, illetve ennyire becsülhető a betiltott lapok előállításával kapcsolatos nyomdai munkák értéke, figyelembevéve már a betiltásokkal párhuzamosan keletkezett új lapok nyomdai előállítási költségeit is.

A nyomdaiparban két évvel ezelőtt életbelépett minimális munkabér és maximális munkaidőre vonatkozó rendeletnek a kezdeti nehézségek után jó kihatásai voltak, de azért megközelítőleg sem javították az árszabályhű nyomdák helyzetét oly mértékben, mint azt általában várták. Oka ennek az, hogy hiányzik a megfelelő ellenőrzés, illetve ha eljárás is indul valamelyik nyomdai cég ellen, úgy a kiszabott büntetés nem elég nagy ahhoz, hogy elrettentő példaként szolgáljon. Továbbá súlyos sérülme a nyomdaiparnak az, hogy mindjobban elszaporodnak a közületi és házi üzemek és az irodai sokszorosítókészülékek oly fajtái, melyek már nem a sokszorosítás körébe, hanem a nyomdaipar körébe vágnak. A bankok, biztosítók, nagyobb iparvállalatok, nemkülönben hatóságok mind jelentősebb számban létesítenek ú. n. házi üzemeket saját nyomtatványszükségletük előállítására, ami végre is arra indította a sokszorosítóipart, hogy magához az Iparügyi miniszterhez forduljon védelemért. A miniszter a legnagyobb megértéssel fogadta a panaszokat, gyors és erélyes orvoslást ígért és remélhető, hogy a helyzet lényegesen meg fog javulni és a sok kontármunka a jövőben megszűnik.

A felvidéki városokkal együtt elég nagy számmal kerültek vissza nyomdák, azonban ezek a visszacsatolás után rövid idő múlva kénytelenek voltak a munkások egy részét elbocsátani, a cseh uralom alatt megjelent lapok egy részének beszüntetése miatt. Így az 1938. év december elején a Felvidék nyomdai munkásságának nagy része munka nélkül maradt. A nyomdaipar 1939. évi kilátásai még bizonytalanok. Néhány nyomda foglalkoztatása ugyan, hatósági rendelkezések folytán, változatlanul jó, de a többségé nem kielégítő, ami a munkanélküliség jelentős emelkedésében is kife-

jezésre jut. Január első hetében 1.550 munkanélkülit tartott nyilván a szervezet és az év ötödik munkahetében ez a szám már 1.700-ra emelkedett.

A papírfeldolgozó ipar általában véve elég kedvező esztendőre tekinthet vissza. Az irka-fogyasztás is megfelelő volt és a szabványírkák bevezetése igen eredményesnek bizonyult. Az 1937/38. iskolai évben csak az elemi iskolai irkák voltak szabványosítva. Az 1938/39. iskolai évben azonban a rendelet már minden fajta, tehát középiskolai irkákra és füzetekre is kiterjesztetett, úgyhogy a szabványrendelet iskolai része teljes egészében ősztől kezdve érvénybe lépett.

A könyvkiadóüzlet is elég kedvező volt az elmúlt esztendőben. Számszerűleg ugyan valamivel csökkent a kiadott könyvek száma, viszont néhány kiadvánnyal elért nagy könyvsiker részben kárpótolta a kiadókat, illetve nyomdákat és papírgyárakat a számbelileg beállott kiesésért. A Felvidék visszacsatolása folytán kétségtelen, hogy az olvasók tábora növekedni fog annak dacára, hogy a regényeknek és folyóiratoknak jórésze az utóbbi 2—3 évben Cseh-Szlovákiába nagyobb nehézség nélkül volt kiszállítható, tehát a Felvidék magyarsága a magyar szellemi termékeket részben már eddig is beszerezhetette.

A papírgyártó ipar 1939. évi kilátásai egyelőre kedvezőbbek, mert a gyárak foglalkoztatása jobb, mint az 1938. év első negyedében volt. Vonatkozik ez mind a négy csoportra, tehát a lemez- és karton-, a rotációs-, az író-nyomó- és a csomagolópapírra. Reméljük, hogy ezek a kedvezőbb viszonyok az év hátralévő időszakában is fennmaradnak és akkor a papírgyárak majd kedvezőbb esztendőre tekinthetnek vissza. Ennek azonban előfeltétele, hogy a már meglévő papír-importkontingensek ne növeltesse. Sajnálattal látja azonban a papírgyártóipar, hogy az amúgy is jelentékeny papírimportkontingensek állandóan növekednek. Különösen a finnországi rotációs papírkontingenst emelik évről-évre nagymértékben és ezenfelül különféle más papírminőségekből is kontingenseket adnak akkor, amikor a külkereskedelmi statisztikából kitűnt, hogy Finnországgal kereskedelmi mérlegünk az elmúlt évben passzív volt. A finn rotációs papírkontingens, amely néhány évvel ezelőtt még csak 250—300 vagón volt, ma már 600 vagónra szökött fel.

A kárpátaljai erdőségek visszacsatolása révén ma a papiros gyártása 100%-ig nemzeti iparrá vált, mert úgy a facsiszolathoz, mint a cellulosehoz szükséges fát hazai erdőségek szállíthatják. Általános nagy közgazdasági érdek fűződik tehát ahhoz, hogy a papírgyártóiparnak mód adassék kapacitásának megfelelő kihasználására.

Ezután a Bizottság rátért a papiros és papirosárak egységértékének megállapítására.

Nemzetközi Népeségtudományi Unió Magyarországi Csoportja a Magyar Statisztikai Társaság kebelében.

Comité hongrois, au sein de la Société Hongroise de Statistique, de l'Union internationale pour l'étude scientifique des problèmes de la population.

A Csoport ülései. — Séances du Comité.

Résumé. Le Comité a tenu cette année le 28 février sa première séance, où M. Louis Bartucz a fait une conférence ayant pour titre *la Composition raciale du peuple hongrois*. Dans la séance suivante, qui eut lieu le 28 mars, M. André Rónai fit une conférence intitulée *les Problèmes démographiques de la Transylvanie*. Ces deux séances ont été présidées par M. Charles Balás, président du Comité.

*

A felvidéki események okozta kényszerszünet után a Csoport 1938/39. munkaévi első (a sorrendben kilencedik) ülését 1939 február 28-án rendezte meg a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal ülés-termében, a terem teljesen megtöltő tagok és meghívottak előtt.

Az ülésen Balás Károly dr., a Csoport elnöke elnökölt. Megnyitójában felsorakoztatta azokat a nagy horderejű eseményeket, amelyek az ország örvendetes mértékű területi megnagyobbodását eredményezték és amelyek miatt a Csoport előadássorozatának korábban való megindítása időszerűtlen lett volna. Majd utalt arra, hogy az előző munkaévi előadássorozatot ugyancsak Bartucz Lajos dr.-nak, a magyar embertani kutatások történetéről képet nyújtó előadása zárta be; most meghirdetett előadása szorososan kapcsolódik az előzőhöz; témája a magyarságismeret szempontjából is kiemelkedő fontosságú.

Az elnök bevezető szavai után Bartucz Lajos dr. tartott képekkel bőven illusztrált, átfogó tartalmú és nagyszerű előadást „A magyarság faji összetétele” címen. Előadásának anyagáról a Szemle más helyén közölt tanulmány számol be.

A nagy tetszéssel fogadott előadást követően Balás Károly dr. mondott köszönetet az igen tanulságos: az alapfogalmakat tisztázó, az alapismereteket, a magyar fajismeret szempontjából legfontosabb megállapításokat előtáró előadásért.

Az 1938/39. évi második (a sorrendben tizedik) ülés a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal ülés-termében 1939 március 28-án zajlott le. A látogatottság és az érdeklődés ezúttal is rendkívül nagy volt; a Csoport tagjain kívül különösen meghívottak jelentek meg igen nagy számban. A Csoport elnökének, Balás Károly dr.-nak elnöklete alatt lefolyt ülésen Rónai András dr. „Erdély népességi problémái” címen tartott térképekkel kísért s igen

nagy érdeklődéssel fogadott, beható előadást. Előadását a Szemle más helyen közli.

Az előadáshoz elsőnek Kovács Alajos dr. szólt hozzá. Mindenekelőtt kiemelte a sok új gondolatot keltő előadás időszerűségét. Majd felszólalásában különösen két kérdéssel foglalkozott. Elsősorban azt hangsúlyozta, hogy az a körülmény, miszerint a román népszámlálási eredmények elég közel állanak a békebeli magyar adathoz (tekintetbe véve természetesen az azóta lezajlott kivándorlást), a magyar statisztika helyességének egyik tagadhatatlan bizonyítéka. Érdekesnek tartja azt is, hogy a román statisztika kevesebb hibát követett el, mint a cseh, bár szintén nem járt el teljesen hibátlanul, amire egyéként az is mutat, hogy a görög katolikus magyarok eltűntetése az egyik fő okozója (a zsidóság pálfordulása mellett) a magyarság csökkenésének. Felszólaló másodsorban arra is rámutatott, hogy a magyar statisztika 1918 előtt rendszeresen megállapította azt, hogy Erdélyben a magyar szaporább faj az oláhnál. Akkoriban a magyarságnak nem voltak egykéző vidékei, míg az oláh nép természetes szaporodási aránya már több helyütt igen alacsony volt. Végül hangsúlyozta, hogy a magyarság elég erős városias tömörülését nem látja aggályosnak, mert a magyar, mint városiak is jobban szaporodik az oláhnál.

Benisch Artúr dr. hozzászólásában az erdélyi népszaporodást illetően világháború előtti vizsgálatai alapján arra mutatott rá, hogy az oláhság természetes szaporulatában két zónát kell megkülönböztetni. Nemcsak a temesi—torontáli oláh nép látszik kiháló népnek, hanem nagyjából a Marostól délre eső — Brassótól Szébenen s Hunyadon át a Tiszáig nyúló — nagy területrészen lakó görög keleti oláh elem is. Feljebb Maros-Tordában, Szolnok-Dobokában, sőt tudtával Biharban (a görög keletiek körében) is, vagyis a magyarság szempontjából kedvezőtlen területi elhelyezkedésben: ott, ahol a magyar híd pillérét láthatjuk s ahol a fajok harca a legélénkebben folyik, a lélekszámra is túlnyomó görög katolikus vallású oláhok szaporasága meglehetősen nagy.

A harmadik felszólaló, Szilády Zoltán dr. azt hangsúlyozta, hogy sok éves helyi tapasztalatai az előadó több megállapítását fedik. A havasi oláhok rossz egészségi állapotának, gyakori népbetegségeinek mindig nagy része volt a kedvezőtlen népszaporodásban. Az erdélyi magyarság újabb hely-

zetére jellemzőnek tartja, hogy a székelység állandóan kivándorol, mert ez a ránehezülő nagyfokú politikai, gazdasági nyomásra is fényt vet; a nyomás éppen ott a legnagyobb, ahol lélekszámra nézve különösen erős a magyarság. Az Erdélyből kivándorló, kihúzódó székelység azonban általában

— legalább is az első generációkban — nem vész el a magyarság számára.

A hozzászólások után *Balás Károly* elnök mondott köszönetet az előadónak és kiemelte fejtegetéseinek értékét s előadásának nemzeti szempontból hézagpótló voltát.

Egy új statisztikai közlemény: a „Statisztikai Értesítő“ (Budapest Székesfőváros Statisztikai Haviüzeteinek Melléklete) megindulása.

Création d'une nouvelle publication statistique, le „Bulletin Statistique“ (supplément au „Budapest Székesfőváros Statisztikai Haviüzetei“).

A magyar statisztikai irodalom a közelmúltban örvendetes módon egy igen hasznosnak induló folyóiratszerű közleménnyel, a „Statisztikai Értesítő“-vel gyarapodott. E kiadvány elődjét Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala ugyanezen a címen, de könyvnyomatos úton sokszorosítottta. Régi terv volt azonban, hogy egy ilyen kiadvány nyomtatásban is megjelenjen s valóban közkinccs: a Budapest Székesfőváros Statisztikai Haviüzeteiben közzétett adatok helyes megvilágítója és rendszeres feltárója legyen.¹⁾ E terv megvalósítását időszerűvé Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatalának piackutató és árstatisztikai osztállyal való kiegészítése tette. Az új osztályt felállító polgármesteri rendelet ugyanis kimondta, hogy a piackutatás eredményeit a Statisztikai Értesítőben kell nyilvánosságra hozni. Az osztály megszervezését s munkálatainak megkezdését és kiépítését,

¹⁾ Budapest Székesfőváros Statisztikai Haviüzeteinek múlt századbéli évfolyamai is közöltek statisztikai dolgozatokat; 1907-ben ezek számára a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal a „Fővárosi Közlemények a statisztika és közigazgatás köréből“ c. negyedéves kiadványt indította meg, melyből 1908-ban az 1919—1925. évi szünetelés után 1926-ban újjáélesztett „Városi Szemle“ c. magas színvonalú, de már tágabb célkitűzésű, nemcsak kimondottan statisztikai folyóirat alakult ki.

valamint az idevágó első nagy (kétkötetes) kiadvány közreadását követően most *Illyefalvi I. Lajos* dr. igazgató a Statisztikai Értesítő nyomtatásban való megindítására is módot talált. Az a körülmény, hogy közvetlen okot a megindításra a közéleti kérdések taglalásának szüksége adott, az első szám bevezetőjéből kitetszően távolról sem zárja ki azt, hogy más statisztikai tárgykörök méltatására is ne kerülhetne sor. Az első ízben Budapest Székesfőváros Statisztikai Haviüzetei 1939. évi januári számának mellékleteként közreadott kiadvány eddig kézhez vett két füzetében valóban arról győz meg, hogy a kétségkívül domináló helyet elfoglaló közéleti problémák mellett gondosan kiválogatott, változatos témakörökből származó s grafikonokkal és térkép-mellékletekkel is fűszerezett rövid, tömör és tartalmas cikkekben a statisztika többi kérdéseinek is kellő tér jut. A statisztika hivatásos művelői, valamint a statisztikai érdeklődők, a közéleti kérdéseivel foglalkozók és általában a nagyközönség is a legnagyobb örömmel fogadhatják tehát ezt az *Illyefalvi I. Lajos* dr. szerkesztésében fontos feladatokra hivatott közleményt, melyben a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal folyóirata, a Magyar Statisztikai Szemle — részben ugyan más célkitűzésű és szerkezetű, de végeredményben vele szorosan egy irányban haladó — fegyvertársát üdvözli.

Összefoglaló helyzetjelentés. Résumé de la situation en Hongrie.

1939. március hó. — Mars 1939.

Népmozgalom. — Munkapiac. — Termelés. — Kereskedelem és közlekedés. — Áralakulás. — Pénz és hitel.

Gazdasági jelzótábla.

Rajzok a gazdasági jelzótáblához.

Mouvement de la population. — Marché du travail. — Production. — Commerce et transports. — Mouvement des prix. — Monnaie et crédit.

Tableau économique.

Graphiques au tableau économique.

Résumé. Nous présentons les chiffres de mars 1939:

Le nombre des mariages (4.769 sur le territoire selon le traité de Trianon, 5.120 avec la région réincorporée en vertu de l'arbitrage de Vienne), ainsi que la nuptialité (6·2‰, respectivement 6·0‰), ont été supérieurs aux chiffres de l'année précédente. Pendant le premier trimestre, ils ont également augmenté, car on a contracté nombre de mariages différés l'automne dernier. Le nombre des naissances vivantes (16.007, respectivement 17.814, soit 20·8‰ et 20·7‰) a légèrement monté en mars; pendant le premier trimestre, il a un peu baissé. Pour les décès (12.025, respectivement 13.312, soit 15·6‰ et 15·5‰), on constate une régression pour mars et une augmentation pour le premier trimestre. L'accroissement naturel a, par rapport aux chiffres de l'année précédente, progressé en mars (s'élevant à 3.982, respectivement à 4.502, soit à 5·2‰), et baissé pendant le premier trimestre.

A la fin de mars 1939, les syndicats ouvriers de Hongrie avaient sur leurs registres 21.268 chômeurs de moins (— 3·4%) qu'un mois auparavant, mais 2.632 de plus (+ 14·1%) qu'à la même époque de l'année précédente. La tension sur le marché du travail était plus forte que pendant l'année passée. L'évolution défavorable du chômage a pris naissance à la fin de 1937, et son rythme ne cesse de s'intensifier.

Dans la Hongrie agrandie, la production de lignite du mois de mars a augmenté de 2·5% et la production de houille de 12·6% par rapport au mois précédent. Le lignite extrait du sol se chiffre par 8·1 millions de quintaux, y compris la production des mines de la zone recouverte. Par rapport à l'année dernière, il y a là une avance de 27·8%. La production de houille n'accuse pas de progrès appréciable en comparaison de 1938. Pour l'ensemble des premiers trois mois de l'année, la production de houille est descendue de 1·4%, la production de lignite est montée de 16·7%.

En tenant compte de la production des mines du Nord ayant fait retour au pays, on a extrait en mars 619.000 quintaux de minerai de fer, soit 25·2% de plus qu'en février, et 121·3% de plus qu'en mars 1938. L'importation du minerai de fer accuse également une forte augmentation. Pendant le trimestre janvier—mars, la quantité du minerai de

fer extrait monte à 1·6 million de quintaux, dépassant de 114·0% le chiffre correspondant de l'année dernière. Le fer brut a été obtenu en excédent de 20·7% sur le mois précédent, et de 10·6% sur le mois correspondant de l'année dernière. Pendant les premiers trois mois de l'année, l'augmentation atteint 11·4%.

L'énergie électrique en Hongrie a progressé, en dépit des forces saisonnières défavorables, de 7·2% (les chiffres se rapportent à Budapest seulement) par rapport au mois précédent, de 10·7% par rapport à l'année dernière.

En mars, les importations ont représenté 43·3 millions de pengős; les exportations, 42·8 millions. Ainsi donc, la balance commerciale s'est soldée par un léger déficit (½ million de pengős), contre un excédent de 10·9 millions à la même époque de l'année d'avant. Par rapport au mois de mars précédent, la valeur des importations a augmenté de 20%, et celle des exportations baissé de 9%. — Pendant le premier trimestre, les importations ont été de 122 millions de pengős; les exportations, de 142·5 millions. Durant cette période, comparative-ment aux mêmes périodes précédentes, les premières ont atteint leur maximum pour les 8 dernières années et les secondes, pour les 9 dernières années.

La progression de l'importation a été due aux achats de matières industrielles, lesquels ont augmenté pour les matières premières textiles (sauf le coton brut), pour la fonte et les métaux bruts nécessaires à l'industrie lourde et les matières premières employées par les industries du cuir, du caoutchouc et du papier. L'importation des bois bruts et ouvrés a légèrement diminué par rapport à l'année dernière.

La baisse de l'exportation tenait à la régression des ventes quant à plusieurs importants produits agricoles et à quelques articles manufacturés, faits surtout par l'industrie lourde. Les exportations de froment ont progressé, mais ce résultat a été gâté par la diminution des exportations de maïs, de seigle, de graines de trèfle et de luzerne. Les ventes d'articles textiles ont légèrement augmenté. Celles de wagons et de produits en fer ont baissé dans une mesure influençant sensiblement la balance commerciale.

Le trafic des chemins de fer s'est intensifié en mars, comme toujours à pareille époque. Les mar-

chandises transportées sur les lignes ferroviaires (celles de la Subcarpathie comprise) s'expriment par 1.6 million de tonnes; l'augmentation a été de 5.0%. L'agrandissement territorial explique qu'on a réalisé sur l'année 1938 un progrès de 11.3%. Les chemins de fer hongrois ont transporté en mars 6.9 millions de voyageurs, contre 6.7 millions en février, et 6.2 millions en mars 1938 (+1.7% et +11.4%). Pendant le premier trimestre 1939, on a compté 20.4 millions de voyageurs, soit 12.5% de plus qu'en janvier—mars 1938.

Le trafic postal a pareillement gagné en volume à la suite du retour d'une partie des territoires perdus. Les lettres ont été particulièrement nombreuses en mars. Le nombre des lettres a augmenté de 28.3%, celui des colis de 12.2%, celui des mandats-poste de 14.5% par rapport au mois de février. En raison de l'accroissement du trafic postal, la comparaison avec l'année 1938 fait apparaître un progrès sensible se traduisant par 23.1% dans le cas des lettres, par 18.4% dans le cas des colis, et par 35.7% dans le cas des mandats-poste. A la fin du mois de mars, il y avait en Hongrie 125.276 postes téléphoniques principaux, 11.256 de plus qu'un an avant. Les abonnés de la radio étaient au nombre de 465.510, en augmentation de 70.799 par rapport à l'année dernière. Ces chiffres comprennent aussi les abonnés habitant la zone recouvrée.

Les données relatives à la circulation automobile se rapportent encore au pays démembré. A la fin de mars 1939, 35.357 véhicules automobiles circulaient en Hongrie. En un mois, sous l'influence de forces saisonnières, ce parc s'est grossi de 999 unités (+2.9%); en un an, de 3.755 unités (+11.9%). Parmi les véhicules mis en service au cours du mois, on comptait 608 voitures de tourisme (+3.9%) et 94 camions (+2.6%). En comparaison de l'année 1938, l'augmentation se chiffre dans la première catégorie de 16.4%, dans la deuxième de 8.4% et dans la catégorie des motocyclettes de 12.0%.

Le déplacement du niveau des prix en mars a été mesuré cette fois-ci en partant de l'année 1929 (les prix de cette année étant égaux à 100) et avec pondération des prix pratiqués dans le commerce de gros. D'une part le terme de comparaison apparaît comme plus juste, d'autre part la base de l'indice est plus large. Le nombre des produits a été porté de 54 à plus de 500. En outre, l'indice est établi de telle façon que le niveau des prix des produits d'origine végétale peut être étudié indépendamment de celui des produits d'origine animale. L'indice industriel a été pareillement remplacé par deux autres, l'un relatif aux matières premières, l'autre relatif aux produits finis. On sait que pour juger la situation, il convient d'attacher une impor-

tance particulière aux fluctuations du prix des matières premières. Le nouvel indice a été de 86 à la fin du mois, d'un point plus élevé qu'il y a un mois, et très légèrement plus bas qu'il y a un an. L'indice de l'agriculture et de l'élevage est monté (en progrès de 2.3 points) à 75.6, dépassant de 5.2% le niveau de l'année dernière. L'indice des produits d'origine végétale a été de 80.8 (différence en plus par rapport au mois précédent: 3.9 points), en dépassant de 9 points le niveau de l'année dernière. Au contraire, l'indice des produits d'origine animale a baissé tant par rapport au mois précédent que par rapport à l'année 1938. Il s'est chiffré par 64.1 à la fin de mars 1939 contre 65.4 à la fin de février et 67.3 à la fin de mars 1938. L'indice industriel trahit une stagnation, avec un recul de 2.1 points en comparaison de l'année précédente. Il y avait ici parallélisme: les matières premières aussi bien que les produits finis ont baissé. Comme conséquence, la marge entre les prix agricoles et industriels s'est rétrécie. La disparité des deux catégories de prix s'exprimait par 16.8%, contre 19.5% en février, et 24.5% en mars 1938.

La baisse des denrées alimentaires a, depuis septembre dernier, provoqué une baisse correspondante pour l'indice du coût de la vie. Cet indice, se rapportant à l'année 1913 (égale à 100) a été de 105.5 à la fin de février 1939, et de 109.3 à la fin de mars.

La circulation fiduciaire, se chiffrant par 885.5 millions de pengös, accuse une augmentation de 72.2 millions; le portefeuille des effets de commerce s'est enflé de 38.8 millions par rapport au mois précédent.

Les dépôts à la Caisse d'Épargne Postale et dans les établissements de crédit de Budapest affiliés à l'Institut Central des Sociétés Financières représentaient à la fin du mois de mars 1.392 millions de pengös contre 1.419 millions à la fin de février et 1.427 millions à la fin de mars 1938.

Les cours des actions cotées à la Bourse de Budapest marquent un nouveau recul. L'indice des actions est tombé (de 10.4 points) à 84.3, niveau inférieur de 16.6 points à celui de l'année dernière. Les transactions de Bourse avaient un volume réduit: 88.000 actions ont changé de propriétaire contre 113.000 le mois précédent. Le total des livraisons et réceptions, s'exprimant par 5.9 millions, a réalisé le record de minimum dans la nouvelle période de baisse.

La sécurité du crédit a empiré au cours du mois de mars. On a enregistré 92 nouveaux cas d'insolvabilité, 22 de plus (+31.4%) qu'en février 1939, et 24 de plus (+35.3%) qu'en mars 1938. Pendant les premiers trois mois de l'année, il y

avait 277 cas d'insolvabilité, 43 de plus (+18·4%) que pendant la période correspondante de l'année dernière. Le nombre des lettres de change protestées s'est fortement accru; il a atteint 3.353, en augmentation de 2.665 (soit +25·3%) sur le mois précédent et de 21·3% sur l'année dernière. Le premier trimestre de l'année accuse une augmentation de 20·5%.

*

Népmozgalom.

Az 1939. év márciusának népmozgalma az előző hónapokénál kielégítőbben alakult: emelkedett a házasságkötések és — bár csak szerény mértékben — az élveszületések aránya s ugyanakkor elég lényegesen megkisebbedett a halálozási ezrelék. A mérleg: a természetes szaporulat is meghaladta valamelyest az előző márciusit.

Az elmúlt március közepén a Kárpátalja is visszatért a magyar hazához; statisztikai adatgyűjtéseink azonban természetesen erre a területre még nem terjeszkedhettek ki. A bécsi döntés alapján visszacsatolt területen viszont a népmozgalmi adatgyűjtés úgy látszik egyre rendesebbé válik. Ennek ellenére a trianoni területre és a felvidéki határsávról vonatkozó adatokat továbbra is érdemes különválasztani, tekintettel arra, hogy a múlttal csupán a trianoni Magyarország adatait lehet összevetni. Az adatoknak ez a szétbontása a következő képet mutatja:

	Trianoni terület	Visszacsatolt északi terület ¹⁾	Együtt ¹⁾
Házasságkötés	4.769	351	5.120
„ ezer lélekre	6·2	4·0	6·0
Élveszületés	16.007	1.807	17.814
„ ezer lélekre	20·8	20·6	20·7
Halálozás	12.025	1.287	13.312
„ ezer lélekre	15·6	14·7	15·5
Egy éven aluli elhalt	2.112	218	2.330
Egy éven aluli elhalt száz élveszülöttre	13·2	12·1	13·1
Gümőkórban elhalt	1.400	146	1.546
„ ezer lélekre	1·81	1·66	1·80
Természetes szaporodás	3.982	520	4.502
Természetes szaporodás ezer lélekre	5·2	5·9	5·2

¹⁾ Kárpátalja nélkül.

A bécsi döntés utáni Magyarország területén márciusban a házasságkötési mozgalom közepes élénkségű volt (ezreléke 6·0); az élveszületési arány (20·7‰) éppen csak hogy meghaladta a 20‰-es „egyke-határt“, míg a halálozási ezrelék (15·5) nem volt kedvezőtlen s így a természetes szaporodás ezer lakosra számított nyers aránya (5·2‰) is tűrhetőbben alakult.

A trianoni és az 1938 novemberében visszacsatolt terület összehasonlításában a legszembeötlőbb a házassági arány nagy különbsége: ez a trianoni országdarabon 6·2‰, a Felvidék hazakerült magyar sávján ellenben csak 4‰ volt. Az élveszületések arányában nem mutatkozik lényegesebb eltérés, a halálozások hányadosa pedig, valamint a csecsemő- és gümőkóros halálozás aránya is ezúttal éppen a felvidéki övezeten volt a kielégítőbb. A halálozási mozgalomban mutatkozó előny következtében a visszacsatolt északi terület természetes népszaporulata elég észrevehetően nagyobb volt a trianoni Magyarországnál.

A trianoni területre vonatkozó 1938. és az 1939. évi márciusi népmozgalmi adatok szembesítése szerint a házasságkötések száma (4.769) és aránya (6·2‰) az idei márciusban a férfilakosság egy részét lakóhelyéről elszóllító katonai intézkedések ellenére magasabb volt a tavaly márciusinál (3.979, ill. 5·2‰). Ebben talán az előző év végén elmaradt házasságok változatlanul folyó fokozatos megkötésének is része lehet. Az élveszületések száma és ezreléke márciusban a többi hónap közül fiziológiai okokból is valamivel kiemelkedőbb szokott lenni: az arányszám a folyó évtized egyik évében sem csúszott a 20‰-es vonal alá. Ezúttal szám szerint 16.007, ezer lakosra számítva pedig 20·8 élveszülött jött a világra; tavaly márciusban egy árnyalattal alacsonyabb volt az élveszületéseknek mind a száma (15.835), mind pedig az aránya (20·6‰). Komoly javulást ez a kis különbség ugyan nem jelent, de népmozgalmunk jelenlegi kedvezőtlen szakaszában már a visszaesés elmaradása is feljegyzést érdemel. A halálozások száma (12.728) és aránya (16·6) tavaly márciusban az elég kedvezőtlen tél utóhatásaként határozottan magasra emelkedett; az idei március adata (12.025 halott, 15·6‰) ennél sokkal kedvezőbb, ha teljesen kielégítőnek nem is mondható. Mindenesetre örvendetes, hogy ez a javulás mind egyik jellegzetes korcsoportban bekövetkezett: a csecsemőhalottak száma a tavaly márciusi 2.393-mal szemben most 2.112 s száz élveszülöthöz számított aránya 15·1-del szemben 13·2, az 1—6 éves halottak száma 702-vel szemben 585, a 7 évnél idősebb korban elhaltaké pedig 9.633-hoz képest 9.328 volt. Az is figyelmet érdemel azonban, hogy a gümőkór következtében elhaltak száma az 1938 márciusi 1.307-ről most 1.400-ra, aránya 1·70‰-ról 1·81‰-re nőtt s márciusban az influenzahalottak száma (121) sem volt egészen jelentéktelen. A natalitási mozgalom árnyalatnyi élénkülése és a halálozási szám határozott javulása következtében a természetes szaporodás a tavalyi márciusi 3.107 fővel, ill. 4·0‰-kel szemben 3.982 lélekre, ill. 5·2‰-re javult. Útjára sajnos így is csak közepes (teljesen eltekintve attól, hogy tisztább szá-

mítások szerint népünknek már nincs természetes népszaporulata).

Negyedévi összefoglalásban népmozgalmunk alakulása a következő képet mutatja: Az 1939. év első három hónapjában a trianoni területen aránylag jóval több házasságot kötöttek meg, mint egy évvel előbb; ennek oka közismert: az őszei és téleleji hónapokra eltolódott házasságok legalább is egy részének megkötésére ebben az évnegyedben, kivált januárban kerülhetett csak sor. Egy — bár enyhe — árnyalattal megcsappant az élveszületések száma, viszont sajnálatosan meggyarapodott az évelejen erősebben fellépő influenzajárvány következtében a halálozások száma. Ennek következtében a természetes szaporodás mélyebbre csúszott le, mint az évtized bármelyik első negyedében. Az ezekről az eltolódásokról számot adó kis összeállítás nemcsak a trianoni, hanem a bécsi döntés útján megnagyobbodott terület adatait is tartalmazza.

Időszak	Házasságkötések	Élveszületések		Halálozások	Természetes szaporodás
		s	z		
1929. I—III.	18.794	54.131	43.532	10.599	
1930. I—III.	20.352	51.837	33.188	18.649	
1931. I—III.	18.747	53.586	40.112	13.474	
1932. I—III.	16.889	52.077	40.442	11.635	
1933. I—III.	17.318	47.218	37.654	9.564	
1934. I—III.	17.135	49.243	32.059	17.184	
1935. I—III.	17.723	48.856	36.852	12.004	
1936. I—III.	18.677	44.425	33.366	11.059	
1937. I—III.	18.383	45.059	34.105	10.954	
1938. I—III.	18.382	45.213	36.117	9.096	
1939. I—III.	¹⁾ 19.894	45.014	37.509	7.505	
	²⁾ 21.486	49.923	41.609	8.314	

V á l t o z á s s z á z a l é k b a n

1929. I—III.	—	—	—	—
1930. I—III.	+ 8.3	— 4.2	— 23.8	+ 76.0
1931. I—III.	— 7.9	+ 3.4	+ 20.9	— 27.7
1932. I—III.	— 9.9	— 2.8	+ 0.9	— 13.7
1933. I—III.	+ 2.5	— 9.3	— 7.0	— 17.8
1934. I—III.	— 1.1	+ 4.3	— 14.9	+ 79.7
1935. I—III.	+ 3.4	— 0.8	+ 15.0	— 30.1
1936. I—III.	+ 5.4	— 9.1	— 9.5	— 7.9
1937. I—III.	— 1.6	+ 1.4	+ 2.2	— 0.9
1938. I—III.	— 0.0	+ 0.3	+ 5.9	— 17.0
1939. I—III. ³⁾	+ 8.2	— 0.4	+ 3.9	— 17.5

¹⁾ A trianoni területre vonatkozó adatok. —

²⁾ A bécsi döntés által visszacsatolt területtel együtt.

³⁾ A trianoni területre vonatkozó adatok alapján.

Munkapiac.

Március hó folyamán a kedvező évszaki erők sokkal intenzívebben éreztették hatásukat a munkapiacra, mint az előző hóban. A munkanélküliség hanyatlása azonban az egyes szakmákban bekövetkezett konjunkturális rosszabbodás folytán mégsem ölthetett nagyobb arányokat. Az évnegyed végén így a munkanélküliek számsora jelentős százalékos arányú rosszabbodást mutatott az egy év előttihez képest.

A január végén létrejött éveleji tetőpont óta a munkanélküliek száma idényszerű behatásokra

előbb mérsékelten, később pedig erőteljesebben hanyatlott. A február havi hanyatlás még csak árnyalati, 0.1%-ot tett, a március havi azonban 3.4%-ra rúgott. Az évnegyed végén a szociáldemokrata és keresztényszocialista szakszervezetek együttesen 21.268 munkanélkülit mutattak ki, 751-gyel kevesebbet, mint egy hónappal azelőtt. Az egyes szakmákban bekövetkezett rosszabbodás folytán azonban a múlt évihez képest a munkanélküliek száma 14.1%-kal (+2.632) emelkedett. 1938 március végén az előző évihez képest a növekedés 10.3% volt. 1937-ben, 1936-hoz képest ellenben a munkanélküliek számában 10%-os csökkenés jött létre. Ezekből az adatokból világosan látható, hogy 1937 vége óta a munkanélküliek számsorában az emelkedés üteme egyre jobban fokozódik.

Az alábbi összeállítás a munkanélküliek számának változását tünteti fel március hó végén, visszatekintően az előző gazdasági konjunktúra tetőpontjáig, 1929-ig.

Időszak	Munkanélküliek száma	Változás %-ban
1930 " "	21.999	+ 28.1
1931 " "	28.088	+ 27.7
1932 " "	32.364	+ 15.2
1933 " "	30.902	— 4.5
1934 " "	25.320	— 18.1
1935 " "	20.791	— 18.0
1936 " "	18.769	— 9.7
1937 " "	16.889	— 10.0
1938 " "	18.636	+ 10.3
1939 " "	21.268	+ 14.1

A március hó végén kimutatott munkanélküliek 87.6%-a (18.641) férfi, 12.4%-a pedig (2.627) nő volt. Az előző hónappal szemben a férfi munkanélküliek száma 2.7%-kal, a nőké pedig 8.2%-kal csökkent. A budapesti munkanélküliek száma 12.651, a vidékieké pedig 8.617 volt (59.5%, 40.5%). Az előző havinhoz képest a budapesti munkanélküliek száma 0.7%-os csökkenést mutatott. Az idényszerű behatások tehát vidéken sokkal jobban éreztették hatásukat, mert a vidéki munkanélküliek száma 7.0%-kal (—656) csökkent.

Március hó folyamán az előző havival szemben a munkanélküliek száma a bőriparban 40.1%-kal, a ruházati iparban 46.6%-kal, a szálloda és éttermi alkalmazottaknál 26.6%-kal, a sokszorosító iparban 7.8%-kal, az építőiparban pedig 1.1%-kal csökkent. Kedvezőtlenül alakult a munkapiaci helyzet a faiparban, ahol 8.1%-os növekedés jött létre, továbbá a vasiparban, ahol a munkanélküliek száma 1.7%-kal emelkedett és az élelmezési iparban, ahol 4.4% volt a növekedés. A szellemi munkásoknál is 8.6%-kal emelkedett a munkanélküliek száma. Az egyes foglalkozási ágakban az egy év előtti állapottal szemben is lényeg-

ges eltolódások mutatkoznak. Az építőipar pangása folytán ebben a foglalkozási ágazatban a munkanélküliek száma 1.067-tel (+20·2%) emelkedett. A bőriparban 10·9%-os, a sokszorosító iparban pedig 4·9%-os növekedés jött létre. A kedvezőtlen építőipari konjunktúrát különösen a fafeldolgozó ipar érezte meg. Itt a munkanélküliek száma 1.956-tal, 3.612-re emelkedett (+118·1%). Egyes szakmákban azonban kedve-

zőbb volt az egy év előttinél. Legnagyobb arányú csökkenés következett be a ruházati iparban (—19·5%) és a szállodai alkalmazottaknál (—15·6%). Elég figyelemreméltó hanyatlást mutat azonban a munkanélküliség az élelmezési iparban és a vasiparban is (—4·2%, —5·8%). A fontosabb foglalkozási ágazatokban a munkanélküliek március hóvégi alakulását a csatolt összeállítás tünteti fel:

	Építőipar	Vasipar	Bőripar	Ruházati ipar	Élelmezési ipar	Faipar	Szállodai és éttermi alk.	Sokszorosítóipar
	M u n k a n é l k ü l i e k s z á m a							
1929 március végén	4.692	3.780	504	943	1.102	2.107	462	936
1930	7.124	5.486	1.200	303	1.405	1.163	408	1.724
1931	9.215	6.450	1.022	221	1.533	2.502	587	2.549
1932	7.525	8.648	1.388	418	1.432	4.105	664	3.212
1933	5.710	9.123	938	258	1.324	3.937	850	3.292
1934	4.242	8.553	786	163	1.053	2.824	771	2.779
1935	4.328	6.987	658	260	997	1.687	371	2.378
1936	4.683	5.180	580	124	1.327	1.436	261	2.206
1937	3.824	3.442	1.328	268	1.634	1.300	172	2.059
1938	5.268	3.491	604	420	1.954	1.656	160	1.767
1939	6.335	3.290	670	338	1.871	3.612	135	1.853

V á l t o z á s s z á z a l é k b a n

	Építőipar	Vasipar	Bőripar	Ruházati ipar	Élelmezési ipar	Faipar	Szállodai és éttermi alk.	Sokszorosítóipar
1929 március végén	—	—	—	—	—	—	—	—
1930	+ 51·8	+ 45·1	+ 138·1	— 67·9	+ 27·5	— 44·8	— 11·7	+ 84·2
1931	+ 29·4	+ 17·8	— 14·8	— 27·1	+ 9·1	+ 115·1	+ 43·9	+ 47·9
1932	— 18·3	+ 34·0	+ 35·8	+ 89·2	— 6·6	+ 64·1	+ 13·1	+ 26·0
1933	— 24·1	— 5·5	— 3·2	— 38·3	— 7·5	— 4·9	+ 28·0	+ 2·5
1934	— 25·7	— 6·3	— 16·2	— 36·9	— 20·5	— 28·3	— 9·3	— 15·6
1935	+ 2·3	— 18·3	— 16·2	+ 59·6	— 5·3	— 40·3	— 55·9	— 14·4
1936	+ 8·2	— 25·9	— 11·9	— 52·4	+ 33·1	— 14·9	— 29·7	— 7·2
1937	— 18·3	— 33·6	+ 128·9	+ 116·2	+ 23·1	— 9·5	— 34·2	— 6·7
1938	+ 37·7	+ 1·4	— 54·5	+ 56·8	+ 19·6	+ 27·4	— 7·0	— 14·2
1939	+ 20·2	— 5·8	+ 10·9	— 19·5	— 4·2	+ 118·1	— 15·6	+ 4·9

Termelés.

Széntermelésünk igen magas szinten mozgott s a tavalyihoz képest is figyelemreméltó százalékos növekedés jött létre. A megnövekedett szükségletet azonban csak a szén- és kokszebehozatal jelentékeny fokozásával lehetett kielégíteni.

A vastermelésre vonatkozó adatok jelentős százalékos arányban emelkedtek. A múlt évihez képest a bányák szaporodása folytán, a vasérc-termelés mutat feltűnő emelkedést, mely a tavalyinak több, mint a duplájára emelkedett.

Az elektromosáramtermelés a fellépő kedvezőtlen évszaki erők ellenére is növekedést ért el. A fokozódó szükséglet kielégítése a termelést a múlt évihez képest is jelentősen növelte.

A megnagyobbodott Magyarország március havi kőszéntermelése 12·6%-kal, a barnaszéné pedig 2·5%-kal haladta meg az előző havit. Kőszénből 901 ezer q-t, barnaszénből pedig 8·1 millió q-t termeltünk. Az egy év előttihez képest a kőszéntermelés nem változott, a barnaszéné ellenben — a visszaesetelt felvidéki rész termelésével együtt — 27·8%-os növekedést ért el. Ha ehhez még hozzávesszük azt, hogy a kőszénbehozatal az előző

évi 527 ezer q-ról 844 ezer q-ra emelkedett, tehát 60·3%-kal nőtt, akkor tisztább képet nyerünk a gazdasági élet fokozódó szénszükségletéről.

A január—márciusi időszak széntermelési adatait több évre visszatekintően, a százalékos változásokkal együtt, a csatolt összeállítás tünteti fel:

Időszak	Kőszéntermelés 1.000 q-ban	Változás %-ban	Barnaszéntermelés 1.000 q-ban	Változás %-ban
1929. I—III.	2.176·2	—	19.025·6	—
1930. I—III.	2.151·8	— 1·1	16.856·4	— 11·4
1931. I—III.	1.920·6	— 10·7	15.232·1	— 9·6
1932. I—III.	2.202·0	+ 14·6	16.121·8	+ 5·8
1933. I—III.	2.171·6	— 1·4	14.717·8	— 8·7
1934. I—III.	2.014·8	— 7·2	16.698·9	+ 13·5
1935. I—III.	2.046·4	+ 1·1	17.118·6	+ 2·5
1936. I—III.	2.064·9	+ 0·9	17.564·0	+ 2·6
1937. I—III.	1.928·4	— 6·6	20.382·6	+ 16·0
1938. I—III.	2.624·9	+ 36·1	21.629·4	+ 6·1
1939. I—III.	2.588·5	— 1·4	25.240·6	+ 16·7

Az év első három hónapjában termelt 2·6 millió q-t kitevő kőszénél 1·4%-os csökkenés, a 25·2 millió q-t kitevő barnaszénél pedig 16·7%-os növekedés mutatkozik. A gazdasági helyzet helyes

megítélésénél azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az idei első három hónapban 2·5 millió q kőszén hoztunk be, kereken 1 millió q-val (+ 71·5%) többet, mint a múlt év azonos időszakában. Kőszénbehozatalunk pedig 1·0 millió q-t tett, mely mennyiség 74·5%-kal múlta felül 1937 január—márciusi időszaknak a behozatalát.

A visszacsatolt felvidéki rész bányáinak termelésével együtt március hónapban *vasércből* 619 ezer q-t termeltünk, 124 ezer q-val (+ 25·2%) többet, mint az előző hónapban és 339 ezer q-val (+ 121·3%) többet, mint egy évvel ezelőtt, tehát akkor, amikor Magyarország területi növekedése még nem következett be. Vasércbehozatalunk azonban a fokozódó szükséglet miatt a megnövekedett termelés ellenére sem csökkent számottevő módon. Márciusban még mindig 314 ezer q vasércet hoztunk be a tavalyi 419 ezer q-val szemben. A január—márciusi időszakban a termelt vasérc mennyisége 1·6 millió q-ra rúgott s 114·0%-kal haladta meg a múlt év azonos időszakának eredményét. A március havi 401 ezer q-t kitevő *finomításra való nyersvas* termelése 20·7%-kal haladta meg az előző havit és 10·6%-kal a tavalyit. Az év első három hónapjának termelésénél 11·4%-os gyarapodás jött létre.

E két fontos számsorra vonatkozó első negyedévi adatait, a százalékos változásokkal együtt, 11 évre visszatekintően a csatolt összeállítás tünteti fel:

Időszak	Vasérc- és vassalak- termelés 1.000 q-ban	Válto- zás %-ban	Finomításra való nyers- vastermelés 1.000 q-ban	Válto- zás %-ban
1929. I—III.	559·5	—	898·8	—
1930. I—III.	426·8	— 23·7	653·4	— 27·3
1931. I—III.	250·2	— 41·4	472·1	— 27·7
1932. I—III.	189·8	— 24·1	279·5	— 40·9
1933. I—III.	117·5	— 38·1	127·3	— 54·3
1934. I—III.	126·5	+ 7·6	320·1	+ 151·8
1935. I—III.	353·4	+ 179·0	431·0	+ 34·7
1936. I—III.	715·4	+ 102·4	757·4	+ 75·7
1937. I—III.	644·7	— 9·9	802·7	+ 6·0
1938. I—III.	749·7	+ 16·3	913·6	+ 13·8
1939. I—III.	1.604·4	+ 114·0	1.018·2	+ 11·4

Budapest székesfőváros *elektromosáramtermelése* 2·3 millió kwó-val 33·4 millió kwó-ra emelkedett (+ 7·2%). A múlt évihez képest 3·2 millió kwó volt a növekedés (+ 10·7%). Az előző havihoz képest jelentkező növekedést az *egyéb célokra elosztott* áram mennyiségének emelkedése idézte elő, mely 4·6 millióról 5·0 millió kwó-ra nőtt. A *magánvilágítási célokra elosztott* áram mennyisége idényszerűleg 1 millió kwó-val 7·6 millióra (— 12·2%), a *mótorikus célokra elosztott* áram mennyisége pedig 1·2 millió kwó-val 13·7 millióra (— 7·9%) hanyatlott. A fogyasztás emelkedő irányzata folytán azonban a tavalyihoz képest mindhárom számsor lényeges emelkedést ért el. Külö-

nösen jelentős a növekedés a magánvilágítási és a mótorikus célra elosztott áram mennyiségénél (+ 10·1%, + 6·7%). Meg kell jegyeznünk, hogy az *elektromosáramfogyasztók* számsora továbbra is gyorsuló ütemben emelkedik. Egy hó leforgása alatt az áramfogyasztók száma 393-mal, 274.567-re nőtt, az egy év előttihez képest 6.145 volt az emelkedés.

Kereskedelem és közlekedés.

A csaknem valamennyi fontos ipari nyersanyagnál fellépő beszerzési többlet a behozatal összértékét jelentékenyen felemelte, míg a kivitelben egyes fontos agrárcikkeknel s néhány fontos ipari termelvényeknél mutatkozó visszaesés a kiviteli értéket az előző évi színvonal alatt alakította ki.

A vasúti forgalom megélénkült. A területgyarapodás folytán a tavalyival szemben az árú- és személyforgalomban jelentős arányú növekedés jött létre.

A postaforgalmi adatok úgy az előző havihoz, mint a múlt évihez képest erőteljes gyarapodást mutatnak.

A gépjárműállomány az idény kezdetével ismét szaporodott. Az egy év előttivel szemben kereken 12·0%-os az emelkedés.

Külkereskedelem. Márciusban a behozatal 43·3 millió pengős értékével 42·8 millió kivitel állott szemben, a kereskedelmi mérleg tehát jelentéktelen, félmillió pengős passzívummal zárult. A múlt év ugyane hónapjához viszonyítva a behozatali érték 20%-kal emelkedett, a kiviteli érték 9%-kal visszaesett, s így a tavalyi 10·9 millió pengős aktívum helyett némi hiány lépett fel. Az évnegyedet záró hónap ismertett adataival — amint az a következő táblázatból megállapítható — az idei első negyedév behozatala a 122 millió pengős értéket érte el. Ez az eredmény az utolsó nyolc évben, a 142·5 millió kivitel pedig az utolsó kilenc évben a csúcserőtelmet jelenti.

Időszak	Behozatal	Kivitel	Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet
	millió	pengőben	
1929. I—III.	247·6	183·1	— 64·5
1930. I—III.	195·8	218·6	+ 22·8
1931. I—III.	139·5	131·2	— 8·3
1932. I—III.	83·3	73·1	— 10·2
1933. I—III.	69·9	78·1	+ 8·2
1934. I—III.	74·6	96·0	+ 21·4
1935. I—III.	85·0	98·5	+ 13·5
1936. I—III.	106·6	113·6	+ 7·0
1937. I—III.	99·9	140·9	+ 50·0
1938. I—III.	95·8	133·6	+ 37·8
1939. I—III.	122·0	142·5	+ 20·5

A *behozatal* emelkedését általában az ipari alapanyagok fokozódó külföldi beszerzései okozták. A textilipar műselyemből (30·5 vagón) 46%-kal többet, gyapjából kétszer, fésült gyapjából csaknem négyszer, műrostból két és félszer, nyersjutából négy és félszer annyit szerzett be, mint tavaly, s csak a nyers pamutnál (229 vagón) mutat-

kozik 10%-os visszaesés. A rongy importja is 42%-kal emelkedett. A nehézipar, ideértve a kohászatot is, csak vasércből (3.941 vagón) vásárolt kevesebbet (—6%), míg nyers- és ócskavasból (1.720 vagón) több mint három és félszeresét, nyers fémekből (309 vagón) csaknem másfélszeresét szerezte be a múlt évi mennyiségnek. A kokszebehozatal 79%-kal nőtt. A bőripar 29%-kal több nyersbőrt (142 vagón), a gummiipar 12%-kal több myerkaucsukot (23.7 vagón), a papirosgyártás 8%-kal több papirosanyagot (141 vagón) hozott be. A nyers- és megmunkált fa 6.684 vagónos tételénél jelentéktelen, 0.6%-os mennyiségi visszaesés mutatkozott annak folytán, hogy a gömbfa (1.356 vagón) importja 33%-kal kevesebb volt, mint tavaly. Mind fűrészárúból (2.375 vagón, +13%), mind pedig tűzifából (2.953 vagón, +14%) emeltük a behozatalt. A készárúk közül az autók (68 vagón) nagy beszerzése érdemel említést: ebben az egy hónapban — nyilván a személyautóváms leszállításának hatása alatt — csaknem ugyanannyit importáltunk, mint tavaly az első évnegyedben.

Kivitelünk kedvezőtlenebb alakulását mind egyes fontosabb agrárcikkek, mind néhány ipari, különösen nehézipari termelvény visszaeső elhelyezése okozta. Az állattenyésztés termékei közül a vágó- és igásállatoknál mutatkozó 1.7 millió pengős többlet még ellensúlyozta a disznósír- és szalonna 780 ezer pengős, s a vaj 560 ezer pengős visszaesését, de a kedvező, 4.618 vagónos búza-kivitel révén elért 3.5 millió pengős többlet már nem fedezhette a tengeri exportjánál mutatkozó 3.3 millió pengős, a rozsnál fellépő 1.8 milliós hiányt, valamint a lóhere- és lucernamag 1.6 milliós csökkenését. Megjegyzendő, hogy élőállatkivitelünket a sertésexport kedvező fejlődése (+2.8 millió P) javította meg, mert egyéb állatainknál, különösen pedig a szarvasmarhánál, az exporteredmény alatta maradt az előző évinek. Az a körülmény viszont, hogy az idén 28.305 db sertést exportáltunk a tavalyi 13.364 helyett, a magyar közgazdaság egészének szempontjából előnyösen indokolja meg a tengerikivitel visszaesését. A mezőgazdasági ipari termékek közül a liszt-kivitel növekedése a szesz- és malátaexport kedvezőtlen eredményét, a húskonzervnél fellépő javulás pedig a szalámiexportnál szenvedett veszteséget egyensúlyba hozta. A textilipar exporthelyezete valamelyest javult, a múlt évben oly kedvező eredményeket elért nehézipar ellenben vasúti kocsikból 1.3 millió pengővel, vasárúkból 850 ezer pengővel kisebb kivitelt tudott felmutatni, s jelentősebb emelkedést csak a vasfélgyártmányoknál (+725 ezer P) ért el. Kikészített bőrökből is 670 ezer pengővel csökkent a kiviteli érték.

A vasúti forgalom március hóban idényszerű-

leg megelégnék. Mostantól fogva, a csekélymértvű április havi átmeneti visszaeséstől eltekintve, az év utolsó negyedéig a forgalom fokozódásával kell számolni. A március havi forgalomnövekedés meghaladta az idényszerű kereteket. Az évszaki erők hatásának megítélésénél azonban nem szabad elfelejteni, hogy a forgalmi adatok a kárpátaljai terület forgalmát is tartalmazzák. A vasúton *szállított áruk* mennyisége márciusban 1.6 millió tonnát tett, 4.9%-kal többet, mint az előző hóban és 11.3%-kal többet, mint egy évvel azelőtt. Az egy év előtti állapottal szemben jelentkező növekedésben a visszacsatolt felvidéki rész forgalmának is nagy része van. Az *áru-tonnakilométer* számsorának alakulása csaknem azonos képet mutat (+3.4%, +11.4%). A *megrakott teherkocsik* száma 112.346-ra rúgott, 10.803-mal (+10.6%) haladta meg az előző havit és 9.510-zel (+9.2%) a tavalyit. Az év első három hónapjában a szállított áruk mennyisége 4.7 millió tonnát tett s 13.4%-kal haladta meg 1938 azonos időszakának eredményét. Az *áru-tonnakilométer* számsoránál pedig a növekedés 15.9% volt. Az *utasforgalom* árnyalati emelkedést ért el. A szállított utasok száma kereken 6.9 millióra rúgott az előző havi 6.7, és a tavalyi 6.2 millióval szemben (+1.7%, +11.4%). Az év első három hónapjában pedig 20.4 millió utas került szállításra, 12.5%-kal több, mint a múlt év január-márciusi időszakban.

A csatolt táblázat a fontosabb vasútforgalmi adatok első negyedévi alakulását tünteti fel, 1929-ig visszatekintően, a százalékos változásokkal együtt:

Időszak	Szállított áru	Áru-tonnakilométer	Megrakott teherkocsik száma	Szállított utasok száma
	1.000 tonna	millió km.	e z r e k b e n	
1929. I—III.	4.949	563.3	293.2	19.913.2
1930. I—III.	4.438	535.5	281.5	20.189.3
1931. I—III.	3.614	452.9	249.5	17.535.1
1932. I—III.	3.066	410.8	210.2	13.159.4
1933. I—III.	2.669	359.2	204.0	12.249.7
1934. I—III.	3.315	478.5	232.0	13.592.3
1935. I—III.	3.138	433.4	222.3	14.509.8
1936. I—III.	3.284	437.9	233.3	15.107.0
1937. I—III.	4.111	549.3	272.1	17.750.1
1938. I—III.	4.171	562.7	284.8	18.132.4
1939. I—III.	4.729	651.9	323.1	20.394.9
V á l t o z á s s z á z a l é k b a n				
1929. I—III.	—	—	—	—
1930. I—III.	—10.3	—4.9	+4.0	—1.4
1931. I—III.	—18.6	—15.4	—11.3	—13.1
1932. I—III.	—15.2	—9.3	—15.7	—25.0
1933. I—III.	—12.9	—12.9	—2.9	—6.9
1934. I—III.	+24.2	+33.2	+13.7	+11.0
1935. I—III.	—5.3	—9.4	+4.2	+6.8
1936. I—III.	+4.7	+1.0	+5.0	+4.1
1937. I—III.	+25.1	+25.4	+16.7	+17.5
1938. I—III.	+1.7	+2.4	+4.7	+2.1
1939. I—III.	+13.4	+15.9	+13.5	+12.5

Postaforgalom. A megnagyobbodott ország postaforgalma erőteljesen megduzzadt. Március hó

folyamán különösen nagyarányú volt a forgalom. A levélküldemények darabszáma 55,3 millióra rúgott és 28,3%-kal haladta meg az előző havit. A csomagküldeményeknél 12,2, a postautalványok számánál 14,5, azok összegénél pedig 4,3% volt az emelkedés. A táviratok száma kerekén 26,0%-kal emelkedett az előző havi fölé, csupán a budapesti helyibeszélgetések számánál jelentkezett 8,3%-os csökkenés. A postaforgalmi adatok emelkedő irányzata folytán a levélküldemények darabszáma a múlt évihez képest 23,1%-kal, a csomagküldeményeké 18,4%-kal emelkedett. A postautalványok száma 35,7%-kal, azok összege pedig 21,5%-kal nőtt. A táviratok darabszámánál 36,6%-os, a budapesti helyibeszélgetéseknél pedig 2,8%-os gyarapodás jött létre. Az első évnegyed adatai is jelentős százalékos arányban múlták felül a múlt év azonos időszakának eredményeit. A közönséges és ajánlott leveleknél 12,4, a postautalványok számánál 25,6, azok összegénél 14,9, a táviratok darabszámánál pedig 30,6% volt az emelkedés.

A fontosabb postaforgalmi adatsorok első negyedévi alakulását, a százalékos változásokkal együtt, 1929-ig visszatekintően az alábbi összeállítás tünteti fel:

Időszak	Közönséges és ajánlott levelek sz. 1.000 db.	Postautalványok száma 1.000 db.	Postautalványok összege millió P	Táviratok száma 1.000 db.
1929. I—III.	101.749	2.084,0	375,3	924,2
1930. I—III.	104.949	2.606,3	436,3	831,4
1931. I—III.	93.718	2.603,1	399,5	765,3
1932. I—III.	83.946	2.268,8	190,5	629,9
1933. I—III.	89.678	2.151,5	191,1	583,2
1934. I—III.	89.605	2.233,9	183,7	576,9
1935. I—III.	94.324	2.280,1	186,7	586,0
1936. I—III.	108.809	2.382,0	198,9	564,0
1937. I—III.	116.985	2.446,6	169,9	608,0
1938. I—III.	120.426	2.516,8	174,2	637,2
1939. I—III.	135.329	3.161,5	200,2	832,4

V á l t o z á s s z á z a l é k b a n

1929. I—III.	—	—	—	—
1930. I—III.	+ 3,2	+ 25,1	+ 16,3	— 10,0
1931. I—III.	— 10,7	— 0,1	— 8,4	— 7,9
1932. I—III.	— 10,4	— 12,8	— 52,3	— 17,7
1933. I—III.	+ 6,8	— 5,2	0,0	— 7,4
1934. I—III.	— 0,1	+ 3,8	— 3,9	— 1,1
1935. I—III.	+ 5,3	+ 2,1	+ 1,6	+ 1,6
1936. I—III.	+ 15,4	+ 4,5	+ 6,5	— 3,8
1937. I—III.	+ 7,5	+ 2,7	— 14,6	+ 7,8
1938. I—III.	+ 2,9	+ 2,9	+ 2,5	+ 4,8
1939. I—III.	+ 12,4	+ 25,6	+ 14,9	+ 30,6

A távbeszélő főállomások száma 785-tel 125.276-ra emelkedett. Egy év leforgása alatt a főállomások száma 11.256-tal gyarapodott. A rádióvevőberendezések száma március hó folyamán 3.551-gyel 465.510-re emelkedett, a tavalyihoz képest, a visszacsatolt felvidéki rész vevőengedélyeseivel együtt, 70.799 volt a növekedés.

Gépjárműállomány. Magyarországon az 1939. évi március hó végén összesen 35.357 gépjármű volt forgalomban (a visszacsatolt felvidéki

és kárpátaljai rész gépjárműállománya nélkül). Az egy hó előttihez képest az állomány 999-cel (+2,9%) emelkedett, egy év leforgása alatt pedig 11,9%-os (+3.755) növekedés jött létre. Március hó végén a budapesti gépkocsik száma 16.881 volt, az előző hóvégi 16.401-gyel (+2,9%) és az egy év előtti 15.845-tel (+6,5%) szemben. A személykocsik állaga 608-cal 16.112-re (+3,9%), a teherkocsiké 94-gyel 3.729-re (+2,6%), a motorkerékpároké pedig 271-gyel 10.902-re (+2,5%) emelkedett. Az egy év előttihez képest a személykocsiknál 16,4%-os, a teherkocsiknál 8,4%-os, a motorkerékpárok számánál pedig 12,0%-os növekedés jött létre.

A gépjárműállomány alakulását az első évnegyed végén, a százalékos változásokkal együtt, 11 évre visszatekintően a csatolt összeállítás tünteti fel:

	Magyarországon	Változás %-ban	Budapesten	Változás %-ban
1929 III. hó végén	25.055	—	13.721	—
1930	29.511	+ 17,8	15.420	+ 12,4
1931	29.940	+ 1,6	15.174	— 1,6
1932	27.643	— 7,7	13.732	— 9,5
1933	25.930	— 6,2	12.757	— 7,1
1934	20.956	— 19,2	10.669	— 16,4
1935	23.225	+ 18,8	11.734	+ 10,0
1936	25.509	+ 9,8	13.050	+ 11,6
1937	28.173	— 10,4	14.308	+ 9,6
1938	31.602	+ 12,2	15.845	+ 10,7
1939	35.357	+ 11,9	16.881	+ 6,5

Áralakulás.

Az új nagykereskedelmi árindex alapján megállapítható, hogy a mezőgazdasági termékek áralakulása nem volt egyöntetű. Az állati eredetű termékek árszintje süllyedt, a növényi eredetűeké ellenben emelkedett. Különösen az egy év előttihez képest mutatkozik lényeges különbség. A nyersanyagok és a készárúk árszintje hanyatlott. Az egyenlőtlen áralakulás folytán az agrárrolló némileg összébbzáródott. Az agrárrolló nyílása már lényegesen szűkebb, mint egy évvel ezelőtt.

A megélhetési költségek indexe az élelmezési cikkek kiskereskedelmi árának lemorzsolódása folytán tovább hanyatlott. A tartós hanyatlás folytán az egy év előttivel szemben már elég számottevő a csökkenés.

A Magyar Statisztikai Szemle márciusi száma részletesen ismertette az új mérlegelt nagykereskedelmi árindex felépítését. Az 1929=100 alapra számított új árindex nemcsak abban különbözik a régitől, hogy lényegesen szélesebb bázisokon nyugszik, mert hiszen az áruk száma 54-ről 500 fölé emelkedett, hanem abban is, hogy az új index sokkal behatóbb árvizsgálatot és részletesebb árszínvonalmegfigyelést tesz lehetővé. Az új árindex két főcsoportindexe, a „mezőgazdaság és állattenyésztés“ és az „egyéb ipar“ alcsoportindexeket foglal magában. A mezőgazdasági eredetű termékeknél két alcsoportindex van, ezek lehetővé teszik a növényi és az állati eredetű ter-

mékek áralakulásának elkülönített vizsgálatát. Ez azért is fontos, mert e két fajta mezőgazdasági termék árhullámzása nem mindig azonos irányú. Az „egyéb ipar“ alcsoportindexei pedig lehetővé teszik azt, hogy konjunkturális vizsgálódások szempontjából oly fontos nyersanyagok árhullámzását megragadhasuk és a készárúktól külön tehesük vizsgálat tárgyává.

Az új nagykereskedelmi árindex, melynek adatait jelzőtáblába is beillesztettük, a hó végéig 0·8 ponttal 86-ra emelkedett s csak árnyalatilag állott alacsonyabban, mint egy évvel azelőtt. A „mezőgazdaság és állattenyésztés“ csoportindexe 2·3 ponttal 75·6-ra emelkedett, a tavalyinál pedig 5·2 ponttal állott magasabban. Az állati eredetű termékek árszintje úgy az előző havihoz, mint a múlt évihez képest süllyedt. Az alcsoportindex a hó végén 64·1-en állott az előző havi 65·4-gyel és a múlt évi 67·3-mal szemben. A növényi eredetű termékek indexe ellenben 3·9 ponttal 80·8-re emelkedett, a tavalyinál pedig 9 ponttal állott magasabban. E két árszínvonal alakulása tehát ellentétes volt. Az ipari anyagok és termékek árszintje stagnál. A hó végén az „egyéb ipar“ indexe 92·0-on állott, az előző havi 92·1-del szemben, a múlt évihez képest azonban 2·1 pontos hanyatlás mutatkozik. Úgy a nyersanyagok, mint a gyártmányok árszínvonala hanyatlott. A gyártmányoknál azonban az egy év előttihez képest nagyobb arányú csökkenés jött létre.

Az egyenlőtlen áralakulás folytán az agrárrolló némileg összébbzáródott. A mezőgazdasági termékek és az iparcikkek ára közötti diszparitás március végén 16·8%-ot tett, az előző havi 19·5% és a múlt évi 24·5%-kal szemben.

	Főátlag	Mezőgazdaság és állattenyésztés	Egyéb ipar	Agrárrolló
1929 márc. végén	107·8	116·6	101·1	+ 15·8
1930	90·1	78·9	97·1	— 19·2
1931	82·8	75·9	87·3	— 14·0
1932	86·0	77·9	85·4	— 10·9
1933	75·7	58·1	81·1	— 29·1
1934	68·9	50·3	81·3	— 37·6
1935	75·0	61·0	82·3	— 25·3
1936	81·3	70·1	87·7	— 19·4
1937	87·2	70·1	95·6	— 25·7
1938	86·2	70·4	94·1	— 24·5
1939	86·0	75·6	92·0	— 16·8

V á l t o z á s s z á z a l é k b a n

	—	—	—	—
1929 márc. végén	—	—	—	—
1930	— 16·4	— 32·3	— 4·0	+ 21·6
1931	— 8·1	— 3·8	— 10·1	— 27·1
1932	+ 3·9	+ 2·7	— 2·2	— 22·2
1933	— 11·7	— 25·4	— 5·0	+ 167·1
1934	— 9·0	— 13·4	+ 0·3	+ 29·2
1935	+ 8·9	+ 21·3	+ 1·2	— 32·8
1936	+ 8·4	+ 14·9	+ 6·6	— 23·3
1937	+ 7·3	0·0	+ 9·0	+ 32·5
1938	— 1·2	+ 0·4	— 1·6	— 4·7
1939	— 0·2	+ 7·4	— 2·2	— 31·4

Az 1929 = 100 alapra számított új nagykereskedelmi árindexnek és a két főcsoportindexnek március hóvégi állását, a százalékos változásokkal együtt a csatolt összeállítás tünteti fel.

Megélhetési költségek indexe. Az 1913 = 100 alapra számított megélhetési költségek indexe a múlt év szeptemberétől fogva fokozatosan hanyatlak. A lakbér nélküli index március végén 105·2-en állott az előző 105·5-del és a múlt évi 109·3-del szemben. A megélhetési költségek csökkenése főleg az élelmezési cikkek árnyatlásának az eredménye. Az „élelmezés“ csoportindexe március hó végén 90·9-en állott, 0·4 ponttal alacsonyabban, mint a megelőző hó végén és 5·5 ponttal alacsonyabban, mint egy évvel azelőtt.

Az 1913 = 100 alapra számított megélhetési költségek indexének állását, a csoportindexekkel együtt, a csatolt összeállítás tünteti fel:

	Össz. lakbér nélkül	Élelmezés	Ruházat	Fűtés, világítás
1929 márc. végén	132·4	131·8	133·9	133·7
1930	119·3	113·2	130·9	134·6
1931	104·6	96·3	116·1	129·4
1932	101·1	89·8	113·8	138·1
1933	95·3	86·1	101·7	129·4
1934	89·0	75·7	102·1	134·6
1935	90·4	78·2	101·7	133·1
1936	98·8	87·3	114·6	133·1
1937	107·1	93·4	136·9	136·4
1938	109·3	96·4	136·0	138·1
1939	105·2	90·9	143·3	138·1

V á l t o z á s s z á z a l é k b a n

	—	—	—	—
1929 márc. végén	—	—	—	—
1930	— 9·9	— 14·1	— 2·2	+ 0·7
1931	— 12·3	— 14·9	— 11·3	— 3·9
1932	— 3·3	— 6·8	— 2·0	+ 6·7
1933	— 5·7	— 4·1	— 10·6	— 6·3
1934	— 6·6	— 12·1	+ 0·4	+ 4·0
1935	+ 1·6	+ 3·3	— 0·4	— 1·1
1936	+ 9·3	+ 11·6	+ 2·9	0·0
1937	+ 8·4	+ 7·0	+ 28·2	+ 2·5
1938	+ 2·1	+ 3·2	— 0·7	+ 1·2
1939	— 3·8	— 5·7	— 5·4	0·0

Pénz és hitel.

A Magyar Nemzeti Bank adatsorai közül a jegyforgalom mutat számottevő emelkedést s ennek folytán az ércfedezeti arány is árnyalatilag süllyedt.

A betétállomány hanyatló irányzatot mutat. Ez a folyamat a folyószámlabetéteknél már több hónap óta tart, a takarékbetéteknél azonban csak a tárgyalt hóban vette kezdetét.

Márciusban a tőzsdei árfolyamjavulások megállottak és ismét eső irányzat vette kezdetét, melynek hatása alatt jelentős arányú árfolyamhanyatlások következtek be. A tőzsdei forgalom azonban igen szűk keretek között mozgott.

Hitelbiztonsági viszonyok megromlottak. Márciusban lényegesen emelkedett a fizetésektelenesség és a váltóóvásosok száma. Az év első negyedében is lényegesen több fizetésektelenesség fordult elő, mint a múlt év azonos időszakában.

A Magyar Nemzeti Bank által kibocsátott bankjegyek mennyisége, a megváltozott viszonyok folytán, 72·2 millióval 888·5 millióra emelkedett. Egy évvel ezelőtt a jegyforgalom még 547 millió pengő volt. A váltótárca állománya is 38·8 millió pengővel 505·6 millióra emelkedett s ekkor a múlt évinél is 48·8 millióval állott magasabban. Az érc-készletben nem következett be lényegesebb változás. Az aranytartalék változatlanul 124·1 millió pengő volt. Devizák és valuták állományának árnyalati süllyedése folytán az összes érckészlet az előző havi 212·1 millióról 211·4 millióra süllyedt, de a múlt évinél 51·7 millió pengővel állott magasabban. A jegyforgalom megduzzadása folytán a fedezeti arány az előző havi 26·4%-ról 25·1%-ra süllyedt. Kamattételek továbbra is változatlanok.

Betétállomány. A múlt év szeptemberétől fogva a takarékbetétállomány február végéig fokozatosan emelkedett. A folyószámlabetétek állományában azonban a gyarapodás már a múlt év novemberében megállott s azóta a folyószámlabetétek hónapról-hónapra fokozatosan csökkentek. Március hó végén a postatakarékpénztárnál és a PK. budapesti pénzügyintézeténél a takarékbetétállomány 686·8 millió pengőt tett, 20·6 millióval kevesebbet, mint a megelőző hó végén és 52·5 millióval kevesebbet, mint egy évvel azelőtt. A folyószámlabetétek állaga 6·8 millió pengővel 704·9 millióra süllyedt, de az egy év előttinél még így is 17·2 millió pengővel állott magasabban. Az összes betétállomány kerekem 1.392 millió pengőre rúgott az előző havi 1.419 és a múlt évi 1.427 millióval szemben.

Tőzsde. A budapesti értéktőzsdén a január és a február havi árfolyamjavulás nem bizonyult tartósnak, mert márciusban ismét eső irányzat kerekedett felül, mely a részvényindexet 10·4 ponttal 84·3-re szállította alá. Az egy év előttihez képest 16·6, 1938 március végéhez képest pedig — amikor is a tőzsde az új fellendülési időszakban tetőponti helyzetben volt — 101·2 pont a hanyatlás. A tőzsdei besszperiódus tehát már igen előrehaladott s az árfolyamhanyatlások nagyjában véget értek.

A részvényindex állását március végén, az elmúlt 11 évre visszatekintően, az alábbi táblázat tünteti fel:

	A részvényindex 1929=100	Változás %-ban
1929 III. hó végén	160·1	—
1930 " "	130·9	— 18·2
1931 " "	106·4	— 18·7
1932 " "	¹⁾ —	¹⁾ —
1933 " "	79·1	— 25·7
1934 " "	79·1	0·0
1935 " "	104·0	+ 31·5
1936 " "	115·3	+ 10·9
1937 " "	185·5	+ 61·0
1938 " "	100·9	— 45·6
1939 " "	84·3	— 16·5

¹⁾ A budapesti tőzsde zárva volt.

A tőzsdei forgalom a tárgyalt hóban igen szűk keretek között mozgott, kerekem csak 88 ezer részvény cserélt kezét az előző havi 113 ezerrel és a tavalyi 276 ezerrel szemben. A szállítások és átvételek összege a tőzsdei besszperiódusban 5·9 millió pengővel március hó folyamán érte el a legmélyebb pontot.

A tőzsdei forgalomra vonatkozó első negyedévi adatokat a százalékos változásokkal együtt a csatolt összeállítás tünteti fel:

Időszak	Az eladott részvények darabszáma ezrekben	Változás %-ban	Szállítások és átvételek összege millió P	Változás %-ban
1929. I—III.	1.850	—	89·0	—
1930. I—III.	1.085	— 41·2	47·8	— 46·3
1931. I—III.	685	— 37·0	33·4	— 30·1
1932. I—III.	¹⁾ —	¹⁾ —	¹⁾ —	¹⁾ —
1933. I—III.	127	— 81·5	8·8	— 73·7
1934. I—III.	335	+ 163·8	10·9	+ 23·9
1935. I—III.	629	+ 87·8	28·4	+ 160·6
1936. I—III.	856	+ 36·1	65·7	+ 131·3
1937. I—III.	1.852	+ 84·8	116·1	+ 77·5
1938. I—III.	593	— 62·5	39·2	— 66·2
1939. I—III.	401	— 32·4	21·1	— 46·2

¹⁾ A budapesti tőzsde zárva volt.

Hitelbiztonság. A fizetéseképtelenségek száma március hóban ismét megduzzadt. Összesen 92 fizetéseképtelenségi eset fordult elő, 22-vel (+ 31·4 %) több, mint a megelőző hóban és 24-gyel (+ 35·3 %) több, mint a múlt évben. A magán- és kényszeregyességek passzívájának összege 914 ezer pengővel 3·7 millió fölé emelkedett (+ 32·3 %). A tavalyihoz képest 2 milliónál (+ 117·9 %) is több volt az emelkedés.

A fizetéseképtelenségi számsorok első negyedévi alakulását a százalékos változásokkal együtt a csatolt táblázat tünteti fel:

Időszak	Fizetés-képtelenségek száma	Magán- és kényszeregyességek aktívája millió	Magán- és kényszeregyességek passzívája pengőben
1929. I—III.	488	14·9	23·6
1930. I—III.	848	30·2	50·4
1931. I—III.	642	19·3	30·4
1932. I—III.	731	31·4	44·7
1933. I—III.	179	15·8	19·9
1934. I—III.	174	2·8	4·4
1935. I—III.	213	3·3	5·0
1936. I—III.	236	3·2	5·5
1937. I—III.	224	4·9	7·4
1938. I—III.	234	5·3	8·5
1939. I—III.	277	6·5	9·6

V á l t o z á s s z á z a l é k b a n

Időszak	Fizetés-képtelenségek	Magán- és kényszeregyességek aktívája	Magán- és kényszeregyességek passzívája
1929. I—III.	—	—	—
1930. I—III.	+ 73·8	+ 102·7	+ 113·6
1931. I—III.	— 24·3	— 36·1	— 39·7
1932. I—III.	+ 13·9	+ 62·7	+ 47·0
1933. I—III.	— 75·5	— 49·7	— 55·5
1934. I—III.	— 2·8	— 82·3	— 77·9
1935. I—III.	+ 22·4	+ 15·1	+ 13·6
1936. I—III.	+ 10·8	— 3·3	+ 10·0
1937. I—III.	— 5·1	+ 53·1	+ 34·6
1938. I—III.	+ 4·5	+ 8·2	+ 14·9
1939. I—III.	+ 18·4	+ 22·6	+ 12·9

Gazdasági jelzőtábla.*)

Megnevezés	Egység	1937	1938	1 9 3 7								
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾		október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	
Népmozgalom.												
1	Házasságkötés	szám	6.613	6.107	8.895	10.799	5.949	5.675	8.728	3.979	5.457	7.769
2	Házasságkötés 1000 lélekre	"	8·8	8·2	11·6	14·6	7·8	7·4	12·5	5·2	7·4	10·1
3	Élveszületés	"	14.818	14.728	15.185	13.339	13.740	15.071	14.307	15.835	15.433	15.046
4	Élveszületés 1000 lélekre	"	19·8	19·6	19·9	18·1	18·0	19·6	20·6	20·6	20·8	19·6
5	Halálozás	"	10.566	10.759	10.338	9.296	10.452	12.472	10.917	12.728	12.208	11.669
6	Halálozás 1000 lélekre	"	14·1	14·3	13·5	12·6	13·7	16·2	15·7	16·6	16·5	15·2
7	Egy éven aluli elhalt	"	1.999	1.972	2.006	1.581	1.720	2.019	2.027	2.393	1.849	2.058
8	Egy éven aluli elhalt 100 élveszülöttre	"	13·4	13·3	13·2	11·9	12·5	13·4	14·2	15·1	12·0	13·7
9	Gümőkórban elhalt	"	1.082	1.033	799	854	965	1.186	1.089	1.307	1.398	1.341
10	Gümőkórban elhalt 1000 lélekre	"	1·45	1·38	1·05	1·16	1·26	1·55	1·57	1·70	1·89	1·75
11	Természetes szaporodás	"	4.252	3.969	4.847	4.043	3.288	2.599	3.390	3.107	3.225	3.377
12	Természetes szaporodás 1000 lélekre	"	5·7	5·3	6·4	5·5	4·3	3·4	4·9	4·0	4·3	4·4
13	Kivándorolt	"	128	134	175	208	134	120	120	176	118	146
14	Visszavándorolt	"	40	19	60	24	31	13	27	28	29	39
Munkapiac.												
15	Társadalombiztosító szervek taglétszáma	1.000	—	—	1.149·5	1.129·6	1.038·9	1.043·8	1.067·4	1.132·2	1.158·0	1.170·5
Ebből:												
16	Férfi	"	—	—	766·7	747·8	672·2	674·7	694·1	743·4	769·8	776·6
17	Nő	"	—	—	382·8	381·8	366·7	369·1	373·3	388·8	388·2	393·9
Munkanélküli:												
18	Szociáldem. szakszervezeti összesen	szám	14.279	16.703	12.896	13.840	16.163	19.108	18.142	17.486	18.476	18.767
19	Szociáldem. szakszervezeti Budapesten	"	8.030	9.861	7.809	8.353	9.199	10.271	10.181	9.876	10.164	10.299
20	Ker. szoc. szakszervezeti Budapesten	"	945	1.093	896	1.116	1.211	1.270	1.211	1.150	1.061	1.022
21	Szakszervezeti munkanélküli együtt	"	15.224	17.796	13.792	14.956	17.374	20.378	19.353	18.636	19.537	19.789
Hatósági és ingyenes magánközvetítés:												
22	Munkahely	szám	18.106	17.380	17.939	16.393	13.117	14.104	14.881	18.566	16.836	16.638
23	Munkakereső	"	48.359	47.425	45.187	36.968	46.132	49.832	50.442	50.850	47.423	46.445
24	100 munkahelyre esett munkakereső	"	269	283	252	226	352	353	339	274	281	279
25	Munkaközvetítés	"	14.356	13.649	13.881	13.046	10.992	11.665	12.180	14.402	13.414	13.310
26	100 munkahelyre esett közvetítés	"	79·4	87·7	77·4	79·6	83·8	82·7	81·8	77·6	79·7	80·0
Felajánlott órabérek:												
27	Bádgos	Pengő	0·58	0·63	0·59	0·64	0·59	0·57	0·60	0·55	0·60	0·60
28	Asztalos	"	0·51	0·55	0·52	0·55	0·53	0·51	0·53	0·53	0·53	0·56
29	Szabó	"	0·55	0·61	0·53	0·55	0·55	0·58	0·61	0·54	0·61	0·62
30	Kőműves	"	0·63	0·71	0·70	0·66	0·67	0·66	0·65	0·68	0·65	0·65
31	Napszámos	"	0·35	0·42	0·37	0·40	0·36	0·38	0·36	0·38	0·36	0·34
32	Gyári munkásnő	"	0·23	0·24	0·21	0·19	—	0·21	0·22	0·19	0·25	0·24
33	Napszámosnő	"	0·28	0·35	0·35	0·22	0·29	0·32	0·34	0·33	0·39	0·30
Termelés.												
34	Kőszén	1.000 q	764·2	868·4	880·1	861·6	865·9	905·3	817·1	901·5	821·3	849·7
35	Barnaszén ⁴⁾	"	6.712·6	6.921·5	8.616·7	8.536·8	8.069·9	8.508·4	6.789·3	6.331·7	5.658·8	5.630·7
36	Vasérc és vassalak ⁴⁾	"	241·3	248·0	247·6	240·4	277·2	230·0	240·2	279·5	219·3	227·2
37	Finomításra való nyers vas	"	298·3	279·1	293·4	289·9	318·4	269·3	281·4	362·9	232·5	271·6
38	Szesz	1.000 hl.	38·7	27·8	47·5	76·6	77·7	51·6	39·0	31·9	24·2	20·2
39	Cukor ⁴⁾	1.000 q	92·5	93·1	739·6	364·1	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0	0·0
Budapest Szív. Elektromos művei:												
40	Villamosáram ⁵⁾	1.000 kw. óra	28.851	30.004	31.523	32.912	33.078	32.046	29.157	30.176	27.539	27.306
41	Motorikus célra elosztott áram ²⁾	"	13.485	13.975	14.366	14.230	13.358	13.412	12.516	12.858	13.593	13.387
42	Magánvilágítási célra elosztott áram ²⁾	"	5.765	5.942	4.789	6.026	7.779	8.934	8.430	6.942	6.293	5.452
43	Egyéb célokra elosztott áram ²⁾	"	3.918	4.211	3.914	4.930	4.645	4.520	4.140	4.180	3.800	3.694
44	Elektromosáramfogyasztók	szám	—	—	261.764	264.226	266.807	268.026	268.272	268.422	268.506	266.637

*) A közölt adatsorok részletes magyarázata a Magyar Statisztikai Szemle 1932. évi 10. számának mellékletében található. (Gazdaságstatisztikai adatok 1926—32). — ¹⁾ Az évi átlagok ideiglenes jellegűek. Az 1939 január havi népmozgalmi adatokban a visszacsatolt felvidéki rész adatai is bennfoglaltatnak. — ²⁾ A budapestkörnyéki városok fogyasztása nélkül. — ³⁾ A budapestkörnyéki városok fogyasztása is bennfoglaltatik. — ⁴⁾ 1939 január havától a visszacsatolt felvidéki rész termelésével együtt. 1938. november és december havában a visszacsatolt felvidéki bányák termelése barnaszénből 118·3 ezer q, vasérből 723·7 ezer q volt. — ⁵⁾ A vásárolt árammennyiséggel együtt.

Tableau économique.*)

1 9 3 8							1939			Unités	Désignation		
június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars				
5.652	3.870	5.125	6.171	7.089	7.658	6.114	7.207	9.159	.	<i>nombre</i>	Mouvement de la population.		
7·7	5·0	6·7	8·3	9·2	10·3	8·0	8·4	11·8	.			Mariages	1
14.296	14.980	14.901	15.272	14.455	13.360	13.777	16.750	15.359	.			Mariages pour 1000 habitants	2
19·4	19·5	19·4	20·6	18·8	18·0	17·9	19·5	19·7	.			Nés vivants	3
10.056	10.082	10.802	9.475	9.759	8.946	10.231	15.285	13.012	.			Nés vivants pour 1000 habitants	4
13·6	13·1	14·1	12·8	12·7	12·1	13·3	17·8	16·7	.			Décès	5
1.737	1.988	2.559	1.986	1.942	1.444	1.603	2·056	2·034	.			Décès pour 1000 habitants	6
12·1	13·3	17·2	13·0	13·4	10·8	11·6	12·3	13·2	.			Décédés au-dessous d'un an	7
1.143	958	865	748	797	726	847	1.375	1.346	.			Décédés au-dessous d'un an, pour 100 enf. nés viv.	8
1·55	1·25	1·13	1·01	1·04	0·98	1·10	1·60	1·73	.			Décès par tuberculose	9
4.240	4.898	4.099	5.797	4.696	4.414	3.546	1.465	2.347	.			Décès par tuberculose pour 1000 habitants	10
5·8	6·4	5·3	7·8	6·1	5·9	4·6	1·7	3·0	.			Accroissement naturel	11
96	110	141	188	118	137	143	173	210	.			Accroissement naturel pour 1000 habitants	12
11	19	18	11	10	8	20	15	7	.			Émigrés	13
									.		Émigrés rentrés	14	
											Marché du travail.		
1.152·7	1.160·6	1.196·5	1.196·6	1.218·4	1.225·5	1.151·4	1.166·6	.	.	1.000	Nombre des membr. des caiss. d'assur. soc.	15	
											Dont:		
761·0	773·9	806·0	793·7	810·5	814·5	761·1	771·6	.	.		Sexe masc.	16	
391·7	386·7	390·5	402·9	407·9	411·0	390·3	395·0	.	.		Sexe féminin.	17	
											Chômeurs:		
19.191	19.134	15.534	12.889	12.664	12.953	16.103	20.965	20.929	20.122	<i>nombre</i>	Aux syndicats soc.-démocrates de Hongrie	18	
10.915	10.834	10.140	8.175	7.677	8.043	9.758	11.830	11.656	11.505		Aux syndicats soc.-démocrates de Budapest	19	
1.214	1.205	1.115	946	891	990	1.041	1.087	1.090	1.146		Aux syndicats soc. chr. de Budapest	20	
20.405	20.339	16.649	13.835	13.555	13.943	17.144	22.052	22.019	21.268		Chômeurs syndiqués au total	21	
											Bureaux de placem., offic. et privés grat.		
15.378	15.174	18.645	24.571	21.799	15.969	14.010	13.069	13.533	16.970	<i>nombre</i>	Offres d'emploi	22	
45.415	45.454	47.659	47.413	45.328	43.631	49.216	54.262	57.418	58.107		Demandes d'emploi	23	
295	299	255	192	207	273	352	414	424	342		Demandes pour 100 offres d'emploi	24	
12.505	11.998	15.082	18.085	16.411	12.667	12.078	11.031	11.182	13.714		Placements	25	
81·3	79·1	80·8	73·6	75·3	79·3	86·2	84·4	82·6	80·8		Placem. pour 100 offres d'emploi	26	
											Salaires horaires offerts		
0·62	0·66	0·64	0·65	0·66	0·67	0·65	0·62	65	55	<i>pengős</i>	Ferblantiers	27	
0·56	0·54	0·54	0·57	0·55	0·55	0·57	0·56	48	51		Menuisiers	28	
0·58	0·60	0·65	0·63	0·68	0·65	0·68	0·58	62	62		Tailleurs	29	
—	0·70	0·68	0·70	0·77	0·78	0·78	0·78	—	—		Maçons	30	
0·36	0·38	0·39	0·45	0·46	0·41	0·41	0·39	42	46		Journaliers	31	
0·25	0·24	0·24	0·24	0·24	0·25	0·25	0·26	26	29		Ouvrières de fabrique	32	
0·34	0·31	0·31	0·38	0·34	0·34	0·30	0·34	31	30		Journalières	33	
											Production.		
781·6	836·1	819·0	876·4	942·4	934·5	935·6	887·4	800·0	901·1	1.000 q	Houille	34	
5.300·7	5.581·8	6.240·3	7.280·5	8.495·8	8.715·1	8.525·2	9.253·6	7.896·4	8.090·6		Lignite ⁴⁾	35	
252·1	259·0	232·2	295·6	241·3	279·3	220·0	493·7	494·1	618·5		Minerai de fer et scorie de fer ⁴⁾	36	
300·4	277·6	292·3	326·2	172·1	285·7	276·9	284·1	332·7	401·4		Fonte à affiner	37	
6·4	3·8	12·1	0·5	18·6	53·2	72·3	72·6	57·9	50·7	1.000 hl	Alcool	38	
0·0	0·0	0·0	1·2	562·0	543·6	109·2	0·0	0·0	0·0	1.000 q	Sucre ⁴⁾	39	
											Usines Electr. de la V. de Budapest:		
25.282	26.486	27.956	29.810	33.055	35.019	36.215	35.563	31.160	33.415	1.000 kWh	Energie électrique ⁵⁾	40	
12.918	13.459	14.189	14.935	15.610	15.509	15.316	15.099	14.892	13.716		Energie él. d. comme force motrice ²⁾	41	
4.899	3.992	3.344	3.938	5.180	5.966	7.932	8.528	8.688	7.644		Energie él. distr. pour l'éclairage privé ²⁾	42	
3.629	3.318	3.400	4.016	4.454	5.024	5.257	5.191	4.612	4 970		Energie él. distribuée à d'autres fins ²⁾	43	
266.717	266.616	267.456	268.544	269.536	271.711	273.597	273.972	274.174	274.567	<i>nombre</i>	Consommateurs d'énergie électrique	44	

*) Pour l'explication détaillée des séries de données ci-dessous, voir le supplément du no d'oct. 1932 de cette Revue (Données de statistique économique de Hongrie, 1926—1932). — ¹⁾ Les moyennes annuelles sont provisoires. Les chiffres du mouvement de la population comprennent, pour janvier 1939, ceux de la zone septentrionale rétrocedée. — ²⁾ Sans les villes situées aux environs de Budapest. — ³⁾ Y compris les villes situées aux environs de Budapest. — ⁴⁾ A partir de janv. 1939, y compr. le territoire septentr. rétrocedé. En nov. et déc. 1938, on a produit sur ce territoire 118·3 mille q de lignite et 723·7 mille q de minerai de fer. — ⁵⁾ Y compr. le courant acheté.

Megnevezés	Egység	1937	1938	1 9 3 7								
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾		október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	
Kereskedelem és közlekedés.												
Külkereskedelem:												
45	Behozatal összesen	1,000.000 P	40·3	34·9	44·1	42·3	46·7	27·6	32·1	36·1	35·6	34·5
E b b ő l:												
46	Nyers és megmunkált fa	1.000 q	905·6	779·0	918·6	1.133·8	1.110·9	840·6	918·2	672·2	637·7	923·5
47	Szén	1.000 P	5.056	4.212	5.069	6.143	6.071	2.833	3.740	3.563	3.775	5.504
48	Papiros és papirosárak	1.000 q	482·7	436·4	502·6	540·1	578·7	481·1	462·9	526·8	478·7	460·1
49	Nyers pamut	1.000 P	1.380	1.234	1.409	1.532	1.653	1.384	1.329	1.511	1.355	1.292
50	Gépek és készülékek	q	57.585	52.079	75.892	64.251	82.899	29.029	46.095	44.473	53.056	51.005
51	Nyers bór	1.000 P	2.353	1.826	2.931	2.445	2.426	1.169	1.656	1.787	1.843	1.752
52	Nyers dohány	q	22.009	22.267	20.139	26.099	29.874	31.173	18.749	25.339	17.030	13.077
53	Selyem és selyemfonál	1.000 P	2.257	1.895	1.922	2.266	2.531	2.607	1.531	2.086	1.428	1.135
54	Ásványolaj	q	6.126	5.300	6.185	5.861	17.449	4.575	4.127	6.037	4.418	6.922
55	Pamutzövet	1.000 P	1.642	1.434	2.221	1.717	3.733	1.331	1.412	1.878	1.506	2.090
56	Kivitel összesen	1,000.000 P	13.198	13.174	10.973	10.801	8.886	11.226	12.361	11.066	15.630	13.303
57	Szarvasmarha	1.000 P	2.462	1.688	1.871	1.760	1.489	1.690	1.884	1.693	2.107	1.666
58	Baromfi	q	1.059	1.297	212	23	419	436	717	2.184	2.392	1.997
59	Búza	1.000 P	399	523	98	10	233	194	326	970	945	1.053
60	Liszt	q	3.236	2.012	3.479	2.735	2.761	1.439	2.151	2.121	1.702	1.468
61	Villamos gépek és készülékek	1.000 P	1.060	721	1.226	1.053	946	524	747	772	667	529
62	Sertés	1.000 q	233·4	174·6	445·3	335·7	273·8	157·6	127·0	209·5	189·2	240·6
63	Prémibőr, kikészített	1.000 P	1.698	1.345	3.475	2.573	2.018	1.204	984	1.842	1.524	1.794
64	Tojás	q	586	474	654	691	716	270	412	561	450	379
65	Toll	1.000 P	373	299	429	511	457	178	288	456	309	307
66	Friss gyümölcs	1,000.000 P	49·0	43·5	48·8	50·6	60·2	43·4	43·2	47·0	41·6	39·9
E b b ő l:												
67	Szarvasmarha	drb	8.960	4.555	6.886	5.251	5.593	7.878	5.046	6.069	7.220	6.547
68	Baromfi	1.000 P	3.138	1.960	2.654	2.055	2.311	3.243	2.007	2.487	2.872	2.690
69	Búza	q	21.769	20.948	28.519	40.403	65.919	26.311	20.638	13.247	8.200	7.748
70	Liszt	1.000 P	2.139	2.200	2.963	3.813	6.190	2.851	2.193	1.360	862	927
71	Villamos gépek és készülékek	1.000 q	299·0	363·4	161·2	127·8	350·7	109·4	209·0	177·6	156·2	108·7
72	Sertés	1.000 P	5.191	5.692	2.817	2.401	6.336	2.021	3.541	2.983	3.130	2.231
73	Prémibőr, kikészített	1.000 q	48·6	29·3	36·5	131·6	43·7	13·8	30·7	20·8	30·1	10·3
74	Tojás	1.000 P	1.189	692	828	3.860	1.039	309	688	488	759	233
75	Toll	q	2.549	2.230	3.773	3.583	3.512	2.447	2.510	1.810	1.724	1.826
76	Friss gyümölcs	1.000 P	2.371	2.121	3.214	2.911	3.020	2.343	1.950	1.693	1.554	1.781
77	Sertés	drb	13.774	19.075	25.083	24.923	14.788	13.344	18.076	13.364	13.623	21.419
78	Prémibőr, kikészített	1.000 P	2.028	2.874	3.579	3.556	2.105	1.958	2.534	1.925	1.901	3.072
79	Tojás	q	395	332	489	229	110	147	260	354	440	354
80	Toll	1.000 P	856	592	1.117	417	243	312	454	571	832	744
81	Friss gyümölcs	q	9.551	11.736	4.453	4.938	3.035	1.699	26.599	24.627	24.591	26.348
82	Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet	1.000 P	767	882	429	430	274	188	2.174	1.594	1.530	2.063
83	Toll	q	2.650	2.132	3.317	2.181	3.243	2.742	2.801	2.973	1.938	1.525
84	Friss gyümölcs	1.000 P	1.539	1.097	2.202	1.363	1.984	1.818	1.444	1.459	922	548
85	Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet	1.000 q	32·6	25·6	38·2	2·9	1·4	0·4	0·1	0·1	0·1	0·0
86	Friss gyümölcs	1.000 P	805	816	736	78	43	15	9	5	4	1
87	Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet	1,000.000 P	+ 8·7	+ 8·6	+ 4·7	+ 8·3	+ 13·5	+ 15·8	+ 11·1	+ 10·9	+ 6·0	+ 5·4
Vasúti forgalom:^{1) 4)}												
88	Szállított áru ^{2) 3)}	1.000 t.	1.668	1.642	2.506	1.957	1.599	1.486	1.357	1.437	1.342	1.482
89	Árutonna-kilométer ^{2) 3)}	1,000.000 km	220·1	218·8	295·4	254·3	218·0	189·6	170·5	195·3	179·5	196·5
90	Megrakott teherkocsi ²⁾	szám	108.445	113.891	158.502	116.561	97.935	93.855	88.124	102.836	95.921	101.751
91	Szállított utas ³⁾	1.000	6.274·1	6.702·3	6.937·8	6.599·5	6.844·1	5.994·2	5.731·5	6.153·2	6.896·3	6.828·9
92	Utaskilométer ^{2) 3)}	1,000.000 km	191·0	204·8	196·3	186·8	193·7	155·8	149·0	172·3	198·3	211·7

¹⁾ 50 q-n alul. — ²⁾ 500 pengőn alul. — ³⁾ Az évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ⁴⁾ Az adatok csak fizetőteljesítményekre vonatkoznak. — ⁵⁾ Az utolsó 13 hónap adatai ideiglenesek. — ⁶⁾ 1938 november havától a vizs-
szacsatolt felvidéki rész forgalmával együtt.

1 9 3 8							1939			Unités	Désignation	
jún. / Juin	júl. / Juillet	aug. / Août	sept. / Sept.	október / Octobre	nov. / Nov.	dec. / Déc.	január / Janvier	február / Février	márc. / Mars			
34·4	34·8	32·0	31·5	33·7	40·9	45·0	39·4	39·3	43·3	1,000.000 p	Commerce et transports.	
											Commerce extérieur:	
1.078·0	984·1	717·9	714·4	372·1	828·1	661·1	587·7	972·6	668·4	1.000 q	Importations totales 45	
6.217	5.718	4.265	3.459	2.285	5.131	4.031	2.986	3.856	2.921	1.000 p	Dont:	
449·6	456·6	441·5	406·9	145·9	338·1	587·1	660·8	954·8	844·6	1.000 q	Bois bruts et ouvrés 46	
1.265	1.277	1.225	1.102	436	978	1.654	1.872	2.782	2.516	1.000 p	Charbon 48	
55.261	60.213	59.547	33.169	40.927	74.070	78.107	33.208	65.761	46.751	q	Papier et articles en papier 50	
2.009	2.178	2.055	1.239	1.431	2.317	2.473	1.007	2.069	1.708	1.000 p	Coton brut 52	
20.036	17.462	13.907	16.793	28.744	34.325	30.565	30.938	20.391	22.934	q	Machines et appareils 54	
1.710	1.470	1.127	1.470	2.420	3.003	2.757	2.767	1.618	1.920	1.000 p	Peaux brutes 56	
5.756	3.625	7.357	4.443	4.331	3.936	8.079	3.568	4.478	4.203	q	Tabacs bruts 58	
1.692	1.405	2.107	1.646	1.617	1.351	2.772	1.424	1.751	1.609	1.000 p	Soie et fils de soie 60	
12.198	13.638	12.556	16.404	14.028	11.086	14.596	13.297	12.737	14.249	q	Huile minérale 62	
1.555	1.592	1.465	1.862	1.719	1.410	1.614	1.477	1.441	1.623	1.000 p	Tissus de coton 64	
5.211	707	—	137	942	271	573	532	377	242	q	Exportations totales 66	
1.710	304	—	13	488	159	78	247	195	29	1.000 p	Dont:	
1.372	2.242	2.164	2.217	2.367	2.718	2.249	2.458	2.392	3.122	q	Bêtes à cornes 67	
548	857	782	733	796	948	771	755	785	1.050	1.000 p	Volaille 69	
135·1	215·3	222·5	185·8	138·9	112·5	161·7	92·6	216·7	227·8	1.000 q	Froment 71	
1.000	1.592	1.570	1.344	1.057	946	1.234	699	1.699	1.663	1.000 p	Farine 72	
349	498	461	443	499	748	623	308	487	660	q	Machines et appareils électriques 75	
272	247	244	279	303	379	326	184	304	439	1.000 p	Porcs 77	
36·5	38·2	46·8	56·6	44·1	40·1	44·5	50·1	49·6	42·8	1,000.000 p	Pelletteries apprêtées 79	
5.617	5.421	3.230	2.154	2.047	1.659	1.773	3.251	2.723	2.710	tête	Oeufs 81	
2.398	2.449	1.549	1.023	1.045	844	910	1.723	1.514	1.564	1.000 p	Plumes 83	
8.209	7.632	9.210	14.640	28.786	44.450	62.142	21.888	17.159	12.284	q	Fruits frais 85	
981	867	1.033	1.574	3.036	4.720	5.990	2.497	1.952	1.370	1.000 p	Excédent des imp. (—) ou des exp. (+) 87	
40·7	19·8	571·7	1.542·1	863·3	424·7	141·1	372·4	770·1	461·8	1.000 q	Trafic des chemins de fer: 1) 4)	
851	415	8.250	24.274	13.081	5.841	1.745	5.087	12.405	6.531	1.000 p	Marchandises transportées ²⁾ , ³⁾ 88	
59·8	2·7	2·9	5·4	31·7	78·5	66·8	18·2	22·6	40·4	1.000 q	Tonnes kilom. ²⁾ , ³⁾ 89	
1.312	55	52	83	716	1.980	1.665	439	574	1.042	1.000 p	Wagons chargés ²⁾ 90	
1.395	1.715	2.099	2.295	3.236	2.264	3.439	1.367	1.268	931	q	Voyageurs transportés ²⁾ 91	
1.519	1.850	2.045	2.226	3.092	2.387	3.048	1.852	1.746	3.566	1.000 p	Voyageurs-kilomètres ²⁾ , ³⁾ 92	
21.252	30.896	26.270	9.978	13.304	15.923	31.452	45.099	27.096	28.305	tête		
3.101	4.510	3.963	1.459	2.126	2.617	5.315	7.659	4.547	4.760	1.000 p		
404	520	460	434	451	253	212	132	146	273	q		
539	734	838	808	744	465	531	252	382	709	1.000 p		
17.494	6.684	1.990	3.043	951	3.055	3.745	1.430	18.425	24.091	q		
1.418	566	155	258	71	324	240	116	1.840	1.744	1.000 p		
1.104	1.913	1.941	1.207	2.031	1.918	3.489	4.072	2.906	3.753	q		
464	839	857	601	1.050	1.139	2.022	2.013	1.153	1.431	1.000 p		
6·0	33·4	147·3	90·6	26·6	1·2	0·8	0·6	0·7	0·2	1.000 q		
384	1.871	3.830	2.836	695	61	82	73	104	20	1.000 p		
2·1	+ 3·4	+ 14·8	+ 25·1	+ 10·4	— 0·8	— 0·5	+ 10·7	+ 10·3	— 0·5	1,000.000 p		
1.390	1.468	1.827	2.098	2.277	1.974	1.594	1.606	1.524	1.599	1.000 t.		
183·4	188·1	250·1	288·6	284·6	264·3	222·9	224·0	210·4	217·5	1,000.000 km		
98.187	104.855	129.665	145.256	158.940	135.305	111.996	109.237	101.543	112.346	nombre		
896·0	6.351·4	6.842·5	7.191·6	7.462·7	7.200·5	7.255·4	6.799·6	6.738·9	6.856·0	1.000		
213·8	222·3	239·5	251·7	209·0	208·8	210·4	183·6	182·0	185·1	1,000.000 km		

¹⁾ Au-dessous de 50 q. — ²⁾ Au-dessous de 500 pengós. — ³⁾ Les moyennes annuelles sont provisoires. —

⁴⁾ Les chiffres ne se rapportent qu'au trafic payant. — ⁵⁾ Pour les 13 derniers mois, chiffres provisoires. —

⁶⁾ A partir de nov. 1938, y compr. le territoire septentr. rétrocédé.

Megnevezés	Egység	1937	1938	1 9 3 7								
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾		október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	
Postaforgalom:⁴⁾												
93	Levélküldemény ²⁾⁵⁾	1.000 db	39.197	42.779	41.769	39.982	49.949	38.637	36.884	44.905	41.657	39.099
94	Csomagküldemény ⁵⁾	"	817.9	889.4	916.3	875.7	1.151.1	758.9	736.9	847.5	843.3	768.9
95	Postautalvány ⁵⁾	1.000 db	870.1	907.9	949.3	833.2	990.6	850.0	819.9	846.9	934.5	864.4
96		1.000 P	59.534	64.055	75.479	57.491	67.996	58.903	57.243	58.105	63.019	56.308
97	Távirat ⁵⁾	1.000 db	235.0	262.5	256.8	228.5	233.8	211.6	199.1	226.5	223.9	251.7
98	Budapesti helyi beszélgetések ⁵⁾	1.000	10.706	11.168	11.229	11.576	11.073	11.396	11.079	10.369	11.622	11.080
99	Helyközi beszélgetés ⁵⁾	"	401.3	461.2	448.7	417.2	404.5	391.2	365.8	389.3	404.7	412.5
100	Távbeszélő főállomás	szám	—	—	109.765	110.733	111.780	112.545	113.329	114.020	114.514	114.987
101	Rádióvevőberendezések Magyarországon	"	—	—	374.719	378.797	383.505	389.056	392.251	394.711	395.692	396.220
102	Rádióvevőberendezések Budapesten	"	—	—	131.190	132.710	134.465	136.708	137.719	138.741	139.141	139.135
Gépjárművek:												
103	Gépjárműállomány Budapesten	szám	—	—	15.739	15.518	15.125	14.980	15.237	15.845	16.502	16.967
104	Gépjárműállomány Magyarországon	"	—	—	31.952	31.462	30.770	30.072	30.410	31.602	33.031	34.048
E b b ő l:												
105	Személykocsi	"	—	—	13.573	13.450	13.225	13.037	13.217	13.842	14.499	14.953
106	Bérrautó	"	—	—	3.242	3.235	3.226	3.168	3.195	3.211	3.204	3.251
107	Autobusz	"	—	—	597	596	596	587	595	607	636	669
108	Teherkocsi	"	—	—	3.531	3.551	3.486	3.351	3.374	3.439	3.505	3.568
109	Egyéb gépkocsi	"	—	—	767	765	762	752	755	773	793	799
110	Motorkerékpár	"	—	—	10.242	9.865	9.475	9.177	9.274	9.730	10.394	10.808
Benzinkutak forgalma:												
111	Kimért benzin	1.000 lit.	87.6	74.6	84.0	56.2	49.6	46.1	44.4	52.0	59.4	74.8
112	Kimért benzinszeszkeverék	"	2.525.7	2.796.8	2.948.2	2.408.0	2.273.1	1.971.1	2.042.7	2.384.1	2.651.7	2.847.4
Áralakulás.⁶⁾												
Nagykereskedelmi árindex:												
113	Főátlag	1929 = 100	86.3	86.8	86.8	86.9	87.5	86.6	86.1	86.2	88.9	89.3
114	Mezőgazdaság és állattenyésztés termékei	"	69.0	73.4	68.8	70.1	71.7	70.0	69.7	70.4	77.6	77.8
115	Állati eredetű termékek	"	68.5	65.6	68.8	71.0	70.9	68.0	67.6	67.3	66.4	64.0
116	Növényi eredetű termékek	"	69.2	76.9	68.8	69.6	72.1	70.9	70.6	71.8	82.7	84.2
117	Mezőgazdasági ipar termékei	"	106.2	103.0	107.0	106.6	107.6	107.4	104.8	104.8	105.1	110.6
118	Gyarmatárúk	"	118.6	122.1	121.9	121.9	121.9	121.9	121.9	121.9	121.9	121.9
119	Ipari anyagok és termékek	"	95.2	93.3	96.1	95.4	95.0	94.6	94.5	94.1	93.8	93.1
120	Nyersanyagok	"	99.3	99.7	105.1	102.9	102.5	101.9	101.7	100.7	99.7	98.3
121	Gyártmányok	"	94.4	92.5	94.6	94.2	93.8	93.4	93.4	93.2	93.0	92.4
122	Tüzelő anyagok	"	103.4	103.8	103.9	103.9	103.9	103.9	103.9	103.9	103.9	104.0
123	Agrárrolló ³⁾	"	26.9	20.6	27.3	25.6	23.6	25.1	25.4	24.5	16.6	15.8
Megélhetési index:												
124	Összesen lakbérrel	1913 = 100	102.5	103.1	103.5	103.2	103.8	104.7	103.7	103.8	104.5	104.5
125	Összesen lakbér nélkül	"	107.6	108.4	108.9	108.6	109.4	110.5	109.2	109.3	110.2	110.2
126	Élelmezés	"	93.9	95.4	95.7	95.2	96.4	98.2	96.3	96.4	97.8	97.8
127	Ruházat	"	136.6	135.0	136.7	136.7	136.7	136.2	136.2	136.0	136.0	136.0
128	Fűtés, világítás	"	137.5	138.1	138.1	138.1	138.1	138.1	138.1	138.1	138.1	138.1
129	Lakás	"	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3
Nagykereskedelmi árak:												
130	Búza, tiszavidéki 78 kg-os	P/q	20.42	21.24	20.88	20.53	21.10	21.03	20.95	21.00	22.28	23.98
131	Rozs, pestvidéki elsőrendű	"	18.94	16.58	18.75	18.65	19.05	18.95	18.85	18.70	18.80	18.45
132	0.ás liszt	P/kg	0.39	0.38	0.39	0.38	0.39	0.39	0.38	0.38	0.38	0.40
133	2-es "	"	0.38	0.37	0.38	0.37	0.38	0.38	0.37	0.37	0.37	0.39
134	6-os "	"	0.30	0.31	0.31	0.30	0.31	0.30	0.30	0.30	0.31	0.33
135	Tengeri, dunántúli származású	P/q	11.89	15.43	11.05	11.65	12.60	12.45	12.70	12.90	14.70	15.60
136	Marhahús, elsőrendű, hátulja	P/kg	1.85	1.66	2.20	2.16	2.16	2.00	2.01	1.95	1.85	1.64
137	Borjú	P/kg élő súly	1.07	0.97	1.12	1.09	1.11	1.14	1.11	0.99	0.95	0.86
138	Sertés, fiatal nehéz, 300 kg-on felül	"	1.11	1.06	1.09	1.08	1.12	1.11	1.11	1.12	1.10	0.99
139	Sertézsír	P/kg	1.69	1.60	1.64	1.64	1.62	1.62	1.62	1.62	1.62	1.62
140	Tojás, friss teatojás	P/kg	1.41	1.39	1.73	1.88	1.79	1.70	1.13	1.01	1.23	1.13
141	Borjúbőr	P/kg	2.54	1.75	2.35	1.90	1.90	2.00	2.00	2.00	1.80	1.70

¹⁾ Az évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ²⁾ Az ajánlott küldemények is bentfoglaltatnak. — ³⁾ A mezőgazdasági és állattenyésztési termékek és az ipari gyártmányok ára közötti diszparitást jelzi. — ⁴⁾ 1938 november havától a visszatartott felvidéki rész forgalmával együtt. — ⁵⁾ Az utolsó 13 hónap adatai ideiglenesek. — ⁶⁾ Új mérlegek nagykereskedelmi árindex.

1938							1939			Unités	Désignation	
júnus Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars			
36.111	38.350	39.124	43.945	44.664	50.241	59.729	46.979	43.083	55.267	1.000 unités	Trafic postal :⁴⁾	
773·0	784·4	816·9	950·5	1.001·6	1.020·4	1.368·9	915·0	894·3	1.003·5	"	Correspondances ^{2) 5)}	93
830·8	915·1	909·8	889·9	1.023·8	929·9	1.098·5	1.008·9	1.003·4	1.149·2	1.000 unités	Colis ⁵⁾	94
60.228	63.049	66.688	65.675	72.593	67.822	79.024	61.877	67.701	70.590	1.000 p	Mandats-poste ⁵⁾	95
262·9	268·3	301·3	320·1	293·9	287·7	301·7	276·9	246·0	309·5	1.000	Télégrammes ⁵⁾	96
11.519	10.910	10.091	10.878	11.924	11.626	11.527	12.183	11.621	10.663	1.000	Conversations locales à Budapest ⁵⁾	97
454·7	513·8	448·0	580·7	574·3	497·9	501·3	476·1	452·7	510·6	"	Conversations interurbaines ⁵⁾	98
115.976	116.374	116.804	117.748	118.552	121.617	123.584	124.145	124.491	125.276	nombre	Postes téléphoniques principaux	99
395.175	393.490	393.540	395.159	402.244	411.468	419.215	452.651	461.959	465.510	"	Postes récept. de T. S. F. en Hongrie	100
138.880	138.136	137.685	138.011	140.192	142.854	145.316	147.605	148.981	149·067	"	Postes récept. de T. S. F. à Budapest	101
											Effectif des véhicules à moteur :	
17.106	17.327	17.532	17.367	17.065	16.973	16.598	16.354	16.401	16.881	nombre	Véhicules à moteur à Budapest	102
34.846	35.711	36.282	36.428	35.854	35.602	35.045	34.325	34.358	35.357	"	Véhicules à moteur en Hongrie	103
											Dont :	
15.374	15.824	16.140	16.285	16.078	15.979	15.746	15.480	15.504	16.112	"	Automob. de ville et de tourisme	104
3.218	3.246	3.250	3.262	3.205	3.180	3.150	3.115	3.090	3.098	"	Autom. de louage	105
670	682	685	677	661	666	668	659	662	663	"	Autobus	106
3.587	3.633	3.685	3.759	3.795	3.888	3.803	3.652	3.635	3.729	"	Camions automobiles	107
809	827	831	834	837	852	841	833	836	853	"	Autres automob.	108
11.188	11.499	11.691	11.611	11.278	11.037	10.837	10.586	10.631	10.902	"	Motocyclettes	109
											Distributeurs d'essence :	
92·7	107·7	122·7	102·9	66·0	65·1	61·7	55·8	.	.	1.000 l.	Essence débitée	110
3.231·2	3.476·6	3.498·8	3.451·2	2.897·8	2.646·9	2.462·2	3.100·0	.	.	"	Mélange d'essence et d'alcool débité	111
											Mouvement des prix.⁶⁾	
											Indice des prix de gros :	
87·7	85·8	86·1	87·4	87·0	85·2	85·0	85·1	85·2	86·0	1929 = 100	Moyennes générales	112
74·3	71·8	73·3	76·4	75·3	71·8	72·1	72·8	73·3	75·6	"	Produits de l'agriculture et de l'élevage	113
59·8	62·2	65·4	67·1	68·1	66·1	64·9	64·6	65·4	64·1	"	Produits d'origine animale	114
80·9	76·2	76·9	80·6	78·6	74·4	75·4	76·5	76·9	80·8	"	Produits végétaux	115
109·6	101·8	100·0	100·4	100·1	96·7	95·3	95·4	95·0	95·0	"	Produits de l'industrie agricole	116
121·9	122·2	122·2	122·2	122·2	122·2	122·2	122·2	122·2	122·2	"	Denrées coloniales	117
93·0	92·9	92·7	92·9	92·9	92·9	92·6	92·2	92·1	92·0	"	Matières nécess. à l'indust. et prod. industr.	118
99·2	99·2	98·9	99·2	99·6	99·4	99·1	98·8	99·2	99·0	"	Matières premières	119
92·1	92·1	91·8	92·1	92·1	92·1	91·8	91·3	91·0	90·9	"	Objets fabriqués	120
103·6	103·5	103·4	103·8	103·9	103·9	103·9	103·6	103·5	103·5	"	Combustibles	121
19·3	22·0	20·2	17·0	18·2	22·0	21·5	20·3	19·5	16·8	"	Ciseaux agricoles ⁵⁾	122
											Indice du coût de la vie :	
102·7	101·6	101·7	103·0	102·6	102·4	102·1	101·4	100·9	100·7	1913 = 100	Au total, y compris le loyer	123
107·9	106·4	106·6	108·2	107·8	107·4	107·1	106·1	105·5	105·2	"	Au total, non compris le loyer	124
94·8	92·7	92·9	95·3	94·6	94·2	93·7	92·2	91·3	90·9	"	Alimentation	125
134·1	134·1	134·1	134·3	134·3	134·3	134·3	134·3	134·3	134·3	"	Vêtement	126
138·1	138·1	138·1	138·1	138·1	138·1	138·1	138·1	138·1	138·1	"	Chauffage et éclairage	127
86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	"	Logement	128
											Prix de gros :	
23·28	20·23	20·25	20·50	20·68	20·38	20·40	20·50	20·50	20·90	1 q, en pengós	Froment de la rég. de la Tisza, de 78 kg	129
16·55	15·65	14·78	14·95	14·95	14·30	14·10	14·05	13·85	14·78	"	Seigle de 1er ordre, de la rég. de Pest	130
0·41	0·38	0·37	0·37	0·38	0·37	0·37	0·37	0·37	0·37	1 kg, en pengós	Farine No 0	131
0·40	0·37	0·36	0·36	0·37	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	"	" No 2	132
0·35	0·31	0·30	0·31	0·30	0·30	0·29	0·30	0·30	0·29	"	" No 6	133
17·00	18·58	19·25	19·13	16·95	13·10	12·80	13·95	14·43	16·40	1 q, en pengós	Mais, de Transdanubie	134
1·49	1·38	1·52	1·63	1·56	1·49	1·42	1·53	1·50	1·58	1 kg, en pengós	Viande de boeuf, 1re qual., partie postér.	135
0·79	0·82	1·07	0·94	1·00	1·00	0·93	0·89	0·92	0·79	1 kg de poids vif, en p.	Veaux	136
0·86	0·99	1·06	1·11	1·13	1·08	1·05	1·02	0·99	1·00	"	Porcs, jeunes, lourds, au-dessus de 300 kilos	137
1·60	1·55	1·55	1·74	1·55	1·55	1·55	1·54	1·50	1·50	1 kg, en pengós	Saindoux	138
1·20	1·27	1·37	1·54	1·57	1·79	1·75	1·53	1·25	1·15	1 kg, en pengós	Oeufs frais dits à thé	139
1·60	1·60	1·60	1·65	1·67	1·67	1·67	1·70	1·70	1·70	1 kg, en pengós	Cuir de veau	140

¹⁾ Les moyennes annuelles sont provisoires. — ²⁾ Y compris les lettres recommandées. — ³⁾ Indique la disparité entre les prix agricoles, y compr. les produits de l'élevage, et les prix industriels. — ⁴⁾ A partir de nov. 1938, y compr. le territoire septentr. rétrocedé. — ⁵⁾ Pour les 13 derniers mois, chiffres provisoires. — ⁶⁾ Nouvel indice pondéré de prix de gros.

Megnevezés	Egység	1937	1938	1 9 3 7			1939					
		átlag Moyennes		október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	
142 Marhabőr	P/kg	1.53	1.14	1.40	1.10	1.10	1.20	1.10	1.10	1.10	1.10	1.10
143 Nyers gyapjú	"	2.10	1.91	2.01	1.90	1.94	1.94	1.94	1.94	1.94	1.94	1.90
144 Nyers pamut, amerikai	"	1.86	1.50	1.53	1.51	1.52	1.50	1.60	1.54	1.54	1.54	1.40
145 Barnaszén, hazai	P/q	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22
146 Kőszén, porosz	"	6.80	6.80	6.80	6.80	6.80	6.80	6.80	6.80	6.80	6.80	6.80
147 Vörösréz	P/kg	1.60	1.23	1.30	1.20	1.20	1.20	1.20	1.15	1.20	1.20	1.10
148 Ólom	"	0.72	0.48	0.60	0.58	0.54	0.50	0.50	0.57	0.54	0.54	0.40
149 Ón	"	6.53	5.15	6.30	6.00	5.50	5.50	5.50	5.00	4.80	4.80	4.50
Pénz és hitel.												
Magyar Nemzeti Bank:												
150 Jegyforgalom	1,000.000 P	—	—	468.5	430.8	466.2	436.9	444.5	547.0	585.4	583.6	583.6
151 Leszámtolt váltók és előlegek	"	—	—	425.2	422.0	449.7	385.7	384.6	456.8	471.4	470.3	470.3
Érckészlet:												
152 Arany	1,000.000 P	—	—	84.1	84.1	84.1	84.1	84.1	84.1	84.1	84.1	84.1
153 Deviza és valuta	"	—	—	54.9	56.4	58.5	58.2	61.1	65.9	70.7	72.7	72.7
154 Összesen	"	—	—	143.1	147.7	149.4	153.0	156.1	159.7	163.3	165.0	165.0
155 Fedezeti arány	%	27.4	25.9	26.2	26.7	25.1	28.4	29.7	24.1	24.0	24.1	24.1
156 Leszámtási kamatláb	"	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0
157 Elsőrendű üzleti váltók kamattétele	"	4.0-6.50	4.25-6.50	4-6.5	4-6.5	4-6.5	4-6.5	4-6.5	4.25-6.5	4.25-6.5	4.25-6.5	4.25-6.5
158 Betéti kamatláb 3 havi lekötésre	"	3.0	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
159 Betéti kamatláb lekötés nélkül	"	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2
Betétállomány:												
Takarékbetét:												
160 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	124.6	127.8	127.4	136.5	139.9	133.2	131.2	128.1	128.1
161 A PK. budapesti pénzüzeteknél ¹⁾	"	—	—	633.5	643.3	660.7	665.7	666.3	606.1	597.0	588.6	588.6
162 Összesen ²⁾	"	—	—	758.1	771.1	788.1	802.2	806.2	739.3	728.2	716.7	716.7
Folyószámlabetét:												
163 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	53.5	57.1	53.4	49.4	58.1	56.0	49.5	60.9	60.9
164 A PK. budapesti pénzüzeteknél ¹⁾	"	—	—	654.5	651.7	658.3	635.4	635.8	631.7	625.9	632.7	632.7
165 Összesen ²⁾	"	—	—	708.0	708.8	711.7	684.8	693.9	687.7	675.4	693.6	693.6
Betétek együtt:												
166 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	178.1	184.9	180.8	185.8	198.0	189.2	180.7	189.1	189.1
167 A PK. budapesti pénzüzeteknél ¹⁾	"	—	—	1.288.0	1.295.0	1.319.0	1.301.2	1.302.1	1.237.8	1.222.8	1.221.2	1.221.2
168 Összesen ²⁾	"	—	—	1.466.1	1.479.9	1.499.8	1.487.0	1.500.0	1.427.0	1.403.5	1.410.3	1.410.3
169 A 30 legn. vidéki pénzüzet. betétállománya	"	—	—	115.2	116.3	119.4	119.4	119.4	117.9	114.9	113.1	113.1
Tőzsde:												
170 Részvényindex ³⁾	1926 = 100	162.4	111.1	156.0	147.3	143.4	140.1	130.6	100.9	97.7	113.2	113.2
171 Eladott részvény	szám	356.512	195.908	284.163	146.728	155.756	125.908	191.647	275.674	335.974	217.973	217.973
172 Szállítások és átvételek összege	1,000.000 P	25.4	12.3	20.8	11.8	12.6	9.4	12.4	17.4	18.7	12.3	12.3
Hitelbiztonság:												
173 Csőd ⁴⁾	szám	3	3	4	2	1	5	5	9	4	1	1
174 Magán- és kényszeregyesség ⁵⁾	"	61	76	61	77	116	94	62	59	64	83	83
175 Össz. új fizetésképtelenségek Magyarorsz.	"	64	79	65	79	117	99	67	68	68	84	84
Ebből:												
176 Új fizetésképtelenség Budapesten	"	20	25	24	22	30	31	25	21	25	31	31
177 Magán- és kényszeregyesség aktíva	1.000 P	1.274	1.833	1.257	2.386	1.810	2.162	2.092	1.067	1.405	2.050	2.050
178 Magyarországon passzíva	"	2.024	2.888	1.940	3.788	3.112	3.815	2.929	1.718	2.202	3.314	3.314
179 Magán- és kényszeregyesség aktíva	"	574	963	679	1.434	610	1.352	1.687	505	1.040	1.090	1.090
180 Budapesten passzíva	"	929	1.568	1.012	2.155	1.010	2.387	2.261	859	1.596	1.783	1.783
181 Óvatolt váltók Magyarországon	szám	2.838	3.342	2.989	2.876	2.994	2.913	2.226	2.765	3.009	3.209	3.209
182 Óvatolt váltók Budapesten	1.000 P	1.426	1.448	1.471	1.570	1.520	1.448	933	1.114	1.820	1.459	1.459
183 Óvatolt váltók Budapesten	szám	1.355	1.432	1.362	1.333	1.343	1.346	1.017	1.230	1.357	1.391	1.391
184 Óvatolt váltók Budapesten	1.000 P	774	748	693	783	952	763	489	600	1.126	817	817
Zálogházi forgalom:												
185 Zálogfelvétel Budapesten	1.000 tétel	255	255	253	273	251	280	246	277	257	271	271
186 Zálogfelvétel Budapesten	1.000 P	5.157	5.123	5.185	5.420	5.054	5.540	4.981	5.456	5.070	5.451	5.451
187 Zálogkiváltás Budapesten	1.000 tétel	249	261	285	261	262	237	228	270	247	264	264
188 Zálogkiváltás Budapesten	1.000 P	5.052	5.262	5.759	5.553	5.342	5.106	4.764	5.316	4.923	5.270	5.270
189 Zálogálladék Budapesten	1.000 tétel	—	—	1.341	1.353	1.342	1.385	1.402	1.409	1.420	1.427	1.427
190 Zálogálladék Budapesten	1.000 P	—	—	27.871	27.738	27.450	27.884	28.101	28.242	28.389	28.570	28.570
191 Kényszerárverésre került Budapesten	tétel	7.455	8.219	6.674	7.394	5.151	9.595	6.752	8.113	6.593	8.124	8.124

1) 1938 júniusától váltópénzkészlet nélkül. — 2) 1938 júniusától havi átlag. — 3) Az 1936. évi május havától közölt új sorozat a Pénzüzeteti Központ kötelekébe tartozó budapesti pénzüzeteknél elhelyezett betétállományt jelzi. — 4) Csak 18 részvény alapján számítva. — 5) Csak azok az esetek vannak feltüntetve, amelyeket más eljárás nem előzött meg. 6) A visszacsatolt felvidéki rész fizetőeszközével együtt.

1 9 3 8							1939			Unités	Désignation	
júnus Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars			
1·10	1·10	1·15	1·20	1·20	1·20	1·15	1·20	1·20	1·20	"	Cuir de boeuf	142
1·90	1·90	1·90	1·90	1·90	1·90	1·90	1·90	1·90	1·90	"	Laine brute	143
1·53	1·51	1·46	1·43	1·50	1·52	1·49	1·47	1·50	1·46	"	Coton brut, américain	144
3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	1 q, en pengós	Lignite, indigène	145
6·80	6·80	6·80	6·80	6·80	6·80	6·80	6·80	6·80	6·80	"	Houille, prussienne	146
1·17	1·25	1·23	1·31	1·35	1·30	1·30	1·25	1·25	1·25	1 kg, en pengós	Cuivre	147
0·38	0·42	0·42	0·50	0·50	0·50	0·48	0·48	0·48	0·48	"	Plomb	148
4·80	4·90	4·90	5·00	5·60	5·60	5·60	5·60	5·60	5·60	"	Étain	149
Monnaie et crédit.												
Banque Nationale de Hongrie :												
581·1	581·8	606·3	853·4	793·5	806·5	863·4	831·1	816·3	888·5	1,000.000 p	Circulation des billets de banque	150
438·8	391·1	398·8	567·3	479·2	462·2	511·4	470·7	466·8	505·6	"	Effets escomptés et avances	151
Encaisse métallique :												
84·1	84·1	84·1	84·1	84·1	94·1	124·1	124·1	124·1	124·1	1,000.000 p	Or	152
71·9	78·6	75·6	135·0	114·8	100·5	96·5	94·0	88·0	87·4	"	Devises et monnaies	153
1) 155·9	157·7	159·7	219·1	198·8	194·5	220·6	218·1	212·1	211·4	"	Total	154
2) 27·1	27·2	26·5	25·0	25·1	25·0	25·0	26·5	26·4	25·1	%	Proportion de la couverture	155
4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	"	Taux d'escompte	156
4·25·6·5	4·25·6·5	4·25·6·5	4·5·6·5	4·5·6·5	4·5·6·5	4·5·6·5	4·5·6·5	4·5·6·5	4·5·6·5	"	Taux d'effets de comm. de prem. ordre	157
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	"	Taux de dépôts à préavis de 3 mois	158
2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	"	Taux de dépôts à vue	159
Effectif des dépôts :												
Dépôts d'épargne :												
125·2	129·7	130·9	106·7	107·3	113·9	121·8	124·8	131·4	132·0	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	160
619·0	619·5	618·9	506·3	522·9	545·3	563·7	567·0	576·0	554·8	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F. ²⁾	161
744·2	749·2	749·8	613·0	630·2	659·2	685·5	691·8	707·4	686·8	"	Total ³⁾	162
Dépôts en compte courant :												
56·5	51·6	61·4	64·3	70·9	80·7	83·6	76·9	78·1	83·8	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	163
644·4	661·0	675·9	663·3	685·7	681·9	664·1	647·0	633·6	621·1	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F. ²⁾	164
700·9	712·6	737·3	727·6	756·6	762·6	747·7	723·9	711·7	704·9	"	Total ³⁾	165
Ensemble des dépôts :												
181·7	181·2	192·3	171·1	178·2	194·7	205·4	201·7	209·5	215·9	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	166
1.263·4	1.280·5	1.294·8	1.169·5	1.208·6	1.227·2	1.227·8	1.214·0	1.209·5	1.175·8	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F. ²⁾	167
1.445·2	1.461·7	1.487·1	1.340·6	1.386·8	1.421·9	1.433·2	1.415·7	1.419·0	1.391·7	"	Total ³⁾	168
115·5	116·4	119·2	105·3	109·6	113·1	117·9	117·1	117·5	116·0	"	Dép. dans les 33 princ. établ. de c. de prov.	169
Bourse :												
113·3	106·8	105·6	116·7	123·0	102·7	82·8	91·0	94·7	84·3	1926 = 100	Indice des actions ⁴⁾	170
177.159	171.761	85.335	140.250	207.281	196.227	225.717	198.782	113.350	88.495	nombre	Actions vendues	171
11·2	12·9	6·3	8·6	12·1	13·2	12·6	9·2	6·0	5·9	1,000.000 p	Montant des livraisons et des récept.	172
Sécurité du crédit :												
2	3	4	—	3	2	1	4	1	4	nombre	Faillites ⁵⁾	173
97	83	60	57	87	83	82	111	69	88	"	Concordats privés et judiciaires ⁵⁾	174
99	86	64	57	90	85	83	115	70	92	"	Nouvelles insolvabilités en Hongrie	175
19	19	30	15	32	28	26	32	22	31	"	Dont :	
1.888	900	2.628	934	2.444	2.646	1.786	1.798	1.788	2.911	1,000 p	Nouv. insolvabilités à Budapest	176
3.149	1.514	4.153	1.549	3.525	3.785	3.007	2.984	2.829	3.743	"	Concord. privés et judiciaires } actifs	177
548	270	2.046	354	1.030	776	861	614	1.116	693	"	en Hongrie } passifs	178
933	528	3.399	601	1.525	1.463	1.482	1.075	1.709	1.201	"	Concord. privés et judiciaires } actifs	179
3.433	3.397	3.507	3.982	4.460	3.691	3.560	3.204	2.665	3.353	nombre	à Budapest } passifs	180
1.240	1.437	1.433	1.469	1.959	1.615	1.446	1.614	1.235	1.780	1,000 p	Lettres de change protest. en Hongrie	181
1.472	1.379	1.535	1.654	1.742	1.505	1.557	1.470	1.270	1.581	nombre	Lettres de change protest. à Budapest	182
636	673	748	687	1.012	718	702	875	689	1.014	1,000 p	Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	183
275	266	258	244	236	232	222	247	215	227	1,000 reconn.	Mouv. des monts-de-piété :	
5.607	5.343	5.069	4.971	4.778	4.712	4.501	4.847	4.266	4.639	1,000 p	Engagem. aux monts-de-piété de Bpest	185
244	253	260	301	303	262	263	252	232	245	1,000 reconn.	Dégagem. aux monts-de-piété de Bpest	187
5.034	4.971	5.066	6.251	5.839	5.269	5.334	5.435	4.771	4.888	1,000 p	Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	188
1.458	1.471	1.469	1.412	1.346	1.317	1.275	1.271	1.254	1.236	1,000 reconn.	Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	189
2.142	29.514	29.518	28.238	27.176	26.619	25.786	25.199	24.694	24.445	1,000 p	Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	190
7.993	10.052	8.993	9.476	8.905	8.957	5.069	9.817	6.905	7.259	reconnais.	Ventes par contr. aux m.-de-p. de Bpest	191

¹⁾ Depuis juin 1938, sans le stock de monnaies divisionn. — ²⁾ Depuis juin 1938, moyenne mensuelle. — ³⁾ A partir de mai 1936, série relative aux dépôts placés dans les établissements budapestois membres de l'Institut Central des Sociétés Financières. — ⁴⁾ Seulement d'après les cours de 18 actions cotées en ce moment. — ⁵⁾ Cas n'ayant pas été précédés d'autres procédures. — ⁶⁾ Y compr. le territoire septentr. rétrocedé.

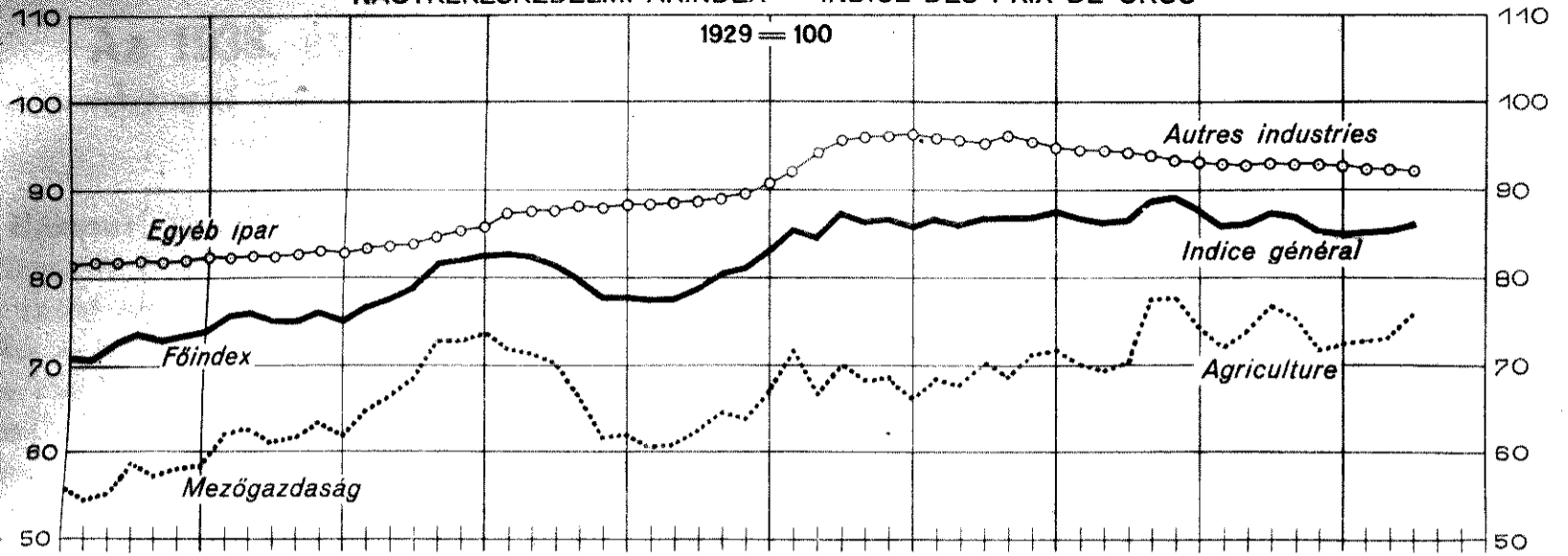
A január-márciusi időszakban összesen 277 ban. A váltóóvások összege 4.6 millió pengőre fizetéképtelenségi eset fordult elő, 43-mal több, rugott és 32.5%-kal haladta meg a tavalyit. A váltóóvás adatok alakulását a csatolt összeállítás tünteti fel:

A váltóóvások száma is erőteljesen megduzzadt. A tárgyalt hóban 3.353 váltó került óvatolásra, az előző havi 2.665-tel (+25.3%) és a múlt évi 2.765-tel (+21.3%) szemben. A váltóóvások összegénél a százalékos növekedés 44.1, illetve 59.8% volt. Az év első három hónapjában összesen 9.522 váltó került óvatolásra, 1.618-cal (+20.5%) több, mint a múlt év azonos időszaká-

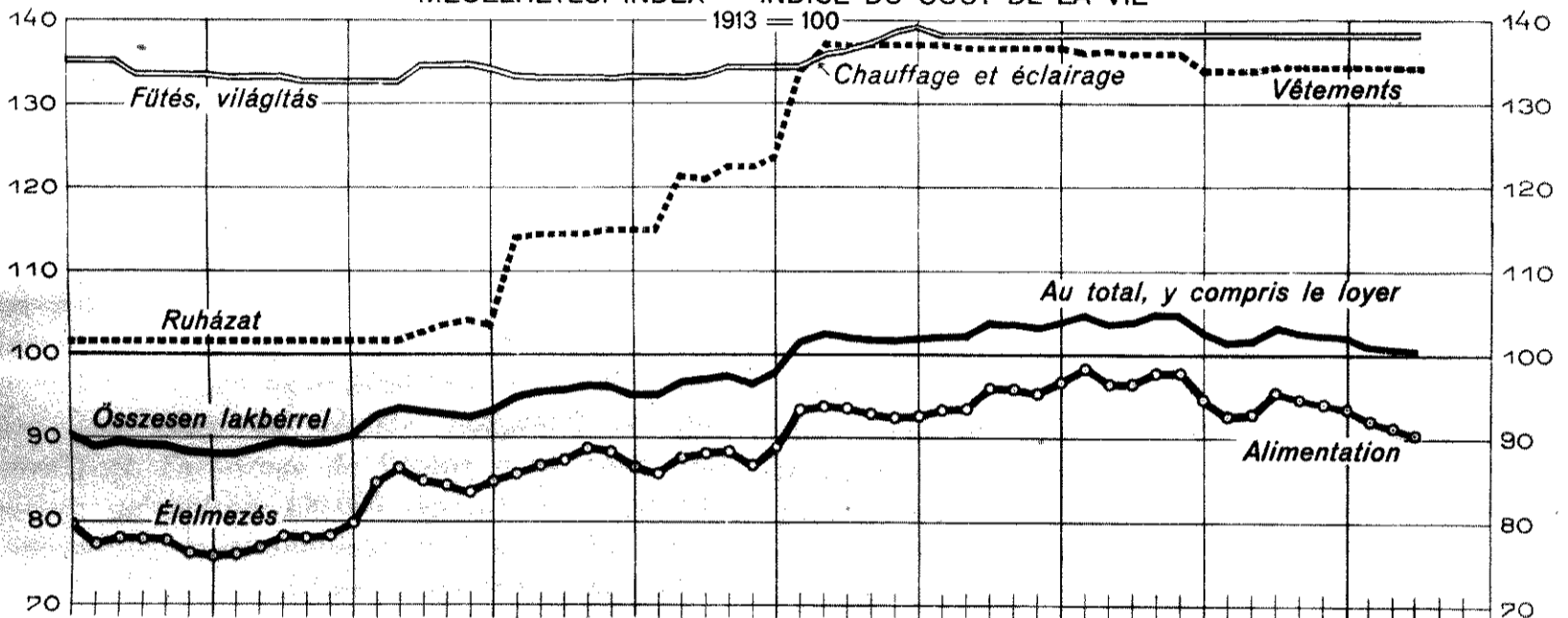
Időszak	Váltóóvások száma	Változás %-ban	Váltóóvások összege 1.000 P-ben	Változás %-ban
1929. I—III.	31.213	—	22.658	—
1930. I—III.	41.117	+ 31.8	26.327	+ 16.2
1931. I—III.	33.253	— 19.2	24.668	— 6.3
1932. I—III.	32.340	— 2.7	23.280	— 5.6
1933. I—III.	15.540	— 52.1	11.258	— 51.6
1934. I—III.	10.580	— 32.0	6.666	— 40.7
1935. I—III.	9.826	— 6.2	5.181	— 22.4
1936. I—III.	7.948	— 19.1	4.148	— 19.9
1937. I—III.	8.004	+ 0.7	4.125	— 0.6
1938. I—III.	7.904	— 1.2	3.495	— 15.4
1939. I—III.	9.522	+ 20.5	4.629	+ 32.5

RAJZOK A GAZDASÁGI JELZÓTÁBLÁHOZ — GRAPHIQUES AU TABLEAU ÉCONOMIQUE

NAGYKERESKEDELMI ÁRINDEX — INDICE DES PRIX DE GROS

MEGÉLHETÉSI INDEX — INDICE DU COÛT DE LA VIE

MAGYAR NEMZETI BANK — BANQUE NATIONALE DE HONGRIE

